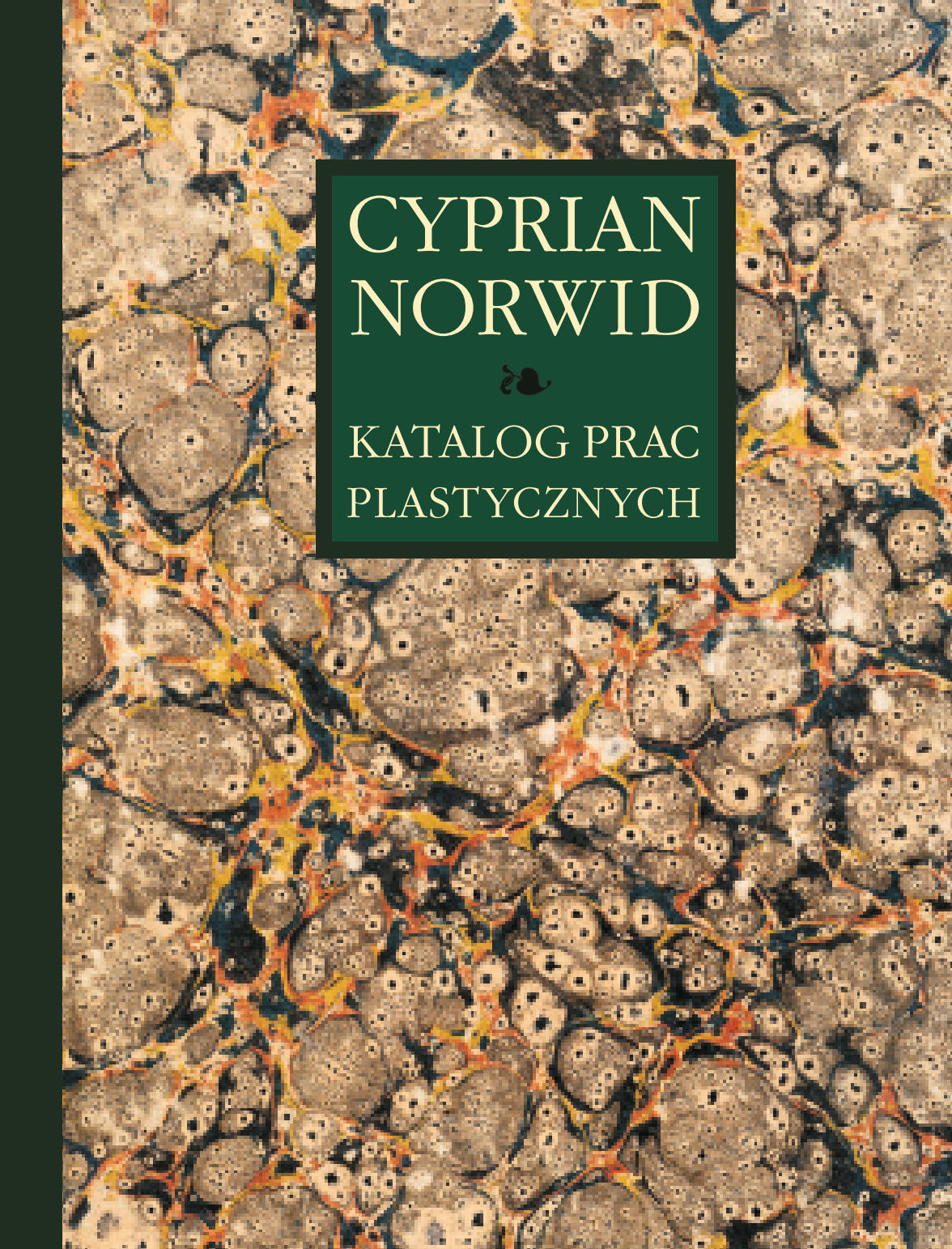

CYPRIAN NORWID

KATALOG PRAC
PLASTYCZNYCH

CYPRIAN NORWID

KATALOG PRAC
PLASTYCZNYCH

Edyta Chlebowska

CYPRIAN NORWID

KATALOG PRAC PLASTYCZNYCH

DZIAŁ DRUGI

PRACE ZAGINIONE

Edyta Chlebowska

CYPRIAN NORWID

KATALOG PRAC PLASTYCZNYCH

TOM VI

PRACE W ALBUMACH 1

Seria
Źródła i monografie 530

Recenzenci: *Prof. dr hab. Waldemar Okoń*
Prof. dr hab. Stefan Sawicki

Opracowanie redakcyjne: *Piotr Chlebowski*
Skład komputerowy i opracowanie ilustracji:
Zofia Pawluk, Tomasz Smółka [Studio Format]
Projekt okładki: *Marta i Zdzisław Kwiatkowscy*

Źródła ilustracji podano na s. 443

Dofinansowano z programu „Doskonała Nauka” Ministra Edukacji i Nauki
w ramach umowy DNM/SN/512527/2021

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

© Copyright by Towarzystwo Naukowe KUL
& Ośrodek Badań nad Twórczością Cypriana Norwida KUL, 2022

ISBN 978-83-66647-10-7

Towarzystwo Naukowe
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II
ul. F. Chopina 29/11, 20-023 Lublin
tel. 81 525 01 93, tel./fax 81 524 31 77
e-mail: tnkul@tnkul.pl www.tnkul.pl
Dział Marketingu i Kolportażu tel. 81 524 51 71
e-mail: kolportaz@tnkul.pl

Druk i oprawa: PETIT s.k., ul. Tokarska 13, 20-210 Lublin

*Pamięci Zenona Przesmyckiego „Miriamy”
pierwszego norwidologa i pomysłodawcy katalogu*

Katalog powstał dzięki pomocy i życzliwości wielu osób oraz instytucji. Pragnę przede wszystkim podziękować mojemu macierzystemu Ośrodkowi Badań nad Twórczością Cypriana Norwida KUL: tu bowiem w ramach prowadzonych w nim prac naukowych mogłam rozwijać moje pasje poznawcze; a nadto Instytutowi Historii Sztuki KUL, gdzie formalnie jako druga część rozprawy doktorskiej rzecz ta w swym wstępnym zarysie powstała. Wdzięczność winna jestem mojemu promotorowi, Profesorowi Lechosławowi Lameńskiemu za naukową pomoc i zainteresowanie moimi badaniami. Profesorowi Waldemarowi Okoniowi dziękuję za życzliwość recenzyjnych uwag. Szczególnie jestem wdzięczna Profesorowi Stefanowi Sawickiemu, za inspirujące uwagi, naukową pomoc i troskę, jakiej od lat doświadczam.

Bardzo dziękuję osobom oraz organizacjom, które wspierały finansowo wydanie trzech pierwszych tomów katalogu, dzięki czemu obecny tom – sfinansowany przez Ministerstwo Edukacji i Nauki – mógł ujrzeć światło dzienne. W serdecznej pamięci zachowuję śp. Pana Dyrektora Andrzeja Paluchowskiego oraz Rektora Polskiej Misji Katolickiej w Anglii i Walii ks. dr. Stefana Wylężka, którzy dopomogli w uzyskaniu wsparcia polonijnej Fundacji Mateusza B. Grabowskiego; także Jacentego i Justynę Matysiaków z Fundacji Museion Norwid, Pana Profesora Stefana Sawickiego oraz Pana Władysława Farafonowa. Wszystkim Państwu gorąco dziękuję za tak znaczącą, a bezinteresowną pomoc. Nie mogę także zapomnieć o Fundacji Norwidowskiej, która w trakcie wieloletnich zmagania z trudną i rozproszoną materią katalogu udzielała mi wsparcia.

Last but not least osobne podziękowania kieruję pod adresem Towarzystwa Naukowego KUL, bez którego zaangażowania oraz udzielonego mi zaufania całe przedsięwzięcie nie mogłoby się dopełnić w postaci niniejszej publikacji.

autorka

PRACE ZAGINIONE

PRACE W ALBUMACH AUTORSKICH

VIII. ALBUMIK WŁOSKI

Zbiór pięciu rysunków Norwida wykonanych tuszem, piórem, na luźnych kartkach żółtawego papieru ze złożonymi brzegami o wymiarach 14,5 × 6 cm, złożonych w pudełku oprawionym w fioletowy aksamit, ozdobiony ornamentально-figuralnymi tłoczeniami w kolorze złotym. Ogólny opis albumu, stanowiący jedyne świadectwo istnienia zbioru, został zamieszczony przez Zenona Przesmyckiego w pierwszym tomie edycji *Pism zebranych* Norwida (PZ A, 1086–1087), przy okazji publikacji pochodzącego zeń rysunku *Maria Kalergis* [?]. W tomie C wspomnianej edycji Przesmycki zamieścił reprodukcję kolejnego rysunku z albumu: autoportretu *Dolce far niente* (PZ C, po 16). Szkice nie były przez Norwida sygnowane ani datowane, aczkolwiek Przesmycki uznał, że autoportret powstał najpewniej ok. 1845–1846 r., w czasie podróży poety po Niemczech i Włoszech. Terminus ante quem należy – jak się wydaje – wiązać z poznaniem przez Norwida Marii Kalergis jesienią 1844 r. W notach informacyjnych towarzyszących reprodukcjom rysunków edytor nie podał żadnych informacji na temat trzech pozostałych szkiców złożonych w „pudełkowym albumiku” (PZ A, 1086). W obszernym rękopiśmiennym archiwum norwidowskim Przesmyckiego, znajdującym się obecnie w Bibliotece Narodowej, mieszczącym liczne szczegółowe opisy prac artystycznych, szkicowników i albumów, również nie udało się odnaleźć opisu tego zbioru.

Juliusz Wiktor Gomulicki zawęził przyjętą przez Miriamę datację albumu do roku 1845, a ponadto nadał całości tytuł: *Albumik włoski*, który został przyjęty w katalogu. Dokonał ponadto swoistej rekonstrukcji zawartości, publikując listę składających się na album rysunków w tabeli mieszczącej chronologiczny rejestr dzieł artystycznych w 11 tomie *Pism wszystkich* Norwida (PWsz 11, 228):

1. *Dolce far niente*
2. *Maria Kalergis*
3. *Maria Kalergis*
4. *Główka kobieca*
5. *Adam Potocki*

Ustalenia edytora budzą wątpliwości. Gomulicki odnotował w tabeli, że cztery pierwsze prace zostały po raz pierwszy opublikowane w 1900 r. Mowa o artykule Walerii Marrené-Morzkowskiej: *Symbolista sprzed pięćdziesięciu laty. Odczyt publiczny na dochód Osad Rolnych* („Wędrowiec”, nr 16, s. 307), przynoszącym sześć reprodukcji prac plastycznych Norwida: autoportretu *Dolce far niente*, dwóch szkiców podpisanych: *Główka kobieca* (jednym z nich był domniemany portret Marii Kalergis opublikowany przez Miriamę, drugi natomiast to szkic głowy kobiecej z gwiazdą nad czołem¹), rysunku opatrzonego podpisem: *Mefisto*² oraz litografii *Solo*³. Gomulicki, który dostrzegł wśród tych reprodukcji dwa rysunki pochodzące z *Albumiku włoskiego*, uznał – zapewne per analogiam – iż z tego samego zbioru pochodzi również drugi wizerunek kobiecy. Szkic ten znajduje się obecnie zbiorach Biblioteki Narodowej, a jego wymiary (10,7 × 7,2 cm), różniące się od podanych przez Przesmyckiego, nadto nieregularny kształt wycinka papieru, świadczą, iż edytor *Pism wszystkich* niesłusznie „włączył” tę pracę do omawianego zbioru. Kolejną problematyczną kwestię stanowi fakt, że w opracowaniu Morzkowskiej brakuje jednego z wymienionych przez Gomulickiego wizerunków Marii Kalergis. Ponadto, ostatnia pozycja z przywołanego spisu rysunków, została błędnie przypisana do albumu. Mowa o portrecie Adama Potockiego, który zgodnie z podaną przez edytora wskazówką – o pierwotnej publikacji w 1946 r. – należy utożsamiać ze szkicem pochodzącym z *Albumu berlińskiego* Norwida⁴. Rysunek ten został wydany w tomie F *Pism zebranych* Norwida jako portret Włodzimierza Łubieńskiego (PZ F, po 144), ale jeszcze w tym samym roku, w katalogu monograficznej wystawy Cypriana Norwida zorganizowanej w gmachu Muzeum Narodowego w Warszawie,

¹ *Głowa młodej kobiety z gwiazdą nad czołem*, Katalog V, poz. 936.

² Katalog V, poz. 963a.

³ Katalog V, poz. 1119.

⁴ Zob. Katalog I, 198–199, poz. 61/I.

Gomulicki zakwestionował powyższą identyfikację, podając – zgodnie z adnotacją towarzyszącą rysunkowi na karcie Norwidowskiego albumu – iż jest to portret Adama Potockiego (Cyprian Norwid 1946, s. 18 poz. 64). Nieznane są natomiast powody, które skłoniły edytora *Pism wszystkich* do włączenia tego rysunku do omawianego zbioru. Przy braku jakichkolwiek objaśnień tych rekonstrukcyjnych zabiegów, trudno wskazać źródła jego wątpliwych ustaleń.

Gomulicki błędnie przypisał do *Albumiku włoskiego* wspomniane kobiecie popiersie z gwiazdą nad czołem, nie zwrócił natomiast uwagi na ostatni zreprodukowany w artykule Marrené-Morzkowskiej rysunek, przedstawiający Mefistofelesa. Rysunek ten, również zachowany w Miriamowskim archiwum złożonym w Bibliotece Narodowej, został wykonany tuszem, piórem, na niewielkim arkuszu kremowego papieru o wymiarach 14,5 × 8 cm. Na odwrocie widnieje drugi szkic: *Koń w galopie*, również wykonany piórem. Obiekt ma zatem tę samą wysokość, ale jest o dwa centymetry szerszy od pochodzących z omawianego albumu rysunków opisanych przez Przesmyckiego. Wydawać by się mogło, że wobec tego należy bezwzględnie odrzucić możliwość łączenia go z „pudełeczkowym albumikiem”. Zwraca jednak uwagę fakt, że krawędzie papieru noszą – podobnie jak kartki, na których wykonano rysunki z tego zbioru – ślady złocenia. Ta drobna, ale nader znacząca zbieżność skłania do poddania w wątpliwość ścisłości podanych przez Miriamę danych o rozmiarach papieru. Nietrudno bowiem zauważyć, że nietypowy format 14,5 × 6 cm nie sprzyja rysunkowej twórczości, ponieważ jest to bardzo wąski prostokąt (wysokość niemal 2,5-krotnie większa od szerokości). Wystarczy z kolei spojrzeć na publikowane w *Pismach zebranych* reprodukcje rysunków z interesującego nas albumiku, aby przekonać się, że ich proporcje znacząco od tego formatu odbiegają, a zarazem doskonale wpisują się w układ: 14,5 × 8 cm. Można oczywiście polemizować z tym spostrzeżeniem, tłumacząc dostrzeżoną niezgodność formatów przypuszczeniem, iż rysunki nie wypełniały całej powierzchni złożonych w pudełku kartek. Wydaje się jednak mało prawdopodobne, by artysta na pamiętkowy albumik, opakowany przez niego z taką pieczołowitością i dbałością o detale, przeznaczył tak niezręczny format. Warto też zauważyć, że na przykład Norwidowski autoportret charakteryzuje bogactwo detali, które trudno byłoby odwzorować na rysunku niewiele większym od znaczka pocztowego. W tej sytuacji rodzi się przypuszczenie, że w *Pismach zebranych* opublikowane zostały błędne wymiary

karteczek, na których Norwid wykonał szkice złożone w *Albumiku włoskim*. Oba rysunki uznane są obecnie za zaginione, niemożliwa jest zatem weryfikacja tych danych, wobec czego skazani jesteśmy w tej kwestii wyłącznie na domysły.

Gdybyśmy zatem przyjęli, że karteczki złożone w oprawionym w fioletowy aksamit pudełku miały wymiary: 14,5 × 8 cm, wówczas można byłoby do dwu znanych rysunków dołączyć kolejne trzy, zachowane w zbiorach Biblioteki Narodowej, a pochodzące z Norwidowskiego archiwum Przesmyckiego. Oprócz przywołanego wcześniej rysunku *Mefistofeles*⁵ opublikowanego przez Marrené-Morzkowską byłyby to szkice: *Postać męska w stroju z XVII w.*⁶ oraz *Pies niemiec*⁷. Także i te rysunki zostały naszkicowane piórem i tuszem na identycznych kartkach o wspomnianych wymiarach, tego samego gatunku, noszących ślady złocenia na krawędziach. Identyfikacje nie opierają się zatem wyłącznie na zbieżności formatowej obiektów, ale dotyczą także użytego przez poetę materiału. Ostatni z wymienionych rysunków, w odróżnieniu od pozostałych, które wypełniają pionowy format, zorientowany jest w poziomie, nadto poniżej sylwetki psa widnieje napis ołówkiem, prawdopodobnie obcej ręki: „Pies niemiec”. W zachowanej spuściźnie Norwida są to jedyne rysunki wykonane na kartkach z jednakowego gatunkowo papieru, o interesujących nas wymiarach, ze złożonym obcięciem, co dodatkowo wzmacnia stawianą tezę. W związku z powyższym – z pewną dozą ostrożności – można przyjąć, że *Albumik włoski* Norwida składał się z następujących prac:

1. *Dolce far niente* (zaginiony),
2. *Maria Kalergis* (zaginiony),
3. *Mefistofeles* (na odwrocie rys. *Koń w galopie*),
4. *Postać męska w stroju z XVII w.*,
5. *Pies niemiec*.

Powyższe zestawienie odsłania podstawową cechę omawianego albumiku, a mianowicie brak tematycznej spójności, jakiej można byłoby oczekiwać od tak

⁵ Biblioteka Narodowa, nr inw. R.740. Zob. Katalog V, 136, 137, poz. 963a.

⁶ Biblioteka Narodowa, nr inw. R.739. Zob.: Katalog V, 198, 199 poz. 990.

⁷ Biblioteka Narodowa, nr inw. R.836. Zob.: Katalog V, 176, 177 poz. 980.

kameralnego wyboru rysunków. Warto jednak mieć na uwadze fakt, że nasza wiedza na temat obiektu, jakim był „pudełczkowy albumik”, jest nad wyraz skromna, by nie powiedzieć szczątkowa i opiera się wyłącznie na syntetycznym opisie Miriama. Nie wiemy, czy albumik dotarł do Przesmyckiego w kompletnej postaci, czy może został uprzednio uszczuplony o jakieś rysunki. Także i późniejsze dzieje zbioru stanowią „białą plamę”: nie wiadomo, w jakim czasie i w jakich okolicznościach „pudełczkowy albumik” został rozproszony, na co wskazują zachowane w Bibliotece Narodowej rysunki, które prawdopodobnie z niego pochodzą. Nieznany jest także los szkiców uznawanych obecnie za zaginione, a stanowiących najbardziej atrakcyjne jego części, czyli autoportretu *Dolce far niente* i domniemanego wizerunku Marii Kalergis oraz ozdobnego, oklejonego aksamitem pudełka, w którym rysunki były złożone.

Powyższa propozycja rekonstrukcji zawartości *Albumiku włoskiego* Norwida stanowi jedynie hipotezę, opartą na spostrzeżeniach wyprowadzonych z przeglądu spuścizny artystycznej Norwida i uwzględniających zespół istotnych cech łączących wszystkie przypisane do tego zbioru rysunki. W kwestii datowania albumiku, przyjęto za Przesmyckim lata: 1845–1846. Zdecydowano się również pozostać przy tytule: *Albumik włoski*, nadanym przez J.W. Gomulickiego i utrwalonym w literaturze przedmiotu.

Informacje na temat losów albumu są nad wyraz skąpe. Wiadomo jedynie, że przed 1911 r. Władysław Jabłonowski (1865–1956), krytyk literacki, nowelista i polityk Narodowej Demokracji (pełnił funkcję senatora w latach: 1928–1930), ofiarował zbiór Zenonowi Przesmyckiemu (zob. PZ A, 1087). Wcześniej, w 1890 r., podczas swego pobytu w Warszawie Jabłonowski odwiedzał salon Walerii Marrené-Morzkowskiej, która – jak pamiętamy – jako pierwsza opublikowała w 1900 r. pochodzące z albumu rysunki. Salon Morzkowskiej gromadził poetów starszej generacji, w tym rówieśników Norwida; bywali tam m.in. Felicjan Faleński, Kazimierz Jan Kaszewski, Antoni Pietkiewicz (pseud. Adam Pług)⁸. Być może Jabłonowski nabył „pudełczkowy albumik” Norwida od któregoś z bywalców salonu? Nie

⁸ Zob. A. Biernacki, *Jabłonowski Władysław* [biogram], w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. X: *Broch Mieczysław – Jarosiński Paweł*, red. K. Lepszy i in., Wrocław-Warszawa-Kraków 1962–1964, s. 248.

można również wykluczyć, że pozyskał album z innego źródła, a bywając w salonie Morzkowskiej – znając zainteresowania gospodyni – udostępnił jej album do sfotografowania lub sam ofiarował fotografie pochodzących zeń rysunków. Zanim Norwidowskie archiwum Zenona Przesmyckiego zostało przekazane do zbiorów Biblioteki Narodowej (1945 r.), w nieustalonym czasie i okolicznościach, album został wyłączony z całości dokumentacji, a jego dalsze losy pozostają nieznane. Dalej ujęto dwie zaginione prace, które znane są jedynie w formie reprodukcji, trzy pozostałe – przetrwały w oryginale – zostały już opisane w katalogu, zob. Katalog V, 136, 137, poz. 963a; Katalog V, 176, 177 poz. 980; Katalog V, 198, 199 poz. 990.

Bibliografia: PZ A, 1086–1087; PWsz 11, 228; Polanowska 1998, s. 137, Kalendarz I, 204.

1132/VIII
Dolce far niente

Czas powstania: [ok. 1845–1846].

Materiał i technika: tusz, pióro, papier żółtawy ze złożonym obcięciem.

Wymiary: 14,5 × 8 (14,5 × 6 – PZ C, 457)

Opis, sygnatury, napisy: Wizerunek młodego mężczyzny siedzącego na porośniętym trawą szczyście stromego urwiska, z którego zwieszają się ulistnione pnącza. Sylwetka w lewym profilu, objęte dłońmi podciągnięte w górę lewe kolano, prawa noga wysunięta do przodu. Twarz młodzieńcza, z krótko przystrzyżonym zarostem, włosy sięgające poniżej uszu. W ustach papieros, nad którym unosi się obłok dymu. Mężczyzna ubrany jest w surdut, luźne spodnie i buty zapinane na guziki. Za jego plecami leży na ziemi kapelusz. W prawym dolnym rogu, ukośnie w górę napis: „dolce far-niente”.

Bibliografia: PZ C, 457; Makowiecki 1935–1936, s. 335; Cyprian Norwid 1946, s. 11 poz. 10;

Wallis 1966, s. 128; PWsz 11, 344 poz. 122; Adamiec 1991, s. 36–37; Polanowska 1998, s. 142; Melbechowska-Luty 2001, s. 201; Zieliński 2002, s. 660; Chlebowska 2003b, s. 262, 267; Chlebowska 2004, s. 60, 74, 75 i inne; Kalendarz 1, 204; Kowalczykowa 2007, s. 84–85; Kowalczykowa 2008, s. 85–86.

Reprodukcje: Marrené-Morzkowska 1900, s. 307; PZ C, po 16; Norwid 1934, s. IX; Michałowski 1935, s. 10; Garbaczowska 1948, s. 5; Wallis 1966, s. 126; Trojanowicz 1968, il. 7 po s. 64; Norwid 1970, s. 55; Cyprian Norwid 1971, tabl. 5; Frejdlich 1971, s. 6; Piechal 1974, przed s. 33; Norwid 1974a, s. 25; PWsz 11, il. 122; Zieliński 1979, s. 33; Norwid 1981a, s. 233; Esposito 1987, s. 121; Z Norwidem 1990, s. 24 (nlb., fragm.), okładka tył; Inglot 1991, s. 186; Kowalczykowa 1994, s. 133; Jaki Norwid 1997, s. 106; Nie tylko o Norwidzie 1997, s. 278; Witkowska, Przybylski 1997, s. 409; Gąsiorowski 2001, s. 114; Melbechowska-Luty 2001, il. 7; Siemion 2001, s. 45 (błędnie lokalizowany i datowany: Paryż, 1857); Sudolski 2003, s. 81; Chlebowska 2004, s. 183; Kowalczykowa 2008, s. 85; Norwid 2020, okładka.

Uwagi: *dolce fan niente* (wł.) – słodkie lenistwo.

Praca stanowi jeden z autoportretów Norwida.

1133/VIII Maria Kalergis

Tytuł: Maria Kalergis [?] (PZ).

Czas powstania: [ok. 1845–1846].

Materiał i technika: tusz, pióro, papier ze złożonym obcięciem.

Wymiary: 14,5 × 8 (14,5 × 6 – PZ C, 1086)

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety zwrócone w lewo. Twarz szczupła, o greckim profilu, z linią nosa stanowiącą przedłużenie konturu czoła. Drobne usta i nieco zaokrąglony podbródek. Większość włosów upięta w niski kok, pozostałe ujmują twarz luźnymi, lekko falującymi pasmami, opadającymi swobodnie na ramiona. Nad czołem wpięty we włosy kwiat. Głowa okryta chustą z przejrzystej tkaniny.

Bibliografia: PZ A, 1086–1087; Kalendarz 1, 204.

Reprodukcje: Marrené-Morzkowska 1900, s. 307; PZ A, po 464; Jankowski 1912, s. 6; Zrębowski 1938, s. 4; Norwid żywy 1962, po s. 32; Szenic 1963, s. 166; Chopin na obczyźnie 1965, s. 313; Grajewski 1972, s. 191 poz. 11049; Piechal 1974, po s. 304; Cyprian Kamil Norwid 1983, okładka; Zamoyski 1985, il. 53; Marek 1990, s. 16; Rudzki 1990, s. 198; Tomaszewski, Weber 1990a, s. 228; Tomaszewski, Weber 1990b, s. 228; Melbechowska-Luty 2001, il. 162; Norwid 2004, s. 140; Chlebowska 2004–2005, s. 164; DW X, 277; Norwid 2010, s. 30.

Uwagi: Maria Kalergis (1822–1874) – córka rosyjskiego gen. Fryderyka Nesselrode, szefa żandarmerii warszawskiej oraz Polki, Tekli z Nałęcz Górskich. W 1839 r. wyszła za greckiego milionera Jana Kalergisa; małżeństwo przetrwało tylko półtora roku; od połowy 1840 r. mieszkała u ojca w Warszawie, biorąc żywy udział w życiu towarzyskim i artystycznym. W czerwcu 1844 r. wyjechała w towarzystwie Marii Trębickiej w podróż zagraniczną. Norwid poznał je we Włoszech i zakochał się w Kalergis, zwierając się ze swoich uczuć Trębickiej. Przesmycki wyrażał wątpliwość wobec podjętej przez siebie identyfikacji osoby.

J.W. Gomulicki omyłkowo uznał inny szkicowy portret Marii Kalergis, znajdujący się w *Albumie berlińskim* (PWsz 11, 348, poz. 145), za przynależący do *Albumiku włoskiego*; zob. i por. Katalog I, 62, 63, poz. 3/I.

IX. MODLITEWNIK DLA WŁODZIMIERZA ŁUBIEŃSKIEGO

Modlitewnik dla Włodzimierza Łubieńskiego powstał w trakcie pobytu Norwida w więzieniu Hausvogtei oraz w klinice więziennej w Berlinie w 1846 r. Przyczyny aresztowania poety, które nastąpiło wkrótce po nieudanej próbie zmuszenia go do pracy urzędniczej na terenie Rosji przez sekretarza ambasady rosyjskiej w Berlinie, nie były oficjalnie znane. Najpewniej wiązały się z z tamtym wydarzeniem sprowokowanym przez donosy, wynikłe z odnalezienia w Paryżu paszportu Norwida, przekazanego przez właściciela we wrześniu 1845 Maksymilianowi Jatowtowi (jak się później okazało agentowi władz rosyjskich), a samo aresztowanie miało charakter operacyjny i zarazem przewencyjny⁹. Dokładny czas powstania rękopisu: między 6 a 18 lipca ustaliły autorki *Kalendarza życia i twórczości Cypriana Norwida*¹⁰. Autograf *Modlitewnika* nie zachował się do naszych czasów, jego zawartość znana jest ze szczegółowego opisu i rękopiśmiennej kopii wykonanej przez Zenona Przesmyckiego przed 1911 r., znajdującej się w Archiwum Norwidowskim edytora w Bibliotece Narodowej (Materiały norwidowskie 1, opis: k. 264–267, kopia: 268–278). Skróconą wersję opisu Przesmycki opublikował w tomie A edycji *Pism zebranych* Norwida (PZ A, 769–771), gdzie opatrzył *Modlitewnik* tytułem *Pamiętka siedmiu dni*. Od Przesmyckiego pochodzi również przyjęty w katalogu tytuł zbioru, związany z osobą adresata dzieła¹¹. Poniższy opis opiera się na rękopisie Miriama.

⁹ Zob. Kalendarz 1, 218, 219. Według P. Chlebowskiego propozycja pracy urzędniczej miała uchronić Jatowta, zwerbowanego agenta rosyjskiego, działającego w Paryżu, przed spodziewaną dekonspiracją w momencie, gdyby Norwid przybył do stolicy Francji, zob. tenże, *Polihymnia CN I. Studia i szkice interpretacyjne*, Lublin 2019, s. 40–41.

¹⁰ Kalendarz 1, 222–223.

¹¹ Materiały norwidowskie 1, k. 264 recto.

Modlitewnik miał formę książeczki oprawionej w bordowo-fioletowy aksamit ze złotymi „wyciskami” o wymiarach okładki: 21×17 cm. Zawierał 25 kartek: 2 karty nienumerowane, 9 kart numerowanych obustronnie: 1–18, 4 karty numerowane po stronie recto: 19–22, 3 karty numerowane obustronnie: 23–28, 7 kart bez numeracji. Na pierwszej karcie bez numeracji znajdowała się notatka Franciszka Chłapowskiego, ówczesnego właściciela modlitewnika, iż „rękopis ten w lipcu 1846 r. ofiarował C. Norwid Włodzimierzowi hr. Łubieńskiemu. Napisał to C.N. w więzieniu w Berlinie w niepewności, czy go nie wydadzą Rosji. Po 7 dniach ostrego więzienia dostał się C.N. do szpitala więziennego, gdzie jeszcze w lipcu pozostawał”¹².

Na treść *Modlitewnika* składały się: motto z Dantego, antyfona, przekład siedmiu psalmów pokutnych (Psalm 6, 31, 50, 101, 129, 142), druga antyfona, zestawienie nabożeństw przypisanych poszczególnym dniom tygodnia wraz z numerami stron, na których Norwid wpisał poszczególne psalmy, dwa fragmenty z Dziejów Apostolskich, dwa fragmenty z Ewangelii św. Jana, przekład fragmentu VIII pieśni *Czyśćca* Dantego, wierszowany komentarz Norwida, poetycki *Monolog* Norwida. Całość kończyła dedykacja dla Włodzimierza Łubieńskiego:

Mojemu Najdroższemu, ażeby o mnie nie zapominał. Jak ja nie zapominam:
i ażeby wieściom przypadkowym nigdy, nigdy nie wierzył, a trwał w Chrystusie Panu, czego mu z serca życzę. CKN 1846¹³.

Niektóre teksty w *Modlitewniku* zostały przez Norwida ozdobione akwarelowymi ilustracjami. Na karcie tytułowej znajdował się rysunek dekoracyjnej tarczy (poz. kat. 1134/IX), teksty psalmów poprzedzały inicjały ozdobione dekoracjami figuralnymi (poz. kat. 1135/IX–1141/IX), kolejny, skromniejszy ornamentalny inicjał rozpoczynał zestawienie nabożeństw przypisanych poszczególnym dniom tygodnia (poz. kat. 1142/IX), a po nim następowały trzy ilustracje towarzyszące cytatom: z Dziejów Apostolskich (poz. kat. 1143/IX) i z Ewangelii wg św. Jana (poz. kat. 1144/IX–1145/IX). Większość ilustracji znana jest wyłącznie z opisów

¹² Materiały norwidowskie I, k. 265 recto.

¹³ Tamże, k. 278 verso.

i schematycznych przerysów wykonanych przez Miriamę, a trzy inicjały zostały opublikowane w formie jednobarwnych reprodukcji w prospekcie wydawniczym dołączonym do nr. 327 „Przeglądu Powszechnego” z 1911 r. W prospekcie tym, zapowiadającym bibliofilskie wydanie *Modlitewnika* planowane przez poznańską drukarnię Antoniego Fiedlera, anonsowano jedenaście „przepysznych akwarel”.

Wszystkie daty, jakimi Norwid opatrzył teksty psalmów wpisanych na karty *Modlitewnika* podają błędną nazwę miesiąca. Zamiast czerwca, powinien figurować lipiec (daty lipcowe odpowiadają wpisanym przy nich dniom tygodnia). Pomyłkę autora sprostowała Zofia Muszyńska, idąc za wskazaniem Gomulickiego, w artykule: *Norwid w więzieniu berlińskim*¹⁴.

Norwid przekazał *Modlitewnik* Włodzimierzowi Łubieńskiemu w sobotę 18 lipca 1846 r. – rzucając go przez okno więziennej kliniki. Następnego dnia Łubieński pisał do matki:

Norwid zrobił dla mnie na pamiątkę siedmiu dni, które w tym ostrym więzieniu przesiedział, w ciągłej niepewności, czy go co chwila nie wydadzą do Rosji, rodzaj książki do pacierza, tj. psalm Dawidowy na każdy dzień przypisany, z winietą odpowiednią przedmiotowi wiary, któremu każdy dzień w tygodniu przeznaczony [...], np. sobota – Matce Boskiej, niedziela – Trójcy Ś-tej itd. Jest to małe arcydzieło, tak ślicznie wykonane w jakimś mizernym kajeciku, który mógł sobie do więzienia sprowadzić” (PZ A, 769).

Kompletny tekst *Modlitewnika* opublikował (w oparciu o odpis Przesmyckiego) Juliusz W. Gomulicki w ramach edycji *Pism wszystkich*¹⁵. Kolejną, a zarazem pierwszą krytyczną edycję dzieła, zaopatrzoną w „Dodatek krytyczny” oraz „Uwagi edytorskie – Odmiany – objaśnienia” przygotował w ostatnim czasie Piotr Chlebowski¹⁶. Do swego opracowania badacz dołączył fotografie odpisu autografu *Modlitewnika* pióra Z. Przesmyckiego oraz reprodukcje trzech stron wspomnianego prospektu Fiedlera, prezentujące fragment planowanej edycji z Norwidowskimi

¹⁴ „Pamiętnik Literacki” 1961 z. 1, s. 198–199. Zob. także PWSz 7, 672–673.

¹⁵ PWSz 7, 195–219 (tekst); 672–674 (Metryki i objaśnienia do tekstu).

¹⁶ Chlebowski 2019a, s. 11–157.

inicjałami. Chlebowskiemu udało się ustalić źródło, z którego Norwid zaczerpnął teksty siedmiu psalmów pokutnych oraz wykaz nabożeństw na każdy dzień tygodnia¹⁷. Mowa o popularnym w XIX w. modlitewniku, wydawanym przez różnych autorów, pod różnymi tytułami: *Ołtarzyk polski*, *Złoty ołtarz*, *Ołtarzyk rzymsko-katolicki* etc. Poszczególne edycje różniły się w zakresie zawartości i układu, przy czym Norwid korzystał prawdopodobnie z jednego z modlitewników wydanych przez Stefana Witwickiego¹⁸. Pozostałe biblijne cytaty pochodziły z Biblii w tłumaczeniu ks. Jakuba Wujka. Chlebowski podkreślał, że *Modlitewnik* Norwida stanowił przemysłany układ kompozycyjny:

Siedem psalmów pokutnych ujętych w formułę rozważań modlitewnych, poświęconych fundamentalnym prawdom Kościoła rzymskokatolickiego, wzbogaconych przy tym stosownym zespołem miniatur miało wedle intencji Norwida charakter wybitnie modlitewny. Tekstowa rama w postaci tej samej antyfony wskazuje, że należałoby cały zespół tekstowy traktować jako jedną modlitwę, co silnie koresponduje z wielowiekową tradycją. Już od starożytności odmawianie pokutnych psalmów przygotowywało modlącego się do śmierci oraz wewnętrznego, duchowego oczyszczenia. Kontekst więzienny odsyła naszą pamięć nie tylko do wielkich postaci świętych, jak św. Augustyn z Hippony, ale także do wzorów bliższych poecie. [...] Do cyklu więziennego zaliczyć należy *Siedem psalmów pokutnych w duchu Dawidowym ułożonych do śpiewu* przez Wincentego Pola. [...] Przed *Polem septem psalmi* publikował nie tylko Mikołaj Rej (wyd. przed 1547), lecz również Jan Kochanowski (*Siedem psalmów pokutnych*, 1579)¹⁹.

Wykonując własne ilustracje do modlitewnika Norwid niewątpliwie odwoływał się do tradycji iluminatorskiej psalterzy, w której szczególną rolę pełniły ozdobne inicjały, nierzadko wypełnione dekoracją figuralną. W ikonografii towarzyszącej

¹⁷ Wcześniejsi badacze mylnie wskazywali jako źródło tekstów Biblię w tłumaczeniu Jakuba Wujka (Z. Muszyńska, *Norwid w więzieniu berlińskim*, „Pamiętnik Literacki” 1961, z. 1 s. 198).

¹⁸ Pierwsze wydanie modlitewnika Witwickiego ukazało się w Berlinie w 1841 r. (wkrótce po nim pojawiła się edycja paryska i lipska).

¹⁹ Chlebowski 2019a, s. 56

psalmom pokutnym najczęściej pojawiała się postać króla Dawida lub obrazy Męki Pańskiej, zaś w średniowieczu – obraz Chrystusa sądzącego świat. Norwid dokonał w tym zakresie znaczącej modyfikacji, przyporządkowując inicjały nie bezpośrednio do psalmów, ale do powiązanych z nimi dni tygodnia, a co za tym idzie organizując ikonografię wokół przypisanych im nabożeństw. Pierwsza miniatura, zestawiona z tekstem Psalmu VI pojawiła się w wyrazie „Piątek”, nawiązywała zatem do rozważania tajemnicy Męki Pańskiej. Chodzi o inicjał litery P z postacią stojącego przy słupie Chrystusa w cierniowej koronie. Z kolei przy tekście Psalmu XXXI, związanego z sobotą – z przypisanym jej nabożeństwem poświęconym Maryi Pannie – widniał ozdobny inicjał S w formie biało-złotej wstęgi, z wizerunkiem Maryi z Dzieciątkiem. Przy tekście Psalmu XXXVII, przyporządkowanego niedzieli, dedykowanej z kolei tajemnicy Trójcy Świętej oraz Opatrzności Bożej, widniał inicjał „N” w formie rozbudowanej kompozycji z wyobrażeniem Trójcy Świętej. Pozostałe miniatury, znane wyłącznie z opisu Przesmyckiego przedstawiały kolejno: gołębicę (poniedziałek poświęcony Duchowi Świętemu); dwóch aniołów (wtorek skupiony na Wszystkich Świętych i Aniołach); podobiznę zmarłej dziewczynki (odnoszącą się do środy, przypominającej o śmierci), natomiast czwartek obrazowała scena adoracji Przenajświętszego Sakramentu. W zakresie stylistyki Norwidowskich miniatur, znanych wyłącznie z trzech opublikowanych przez Fiedlera reprodukcji, można zauważyć pewne analogie z ilustracjami umieszczonymi na kartach *Ołtarzyka polskiego* (powtarzanymi w różnych jego edycjach)²⁰. Chodzi przede wszystkim o dwie całostronicowe kompozycje, oparte na jednakowym schemacie, z centralnie usytuowanym przedstawieniem (na jednej rycinie jest wizerunek ukrzyżowanego Chrystusa, na drugiej podobizna św. Kazimierza Jagiellończyka), które otoczone są rodzajem dekoracyjnej bordiury z sylwetkami świętych i aniołów. To właśnie do tych – niereprezentujących szczególnych walorów artystycznych – postaci, cechujących się silnie uproszczonymi formami, zdają się nawiązywać Norwidowskie realizacje. Zarazem zauważalna jest większa dbałość twórcy *Solo* o opracowanie draperii i indywidualizację poszczególnych figur,

²⁰ W poszczególnych edycjach zamieszczane były różne zestawy całostronicowych ilustracji, których liczba wahała się od jednej do czterech. Na rycinach przedstawiano: Ukrzyżowanego Chrystusa, wizerunek św. Kazimierza Jagiellończyka, Matkę Bożą z Dzieciątkiem oraz scenę wskreszenia Piotrawina przez św. Stanisława.

wypełniających towarzyszące psalmom inicjały. Inny, nie mniej istotny obszar artystycznych odniesień stanowić może wobec tych rysunków twórczość artystów związanych z kręgiem nazareńczyków, z którą poeta miał okazję zapoznać się już w trakcie pierwszego pobytu w Rzymie w pierwszej połowie 1845 r. Utrzymywał wówczas m.in. kontakty z Leopoldem Nowotnym i Kornelimi Szleglami, o których wypowiadał się w pochlebnych słowach w liście do Antoniego Zaleskiego²¹.

Nieznane są losy *Modlitewnika* bezpośrednio po śmierci Łubieńskiego w 1849 r. Wiadomo, że przed 1904 r. wszedł w jego posiadanie Franciszek Chłapowski w Poznaniu. Po 1911 r. bibliofilską edycję zbiorku, wraz ze wszystkimi norwidowskimi akwarelami przygotowywał do druku Antoni Fiedler. W celu pozyskania subskrybentów, wypuścił na rynek księgarski wspomniany prospekt, reklamujący przyszłe przedsięwzięcie. Wydanie nie doszło jednak do skutku, prawdopodobnie ze względu na duże koszty i niewielką liczbę pozyskanych subskrybentów, później na przeszkodzie stanął wybuch wojny. Jan Jachowski pisał, iż po śmierci Antoniego Fiedlera (1919) drukarnię przejął jego syn Arkady, który wkrótce potem wstąpił do wojska, a gdy wrócił po demobilizacji, nie odnalazł już *Modlitewnika* w swoim biurze²². Gomulicki dodał do historii obiektu jeszcze jeden epizod, donosząc, że *Modlitewnik* „przepadł podobno, po jego restauracji przez Bonawenturę Lenarta (1939?), w zbiorach Biblioteki Narodowej w r. 1944” (PWsz 7, 673). Edytor nie podał źródła tej informacji, natomiast kilka lat później ponownie podkreślił jej niepewny status: „jeśli Bonawentura Lenart dobrze zidentyfikował konserwowany przez siebie rękopis Norwida [...], to *Modlitewnik* już w ogóle nie istnieje” (PWsz 11, 600).

Oto zrekonstruowany układ i zawartość poszczególnych kart *Modlitewnika* (nlb.) oraz stronic (liczbowanych)²³.

k. 1 nlb. verso: notatka pióra Franciszka Chłapowskiego (zob. s. 26);

k. 1 verso [nlb.] – vacat

²¹ List z 24–25 lutego 1845: „Kilku naszych artystów *wielkich* zdolności napotkałem: *Nowotny* [...] i *Szlegel*, Galicjanin, pierwsze miejsce trzymają[...] Nowotny w stylu Overbecka – Szlegel na sposób lesserowski [...]” (DW X, 45).

²² Jachowski 1966, bns.

²³ Podstawą rekonstrukcji był opis sporządzony przez Z. Przesmyckiego, BN IV 6324 k. 264–267.

k. 2 recto [nlb.]: rysunek winietowy opatrzony sygnaturą z datą: „C.N. 1846” oraz mottem z Dantego (zob. poz. kat. 1134/IX);

k. 2 verso [nlb.]: vacat;

s. 1: w górnej części stronicy tekst antyfony; poniżej zapis ozdobny: „Piątek” z rozbudowanym inicjałem „P” (zob. poz. kat. 1135/IX) oraz zwykłym pismem obok: „10° czerwca 1846”; poniżej napis atramentem: „PSALM IV” oraz tekst tegoż psalmu od słów: „Panie w zapalczywości Twojej nie karz mnie...”, do słów: „Wysłuchał Pan prośbę moją: Pan modlitwę moją przyjął”;

s. 2: zapis atramentem końcowej części Ps 6. od słów: „Niech będą pohańbieni”, do słów: „Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu itd.”; od połowy strony napis: „PSALM XXXI”, zaś poniżej zapis tekstu tegoż psalmu, od słów: „Błogosławieni, którym odpuszczone są nieprawości”, do słów: „Wiele jest biczów na grzesznika, ale ufającego w Panu miłosierdzie ogranie”; w połowie wysokości strony rozbudowany inicjał „S” z napisem: „11 czerwca 1846” (zob. poz. kat. 1136/IX);

s. 3: zapis dalszego ciągu tekstu Ps 31. od słów: „Weselcie się w Panu”, do słów: „Chwała Ojcu i Synowi, i Duchowi Świętemu itd.”;

s. 4: u góry zapis ozdobny słowa „Niedziela” z rozbudowanym inicjałem „N” (zob. poz. kat. 1137/IX) oraz obok niego: „12 czerwca [1846]”; poniżej daty napis: „PSALM XXXVII”, poniżej tekst tegoż psalmu od słów: „Panie, nie w zapalczywości Twojej strofuj mnie”, do słów: „Pogniły i popsowały się blizny moje przez głupstwa moje –”;

s. 5: dalszy ciąg tekstu Ps. 37. (zapis atramentem), od słów: „Znędziałem i skurczyłem się aż do końca”, do słów: „Albowiem w Tobiem Panie ufał; Ty mnie wysłuchaj Panie Boże mój”, oraz poniżej reklamant: „Bom tak mówił =”;

s. 6: zapis atramentem dalszego ciągu tekstu Ps 37. od słów: „Bom tak mówi – aby się kiedy nie weselili”, do słów: „Chwała Ojcu i Synowi, i Duchowi Świętemu...”;

s. 7: u góry pośrodku zapis ozdobny słowa „Poniedziałek” z inicjałem „P” (zob. poz. kat. 1138/IX) oraz po dwukropku: „13 czerwca [1846]”; poniżej atramentem napis: „PSALM L”, niżej tekst tegoż psalmu od słów: „Zmiłuj się nade mną”, do słów: „Oto bowiem w nieprawościach jestem poczęty: a w grzechu”;

s. 8: zapis atramentem dalszego ciągu Ps 50., od słów: „a w grzechu poczęła mię matka moja”, do słów: „Albowiem gdybyś był chciał ofiary, wždy bym Ci ją / był dał”;

s. 9: zapis atramentem końcowej części tekstu Ps 50., od słów: „wždy bym Ci ją był dał”, do słów: „Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu...”; u dołu strony pośrodku zapis ozdobny słowa: „Wtorek” z rozbudowanym inicjałem „W” (zob. poz. kat. 1139/IX), obok zaś zwykłym pismem i powiększonymi literami data: „14° Czerwca [1846]”; poniżej atramentem powiększonymi literami napis: „PSALM CI”, poniżej zapis atramentem tekstu tegoż psalmu, od słów: „Panie – wysłuchaj modlitwę moją, a wołanie moje”, do słów: „któregokolwiek dnia jestem uciśniony, nakłoń ku mnie ucha Twego”;

s. 10: zapis atramentem dalszego ciągu tekstu Ps 101., od słów: „któregokolwiek dnia jestem uciśniony, nakłoń ku mnie ucha Twego”, do słów: „Dla oblicza gniewu popędliwości Twojej: albowiem podniósłszy rzuciłeś mię”;

s. 11: zapis atramentem dalszego ciągu tekstu Ps 101., od słów: „Dni moje zeszyły jako cień”, do słów: „Aby wysławiono Imię Pańskie na Syjonie: i chwałę Jego w Jerozalem”;

s. 12: zapis atramentem końcówki tekstu Ps 101., od słów: „Synowi sług Twoich mieszkać będą”, do słów: „Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu...”;

s. 13: u góry zapis ozdobny słowa „Środa” z rozbudowanym inicjałem „Ś” (zob. poz. kat. 1140/IX) oraz daty: „15° Czerwca”; poniżej atramentem napis: „PSALM CXXIX”, poniżej zapis atramentem tekstu tegoż psalmu od słów: „Z głębokości wołałem ku Tobie, Panie”, do słów: „Czekała dusza moja na słowo Jego i ufała dusza moja w Panu. –”;

s. 14: zapis atramentem tekstu Ps 129., od słów: „Od straży porannej”, do końca, do słów: „Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu...”; w połowie strony zapis ozdobny słowa „Czwartek” z rozbudowanym inicjałem: „C” (zob. poz. kat. 1141/IX); obok data: „16 Czer.”; poniżej atramentem napis: „PSALM CXLII”, poniżej zapis atramentem tekstu tegoż psalmu, od słów: „Panie! wysłuchaj modlitwę moją, przyjmij w uszy prośbę moją”, do słów: „albowiem nie usprawiedliwi się przed oblicznością Twoją żaden żywy człowiek”;

s. 15: zapis atramentem dalszego ciągu tekstu Ps 142., od słów: „Albowiem prześladował nieprzyjaciel duszę moją, poniżył na ziemi”, do słów: „naucz mnie czynić wolę Twoją, albowiem Tyś Bogiem moim”;

s. 16: zapis atramentem końcowej partii tekstu Ps 42., od słów: „Duch Twój dobry zaprowadzi mnie”, do słów: „Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu”, poniżej wersalikami, pośrodku kolumny zapis: „AMEN”;

s. 17: pośrodku strony zapis atramentem tytułu: „Antyfona”, poniżej zapis atramentem tekstu antyfony, tej samej co na s. 1, poniżej pośrodku kolumny zapis atramentem wersalikami: „AMEN”;

s. 18: vacat;

k. 19 recto: zapis atramentem tekstu z wykazem „przeznaczania każdego dnia w tygodniu szczególnemu nabożeństwu” wraz z odnośnikami do stron, na których umieszczono teksty poszczególnych psalmów; mały inicjał J, rozpoczynający słowo „Jest” (zob. poz. kat. 1142/IX);

k. 19 verso: vacat;

k. 20 recto: zapis atramentem tekstu z Dz 17, 27–28 (każdy z wersetów zapisany osobno, z poprzedzającym go numerem), ozdobiony winietowym rysunkiem (zob. poz. kat. 1143/IX), poniżej tekstu zapis lokalizujący, wersalikami: „DZIEJE: APOSTOLSKIE: / XVII” (cyfry w kolorze czerwonym);

k. 20 verso: vacat;

k. 21 recto: zapis atramentem wersetu J 20, 11 ozdobionego rysunkiem (zob. poz. kat. 1144/IX); zapis numeru rozdziału Ewangelii: „według S^o Jana / XX” (cyfry w kolorze czerwonym);

k. 21 verso: vacat;

k. 22 recto: zapis atramentem wersetu J 21, 20 ozdobionego rysunkiem (zob. poz. kat. 1145/IX). Po prawej sygnatura i data: „CN 1846” atramentem. Słowa: „A Piotr” oraz zapis numeru rozdziału Ewangelii: „według S^o Jana / XXI” w kolorze czerwonym;

k. 22 verso: vacat;

s. 23: tytuł: „Z-DANTA”, wypisany farbą koloru złotego pośrodku stronicy;

s. 24: tekst zapisany atramentem – tłumaczenie początkowego fragmentu pieśni VIII Czysta Dantego, zapisane zwykłym pismem (tylko inicjał G w wyrazie „Gdy” – czerwony), pośrodku u góry zapis tytułu: „Czyścić – pieśń ósma”;

s. 25: zapis atramentem dalszego ciągu tekstu tłumaczenia pieśni VIII *Czysta Dantego*;

s. 26: zapis atramentem końcowego fragmentu tekstu tłumaczenia pieśni VIII *Czyśćca* Dantego; od połowy stronicy oryginalny wiersz poety z sygn. na końcu: „CN”;

s. 27: zapis atramentem oryginalnego tekstu Norwida, pośrodku u góry tytuł majuskułami: „MONOLOG”, poniżej po prawej zwykłym pismem: „ – w Poniedziałek – 6 Czerwca – 1846”; poniżej do końca s. zasadniczy tekst;

s. 28: zapisany atramentem tekst Dedykacji, zwykłym pismem, zapisany pośrodku wersalikami pierwszy wyraz: „MOIEMU”, poniżej tekstu sygn. oraz data: „CKN: / 1846.”;

s. [29–42] nlb.: vacat.

Bibliografia do całości: Bentkowski 1848 (przedruk w: Muszyńska 1962, s. 254); Jellenta 1909, s. 55; PZ A, 768–771; „Przegląd Powszechny” 1911, t. CIX, nr 327 (prospekt wydawniczy w formie luźnej wkładki); Jachowski 1966, bns (w tekście przedruk tekstu zamieszczonego w prospekcie wydawniczym bibliofilskiej edycji *Modlitewnika* i reprodukcje dwóch inicjałów); PWsz 7, 672–674; PWsz 8, 480; PWsz 11, 204, 296, 600; Polanowska 1998, s. 139; Melbechowska-Luty 2001, s. 99; Sudolski 2003, s. 101–102; Kalendarz 1, 222–223, 281; Chlebowska 2013a, s. 44, 50; Chlebowska 2013b, s. 47; Chlebowski 2019a, s. 11–157.

1134/IX

Tarcza tytułowa

Tytuł: Tarcza tytułowa (PWsz).

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na k. 2 recto (nlb.) *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubińskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Kompozycja w formie trójdzielnej tarczy herbowej. W górnym polu: liczba VII, w lewym dolnym „dziewczę siedzące w bolesnym przegięciu”; w prawym dolnym „starzec znękany”. Nad tarczą „starzec w zadumie (psalmista?)”. Po prawej u dołu, na obramowaniu tarczy sygnatura z datą: „C.N. 1846”. „Kolory szaro-brunatno-żółtawe”. W prawym górnym rogu strony motto z Dantego: „Come persona discacciata e stanca / Cui tutta gente manca / E cui virtuti e nobiltà non vale. / Dante”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 265 recto; Muszyńska 1961, s. 199; PWsz 7, 673; Chlebowski 2019a, s. 44, 52, 67.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 1, jw.), tam również schematyczny szkic kompozycji wykonany przez edytora.

Come persona [...] (wł.) – Jak osoba wypędzona i zmęczona, którą wszyscy ludzie opuścili, a której cnoty ni szlachetność nie mają znaczenia (fragment *Rime* 47 *Tre donne intorno al cor mi son venute*; tłum. B. Stelmaszczyk).

Liczba VII w tarczy odnosi się – jak ustalił P. Chlebowski – do liczby dni, które Norwid spędził „w ostrym więzieniu” i zarazem do liczby psalmów umieszczonych w modlitewniku (Chlebowski 2019a, s. 44). Tym samym badacz odrzucił sugestię Z. Muszyńskiej, jakoby liczba ta miała oznaczać miesiąc (dowodził, że trudno przypuszczać, że Norwid eksponował miesiąc i zarazem pomijał rok).

Niewykluczone, że na tarczy nie zostało ukazane „dziewczę” lecz młodzieniec, którego sylwetka wraz z podobizną starca tworzyły „alegorię ludzkiego losu” (za: Chlebowski 2019a, s. 52).

Z kolei „starzec w zadumie” to najpewniej wizerunek proroka Dawida, który był domniemanym autorem psalmów pokutnych, a zarazem starotestamentalną figurą Chrystusa (tamże, s. 53).

1135/IX
Inicjał P (wersja 1)

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na s. 1 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubieńskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Inicjał „P” ozdobiony dekoracją figuralno-ornamentalną. Trzon litery przedstawia słup, przy którym stoi Chrystus w cierniowej koronie, obnażony z szat, w perizonium, ze związanymi z tyłu rękami. Na brzusku litery siedzi płaczący aniołek, z pochyloną głową i twarzą ukrytą w dłoniach. Ponadto literę zdobi roślinny ornament liściasty. Inicjał stanowi pierwszą literę ozdobnie zapisanego słowa „Piątek”, do którego dopisano zwykłym pismem: „10° czerwca 1846”. Rysunek częściowo podmalowany akwarelą w kolorach: czerwonym, niebieskim, szarym, brązowym i złotym. W górnej części stronicy antyfona: „Nie racz pamiętać Panie na występki nasze albo rodziców naszych, i racz nas karać za grzechy nasze. –”. Poniżej daty zapis tytułu: „PSALM VI” oraz tekst pierwszych siedmiu wersetów tegoż psalmu: „Panie w zapalczywości Twojej nie karz mnie i w roztargnieniu Twoim nie bierz pomsty ze mnie [...]”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 265 v.; Chlebowska 2015a, s. 52; Chlebowski 2019a, s. 53–54, 67.

Reprodukcje: „Przegląd Powszechny” 1911, t. CIX, nr 327 (wkładka); Chlebowski 2019a, s. 17.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony wg Z. Przesmyckiego (Materiały norwidowskie 1, jw.). Teksty publ.: PWsz 7, 199; Chlebowski 2019a, s. 16.

1136/IX

Inicjał S

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, farba w kolorze złotym, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na s. 2 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubińskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Usytuowany w połowie wysokości strony inicjał „S” w formie białozłotej wstęgi z górnym końcem rozwidlającym się liściasto, dolnym przypominającym skłębioną draperię. Wewnątrz wstęgi wizerunek Maryi z Dzieciątkiem na lewym ramieniu, zwrócony $\frac{3}{4}$ w prawo. Inicjał stanowi pierwszą literę ozdobnie wpisanego słowa „Sobota”, do którego dopisano zwykłym pismem: „11 czerwca 1846”. Barwy: czerwona, niebieska i złota. Powyżej inicjału zapis trzech ostatnich wersetów psalmu 6 (dokończenie z poprzedniej strony), a poniżej zapis tytułu: „PSALM XXXI” oraz pierwsze cztery wersety tegoż psalmu, rozpoczynającego się od słów: „Błogosławieni, którym odpuszczone są nieprawości i których zakryte są grzechy [...]”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 265 v., 268 v.; Chlebowski 2019a, s. 54, 68.

Reprodukcje: „Przegląd Powszechny” t. CIX, nr 327; Chlebowski 2019a, s. 19.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony wg Z. Przesmyckiego (Materiały norwidowskie 1, k. 265 v.). Teksty publ.: PWsz 7, 200; Chlebowski 2019a, s. 18.

1137/IX
Inicjał N

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, farba w kolorze złotym, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na s. 4 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubieńskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Inicjał litery „N” usytuowany wzdłuż lewego brzegu stronicy, w formie rozbudowanej, dwupoziomowej kompozycji wyobrażającej Tróję Świętą. W górze Bóg Ojciec w udrapowanej szacie, siedzący na tronie, którego oparcie uformowane jest w kształt litery „N”,

wypełnionej roślinnym ornamentem. Nad Jego głową unosi się gołębicą (Duch Święty). W dolnej partii klęczy Chrystus, spoglądający w górę, trzymający w dłoniach ogromną gałąź palmy [?]. Obok głowy Zbawiciela kielich otoczony promienistą glorią. Rysunek piórkiem, podmalowany akwarelą w kolorach: czerwonym, niebieskim, zielonym i złotym. Inicjał stanowi pierwszą literę ozdobnie zapisanego słowa „Niedziela”, przy którym po prawej zwykłym pismem: „12 czerwca 1846”. Poniżej daty zapis tytułu: „PSALM XXXVII” oraz pięć pierwszych wersetów tegoż psalmu, rozpoczynającego się od słów: „Panie, nie w zapalczywości Twojej strofuj mnie – ani w gniewie Twoim karz mnie [...]”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 266 r.; PWsz 7, 673; Chlebowski 2019a, s. 54, 68.

Reprodukcje: „Przegląd Powszechny” t. CIX, nr 327; Chlebowski 2019a, s. 21.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony wg Z. Przesmyckiego (Materiały norwidowskie 1, jw.). Tekst publ.: PWsz 7, 201–202; Chlebowski 2019a, s. 20.

1138/IX Inicjał P (wersja 2)

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, farba w kolorze złotym, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na s. 7 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubińskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Inicjał P z bandery białej, w półkolu której Duch Święty (gołębicą). Drag bandery utkwiony nad morzem na ornamencie łodziowym, na którym siedzi zadumany święty w aureoli złotej”. Rysunek piórkiem, podmalowany akwarelą w kolorach: zielonym, niebieskim, brunatnym, złotym. Inicjał stanowi pierwszą literę ozdobnie zapisanego słowa „Poniedziałek”, przy którym po prawej zwykłym pismem: „13 czerwca 1846”. Poniżej daty zapis tytułu: „PSALM L” oraz siedem pierwszych wersetów tegoż psalmu, rozpoczynającego się od słów: „Zmiłuj się nade mną Boże, według wielkiego miłosierdzia Twego [...]”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 266 r., 271 r.; PWsz 7, 673; Chlebowski 2019a, s. 54, 68.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 1, k. 266 r.), tamże na k. 271 r. schematyczny szkic kompozycji wykonany przez edytora. Tekst publ.: PWsz 7, 203; Chlebowski 2019a, s. 22.

1139/IX
Inicjał W

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, farba w kolorze złotym, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na s. 9 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubieńskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Inicjał „W” z dwoma aniołami w czerwono-białych szatach na złotym tle. Ornament tworzący literę w fioletowo-liliowej kolorystyce, pozostałe litery słowa zielone. Inicjał stanowi pierwszą literę ozdobnie zapisanego słowa „Wtorek”, przy którym po prawej zwykłym pismem: „14 czerwca 1846”. Powyżej inicjału pięć ostatnich wersetów psalmu 50., a poniżej daty zapis tytułu: „PSALM CI” oraz pierwsze dwa wersety tegoż psalmu, rozpoczynającego się od słów: „Panie – wysłuchaj modlitwę moją, a wołanie moje niech do Ciebie przyjdzie [...]”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 266 r., 272 r.; PWSz 7, 673; Chlebowski 2019a, s. 54, 69.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 1, k. 266 r.), tamże, na k. 272 r. schematyczny szkic kompozycji wykonany przez edytora. Tekst publ.: PWSz 7, 204–205; Chlebowski 2019a, s. 24.

1140/IX
Inicjał Ś

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, farba w kolorze złotym, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na s. 13 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubieńskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Inicjał „Ś” w formie wstęgi z wizerunkiem zmarłej dziewczyny w białej szacie, usytuowany w górnej partii stronicy. Na dolnej krzywiznie litery czaszka i klepsydra. Tło niebieskie, ponadto kolory: brunatny, biały i złoty. Inicjał stanowi pierwszą literę ozdobnie wpisanego słowa „Środa”, przy którym po prawej zwykłym pismem: „15 czerwca 1846”. Poniżej daty zapis tytułu: „PSALM CXXIX” oraz pięć pierwszych wersetów tegoż psalmu, rozpoczynającego się od słów: „Z głębokości wołałem ku Tobie, Panie: wysłuchaj głos mój [...]”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 266 v., 274 r.; PWSz 7, 673; Chlebowski 2019a, s. 54, 69.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 1, k. 266 v.), tamże na k. 274 r. schematyczny szkic kompozycji wykonany przez edytora. Tekst publ.: PWSz 7, 207; Chlebowski 2019a, s. 26.

1141/IX

Inicjał C

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, farba w kolorze złotym, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na s. 14 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubińskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Inicjał „C” z dekoracją figuralną, usytuowany w dolnej partii stronicy. Od strony wewnętrznej grzbietu litery „klęczy święty w złotej aureoli adorujący kielich z hostią na tle złotym”. Kolory pastelowe: zieleń, liliowy, brunatny, żółty, złoty. Inicjał stanowi pierwszą literę ozdobnie wpisanego słowa „Czwartek”, przy którym po prawej zwykłym pismem: „16 czerwca 1846”. Powyżej inicjału końcowa partia psalmu 129. (dwa ostatnie wersety), a poniżej daty zapis tytułu: „PSALM CXLII” oraz dwa pierwsze wersety tegoż psalmu, rozpoczynającego się od słów: „Panie! Wysłuchaj modlitwę moją, przyjmij w uszy prośbę moją w prawdzie Twojej [...]”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 266 v., 274 v.; PWsz 7, 673; Chlebowski 2019a, s. 54, 69.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 1, k. 266 v.), tamże na k. 274 v. schematyczny szkic kompozycji wykonany przez edytora. Tekst publ.: PWsz 7, 207, 208; Chlebowski 2019a, s. 27.

1142/IX

Inicjał J

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, farba w kolorze złotym, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na s. 19 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubińskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Mały, ornamentalny „arabeskowy” inicjał „J”, stanowiący pierwszą literę słowa „Jest”. Rysunek podmalowany złotą farbą. Inicjał rozpoczyna tekst, przynoszący zestawienie nabożeństw przypisanych poszczególnym dniom tygodnia.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 267 v.; Chlebowski 2019a, s. 70.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 1, jw.). Tekst publ.: PWsz 7, 210; Chlebowski 2019a, s. 29.

1143/IX
Święty w aureoli

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na s. 20 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubieńskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Duży rysunek. Święty w aureoli siedzi tyłem do tekstu w zadumie z nogą założoną na nogę. W trójkącie prawym cyfra 27 i czerwony inicjał A. Barwy – tło żółtawe, reszta białoszare. Rysunek podmalowany”. Inicjał stanowi pierwszą literę słowa „Aby”, rozpoczynającego cytata z Dziejów Apostolskich (12, 27–28): „27. Aby szukali Boga, ażeby Go snadź nawracali albo naleźli: chociaż od każdego z nas nie jest daleko. / 28. Albowiem w Nim żyjemy i ruszamy się, i jesteśmy, jako i niektórzy z waszych poetów powiadali: gdy żeśmy też są narodem Jego. – / DZIEJE APOSTOLSKIE XVIII” (cyfry w kolorze czerwonym).

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 267 v.; Chlebowski 2019a, s. 70.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 1, jw.), tamże schematyczny szkic kompozycji wykonany przez edytora. Tekst publ.: PWsz 7, 211; Chlebowski 2019a, s. 30.

1144/IX
Maria z urną z olejami

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany wprost na s. 21 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubieńskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Maria z urną z olejami”, zwrócona w prawo. Rysunek piórkiem, podmalowany akwarelą; tło białozółte, postać w kolorach: szarym, białym, brunatnym. Na rysunku „liczba 11, za rysunkiem inicjał większy A i mniejszy M(arya) – czerwono”, rozpoczynający cytata z Ewangelii wg św. Jana (20, 11): „11. A Maria stała u grobu – zewnątrz, płacząc – gdy tedy płakała, nachyliła się i wejrzała w grób. – / Według Ś-o Jana, XX” (cyfry w kolorze czerwonym).

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 267 v.; PWsz 7, 673; Chlebowski 2019a, s. 70.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 1, jw.), tamże schematyczny szkic kompozycji wykonany przez edytora. Tekst publ.: PWsz 7, 212; Chlebowski 2019a, s. 31.

1145/IX

Św. Jan Ewangelista

Czas powstania: lipiec 1846.

Materiał i technika: tusz, pióro, ołówek, akwarela, farba w kolorze złotym, papier.

Wymiary: ok. 21 × 17 – rysunek wykonany częściowo wprost na s. 22 *Modlitewnika dla Włodzimierza Łubieńskiego*, a częściowo na wklejce.

Opis, sygnatury, napisy: „Obramowanie stronicy z aniołkiem w trójkącie”. Rysunek piórkiem, podmalowany akwarelą: żółtawe tło trójkąta, pozostałe elementy w kolorach: szarym, brunatnym, białym. „W kole wklejona malowana na osobnym papierze akwarela (podrysowana ołówkiem) – tło niebieskie, szata ceglasta, włosy ciemno blond, aureola złota. Św. Jan Ewangelista”. Po prawej sygnatura z datą wpisana atramentem: „CN 1846” (CN w formie monogramu wiązanego). Wewnątrz obramowania cytaty z Ewangelii wg św. Jana (21, 20): „A Piotr, obróciwszy się, ujrzał onego Ucznia, którego miłował Jezus, za nim idącego: który też położył się był przy wieczerzy na piersiach Jego i mówił: Panie, któryż jest ten, co Cię wyda? – / Według Ś-o Jana XXI” (Słowa „A Piotr” oraz „XXI” – w kolorze czerwonym, pozostały tekst – atramentem).

Bibliografia: Materiały norwidowskie 1, k. 267 r.; Chlebowski 2019a, s. 70.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 1, jw.), tamże schematyczny szkic kompozycji wykonany przez edytora. Tekst publ.: PWSz 7, 213; Chlebowski 2019a, s. 32.

X. SZKICOWNIK IV

Jedynym śladem istnienia szkicownika jest informacja pochodząca z katalogu antykwariatu „Lamus Heraldyczny” w Krakowie, w którym w 1937 r. oferowano na sprzedaż 11 luźnych kart pochodzących z tego zbioru, każda o wymiarach 18 × 11,5 cm (Lamus Heraldyczny 1937/8, s. 13). Przed 1937 r. obiekt należał do Klemensa Krajewskiego, sekretarza Izby Sądowej w Warszawie. Nieznana jest objętość szkicownika. Jeden z oferowanych przez „Lamus Heraldyczny” rysunków: *Józef Bohdan Zaleski i papież Pius IX* pojawił się na rynku antykwarycznym w 1991 r. – został sprzedany w domu aukcyjnym DAES (zob. Katalog III, 274, poz. 583). Los pozostałych rysunków jest nieznany. Czas powstania szkicownika ustalono w oparciu o analizę stylistyczną rysunków, które wykazują podobieństwo do szkiców zamieszczonych w trzech szkicownikach ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie (zob. *Szkicownik I*, *Szkicownik II* oraz *Szkicownik III*: Katalog I, 307–497) z roku 1846 oraz o identyfikację portretu Józefa Bohdana Zaleskiego, którego Norwid poznał w Rzymie latem 1847 r. W związku z powyższym przyjęto, że omawiany szkicownik powstał ok. 1847 r. Opatrzono go w katalogu numerem porządkowym: IV.

1146/X
Androny

Czas powstania: [ok. 1847]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 – rysunek wykonany na karcie pochodzącej ze *Szkicownika IV*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwie głowy męskie, 3 postacie męskie, głowa Maryi [sic!] Kalergis, u dołu głazy i napis ręką Norwida: »Androny«”.

Bibliografia: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13 poz. 442.

Uwagi: Opis rysunku za: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, jw.

1147/X
Karykatura mężczyzny w długiej szacie

Czas powstania: [ok. 1847]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 – rysunek wykonany na karcie pochodzącej ze *Szkicownika IV*.

Opis, sygnatury, napisy: „Karykatura mężczyzny w długiej szacie i postać męska z tyłu”.

Bibliografia: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13 poz. 444.

Uwagi: Opis rysunku za: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, jw.

1148/X
Znudzony

Czas powstania: [ok. 1847]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 – rysunek wykonany na karcie pochodzącej ze *Szkicownika IV*.

Opis, sygnatury, napisy: „Kilkanaście większych i mniejszych szkiców głów, ludzi i psów itp. W lewym rogu napis ręką Norwida »Znudzony«”.

Bibliografia: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13 poz. 445.

Uwagi: Opis rysunku za: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, jw.

1149/X

Mężczyzna w płaszczu i inne szkice

Czas powstania: [ok. 1847]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 – rysunek wykonany na karcie pochodzącej ze *Szkicownika IV*.

Opis, sygnatury, napisy: „Postać męska w płaszczu i cylindrze ze szpic różgą w ręku, dookoła niej 2 głowy i 3 postacie męskie mniejsze”.

Bibliografia: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13 poz. 448.

Uwagi: Opis rysunku za: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, jw.

1150/X

Popiersie kobiety w kapeluszu i inne szkice

Czas powstania: [ok. 1847]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 – rysunek wykonany na karcie pochodzącej ze *Szkicownika IV*.

Opis, sygnatury, napisy: „Popiersie kobiety w kapeluszu otoczone głowami męskimi, u dołu pies”.

Bibliografia: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13 poz. 446.

Uwagi: Opis rysunku za: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, jw.

1151/X

Postać kobieca i szkice mężczyzn

Czas powstania: [ok. 1847]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 – rysunek wykonany na karcie pochodzącej ze *Szkicownika IV*.

Opis, sygnatury, napisy: „Postać kobieca, dwa popiersia i dwie głowy męskie”.

Bibliografia: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13 poz. 447.

Uwagi: Opis rysunku za: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, jw.

1152/X
Studium postaci w płaszczu

Czas powstania: [ok. 1847]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 – rysunek wykonany na karcie pochodzącej ze *Szkicownika IV*.

Opis, sygnatury, napisy: „Pół postaci w płaszczu”.

Bibliografia: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13 poz. 452.

Uwagi: Opis rysunku za: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, jw.

1153/X
Jankiel i inne szkice

Czas powstania: [ok. 1847]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 – rysunek wykonany na karcie pochodzącej ze *Szkicownika IV*.

Opis, sygnatury, napisy: „Szkic do Jankiela, z boku starzec z brodą, u dołu pies”.

Bibliografia: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13 poz. 449.

Uwagi: Opis rysunku za: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, jw.

1154/X
Dwaj idący mężczyźni i popiersie męskie

Czas powstania: [ok. 1847]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 – rysunek wykonany na karcie pochodzącej ze *Szkicownika IV*.

Opis, sygnatury, napisy: Dwie postaci męskie, idące w lewo: mężczyzna o przygarbionej sylwetce z cylindrem w prawej dłoni (wysuniętej ku przodowi) i laską w dłoni lewej, odziany w surdut oraz młodzieniec w czamarcie z szamerowanym zapięciem, z czapką w lewej dłoni, opuszczonej w dół. Ponad nimi popiersie starszego brodatego mężczyzny w lewym profilu, z głową pochyloną w dół; obok trudny do zidentyfikowania motyw (figura szachowa?).

Bibliografia: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13 poz. 443.

Reprodukcje: Jastrzębowski 1939, s. 5.

Uwagi: Reprodukacja rysunku (Jastrzębowski 1939, jw.) została opatrzona podpisem: „Repr. karty ze szkicownika Cypriana Norwida wg oryginału. Wyp. do rep. przez »LAMUS HERALDYCZNY«”. Czamara – męskie okrycie wierzchnie pochodzenia węgierskiego, szamerowane, z długimi rękawami, o kroju zbliżonym do kontusza, noszone od XVI w.

1155/X

Zakonnik i trzech mężczyzn

Czas powstania: [ok. 1847]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 – rysunek wykonany na karcie pochodzącej ze *Szkicownika IV*.

Opis, sygnatury, napisy: „Trzy męskie postacie, u góry zakonnik piszący”.

Bibliografia: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13 poz. 450.

Uwagi: Opis rysunku za: *Lamus Heraldyczny* 1937/8, jw.

1156/X

Rozmowa przy stole i inne szkice

Czas powstania: [ok. 1847].

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18 × 11,5 [?]

Opis, sygnatury, napisy: Zbiór szkiców figuralnych. U dołu figura mężczyzny w podeszłym wieku w płaszczu, zwrócona w prawo, ręce wyciągnięte nieco przed siebie, założone na brzuchu, w lewej dłoni jakiś przedmiot (czapka?); po prawej sylwetki dwóch mężczyzn rozmawiających przy stole, obok po prawej siedzący na podłodze trzeci mężczyzna, zwrócony plecami do stołu. Powyżej drobniejsze szkice: trzy męskie głowy, dwie sylwetki kobiece w półpostaci i centralnie popiersie młodego mężczyzny w lewym profilu.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek pochodzi zapewne ze szkicownika, który przed 1937 r. znajdował się w posiadaniu Klemensa Krajewskiego, sekretarza Izby Sądowej w Warszawie. Nie jest tożsamy z żadnym ze szkiców wydzielonych z tego zbioru, które w 1937 r. zostały wystawione na sprzedaż w antykwariacie „Lamus Heraldyczny” w Krakowie (zob. *Lamus Heraldyczny* 1937/8, s. 13).

Reprodukcje: Jastrzębowski 1939, s. 4.

Uwagi: Reprodukacja rysunku (Jastrzębowski 1939, jw.) została opatrzona podpisem: „Repr. karty ze szkicownika Cypriana Norwida wg oryginału. Wyp. do rep. przez »LAMUS HERALDYCZNY«”. Por. Uwagi do poz. kat. 1154/X.

XI. ALBUM MARCELINY CZARTORYSKIEJ

Jedno z najbardziej interesujących świadectw znajomości Norwida i Marceliny Czartoryskiej, stanowił należący do księżnej album wypełniony rysunkami poety. Pierwsza obszerniejsza wzmianka na temat tego obiektu pochodzi z artykułu J.W. Gomułickiego *Norwid i Chopin*, opublikowanego w 1969 r. na łamach warszawskiego dwutygodnika „Współczesność”:

Album księżnej Marceliny [był] całkowicie wypełniony jego [Norwida] rysunkami, które wykonywał albo w salonie (i wtedy bezpośrednio na kartach albumu), albo u siebie w domu (i wtedy na osobnych kartkach, wklejanych następnie do tegoż albumu), przy czym wszystkie daty umieszczone na tych rysunkach odnosiły się wyłącznie do roku 1850.

Tematyka owych rysunków była nadzwyczaj różnorodna, co najmniej jedną trzecią jednak stanowiły podobizny wspólnych znajomych Norwida i Czartoryskiej: tych przede wszystkim, których poeta spotykał wtedy w Hotelu Lambert (a więc Czartoryskich, Walewskich, Rzyszczewskich, Mickiewicza, Gałęzowskiego, pani Kisielew albo Delfiny Potockiej), ale również i tych, jak Chopin, których już tam nie mógł spotkać [...] ²⁴.

Dalej następowała informacja o serii dziesięciu fotografii albumowych kart wykonanych przez zakład fotograficzny I. Kriegera oraz kolejna – o wykorzystaniu kilku fragmentów owych fotografii przez Ferdynanda Hoesicka w jego trzietomowej monografii o Chopinie. Gomułicki wymienił wszystkie cztery reprodukcje

²⁴ 1969, nr 18, s. 7 (przedruk artykułu w: tegoż, *Zygazkiem. Szkice – wspomnienia – przekłady*, Warszawa 1981, s. 513–528).

norwidowskich szkiców zamieszczone na kartach wspomnianej publikacji, a następnie przeanalizował tytuły nadane rysunkom przez Hoesicka, wskazując na zawarte w owych tytułach nieścisłości²⁵.

Po kilku latach, w jednym z przypisów do *Kalendarza biograficznego* poety edytor *Pism wszystkich* zamieścił podobny opis albumu uzupełniony o informację, że „album ocalał tylko w dziesięciu fragmentach sfotografowanych przez J. Kriegera ok. 1908 r.; pełny opis wszystkich rysunków N. w posiadaniu J.W. Gomulickiego”²⁶. W innym miejscu wyjaśniał, w jaki sposób wszedł w posiadanie wspomnianych opisów:

Stanisław Witold Balicki (Warszawa) ofiarował mi sporządzony przez swego ojca, Antoniego Euzebiusza, cenny rękopiśmienny opis wszystkich rysunków Norwida znajdujących się w nie istniejącym już albumie księżnej Marceliny Czartoryskiej (z ważnym rejestrem osób odrysowanych tam przez poetę, a zidentyfikowanych przez syna księżnej, Marcelego)²⁷.

Autografu Balickiego nie udało się wprawdzie odnaleźć, ale w archiwum J.W. Gomulickiego złożonym po śmierci edytora w Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza w Warszawie zachowała się kopia tego dokumentu w postaci ośmiostronicowego maszynopisu opatrzonego w nagłówku napisem: „C.K. Norwid: *Album z Woli Justowskiej*”²⁸. Jak można wnioskować po zaznaczonych wielokropkami nieodczytanych fragmentach spisu, maszynopis stanowi wierny odpis oryginału. W archiwum Gomulickiego znajduje się również zbiór ośmiu fotografii, stanowiących współczesne odbitki pochodzące z serii „I. Kriegera”. Fotografie z archiwum edytora oznaczone zostały przez niego na odwrocie ołówkowymi adnotacjami, wskazującymi na lokalizacje norwidowskich rysunków w obrębie albumu, ustalone w oparciu o spis Balickiego (np. „k. VIII”, „k. XXI”). Oryginalne negatywy tych

²⁵ F. Hoesick, *Chopin: życie i twórczość*, Kraków 1911. Chodzi o rysunki: *Apoteoza pani Sand jako „Aurory Chopina”*, t. 2, s. 235; *Fryderyk Chopin*, t. 3, s. 51; *Delfina Potocka w latach 1847–1849*, t. 3, s. 52; *Wieczór u księżnej Marceliny Czartoryskiej*, t. 3, s. 101.

²⁶ PWsz 11, 166 (*Kalendarz biograficzny*. Przypisy, przypis nr 166).

²⁷ PWsz 11, 674 (Połowie).

²⁸ Bez numeru inwentarza. Dokument został opublikowany na łamach rocznika „*Studia Norwidiana*”. Zob. Chlebowska 2014b, s. 155–170.

fotografii, a także dwóch innych, których brakuje w zbiorze Gomulickiego, zachowały się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, mieszczącym archiwum firmy fotograficznej „I. Krieger”. Szklane negatywy mają wymiary 21 × 27 cm i opatrzone są kolejnymi numerami inwentarzowymi od MHK_811-K do MHK_820-K. Przedstawiają one dziewięć kart z albumu Marceliny Czartoryskiej, wypełnionych oryginalnymi rysunkami Norwida, oraz arkusz szkiców przerysowanych z różnych albumowych kart przez Mieczysława Jahla (datowany: 26 II 1906 r.)²⁹. Dodatkowo fotografie dwóch szkiców pochodzących z albumu, których brakuje zarówno w zbiorze negatywów, jak i należących do Gomulickiego odbitek, znajdują się w zbiorach Fototeki Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego³⁰.

Opis albumu według Antoniego E. Balickiego:

Długość kart 27 cm, szerokość (wysokość) 16,5 cm. Postać Albumu wydłużona. Album oprawny w półskórek z złożonymi brzegami [...] Wyciśnięte esy-floresy. Na karcie należącej do oprawy znajduje się jeszcze niebieskawego koloru marka kupiecka „Pirmet, Sr de Mandar – Papeterie fine 14, Rue de la Paix, Paris”. Po niej zaczynają się rysunkowe. Ogółem rysunkowych kart album zawiera 28 (białych) + 11 (kolorowych: brunatnych, brązowych, sinych) + 6 (białych). Kończy karta należąca do oprawy. Pierwsze dwie karty rysunkowe białe wolne (A i B). Po nich następuje pierwsza karta zarysowana. (Przed nią była jeszcze inna, dziś wycięta). W ogóle w albumie wiele kart wycięto, głównie na podarunek dla tych osób, które na owych kartach portretowane lub karykaturowane były³¹.

Ze szczegółowych opisów rysunków następujących po przytoczonym opisie całego obiektu można ponadto wywnioskować, że karty 1–26 wypełnione były

²⁹ Kopia M. Jahla została opublikowana przez A.E. Balickiego: *Cyprian Kamil Norwid, w: Sprawozdanie dwudzieste piąte dyrekcji C.K. Gimnazjum III w Krakowie za rok 1908*, Kraków 1908, s. 1–41. Publikacja została także wydana jako osobna odbitka (Balicki 1908). Ilustracja znajduje się na wkładce przed tekstem, natomiast na s. 41 obszernie objaśnienie, w którym obok informacji na temat pochodzenia szkiców Balicki zamieścił uwagi dotyczące identyfikacji kilku sportretowanych przez Norwida postaci.

³⁰ Walanus 2019, s. 326, poz. 1159, 1160.

³¹ Chlebowska 2014b, s. 155.

szkicami wykonanymi wprost na albumowych kartach; na k. 27–31, 35, 36 i 38 nalepione zostały rysunki wykonane na luźnych kartkach (oprócz nich są tam również rysunki wykonane bezpośrednio na albumowych kartach). Większość rysunków była zamieszczona na stronach recto kart. Karty: 33, 34, 37, 39–43 pozostały puste. Informacje Balickiego stanowią podstawę umieszczonych w niniejszym katalogu opisów rysunków nieznanych z fotografii, przy czym dalej cytowano je (ujmując w cudzysłów) lub dokonywano ich redakcji i parafrazowano.

Po śmierci księżnej Marceliny Czartoryskiej, album przeszedł na własność jej syna, Marcelego Czartoryskiego (1841–1909) i był przez niego przechowywany w Willi Decjusza w Woli Justowskiej. Zenon Przesmycki wspominał w swojej korespondencji, że z uwagi na liczne podróże księcia ma kłopoty z zaplanowaniem wizyty w Woli Justowskiej w ramach kwerend norwidowskich. W archiwum edytora nie znajdziemy opisu norwidianów, znajdujących się w rękach Czartoryskich, z czego można wnioskować, że Przesmyckiemu nie udało się spotkać z księciem (który zmarł w 1909 r.). Dalsze losy obiektu pozostają nieznane.

Marcelina z Radziwiłłów Czartoryska (1817–1894) – pianistka, organizatorka polskiego życia kulturalnego, filantropka. Wychowywała się w Wiedniu, w 1840 r. wyszła za mąż za Aleksandra Romualda Czartoryskiego. W 1848 r. zamieszkała w Paryżu, gdzie prowadziła artystyczno-literacki salon. Jak podaje J.W. Gomulicki, Norwid prawdopodobnie poznał Marcelinę Czartoryską jesienią 1849 r. i przez kilka kolejnych miesięcy był jej częstym gościem w Hotel Lambert³². Salon księżnej skupiał zarówno przedstawicieli polskiej emigracji (bywali tu: Jerzy Lubomirski, Delfina Potocka, Roger Raczyński, Władysław Zamoyski, Wojciech Grzymała, ks. Walerian Kalinka, Zygmunt Krasiński), jak również wybitne osobistości francuskich sfer artystyczno-naukowych (Ary Scheffer, P.H. Delaroche, E. Delacroix, H. Vernet, D. Ingres, A. Franchomme, Thomas Tellefsen). Znamy niewiele szczegółów dotyczących relacji Norwida z księżną. Być może Marcelina Czartoryska udzielała pocie finansowego wsparcia, skoro na początku 1852 r. ofiarowywał jej swój obraz przedstawiający *Matkę Boską Bolesną*, chcąc w ten sposób pokryć „czwartą” część zaciągniętego długu (zob. Katalog VII)?³³ Księżna nie przyjęła obrazu, trafił on

³² PWsz 10, 366.

³³ List Norwida do Marceliny Czartoryskiej [przed 6 lipca 1852], DW X, 417–418.

bowiem ostatecznie do rąk Ksawerego Branickiego (zakupiony za cenę 200 franków)³⁴. Na początku czerwca tego samego roku autor *Promethidiona* namalował również „jeden z przyobiecanych” Czartoryskiej obrazów, przedstawiający wieczorny pejzaż wiejski z chłopami wracającymi po pracy (zob. Katalog VII)³⁵. Warto odnotować, że w latach 1849–1852, uznawanych za okres najbardziej intensywnych kontaktów Norwida i Marceliny Czartoryskiej, księżna mieszkała w Paryżu, ale w tym okresie odbywała także liczne podróże, niekiedy nawet kilkumiesięczne. Od wiosny do zimy 1850 przebywała w Petersburgu, w styczniu 1851 wróciła do Paryża, a następnie wyjechała w kolejną dłuższą podróż do Wiednia, Nizzy oraz Rzymu³⁶. Gomulicki twierdził, że w późniejszym okresie (od jesieni 1852 księżna mieszkała na stałe w Paryżu) jej relacje z Norwidem „nie ustały, ale nabrały większej ceremonialności, później zaś – po powrocie poety z Ameryki – zostały sprowadzone wyłącznie do spotkań okolicznościowych”³⁷. Nie do końca wypada się zgodzić z opinią edytora, mając na uwadze choćby fakt wydatnej pomocy, jaką księżna udzieliła poecie w związku z jego kłopotami z policją (bodajże w kwietniu 1855)³⁸. W 1859 r. odwiedziła także Norwida, aby dowiedzieć się o jego stan zdrowia (miał kłopoty ze wzrokiem)³⁹, po czym prawdopodobnie wystarała się dla poety o zapomogę od Towarzystwa Dobroczynności Dam Polskich. Dzięki uzyskanemu wsparciu Norwid mógł wyjechać na kurację oczu do Cette (obecnie: Sète)⁴⁰. W 1859 r. poeta uczestniczył w charytatywnym koncercie Marceliny Czartoryskiej. Zachowały się dwa listy Norwida do księżnej przechowane przez Ludwika Kastorego (wychowawcy syna księżnej Marcelego), natomiast pozostałe listy, będące w posiadaniu Czartoryskiej, zostały przez adresatkę zniszczone wraz z całą jej korespondencją. Nie znamy również żadnych listów Czartoryskiej do Norwida. Szereg drobnych wzmianek na temat księżnej można wszakże odnaleźć w korespondencji poety do różnych adresatów. Litograficzny portret Czartoryskiej

³⁴ List Norwida do J.B. Zaleskiego, [między 20 sierpnia a 3 września] 1854, DW X, 519.

³⁵ List S. Gałęzowskiego do J.B. Zaleskiego z 6 czerwca 1851, Kalendarz 1, 454.

³⁶ Zob. Kalendarz 1, 383–384.

³⁷ Tamże.

³⁸ List T. Lenartowicza do J.B. Zaleskiego, Kalendarz 1, s. 581–582.

³⁹ Zob. List Norwida do M. Kleczkowskiego z 10 czerwca 1858, DW XI, 228.

⁴⁰ Kalendarz 1, 704, 714.

wykonany przez Augusta Sandoza w Paryżu w r. 1850 Norwid wkleił do swej *Książki pamiątek* wraz z biletem wizytowym z odrębną adnotacją portretowanej: „pianistka (czynna) z przyjaciółką”.

*

M. Jahl, kopia wybranych rysunków Norwida z *Albumu Marceliny Czartoryskiej*,
fot. A. Krieger, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa (nr inw. MHK-820/K).

Szkice wypełniające ilustrację zamieszczoną na poprzedniej stronie rozproszone były pierwotnie po różnych kartach *Albumu Marceliny Czartoryskiej*. Niniejsze zestawienie jest kopią wybranych rysunków wykonaną przez Mieczysława Jahla, opublikowaną przez Antoniego Euzebiusza Balickiego. W dołączonym do reprodukcji objaśnieniu Balicki zidentyfikował kilka postaci: „[...] Pierwsza główka – X. Marcelina Czartoryska; druga – Mickiewicz; trzecia (kobieca) – Pani Spada (Komarówna z domu)⁴¹, siostra Delfiny Potockiej⁴²; czwarta (kobieca) – nieznana; pod nią syn Adama, X. Wł. Czartoryski⁴³. Obok cała scena z salonu: przy fortepianie siedzi Telefson [właśc. Tellefsen⁴⁴] (uczeń Chopina), przy nim z założonymi rękoma Albert Grzymała⁴⁵ (przyjaciół Chopina), w głębi Szumlański⁴⁶, na przodzie podparty Chopin, którego Norwid znał osobiście”. W środku ryciny: chłopczyk oparty o psa – młody X. Marcelli Czartoryski⁴⁷, od niego na prawo w dół – Byron (z pamięci rysowany), nad nim – głowa Chrystusa. Ow „widoczek” z kolumnami – to ilustracja do poematu Byrona p.t. „Sen” (Dreem). – Reszta szkiców przeważnie karykatury”. (Balicki 1908, s. 41).

Większość szkiców z przerysu Jahla udało się przyporządkować do konkretnych pozycji w katalogu. Wyjątek stanowi głowa Chrystusa (w albumie znajdowało się kilka wizerunków Zbawiciela). Rysunek ten był kilkakrotnie publikowany: Norwid 1965, s. 107; Norwid 1974, s. 117; Norwid 1977, s. 105; Z Norwidem 1990, s. 8 (nlb.).

Bibliografia do całości: Balicki 1908, s. 41; Gomulicki 1969, s. 7 (przedruk: Gomulicki 1981, s. 513–528); PWSz 11, 166, 674; Chlebowska 2014b, s. 147–173.

⁴¹ Spada z d. Komar – zob. obj. do poz. kat. 1176/XI.

⁴² Delfina Potocka (1807–1877) – zob. uwagi do poz. kat. 1196/XI.

⁴³ Władysław Czartoryski (1828–1894) – zob. uwagi do poz. kat. 1172/XI.

⁴⁴ Thomas Dyke Acland Tellefsen (1823–1874) – zob. uwagi do poz. kat. 1165/XI.

⁴⁵ Wojciech (Albert) Grzymała (1793–1871) – zob. uwagi do poz. kat. 1165/XI.

⁴⁶ Stanisław Szumlański (1818–1866) – zob. uwagi do poz. kat. 1165/XI.

⁴⁷ Marcelli Czartoryski (1841–1909) – zob. uwagi do poz. kat. 1186/XI..

1157/XI
I Homer sypiał

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 1 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Zbiór szkiców rozmieszczonych na dwóch poziomach. U góry: „dwóch mężczyzn zamysłonych, chmurnych, o rysach szlachetnych; za nimi wyżej karta z asem trefl na wierzchu. – Pobieźny szkic dromadera niosącego na grzbiecie postać pod parasolem. – Głowa, a raczej popiersie z profilu zamysłonego młodego mężczyzny z napisem u góry: »I Homer sypiał«. – Karykatury dwóch dandysów. – Karykatura mężczyzny o osłej głowie. U dołu: Dwie głowy do siebie nachylone. – Popiersie X. Marceliny Czartoryskiej: śliczna główka z profilu z kropkowaną obwódką nad głową. – Postać Mickiewicza: głowa zamazana. – Głowa Mickiewicza. – Trzy postacie naszkicowane: pielgrzym, czytelnik, kobieta (zakonnica?)”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 156.

Reprodukcje: Popiersie M. Czartoryskiej i głowa A. Mickiewicza (kopia M. Jahla): Balicki 1908, wkładka; Chlebowska 2014b, s. 156.

Głowa Mickiewicza (kopia M. Jahla): Syga 1967, s. 12; Norwid 1965, s. 31; Norwid 1974, s. 37; Norwid 1977, s. 33.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy głowę Mickiewicza, przerysowaną przez M. Jahla i publikowaną w literaturze przedmiotu, należy identyfikować ze szkicem zamieszczonym na tej stronie albumu. Inny szkic głowy twórcy *Pana Tadeusza* znajdował się na k. 16.

1158/XI
Cztery sceny z życia i z literatury

Tytuł: Cztery sceny z życia i z literatury (Lamus 2001).

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 2 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Cztery szkice. W lewym górnym rogu: grupa mężczyzn skupionych przy zapalanej świecy, grających w karty, ujętych w popiersiach. Niżej: młody rybak biegnący od strony morza, z koszami w obu rękach, zapis u dołu: „Napoli”. Pośrodku: dwoje żebraków

wyciągających błagalnie ręce w stronę stojącej przed nimi młodej kobiety, pochylonej w ich stronę. Przy prawej krawędzi karty scena z *Fausta* Goethego: Mefisto idący z Faustem (nad głową zapis: „FAUST”).

Bibliografia: Grajewski 1972, s. 191 poz. 11045 (Faust) i poz. 11069 (Neapol); Lamus 2001, s. 91, poz. 355; Kalendarz 1, 417; Chlebowska 2014b, s. 156; Walanus 2019, s. 324 poz. 1150.

Reprodukcje: cała karta: Chlebowska 2014b, s. 157; Walanus 2019, s. 324 poz. 1150.

Rybak: „Maski” 1918, z. 32, s. 629; Norwid 1965, s. 61; Norwid 1974, s. 73; Norwid 1977, s. 63.

Faust: „Maski” 1918, z. 32, s. 623.

Uwagi: Negatyw fotografii rysunku autorstwa Natana Kriegera, wykonany ok. 1908 r., znajduje się w się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (nr inw. MHK-819/K).

1159/XI
Druid i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 3 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Zbiór drobnych szkiców figuralnych. Wśród nich brodaty starzec w płaszczu z faldami z kapturem stojący przed megalityczną budowlą, podpis: „Druid”. Postaci kobiece: popiersie w lewym profilu, głowa staruszki w kapturze i młoda kobieta w półpostaci, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo. Szkice mężczyzn: dwie siedzące postaci, akt siedzący, leżąca postać, brodaty starzec idący w lewo, postać odchodząca w lewo, popiersie na tle głazów, popiersie w kapeluszu. W prawym górnym rogu sylwetka psa.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 157; Walanus 2019, s. 324 poz. 1151.

Reprodukcje: Chlebowska 2014b, s. 157; Walanus 2019, s. 324 poz. 1151.

Uwagi: Negatyw fotografii rysunku, autorstwa Natana Kriegera, wykonany ok. 1908 r. znajduje się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (nr inw. MHK-814/K).

1160/XI

Ilustracja do *Króla Olch* i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 4 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Postać jak gdyby jakowejś łachmanami krytej wróżki-czarownicy. Stoi przed dwiema płonącymi świecami, paląc słomkę. Nad babą lata nietoperz. – Na koniu pędzi rycerz w zbroi: ilustracja to do »Erlköniga« (dopisano u góry: »plamy znaczą noc!«). – Poniżej pięknie naszkicowany młodzieńki chłopiec. – U dołu głowa Turka w zawoju, padyszacha jakiego”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 158.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Król Olch (Erlkönig) – znana ballada Johanna Wolfganga von Goethego, napisana w 1782 r.

1161/XI

Starzec z chłopcem i mężczyzna w powłóczystych szatach

fragment (kopia Mieczysława Jahla)

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 5 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Starzec siedzący na kamieniu i zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo do siedzącego na ziemi, zwróconego $\frac{3}{4}$ w prawo chłopca z długimi włosami, który wskazuje dłonią na leżące obok kule (lub kamienie). Na pierwszym planie po prawej pies w lewym profilu, przebiegający od prawej do lewej. „Obok wysoka postać mężczyzny w szaty powłóczyście odzianego”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 158.

Reprodukcje: Starzec z dzieckiem (kopia M. Jahla): Balicki 1908, wklejka; Chlebowska 2014b, s. 158.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Rysunek znany jest z przerysu Mieczysława Jahla (z 28 II 1906) zachowanego w fotografii Amalii Krieger wykonanej ok. 1908 r. Negatyw fotografii znajduje się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (nr inw. MHK-820/K).

1162/XI

Dama z różańcem i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 6 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Zakonnica, a raczej może dama wysokiego rodu, odmawiająca różaniec pośród ogrodu ... – Dwie głowy: jedna podpisana XVI (rozumie się wiek), przedstawia głowę człowieka tęgiego, marsowatego, z wąsem zawieszistym, wydatnym nosem, podczas gdy druga, podpisana XIX, głowę człowieka chuderlawego, zbliżoną nieco do Chrystusowej”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 158.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

1163/XI

Karykatura Hamleta i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 7 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Postać Hamleta (z napisem HAMLET), z rozwichrzoną czupryną;

jedna ręka na sercu, druga, lewa, wzniesiona; wyraz twarzy niezbyt szczęśliwy. Wygląda ten rysunek raczej na delikatną karykaturę kogoś Hamleta może grającego lub deklamującego. – Na dole staranniej wykończona główka kobieca o grubych rysach, ustach. – U góry w rogu jakowaś scena rodzajowa, ledwo piórkiem rzucona”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 158, 159.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

1164/XI Pompeje i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 8 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Dwa szkice. Po lewej u góry oddzielony ramką obrazek rodzajowy z dwojgiem dzieci, odgrywających scenkę w teatrzyku cieni. Dzieci klęczą za ekranem, na którym w świetle lampy widoczni są dwaj wędkarze siedzący na arkadowym mostku. Pozostałą część strotnicy wypełnia scena rozgrywająca się pośród zrujnowanego pejzażu z umieszczonym w górnej partii napisem: „POMPEI”. Nad całością dominuje postać męska, umieszczona po prawej i zwrócona

w lewo, w udrapowanym płaszczu, o pochylonej sylwetce i zbolałym wyrazie twarzy, gęste bujne włosy sięgają do ramion. Przed mężczyzną, na smukłym postumencie urna, a za jego plecami utracona kolumna porastająca wątłą roślinnością oraz fragment kamiennej płyty z płaskorzeźbioną dekoracją. W dolnej partii stronicy, na lewo od mężczyzny rozciąga się rozległy równinny pejzaż z rozrzuconymi głazami, u stóp których spoczywają postaci: zwrócone w prawo, siedzące na ziemi dziecko, obok pies w lewym profilu oraz w oddali mężczyzna w kapeluszu, siedzący przy głazie, zwrócony w lewo.

Bibliografia: Grajewski 1972, s. 191, poz. 11072 (Pompeje); Chlebowska 2014b, s. 159; Chlebowska 2018a, s. 281; Walanus 2019, s. 324 poz. 1152.

Reprodukcje: „Maski” 1918, z. 30, s. 582 (scena w pejzażu); „Maski” 1918, z. 35, s. 681 (Pompeje); Chlebowska 2014b, s. 159; Walanus 2019, s. 324 poz. 1152.

Uwagi: Negatyw fotografii rysunku autorstwa Natana Kriegera, wykonany ok. 1908 r. znajduje się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (nr inw. MHK-816/K).

1165/XI

Chopin na wieczorze muzycznym oraz muza

fragment

fragment

Tytuły: Wieczór u księżnej Marceliny Czartoryskiej (Hoesick 1911), Chopin grający na wieczorze u ks. M. Czartoryskiej (Wyka1947b), U Chopina na Square d'Orleans (Norwid 1965), Wieczór muzyczny u ks. Marceliny Czartoryskiej (Melbechowska-Luty 2001); Chopin podczas wieczoru muzycznego (Melbechowska-Luty 2009), Chopin na wieczorze muzycznym (chopin.pl). Muza: Apoteoza pani Sand jako „Aurory” Chopina (Hoesick 1911), George Sand – Aurore de Chopin (Chopin, George Sand et leurs amis 1937).

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 9 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Dwa rysunki. Po lewej scena salonowa z grupą mężczyzn: na fortepianie gra uczeń Chopina Thomas Tellefsen, w lewym profilu, ujęty w półpostaci, zwrócony w lewo, głowa odchylona nieco do tyłu, włosy dłuższe, gęste, czoło odsłonięte, nos prosty; przy nim stoi z założonymi rękoma Wojciech Albert Grzymała (przyjaciół Chopina), zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo, ubrany w smoking lub surdut, włosy gęste długie, na twarzy zarost (wąsy i gęsta broda), obok niego, nieco z tyłu, trzeci mężczyzna (Stanisław Szumlański lub Auguste Franchomme), ujęty w półpostaci w lewym profilu. Po prawej, na pierwszym planie, siedzi zwrócony $\frac{3}{4}$ w prawo, zasłuchany Fryderyk Chopin, z głową wspartą na dłoni. Obok szkic postaci kobiecej na tle obłoków, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo, o natchnionym wyrazie twarzy, w długiej zwiewnej sukni, z kartką (partyturą?) w dłoniach, która zdaje się unosić w obłokach. Nad nią rozpięta tęczą z pięciolinii z gwiazdami w miejscu nut.

Bibliografia: Cała stronica albumu: Chlebowska 2014b, s. 159.

Chopin na wieczorze muzycznym: Balicki 1908, s. 41; Chybiński 1935, s. VIII–IX; Sydow 1947, s. 5; Almanach Chopinowski 1949, s. 172; Idzikowski, Sydow 1952, s. XXIX, poz. 83; Portret Chopina 1963, s. 99 poz. 83; Gomulicki 1969, s. 7; PWsz 11, 166; Eigeldinger 1979, s. 382; Gomulicki 1981, s. 524, 525, 719 poz. 32; Polanowska 1998, s. 138; Burger 1990, s. 329; Tomaszewski, Weber 1990a, s. 221; Tomaszewski, Weber 1990b, s. 221; Eigeldinger 1993, s. 139; Melbechowska-Luty 2001, s. 196; Melbechowska-Luty 2005, s. 170; Kalendarz 1, 342, 417; Melbechowska-Luty 2009, s. 239, 240; Eigeldinger 2010, s. 402–403; Plucińska 2013, s. 184; Schmidt-Adamczyk 2015, s. 243; Chlebowska 2016a, s. 85.

Muza: Sydow 1947, s. 4–5; Almanach Chopinowski 1949, s. 172; Idzikowski, Sydow 1952, s. XXVII, poz. 69; DZ, t. 2, s. 964 (Portret Delfiny Potockiej); Gomulicki 1969, s. 7 (przedruk w: Gomulicki 1981, s. 524, 525).

Reprodukcje: Chopin na wieczorze muzycznym: Balicki 1908, s. przedtytułowa; Hoesick 1911, t. 3, s. 101; Sandvik, Schjelderup 1921, s. 13; „Revue Musicale” (Paris) 1931, z. 12; Chybiński 1935, s. IX; Wasylewski 1939, s. 4; Wyka 1947b, s. 1; Kobylańska 1949, s. 194; Kremlev 1949, s. 139; Bory 1951, s. 174; Idzikowski, Sydow 1952, tabl. 39a; Portret Chopina 1963, s. 99 poz. 83; Eaubonne 1964, s. 233; Chopin na obczyźnie 1965, s. 256; Norwid 1965, s. 71; Gomulicki 1969, s. 7; Norwid 1974, s. 83; Chopin 1975, s. 270; Norwid 1977, s. 73; Gomulicki 1981, il. 32; Iwaszkiewicz 1983, s. 176; Zamoyski 1985, il. 52; Burger 1990, s. 329; Tomaszewski, Weber 1990a, s. 221; Tomaszewski, Weber 1990b, s. 221; Z Norwidem 1990, s. 20 (nlb.); Przybylski 1995, s. 204; Eigeldinger 2000, tabl. 10; Weber 2000, s. 152; Melbechowska-Luty 2001, il. 187; Cieśla-Korytowska 2004, il. 9 (lekko przycięty); Chopin 2010a, s. 70; Eigeldinger 2010, tabl. 10; Tomaszewski 2016, s. 533; Chlebowska 2014b, s. 160.

Postać Chopina: Portret Chopina 1963, tabl. 34; Tomaszewski, Weber 1990a, s. 219; Tomaszewski, Weber 1990b, s. 219; Norwid 1997, po s. 48; Norwid 1999, s. 48; Melbechowska-Luty 2001, il. 188; Norwid 2004, s. 212; Melbechowska-Luty 2005, s. 170; Melbechowska-Luty 2009, s. 238; Norwid 2010, s. 74; Fabianowski 2019, okładka, s. 3, 42.

Muza: Hoesick 1911, t. 2, s. 235; Sydow 1947, s. 5; Chlebowska 2014b, s. 160; Poniatowska 2020, s. 149 il. 45.

Wystawy, katalogi wystaw: Paryż, Biblioteka Polska 1937 – Chopin, George Sand et leurs amis 1937, poz. 610: George Sand – Aurore de Chopin; poz. 611 (eksponowano fotografie rysunków).

Uwagi: Uzupełnienie opisu rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Chopin na wieczorze muzycznym – rysunek najczęściej opatrywany jest w literaturze przedmiotu pochodzącym od Hoesicka tytułem: *Wieczór u księżnej Marceliny Czartoryskiej* lub jego modyfikacjami. J.W. Gomulicki uznał natomiast – uwzględniając biografię kompozytora – że przedstawiona scena rozgrywa się nie w salonie księżnej, lecz w mieszkaniu Chopina, stąd przyjęty przez niego tytuł: *U Chopina na Square d'Orléans* (tytuł powtórzone w: Kalendarz 1, 417). Także kwestia identyfikacji przedstawionych postaci nie jest całkowicie jasna. Wg Balickiego na rysunku zostali przedstawieni (od lewej): Thomas Tellefsen, Albert Grzymała, Stanisław Szumlański, Fryderyk Chopin (Balicki 1908, s. 41; ten sam zestaw nazwisk podał Gomulicki, jw.). F. Hoesick w miejsce Szumlańskiego wymienił Franchomme'a (Hoesick 1911, t. 3, s. 101). W serwisie internetowym chopin.pl, prowadzonym pod patronatem Towarzystwa im. Fryderyka Chopina w Warszawie, nie rozstrzygnięto tej wątpliwości i podano obie możliwości: http://www.chopin.pl/zycie_ilustracje_part6.pl.html, nie opowiedziano się także za żadną ze wskazywanych wcześniej lokalizacji przedstawionej sceny, opatrując rysunek tytułem: *Chopin na wieczorze muzycznym*, który został przyjęty w niniejszym katalogu. Idzikowski, Sydow (1952) podają jako czas powstania rysunku pierwsze miesiące 1849 r., po przyjeździe Norwida z Rzymu do Paryża.

Warto odnotować, że Hoesick zamieścił reprodukcję oryginalnego rysunku Norwida, natomiast w późniejszych edycjach często publikowano rysunek wg wiernej kopii tej kompozycji autorstwa Mieczysława Jahla, opublikowanej po raz pierwszy przez Balickiego (zob. s. 62).

Thomas Dyke Arnold Tellefsen (1823–1874) – norweski pianista, kompozytor, pedagog; od 1842 r. mieszkał w Paryżu, gdzie w latach 1844–1847 pobierał lekcje gry na fortepianie u Fryderyka Chopina. Księżna Marcelina Czartoryska wprowadziła go do środowiska Hotelu Lambert, gdzie w 1851 r. debiutował jako pianista.

Wojciech (Albert) Grzymała (ok. 1790–1871) – publicysta warszawski, od 1831 r. na emigracji. Bliski przyjaciel Mickiewicza oraz Chopina, jeden z założycieli Towarzystwa Historyczno-Literackiego; członek Towarzystwa Patriotycznego.

Stanisław Szumlański (1818–1866) – uczestnik powstania węgierskiego i wojny krymskiej, emigracyjny działacz polityczny.

Auguste Franchomme (1808–1884) – francuski wiolonczelista, przyjaciel Chopina. Od 1846 r. wykładał w Konserwatorium Paryskim.

Muza: Sydow (1947) uznał, że tytuł rysunku podany w katalogu wystawy *George Sand – Aurore de Chopin* pochodzi od samego Norwida, a w związku z tym za datę jego powstania przyjął 1847 r. (latem tego roku doszło do zerwania związku kompozytora z G. Sand). Gomulicki zakwestionował identyfikację postaci przyjętą przez Hoesicka, wysunął natomiast przypuszczenie, że szkic przedstawia Delfinę Potocką. Z uwagi na idealizujący charakter wizerunku w Katalogu nie uznano żadnej z powyższych identyfikacji.

1166/XI

Marsz Beethovena i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 10 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Pierwszy szkic (doskonały) nosi napis: »Pula«. Jest to pan Wołodkowicz (wielki smakosz), stryj Konstantyna i Władysława Wołodkowiczów. – Obok doskonały rysunek, wykończony już staranniej, przedstawiający pochyloną głowę mężczyzny, bez czapki. Podpisano obok: »Woźny«. – Dalej rysunek psa z obwisłymi uszami. – Na dole szkic podpisany: »Marsz Bethowene’a«. Przedstawia pustkowia, na nim z kopyta rwie przerażony koń unoszący postać człowieczą nagą, z rozwianym zawojem nad głową, z wbitym mieczem w piersi. Obok nich wychudłe gończe psy, za nimi ptactwo szybuje w powietrzu. Ma to być ilustracja do muzyki”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 161.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Władysław Wołodkowicz (1832–1889), Konstatny Wołodkowicz (1828–1909).

1167/XI

Satyr i klęcząca kobieta

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 11 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Rysunek pierwszy zajmuje większą część karty. Przedstawia satyrę z piszczałką w lewej ręce. Prawą na nią [?] pokazuje, zwrócił się zaś twarzą do młodej klęczącej kobiety, której coś tłumaczy. Ta dłonią przysłoniła oczy, włosy jej rozpuszczone, suknie długie. – Obok ledwo rzucony szkic jakowejś kobiety z wyciągniętymi rękoma przed siebie”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 161.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

1168/XI
Catilina i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 12 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Zbiór szkiców. Po lewej postać kobieca zwrócona w lewo, w luźnej sukni z sierpem w lewej i kilkoma żdźbłami zboża w prawej ręce. Obok, u góry głowa mężczyzny zwrócona w stronę widza przez prawe ramię (Chrystus?), poniżej głowa brodatego mężczyzny zwrócona $\frac{3}{4}$ w lewo, lekko pochylona (szrafowania w partii twarzy). Po prawej u góry grupa trzech Rzymian w długich powłóczystych szatach, naradzających się na tle budowli rzymskich, za nimi, po prawej czwarta postać męska, pochylona i coś zapisująca, obok napis: „Catilina”. Poniżej trzy kobiece popiersia ujęte w lewych profilach, zwrócone w lewo, częściowo na siebie zachodzące. Pierwsza kobieta, z wieniec kwiatów na rozpuszczonych włosach jest najmłodsza.

Bibliografia: Grajewski 1972, s. 191: poz. 11052 (Katylna), poz. 11046 (Głowa starca), poz. 11084 (Trzy pokolenia); Chlebowska 2014b, s. 161; Walanus 2019, s. 325 poz. 1153.

Reprodukcje: całość: Chlebowska 2014b, s. 161; Walanus 2019, s. 325 poz. 1153.

Fragmenty: „Maski” 1918, z. 30, s. 589 (Katylna); Grabiński 1918, nr 31, s. 603 (trzy głowy kobiece, dwie głowy męskie).

Uwagi: Negatyw fotografii rysunku autorstwa Natana Kriegera, wykonany ok. 1908 r. znajduje się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (nr inw. MHK-817/K).

Lucius Sergius Catilina (109–62 przed Chr.) – zubożały arystokrata rzymski, namiestnik prowincji Afryki (67–66); oskarżony o nadużycia i nie dopuszczony do konsulatu usiłował przejąć władzę przez zamach stanu: w 65 r. (udaremniony)⁴⁸ i w 63 r. (ujawniony przez Cyncerona, który wygłosił przeciwko niemu cztery mowy). W następstwie spisku doszło do wojny domowej, w wyniku której wojska Katyliny zostały w styczniu 62 r. pokonane w bitwie pod Pistorią, zaś on sam poniósł śmierć na polu walki.

1169/XI Karykatury

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 13 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Prawie same karykatury, ledwo piórką naznaczone, drobne, małe, ale przepyszne – w wyrazie twarzy, w ruchu, w pozie, w uchwyceniu stron w danym osobniku najśmieszniejszych i najtypowszych. – Wśród tych karykatur postać prawie całej wysokości mężczyzny w czamarze, robiona pędzelkiem: bardzo twarz charakterystyczna. – Dobra i główka kobieca, także pędzelkiem robiona”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 162.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

1170/XI Byron wśród greckich ruin

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunek wykonany wprost na k. 14 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Rysunek wypełniający całą stronicę. Na pierwszym planie po lewej kłęczący mężczyzna, odwrócony tyłem, oparty o prostopadłościenny kamienny blok leżący w trawie,

⁴⁸ Udział Katyliny w tym spisku jest przedmiotem sporu historyków (przywódcami politycznej rebelii byli wówczas: Marek Licyniusz Krassus i Gajusz Juliusz Cezar).

zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo, Ubrany jest w długą szatę, na głowie ma fez. Wokół inne architektoniczne złamki. Mężczyzna spogląda w lewo, gdzie na drugim planie pozostałości portyku z dwiema kolumnami. W oddali równinny pejzaż z innymi zrujnowanymi budowlami: bliżej figury zarys dwóch kolumn z poprzeczną belką, po prawej w oddali ruiny kolumnady (obok palmy), ponadto pośrodku zarysowana umownie grupa postaci. Na niebie promienie zachodzącego słońca rozbłyśkujące zza kłębiących się nad horyzontem chmur. Pośrodku rysunku napis: „(Byron:) (dreem:) [sic!]”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 162; Chlebowska 2018a, s. 281; Walanus 2019, s. 325 poz. 1154.

Reprodukcje: Chlebowska 2014b, s. 162; Walanus 2019, s. 325 poz. 1154.

Uwagi: Rysunek stanowi ilustrację fragmentu wiersza Byrona Sen: „[...] dziwacznie przebrany, / Gdzieś daleko, w obozie wschodniej karawany. / Śród połamanych kolumn, na gruzie pomników, / [...] / Leżał / [...] / Na ręku wsparty, oczy na północ obrócił, / Z twarzą natchnienia pełną – rozmyślał czy nucił” (tłum. A. Mickiewicza, zob. tegoż, *Sen. Z Lorda Byrona*, w: tegoż, *Dzieła*, t. I: *Wiersze*, oprac. Cz. Zgorzelski, Warszawa 1993, s. 164–165).

Negatyw fotografii rysunku autorstwa Natana Kriegera, wykonany ok. 1908 r. znajduje się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (nr inw. MHK-813/K).

1171/XI

Burza i inne szkice

fragment (kopia Mieczysława Jahla)

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 15 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „»Burza« (podpisano). [...] Zamazana karykatura – maszt okrętu – Norwid z paletą. – Obok piękny rysunek Byrona, do pasa, siedzi profilem do widza zwrócony, wpatrzony w dal, twarz pełna szlachetności i wdzięku. Obok ledwo rzucone szkice drobne, zda się że portrety. Pod środkowym, przedstawiającym [...] Podpis CN”.

Bibliografia: Melbechowska-Luty 2000, s. 52; Chlebowska 2014b, s. 162.

Reprodukcje: Portret Byrona (kopia M. Jahla): Balicki 1908, wklejka; Chlebowska 2014b, s. 163.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Rysunek znany jest z przerysu Mieczysława Jahla (zob. Uwagi do poz. kat. 1161/XI).

1172/XI

Goście z salonu Marceliny Czartoryskiej

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 16 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Drobne szkice. Karykatury. Cała stronica albumu nalepiona główkami. Więcej wykończony tylko rysunek pierwszy, wyobrażający zamyśloną, smutną postać młodzieńca. – Obok karykatura damy z wstążkami. – Czwarta od początku głowa to syn księcia Adama, książę Władysław Czartoryski. – W środku Mickiewicz. – Obok niego pani Kisielew z domu Potocka; wdowa [...]. Na dole książę Witold Czartoryski”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 163.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Władysław Czartoryski (1828–1894) – książę, trzeci syn ks. Adama Jerzego Czartoryskiego i Anny Zofii z książąt Sapiehów; polski działacz polityczny na emigracji, emisariusz Rządu Narodowego przy rządach Francji, Anglii, Włoch, Szwecji i Turcji, prezes Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu, po śmierci ojca przywódca ugrupowania Hôtel Lambert.

Zofia z Potockich Kisielewowa (1801–1875) – córka Stanisława Szczęsnego Potockiego i Zofii z Glavanich Wittowej. Zamężna z generałem Pawłem Kisielowem, z którym od 1829 r. pozostawała w separacji.

Witold Czartoryski (1822–1865) – najstarszy syn ks. Adama Jerzego Czartoryskiego i Anny Zofii z książąt Sapiehów.

1173/XI

Ilustracja do *Manfreda* Byrona i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 17 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Manfred na [... ..] w przepaść. Podpisano: »Manfred (Byron)«. [...] – Obok cała postać pięknej młodej kobiety: ręce wsunęła w rękawy, stoi zapatrzona w otwartą książkę (może [...]), leżącą na wiolonczeli. – Nad nią rysunek grubym piórkiem jakiegoś, może rzymskiego atlety lub gimnastyka”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 163.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Fragmenty zachowanego opisu Balickiego pozwalają się zorientować, że ilustracja do *Manfreda* George Gordona Noela Byrona przedstawia tytułowego bohatera poematu dramatycznego, który igra ze śmiercią na szczycie alpejskiego szczytu Jungfrau (akt I, scena II).

1174/XI

Trzej mężczyźni o szlachetnych rysach twarzy

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 18 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Na całej karcie. – Trzy głowy, popiersia, mężczyzn o bardzo szlachetnych rysach twarzy. Z [...] pochod. – Rysunek wygląda na studium do czegoś innego. Może to apostołowie. – Zwłaszcza pierwsza i druga głowa piękna i szlachetna”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 163.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

1175/XI

Gra w karty i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 19 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Pędzelkiem robiona grupa osób grająca w karty (w wista). – Naprzeciw twarz Tadeusza Walewskiego. – Reszta rysunków to karykatury (śmierć w cylindrze. – Dama przyprowadza szlachcica b. się lękającego do chorego Walewskiego)”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 164.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Niewykluczone, że w opisie rysunku mowa o Tadeuszu Walewskim (1800–1855) pochodzącym z Walewic arystokracie pieczętującym się herbem Pierzchała (Kolumna), synu Adama i Józefy z Lubomirskich (z Lubomierza).

1176/XI

Na stosie męczeńskim i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 20 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Trzy szkice. Dominuje scena męczeństwa klęczącej na stosie chrześcijanki z krzyżem w dłoniach. Kobieta zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo, przywiązana do słupa, ubrana w tunikę z fantazyjnie skłębionym szalem powiewającym u ramion. Stos już płonie, a nad postacią unoszą się kłęby dymu. Po lewej starzec w szacie z kapturem, odwrócony tyłem do stosu, a zwracający się w lewo ku grupie stojących niżej postaci. Prawy margines karty wypełnia oddzielona pionową linią scena z dwiema męskimi postaciami idącymi na wprost widza. Za nimi sylwetki innych osób, a wyżej zarysy siedzącej na balkonie postaci. W lewym górnym rogu karty szkicowe popiersie młodej kobiety z włosami do ramion, z wpiętym u prawej skroni kwiatem

Bibliografia: Balicki 1908, s. 41; Chlebowska 2014b, s. 164; Chlebowska 2015b, s. 151; Walanus 2019, s. 325 poz. 1155.

Reprodukcje: Rozmowa o Norwidzie 1968, s. 8; Chlebowska 2014b, s. 164; Chlebowska 2015b, il. 5; Walanus 2019, s. 325 poz. 1155.

Fragment (popiersie kobiece) w przerysie M. Jahla: Balicki 1908, wklejka.

Uwagi: A.E. Balicki zidentyfikował sportretowaną przez Norwida w popiersiu kobietę jako siostrę Delfiny Potockiej („Pani Spada”) (Balicki 1908, jw.). Mowa o Natalii Medici-Spada (1817–1860), żonie Lavinio Medici-Spada.

Negatyw fotografii rysunku autorstwa Natana Kriegera, wykonany ok. 1908 r. znajduje się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (nr inw. MHK-811/K).

1177/XI

Głowa Dionizosa i inne szkice

Czas powstania: 1850

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 21 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Trzy szkice. Górną część karty wypełnia równinny pejzaż z dzieckiem siedzącym u stóp złomków kamiennych, porastających wątłą roślinnością. Dziecko zdaje się czytać, zwrócone w prawo, w oddali pochylony krzyż. U dołu dwa szkice oddzielone ramką: po lewej u dołu głowa młodzieńca o bujnej fryzurze z falujących włosów, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo, z kiścią dorodnych winogron po prawej. Obok scena w wojskowym obozie: półnagi siedzący mężczyzna, zwrócony w prawo; do niego zwracają się dwaj stojący żołnierze: jeden z włócznią w dłoni, drugi –

w hełmie na głowie. W prawym dolnym rogu sygnatura i data: „CN / 1850.” (CN w formie monogramu wiązanego).

Bibliografia: Grajewski 1972, s. 191 poz. 11039 (w obozie wojskowym); Grajewski 1972, s. 191 poz. 11047 (Głowa Dionizosa); Chlebowska 2014b, s. 164; Walanus 2019, s. 325 poz. 1156.

Reprodukcje: całość – Chlebowska 2014b, s. 165; Walanus 2019, s. 325 poz. 1156.

Fragmenty: „Maski” 1918, z. 28, s. 547 (Dziecko wśród głązów); „Maski” 1918, z. 29, s. 563 (W obozie wojskowym), s. 571 (głowa Dionizosa).

Uwagi: Negatyw fotografii rysunku autorstwa Natana Kriegera, wykonany ok. 1908 r. znajduje się w się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (nr inw. MHK-812/K).

1178/XI

Ostatnie błogosławieństwo

Tytuł: Ostatnie pożegnanie (Ostatnie błogosławieństwo) (XII aukcja książek i grafiki, jn.).

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 22 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej mężczyzna w długiej szacie, zwrócony w prawo, lewą wyciągniętą przed siebie ręką błogosławi leżącą na posłaniu młodą (zmarłą?) kobietę. Wokół głowy mężczyzny zarysowana aureola. Przy łóżku na niewysokim stoliku czy postumencie zapalona lampka oliwna. W prawej części planszy, oddzielony pionową linią szkic kobiety biegnącej w lewo, z obiema rękami splecionymi nad głową, zwróconej tyłem.

Bibliografia: Lamus 2001, s. 91, poz. 354 (notatka J.W. Gomulickiego); Chlebowska 2014b, s. 165; Walanus 2019, s. 326 poz. 1157.

Reprodukcje: Chlebowska 2014b, s. 165; Walanus 2019, s. 326 poz. 1157.

Uwagi: Negatyw fotografii rysunku autorstwa Natana Kriegera, wykonany ok. 1908 r. znajduje się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (nr inw. MHK-815/K). J.W. Gomulicki posiadał w swoich zbiorach oryginalną odbitkę fotograficzną tegoż rysunku (15,3 × 25,5 cm, naklejoną na podkładkę o wym. 28 × 38,5; pod rysunkiem drukowane napisy firmowe: „Fotografował I. Krieger w Krakowie” i „Naśladownictwo zastrzega się”, za: Lamus 2001, jw.).

1179/XI

Sceny z życia Sokratesa

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 23 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Trzy rysunki z życia Sokratesa. Pierwszy, szczegółowo dość wykończony, przedstawia Sokratesa idącego. Podpiera się kosturem, [...] się w dal. Twarz brzydka, krótka broda. Szaty końcami przerzucone przez ręce ładnie się drapuje. – Drugi Sokrates stoi na tle jakby framugi obszernej w gronie prawdopodobnie przyjaciół. Prawą rękę wyciągnął w [...], w lewej ma czarę z trucizną. Podpisane: SOKRATES. [...] 7 (4 po prawej, 3 po lewej ręce). Na ziemi leżą kajdany. Chwila to zda się ta, w której Sokrates skończył dialog o śmierci, poleca idealniejsze myśli [...] i ze spokojem truciznę wypija. – Trzeci Sokrates umarł, leży na wzniesieniu. Piersi nagie. Od piersi ciągnie się szata. U stóp stoją greckie naczynia, amfory itp. Nad jego głową unosi się owad”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 166.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

1180/XI
Studia portretowe

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 24 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Zbiór szkiców portretowych swobodnie rozmieszczonych na powierzchni albumowej karty. Przy lewej krawędzi dwaj mężczyźni w półpostaci oraz popiersie męskie zwrócone $\frac{3}{4}$ w lewo. Z prawej strony kobieta w czepcu, z dłońmi złożonymi na piersiach, en face oraz dwie postacie kobiece w ujęciu profilowym: jedna w centrum karty, zwrócona w lewo, druga przy prawej dolnej krawędzi karty zwrócona w prawo. Ponadto po prawej mężczyzna siedzący na krześle, zwrócony w prawo, oraz dwa szkice psów, usytuowane pośrodku karty u góry i u dołu.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 166; Walanus 2019, s. 326 poz. 1158.

Reprodukcje: Chlebowska 2014b, s. 166; Walanus 2019, s. 326 poz. 1158.

Uwagi: Negatyw fotografii rysunku autorstwa Natana Kriegera, wykonany ok. 1908 r. znajduje się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (nr inw. MHK-818/K).

Balicki przedstawił identyfikację postaci: „Postać pierwsza: doktor Gałęzowski (ma być bardzo podobny), założyciel szkoły na Batignolles. – Obok piesek Księcia. – Pod Gałęzowskim hr. Rysz-

czewski Leon. W środku (piórkiem, dość szczegółowo wykończona) Tadeuszowa Walewska. – Pod nią siedzi na krześle, paląc cygaro na długiej cygarnicy, Tadeusz Walewski. – Walewska głowę pochyliła na piersi” (publ.: Chlebowska 2014b, s. 166).

Seweryn Gałęzowski (1801–1878) – lekarz, profesor chirurgii Uniwersytetu Wileńskiego, powstaniec listopadowy, działacz społeczny, od końca lat 40. mieszkał w Paryżu. Gałęzowski nie był wprawdzie założycielem polskiej szkoły na Battignolles w Paryżu, ale pełniąc funkcję przewodniczącego Rady Szkolnej doprowadził do rozkwitu placówki. Norwid kontaktował się z nim szczególnie intensywnie na początku lat 50., korzystając kilkakrotnie z wsparcia finansowego.

Leon hr. Rzyszczewski (1815–1882) – syn Gabriela i Celestyny z Czartoryskich; ożenił się w 1836 r. z Michaliną Radziwiłł (mieli dwóch synów: Michała i Zygmunta). Historyk i wydawca, współredaktor „Biblioteki Warszawskiej”; zajmował się gromadzeniem i wydawaniem źródeł dotyczących historii Polski. Być może Norwid poznał go jeszcze w Warszawie? Od 1847 r. Rzyszczewski mieszkał w Paryżu, gdzie był związany politycznie z Hôtel Lambert; z jego ramienia działał w Turynie w 1864 r. W czasie wojny prusko-francuskiej przebywał w Paryżu. W 1877 r. powrócił do kraju.

Tadeusz Walewski (1800–1855) – zob. uwagi do rysunku *Gra w karty i inne szkice* (poz. kat. 1175/XI).

Tadeuszowa Walewska – chodzi przypuszczalnie o Annę z domu Dunin-Karwicką z Piotrkowa (1795–1881).

1181/XI Rzymskie studia

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 25 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Cała stronica albumu na pięć rysunków o napisie: »Roma«. Zdaje się, że są to ilustracje do dawnego Rzymu. Największą jest postać [...] siedzącego na niskim rzymskim krześle, odrysowanego toga. Czyta, zda się, tabliczkę woskową. Siedzi w atryum ozdobnym. – Na lewo od niego [...] postać kobieca w długich szatach. Na prawo stawia kobieta z kagankiem oliwnym. U dołu na lewo prawie [...] (pewnie niewolnik). Na prawo, przy zakratowanym oknie, postać kobieca. Ręce wzniosła w górę, załamując dłonie”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 167.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

1182/XI

Portret hrabiego Rzyszczewskiego i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunki wykonane wprost na k. 26 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Prawie do kolan, z twarzą zwróconą do widza, z cylindrem i laską w ręku, we fraku, hr. R[z]yszczewski, oparty o kolumnę. Obok chłopak francuski, w perspektywie domek. Chłopak bosy, spodnie do kostek, kurtka długa do kolan, rękawy przydługie w kurtce, za dłonią zgięte. Zdejmuje kapelusz lewą ręką (prawa w kieszeni), spod którego widać strączkowate włosy. – Rysunek trzeci wydaje mi się ilustracją jakowejś sztuki. Dwoje młodych czyta książkę, ku nim zbliża się wyniosła postać kobieca [... ..] ramię. – Poniżej, zda się, ta sama wyniosła postać w jakowymś ganku czy sieni. Za nią, zda się, wygolony młodzieniec z książką w ręce”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 167.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Hr. Rzyszczewski – zapewne Leon hr. Rzyszczewski, zob. uwagi do rysunku *Studia portretowe* (poz. kat. 1180/XI).

1183/XI

Pejzaż z sarkofagiem

kopia Mieczysława Jahla

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – rysunek naklejony na k. 27 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Równinny pejzaż z antycznym sarkofagiem na pierwszym planie, którego ścianę zdobi płaskorzeźbione popiersie i girlanda. W tle rozrzucone kamienne ułamki i trzy kolumny stanowiące pozostałość jakiejś budowli. W dolnej partii rysunku, po lewej sygnatura z datą (drobnym pismem): „NORWID 1850” oraz po prawej napis: „TU ZASZŁA ZMIANA W SCENACH MOJEGO WIDZENIA”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 167.

Reprodukcje: kopia M. Jahla – Balicki 1908, wklejka; Norwid 1965, s. 153; Norwid 1974, s. 161; Norwid 1977, s. 143; Chlebowska 2014b, s. 167.

Uwagi: „TU ZASZŁA ZMIANA [...]” – cytat z wiersza Byrona *Sen* w tłumaczeniu A. Mickiewicza (A. Mickiewicz, *Sen. Z Lorda Byrona*, w: tegoż, *Dzieła*, t. I: *Wiersze*, oprac. Cz. Zgorzelski, Warszawa 1993, s. 163).

Rysunek znany jest z przerysu Mieczysława Jahla (zob. Uwagi do poz. kat. 1161/XI).

1184/XI

Ilustracja do *Snu* Byrona

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – rysunek naklejony na k. 28 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Mężczyzna, obnażony do pasa, wspierający się lewą ręką o brzeg skalistego wzgórza. Wpatruje się z napięciem w karty ustawione przed nim monsturalnej księgi. W prawym dolnym rogu sygnatura z datą: „C.N. / 1850” (CN w formie monogramu wiązanego). Rysunek podpisany: „Dreem” [sic!].

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 168; Walanus 2019, s. 326 poz. 1159.

Reprodukcje: Walanus 2019, s. 326 poz. 1159.

Uwagi: Fotografia rysunku znajduje się w zbiorach Fototeki Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr inw. IHS UJ P 019243.

Opis rysunku uzupełniono za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.). Na fotografii niewidoczny jest cytowany przez Balickiego podpis.

Rysunek prawdopodobnie przywołuje ostatni obraz (przed zbudzeniem się bohatera), gdy młodziwiec z wiersza Byrona „był pielgrzymem” i stał się ofiarą nienawiści swoich wrogów i był bliski zguby.

Zbrzydził społeczność ludzką, w pustynie uciekał,
Żył w przyjaźni z górami, myślą do gwiazd lata,
Wdał się w rozmowę z wielkim jenijuszem świata.
Wzbogaconemu nauk czarodziejskich zbiorem
Tajemna księga nocy stanęła otworem.

Mickiewicz, *Sen. Z Lorda Byrona*, w: tegoż, *Dzieła*, t. I: *Wiersze*,
oprac. Cz. Zgorzelski, Warszawa 1993, s. 167)

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).
„Dreem” – właśc. Dream (ang): Sen.

1185/XI
Tajemna księga nocy

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, zielonkawy papier.

Wymiary: nieznane – rysunek naklejony na k. 28 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej* po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Widok grobu usytuowanego pośród kamienistego pejzażu, z górującą sylwetą krzyża. Na dalszym planie, po prawej zarysy gmachu kościoła ze strzelistą wieżą. Po prawej sygnatura z datą: „C.N. / 1850” (CN w formie monogramu wiązanego). U góry napis: »Tajemna księga nocy stanęła otworem« Dreem [sic!]”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 168; Walanus 2019, s. 326 poz. 1160.

Reprodukcje: Walanus 2019, s. 326 poz. 1160.

Uwagi: Tajemna księga [...] – cytat z wiersza G. Byrona *Dream*, w tłumaczeniu Adama Mickiewicza: *Sen. Z Lorda Byrona* (A. Mickiewicz, *Dzieła*, t. 1, *Wiersze*, oprac. C. Zgorzelski, Warszawa 1993, s. 167).

Fotografia rysunku znajduje się w zbiorach Fototeki Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr inw. IHS UJ P 019244.

Opis rysunku uzupełniono za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.). „Dreem” – właśc. Dream (ang): Sen.

1186/XI
Portret Marcellego Czartoryskiego

kopia Mieczysława Jahla

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – rysunek naklejony na k. 29 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: Nastoletni chłopiec o delikatnych rysach twarzy, zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo, w luźnym, domowym stroju, leży oparty o grzbiet dużego psa. Lewa dłoń złożona na leżącej obok niego otwartej książce. W lewym górnym rogu zarys nóg i jakiś przedmiot obok. Data i sygnatura: „1850 / Norwid”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 168.

Reprodukcje: Książę Marcei (kopia M. Jahla): Balicki 1908, wklejka; Chlebowska 2014b, s. 168.

Uwagi: A.E. Balicki podał, że jest to portret księcia Marcelgo Czartoryskiego (Chlebowska 2014b, jw.). Rysunek znany jest z przerysu Mieczysława Jahla (zob. Uwagi do poz. kat. 1161/XI).

Marceli Czartoryski (1841–1909) – właściciel Woli Justowskiej pod Krakowem, syn Aleksandra Romualda i Marceliny z Radziwiłłów; mąż Zuzanny Marii Anny de Riquet hr. de Caraman; Norwid spotkał go w 1850–1852 r. w Paryżu w salonie Marceliny Czartoryskiej. W późniejszych latach prezes Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie, kolekcjoner.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy inne rysunki – poz. kat. 1187/XI–1189/XI.

1187/XI–1189/XI Służący i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – trzy rysunki naklejone na k. 29 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] trzy rysunki niekarykaturalne, z nich najciekawsza postać wysokiego służącego (Księcia) puszczającego fajerwerki”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 168.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1190/XI Karykatura skąpej kobiety

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunek wykonany wprost na k. 29 verso *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] karykatura jakiejś skąpicy (nie nalepiona), która przywiązała (!) dla gości wodę sodową, usiadła na taborecie i dzwoni, dając tym znak do rozpoczęcia się przyjęcia. Podpisano po francusku”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 168.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.). Na odwrocie karty naklejone były cztery rysunki (poprzednie poz. kat.).

1191/XI
Chłopiec i pies

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – rysunek naklejony na k. 30 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: „Mała nalepiona karta: śliczny chłopaczek, oparty ręką o stolik, za nim pies. Syg.: CN”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 169.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.) oraz znajdowały się szkice wykonane wprost na karcie (poz. kat. 1193/XI).

1192/XI
Fryderyk Chopin w wieńcu laurowym

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – rysunek naklejony na k. 30 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*, pośrodku.

Opis, sygnatury, napisy: Niewielki szkic przedstawiający Fryderyka Chopina; figura w popiersiu, w wieńcu laurowym na głowie, w lewym profilu; nos prosty, odsłonięte czoło, włosy gęste, sięgające za ucho. Chopin wskazuje dłońmi rozłożoną przed nim partyturę. Nad jego głową jaśnieje gwiazda, której promień pada na czoło kompozytora.

Bibliografia: Chopin 1944, poz. M.23; Sydow 1947, s. 5; Almanach Chopinowski 1949, s. 172; Idzikowski, Sydow 1952, s. XXVII, poz. 69; Portret Chopina 1963, s. 95 poz. 71; Gomulicki 1969, s. 7 (przedruk w: Gomulicki 1981, s. 524, 525); Melbechowska-Luty 2005, s. 170; Kalendarz 1, 417; Melbechowska-Luty 2009, s. 239; Plucińska 2013, s. 184; Chlebowska 2014b, s. 169; Schmidt-Adamczyk 2015, s. 243.

Reprodukcje: Hoesick 1911, t. 3, s. 51; Idzikowski, Sydow 1952, tabl. 39b; Kremlev 1949, s. 170; Portret Chopina 1963, s. 95 poz. 71; Norwid 1965, s. 27; Norwid 1970, s. 72; Norwid 1974, s. 31; Norwid 1977, s. 27; Bełza 1980, przed s. 209; Chopin 1980, s. 247; Gordon-Smith, Marek 1990, il. 12; Tomaszewski, Weber 1990a, s. 228; Tomaszewski, Weber 1990b, s. 228; Przybylski 1995, s. 202; Norwid 1999, s. 10; Cieśla-Korytowska 2004, il. 12; Norwid 2004, s. 216; Chlebowska 2014b, s. 169; Fabianowski 2019, s. 148.

Uwagi: Sydow datuje rysunek na 1847 r. (Sydow 1947, 1952, jw.) – por. poz. kat. 1165/XI. Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.) oraz znajdowały się szkice wykonane wprost na karcie (następna poz. kat.).

1193/XI

Anioł Stróż i krajobraz ze stawem

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – rysunki wykonane wprost na k. 30 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] jakowaś figura z aniołem stróżem, to znów krajobraz z domkiem, krzyżem i stawem niewielkim, na środku którego płynie łódka i stoi krzaczasta wysepka”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 169.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1191/XI, 1192/XI.

1194/XI
Rzymianin z figurką

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznanne – rysunek naklejony na k. 31 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] jakowyś starzec pochylony, zgrzybiały, unosi figurkę. Może Rzymianin ze swymi larami i penatami”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 169.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Lary i penaty – chodzi o rzymskie bóstwa opiekuńcze domu, przedstawiane w formie niewielkich statuetek ustawianych w domowych kapliczkach (larariach). Być może: „larami i penatami” to żartobliwe określenie sprzętów domowych lub dobytku?

Na tej samej stronie wykonany był ponadto jeden rysunek (następna poz. kat.), a na odwrocie znajdował się kolejny szkic (poz. kat. 1196/XI).

1195/XI
Zarys postaci

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznanne – rysunek wykonany wprost na k. 31 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] ledwo rzucony szkic jakiejś postaci”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 169.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był ponadto jeden rysunek (poprzednia poz. kat.), a na odwrocie znajdował się szkic wykonany bezpośrednio na karcie (następna poz. kat.).

1196/XI
Głowa portretowa

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 – rysunek wykonany wprost na k. 31 verso *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] głowa portretowa jakiegoś mężczyzny”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 169.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Na odwrocie karty znajdowały się dwa rysunki (jeden naklejony) – poz. kat. 1194/XI, 1195/XI.

1197/XI
Delfina Potocka

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – rysunek naklejony na k. 32 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej* po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety o greckim profilu, zwróconej w lewo. Włosy upięte w kok, zakrywają ucho. Pośrodku kołnierza sukni wpięty kwiat. W prawym dolnym rogu sygnatura: „CN” w formie monogramu wiązanego.

Bibliografia: Balicki 1908, s. 41; Almanach Chopinowski 1949, s. 172; Grajewski 1972, s. 191 poz. 11074; Chlebowska 2014b, s. 169.

Reprodukcje: kopia M. Jahla – Balicki 1908, s. przedtytułowa; Hoesick 1909, po s. 576; Hoesick 1911, t. 3, s. 52; Lorentowicz 1912, s. 153; Smoter 1967, s. 64; Sudolski 1974, s. 251; Chopin 1975, s. 154 (jako Maria Kalergis); Krasieński 1966, po s. 304; Smoter 1976, s. 32; Tomaszewski, Weber 1990a, s. 221; Tomaszewski, Weber 1990b, s. 221; Rudzki 1990, s. 226; Świadek epoki 1995, t. 1, il. 23; Sudolski 2003, s. 182; Chlebowska 2014b, s. 170.

Uwagi: Identyfikacja sportretowanej postaci: Balicki 1908, s. 41.

Rysunek znany jest z przerysu Mieczysława Jahla (zob. Uwagi do poz. kat. 1161/XI).

Delfina Potocka, ur. Komar, hrabina (1807–1877) – córka Stanisława, żona Mieczysława Potockiego, którego porzuciła po kilku latach małżeństwa; śpiewaczka, malarka, nazywana muzą polskiego romantyzmu, wywierała duży wpływ na jej czołowych przedstawicieli, jak m.in. Chopin, Słowacki, Mickiewicz, a zwłaszcza na Krasieńskiego, którego stała się od końca 1838 r. umiłowaną muzą i kochanką. Prowadziła światowe życie we Francji i we Włoszech. Od 1850 r. przyjaźniła się także z Paulem Delarochem. Norwid poznał ją być może jeszcze we Włoszech, a od 1850 r. spotykał się z nią w salonie Marceliny Czartoryskiej. Potocka zakupiła od artysty kilka prac plastycznych (np. cykl *Parabola o wielbłądzie w uchu igielnym* – zob. Katalog VII).

1198/XI

Dziewczę z obręczą

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – rysunek naklejony na k. 32 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*, pośrodku.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] (postać cała) [...] dziewczę z obręczą w ręku, rozpuszczone włosy, suknia powłóczysta”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 169.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.) oraz znajdował się szkic wykonany wprost na karcie (następna poz. kat.).

1199/XI
Główka chłopięca

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16,5 × 27 (wym. całej karty) – rysunek wykonany wprost na k. 32 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] Główka chłopięca nie nalepiona”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 169.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były dwa rysunki (poz. kat. 1197/XI, 1198/XI).

1200/XI
Głowa portretowa starszego mężczyzny

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – rysunek naklejony na k. 35 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa portretowa starszego mężczyzny”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 170.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

1201/XI
Portret Rogera Raczyńskiego

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: nieznane – rysunek naklejony na k. 36 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Nalepiona karteczka: jedyne popiersie portretowe, ołówkiem robione. Jest to Raczyński, syn hr. Edwarda”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 170.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Na rysunku został sportretowany Roger Raczyński (1820–1864) – syn Edwarda Raczyńskiego i Konstancji z Potockich, właściciel Rogalina w Poznańskim, działacz społeczny, polityk, publicysta, „rewolucyjny monarchista”, wspierał działalność niepodległościową i kulturalną; admirał talentu Norwida.

1202/XI

Francuski nauczyciel i inne szkice

Czas powstania: [1850]

Materiał i technika: kredka, papier.

Wymiary: nieznanne – rysunek naklejony na k. 38 recto *Albumu Marceliny Czartoryskiej*.

Opis, sygnatury, napisy: „Na rysunkowym, znowu białym, papierze szkic niebieskim ołówkiem: głowa mężczyzny, popiersie mężczyzny, koń i prawie w całej postaci bardzo dobra karykatura jakiegoś bakałarza francuskiego. Łysy, okulary na nosie, w rękach trzyma [...] Kabat na nim za wielki, trochę przygarbiony”.

Bibliografia: Chlebowska 2014b, s. 170.

Uwagi: Opis rysunku za A.E. Balickim (publ.: Chlebowska 2014b, jw.).

Kabat (daw.) – krótki kaftan lub serdak.

XII. ALBUM ALEKSANDRA DYBOWSKIEGO

Nazwa albumu pochodzi od nazwiska ostatniego znanego nam właściciela zbioru – Aleksandra Dybowskiego. Opis *Albumu* zachował się rękopisie Miriama, w jego Norwidowskim archiwum, przechowywanym w Bibliotece Narodowej, w zbiorze: *Materiały do twórczości malarskiej i rysowniczej Cypriana Norwida* (BN III 6330, k. 1–116). W dokumencie brakuje dwóch kart (4 i 10). Przesmycki opatrzył opis *Albumu* tytułem: „Sztuchy, rysunki i akwarele Norwida w posiadaniu p. Aleksandra Dybowskiego w Paryżu rue Rottemburg 16”. Wprawdzie Miriam nie określił w swoim „katalogu” wyglądu całego albumu, ale z opisu poszczególnych kart można domniemywać, iż składał się on z kart różnego rodzaju papieru o zbliżonych wymiarach. Całość liczyła 44 podwójne karty, oznaczone rzymską numeracją: I–XLIV (czyli w sumie 88 kart, po złożeniu poszczególnych składek). A jak wyglądała oprawa? Przesmycki niestety tego nie notuje, co przy całej akrybii, związanej z katalogowaniem poszczególnych prac może nieco dziwić. Nie można też wykluczyć, że ten zapis nie zachował się. Przypuszczalnie karty zbioru nie były zszyte, ale stanowiły luźny poszyt, przy czym ułożone były w odpowiedniej kolejności – być może zostały ponumerowane przez samego Norwida. Wymiary każdej karty po złożeniu wynosiły: ok. 29 × 22–24 cm. Album stanowił najpokaźniejszy znany tego typu zbiór w spuściźnie Norwida – łącznie gromadził ponad 300 prac plastycznych. Wykonany przez Przesmyckiego opis *Albumu Aleksandra Dybowskiego* został opublikowany (wraz z kopiami Miriamowych schematów rozmieszczenia wklejek) ze stosownym wstępem edytorskim na łamach „Studia Norwidiana”: Z. Przesmycki, *Z norwidowskiego archiwum (1). Opis „Albumu Dybowskiego”*, oprac. Edyta i Piotr Chlebowscy, „Studia Norwidiana” 24–25:2006–2007, s. 95–191.

Album Aleksandra Dybowskiego wypełniały w przeważającej większości plastyczne prace twórcy *Solo*: rysunki piórkiem, węglem, sepią, ołówkiem, akwarele

oraz sztychy. Jedynie w niewielkim stopniu ten artystyczny materiał został przez Norwida uzupełniony ilustracjami wyciętymi z książek i czasopism, drobnymi zapiskami własnymi, drukami czasopiśmiennymi oraz fotografiami. Wszystkie elementy zostały rozmieszczone na kartach zbioru w formie wklejek. W rękopisie Miriama znajdują się schematyczne szkice rozkładu wklejek na wybranych stronach *Albumu*, głównie w tych przypadkach, gdy tworzą one złożone struktury.

Warto zauważyć, że zgromadzone w *Albumie* obiekty zostały ułożone w pewnym porządku, wyznaczonym przez ich tematyczną bliskość (wyjątek stanowią sztychy wyodrębnione ze względu na zastosowaną technikę). Są to kolejno (w nawiasach podano rzymskie numery kart albumu):

1. sztychy (I–IV)
2. postacie kobiet i dziewcząt (IV–XI)
3. postacie mężczyzn i młodzieńców (XII–XV)
4. antyk (XV–XVIII)
5. chrześcijaństwo (XVIII–XX)
6. różne typy męskie i kobiece (przeważnie głowy) (XX–XXVI)
7. starożytny Rzym (XXVI)
8. architektura (XXVII)
9. krajobraz wiejski (XXIX)
10. flora (XXIX–XXXI)
11. marynistyka (XXXI–XXXII)
12. flora (XXXII–XXXVII)
13. fauna (XXXVIII–XLIII)
14. varia (XLIV)

Około 60 prac zostało przez edytora sfotografowanych (świadczą o tym stosowne adnotacje Miriama w rękopisie). Część oryginalnych fotografii zachowała się w Archiwum Przesmyckiego w Bibliotece Narodowej, a ponadto blisko 30 pozycji opublikował edytor na łamach pisma „Grafika” w *Norwida antologii artystycznej* (Antologia 1933, s. 7–28).

Zgodnie z zasadą przyjętą w katalogu, grafiki stanowią odrębny dział Norwidowskiej plastyki, wobec tego egzemplarze pochodzące z albumu zostały odnotowane przy

poszczególnych tytułach w piątym tomie Katalogu, a w przypadku dwóch obiektów, których unikatowe odbitki znajdowały się w albumie – w tomie siódmym (*Sforza w więzieniu I i Głowa otyłego, łysego mężczyzny*). Aby uniknąć dekonstruowania zbioru, w odpowiednich miejscach zestawiono tytuły grafik, wklejonych przez Norwida na karty *Albumu Dybowskiego* (wraz z ich lokalizacją w obrębie zbioru oraz z numerami katalogowymi poszczególnych realizacji graficznych w niniejszym katalogu).

Warto w tym miejscu nadmienić, że w *Albumie* znajdowały się przypuszczalnie jeszcze dwie ryciny (zamieszczone na k. II/1 i II/2 zbioru), których opisy znajdowały się na zagubionej z poszytu karcie Miriamowego „katalogu”. Jedną z nich była akwaforta *Alleluja II* (zob. katalog V, poz. kat. 1101). Przesmycki wspomina o tym egzemplarzu, wykonanym na grubym, matowym papierze w dalszej partii swych *Materiałów do twórczości plastycznej*..., informując, że należał do Dybowskiego (Materiały, k. 467).

W opisie *Albumu* Przesmycki pominął trzy rysunki naklejone na k. XII/1, które zidentyfikowano na podstawie fotografii całej karty albumu zachowanej w archiwum edytora w BN (nr inw. F.326) – obiekty te dodano do poniższego zestawienia. Dodano także jeszcze jedną pozycję, która nie została uwzględniona w opisie Przesmyckiego, a najpewniej pochodzi z *Albumu Aleksandra Dybowskiego*. Mowa o akwarli: *Popiersie kobiety w welonie* (poz. kat. 1540/XII), znanej wyłącznie z fotografii, na której widnieje wraz z jedną pracą z albumu (*Głowa gladiatora*, poz. kat. 1330/XII).

W dziewięciu przypadkach Przesmycki wyrażał wątpliwości co do autorstwa Norwida. Aby nie rozbijać spójności zbioru, prace te zostały omówione w poniższym zestawieniu (z odpowiednią adnotacją, dotyczącą wątpliwości edytora), a nie w dziale prac o niepewnym autorstwie:

1. *Pejzaż miejski od strony rzeki* (k. XXIX/1)
2. *Szkic dębowego lasu* (k. XXIX/4)
3. *Pejzaż z budowlą* (k. XXXII/1)
4. *Kępa drzew* (k. XXXIV/1)
5. *Wierzchołek drzewa* (k. XXXIV/1)
6. *Górski pejzaż* (k. XXXIV/4)
7. *Most na rzece* (k. XXXVII/2)
8. *Drzewa* (k. XXXVII/2)
9. *Starzec w fałdzistej szacie* (k. XLIV/1)

W *Albumie* znajdowało się kilka rysunków obcego autorstwa. Na k. VII/3 Norwid nakleił popiersie chłopca w ujęciu en face (węgiel, 10,6 × 8,4 cm), a na k. X/III rysunek popiersia dziewczynki, w ujęciu en face (węgiel, tusz, 9 × 5,8 cm). Przesmycki sugeruje, że są to prace Franciszka Tepy (Przesmycki 2006–2007, s. 124–131). Na k. XLI/4 naklejony został szkic głowy konia (rysunek węglem, 6 × 10,4 cm), podpisany niebieską kredką: „J. Kossak” (zob. Przesmycki 2006–2007, s. 188).

Liczebniejszą grupę stanowiły naklejone na karty *Albumu* grafiki i reprodukcje prac obcego autorstwa, wycinki z różnych książek oraz fotografie (zob. Przesmycki 2006–2007). Poniżej znajduje się syntetyczne zestawienie tych obiektów: wycinek z jakiegoś katalogu (k. III/4); wycinki z książek francuskich i reprodukcja rysunku E. Héberta (k. V/2); wycinek jakiegoś sztychu, przedstawiającego kilka kobiet (k. VII/1); fotografia zakonnicy (k. IX/2); sztych Johna Flaxmana (k. IX/4); dwie fotografie przedstawiające kobiety (k. X/2); fotografia obrazu Luiniego z Matką Bożą (k. XI/2); cztery litografie głów (k. XII/2); dwa wycinki, z szeregiem różnych sztychów (k. XIII/2); wycinek z gazety z rysunkami i artykułem francuskim (k. XIII/3); podbarwione sztychy, ukazujące podobieństwa różnych typów ludzkich ze zwierzęcymi (k. XIII/4); rycina, zestawiająca egipskie i arabskie typy z dzisiejszymi (k. XIV/1); osiem rycin ilustrujących uczucia opatrzone zapiskami Norwida (k. XIV/2); siedem analogicznych rycin opatrzonych zapiskami Norwida (k. XIV/4); sztychy postaci wyrażających różne uczucia opatrzone zapiskami Norwida (k. XV/1); dwa wycinki z książki o Platonie i Fidiaszu podpisane przez Norwida (k. XVI/4); fotografia starej kobiety (k. XVII/2); drzeworyt – portret mężczyzny (k. XXI/3); fotografia bramy z Myken (k. XXVII/1); fotografia brzoźowego lasku (k. XXIX/3); fotografia łódki z trojgiem pasażerów (k. XXXII/2); drzeworyt pejzażowy i dwa inne sztychy (k. XXXII/4); drzeworyt z powalonym do wody drzewem⁴⁹ i fotografia pałacyku wśród drzew (k. XXXIII/3); litografia przedstawiająca las (k. XXXIV/3); wycinek z francuskiej gazety z drzeworytem: psy atakujące jelenia (k. XXXVIII/2); fotografia lwa (k. XXXIX/2); litografia: głowa owcy i kolorowa reprodukcja: owca z jagnięciem (k. XLI/1); rycina konia rycerskiego (k. XLII/3); rycina głowy Sokratesa oraz wycinek z książki z tekstem poświęconym Sokratesowi

⁴⁹ Z. Przesmycki uznał, że drzeworyt ten posłużył za motyw górnej partii Norwidowskiej litografii *Solo* (Przesmycki 2006–2007, s. 177).

(k. XLIV/1); fotografia szkiców Rembrandta (k. XLIV/2); rycina – kobiety na balkonie, podmalowana przez Norwida gwaszem (k. XLIV/3); wycinek ze sztychu – dziewczyna z dzieckiem i fotografia przedstawiająca 4 chłopców (k. XLIV/4).

Oprócz napisów i adnotacji Norwida w obrębie prac plastycznych w *Albumie* znajdowało się kilka luźnych zapisków: słabo czytelne fragmenty wiersza (k. XIX/2), fragment przekładu hymnu *Magnificat* (k. XXI/4); fragmentaryczny opis bibliograficzny nieznannej publikacji (k. XXII/1); zapiska dotycząca Wilanowa z wklejonym wycinkiem drukowanym (k. XXIV/3). Kilka stron albumu pozostało niewypełnionych: V/4, VI/4, VII/2, VII/4, X/4.

Opisy Przesmyckiego stanowią w większości przypadków jedyne źródło wiedzy na temat poszczególnych obiektów ze zbioru, wobec czego są one podstawą poniższych katalogowych opisów prac, z nich zaczerpnięto również informacje o technice, wymiarach obiektów, sygnaturach i innych napisach. Z reguły przytaczano opisy edytora w dosłownym brzmieniu, umieszczając je w cudzysłowie. Rezygnowano z cytowania Miriama w przypadku obiektów, co do których dysponujemy fotografią lub reprodukcją oraz w sytuacjach, gdy opisy wymagały gruntownego przeformułowania. Podając lokalizację obiektów wewnątrz *Albumu* zachowano zastosowaną przez Miriama numerację albumowych kart: pierwsza rzymska liczba oznacza numer podwójnej karty, kolejna – arabska, numer stronicy w obrębie każdej składki.

Trudno jednoznacznie określić, w jakim okresie Norwid pracował nad interesującym nas zbiorem. Dysponujemy jedynie nikłymi poszlakami – znacznie słabszymi niż w przypadku zachowanych albumów i szkicowników. Zdecydowana większość datowanych rysunków z *Albumu Dybowskiego* została wykonana w drugiej połowie lat pięćdziesiątych i pierwszej połowie lat sześćdziesiątych. Śladowa liczba pochodziła z drugiej połowy lat sześćdziesiątych oraz początku siedemdziesiątych (akwaforta *Dialog umarłych: Rembrandt – Fidiasz* z 1872 r.), co wskazywałoby jednoznacznie, iż album ten był starszy od *Albumu Orbis*, w którym – przypomnijmy – przeważającą większość rysunków łączyć należy z drugą połową siódmej dekady XIX w. (najwięcej z r. 1868), ewentualnie był jego „rówieśnikiem” (zob. Katalog II). Wobec braku odpowiedniej dokumentacji zarówno w kwestii powstawania nielicznych zapisów oraz rysunków (spora liczba prac – choć warto zaznaczyć, że jest ich znacznie mniej niż np. w przypadku *Albumu Orbis* – nie została przez artystę zaopatrzona w daty przy sygnaturach), jak i w sprawie skomponowania albumu

jako całości niczego pewnego nie da się orzec. Można jedynie przyjąć, że Norwid założył omawiany zbiór w połowie lat pięćdziesiątych. Jeśli chodzi o terminus ante quem, to można przyjąć – wskazują na to najpóźniejsze datowane przez artystę prace – rok 1868, a może nawet 1872.

W jaki sposób album trafił do Dybowskich? Ta droga jest zapewne taka sama jak w przypadku innych prac plastycznych, rękopisów oraz papierów osobistych, które ocalały po śmierci Norwida. Zostały one przekazane przez siostry miłosierdzia z Zakładu św. Kazimierza Józefowi Dybowskiemu, przyrodniemu bratu matki artysty. Z kolei po śmierci Józefa, w 1885 r. pamiątki trafiły do rąk jego najstarszego syna, Aleksandra (1850 – po 1912). Dybowski niemal całe archiwum zdeponował u swego kolegi, profesora Wacława Gasztowtta, natomiast interesujący nas album pozostawił u siebie. Ok. 1912 r. Zenon Przesmycki skontaktował się z Aleksandrem Dybowskim i odwiedził go w jego paryskim mieszkaniu, chcąc się zapoznać z pozostałymi w jego rękach norwidianami. W wywiadzie opublikowanym na łamach „Expressu Porannego” w 1933 r. Przesmycki wspominał:

P. Dybowski profesor liceum w Paryżu był w owym czasie już starcem. Przyjął mnie gościnnie i chętnie pokazał posiadane papiery. Gdy je obejrzałem i przekonałem się, że są odpisane przez mego znajomego zupełnie wiernie, spytałem p. Dybowskiego, czy nie posiada czegoś więcej.

– A owszem, mam tam jeszcze coś – rzekł staruszek i zniknął w drugim pokoju.

Po dłuższej chwili zjawia się z powrotem i niesie ogromny album. Zacząłem ten album przeglądać i oniemiałem. Był to wspaniały zbiór kapitalnych rysunków, akwreli i sztychów Norwida w liczbie 600 sztuk⁵⁰.

– Dlaczego pan o tym poprzednio nic nie wspomniał? – wołałem ze zdumieniem.

– Nie przypuszczałem, że to mogło być coś ważnego – powiedział z rozbijającą naiwnością Dybowski...

⁵⁰ Trudno rozstrzygnąć czy błędna informacja o liczbie prac umieszczonych w albumie pochodzi od Miriami, który nie zachował w pamięci faktycznych rozmiarów zbioru, czy jest skutkiem pomyłki autora artykułu.

Nad albumem tym siedziałem szereg dni, ważniejsze rzeczy sfotografowałem i skatalogowałem wszystkie rysunki⁵¹.

Po powrocie do kraju Przesmycki skontaktował się z dyrektorem Biblioteki Narodowej, Stefanem Dembem, informując o swoim odkryciu i namawiając do zakupu albumu do zbiorów narodowej księżnicy (właściciel żądał 50 tys. franków). Dosyć szybko uzyskał zgodę dyrektora, ale zanim cała sprawa przeszła wszystkie szczeble urzędowe, Dybowski zmarł, a jego żona, Francuzka, „nie mając – jak wspominał Miriam – do pamiątek po Norwidzie żadnego przywiązania”⁵², sprzedała je jakiemuś handlarzowi. Po latach Gomulicki skorygował częściowo powyższe informacje, sugerując że Miriam mógł się skontaktować ze Stefanem Dembem najwcześniej w 1928 r. (a nie jak wspominał Przesmycki w r. 1913), dopiero wtedy bowiem powołano do istnienia narodową księżnicę⁵³. W 1938 r. zbiór ok. 200 rysunków pochodzących być może z *Albumu Aleksandra Dybowskiego* pojawił się na warszawskim rynku antykwarycznym i został zakupiony do prywatnych zbiorów⁵⁴.

Bibliografia: Materiały, k. 1–116 (publ. Przesmycki 2006–2007, s. 95–191); W.Ch. Borowy, *Pierwszy wywiad u odkrywcy Norwida. Wizyta u Zenona Przesmyckiego (Miriamy)*, „Express Poranny” 1933 nr 29 (z 29 stycznia).

⁵¹ W.Ch. Borowy, *Pierwszy wywiad u odkrywcy Norwida. Wizyta u Zenona Przesmyckiego (Miriamy)*, „Express Poranny” 1933 nr 29 (z 29 stycznia). Przedruk w: „Poezja” 1984, nr 6/7 (wraz z komentarzem J.W. Gomulickiego).

⁵² Tamże.

⁵³ J.W. Gomulicki, *Miriam o własnych pracach norwidowskich. Zapomniany wywiad z 1933 r.*, „Poezja” 1984, nr 7, s. 153, przypis 14.

⁵⁴ Informacja na temat tego zbioru rysunków wraz z sugestią, iż pochodzą one z *Albumu Aleksandra Dybowskiego* znajduje się w liście Kazimierza Woźnickiego do Franciszka Pułaskiego z 17 września 1938 r. (rkps. w zbiorach Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu; kopia listu znajduje się w archiwum J.W. Gomulickiego w Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza w Warszawie).

Wykaz sztychów w *Albumie*:

Obrona Częstochowy

Odbitka naklejona na k. I/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*; zob. Katalog V, poz. 1085

Parabola o świecy pod korcem

Odbitka naklejona na k. I/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*; zob. Katalog V, poz. 1097.

Pragnę...

Odbitka naklejona na k. I/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*; zob. Katalog V, poz. 1099.

Złoty kubek

Odbitka naklejona na k. I/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*; zob. Katalog V, poz. 1098.

Solo

Odbitka naklejona na k. II/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*; zob. Katalog V, poz. 1119.

Echo ruin

Odbitka naklejona na k. II/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*; zob. Katalog V, poz. 1117.

Sybilla

Odbitka naklejona na k. III/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*; zob. Katalog V, poz. 1122.

Sforza w więzieniu I

Odbitka naklejona na k. III/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*; zob. Katalog VII.

Pytia

Odbitka naklejona na k. III/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*; zob. Katalog V, poz. 1120.

Dialog umarłych: Rembrandt – Fidiasz

Odbitka naklejona na k. IV/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*; zob. Katalog V, poz. 1124.

Głowa otyłego, łyszego mężczyzny

Odbitka naklejona na k. XII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, zob. Katalog VII (niepewne autorstwo Norwida).

1203/XII
Sybilla – szkic

Czas powstania: 1856 lub 1858.

Materiał i technika: tusz, pióro, sepia, średniogruby, biały papier.

Wymiary: 10,7 × 6,2 – naklejony na kartkę cieńszego papieru (12,1 × 7,2), a następnie na k. III/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Kobieta w podeszłym wieku, w faldzitej szacie z kapturem, siedzi w ujęciu en face, z głową zwróconą $\frac{3}{4}$ w prawo. Prawa ręka wsparta na kosturze, lewa spoczywa na kolanach. Wzdłuż prawego brzegu rysunku, w górę sygnatura z datą: „C. Norwid 1856 [1858?]”.

Bibliografia: Materiały, k. 6 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 114).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Tam również informacja, że jest to szkic do akwaforty Norwida *Sybilla* (Katalog V, poz. 1122), której egzemplarz naklejony był na sąsiedniej stronie albumu (k. III/2) (zob. s.110).

W archiwum J.W. Gomulickiego (obecnie w ML) znajduje się fotografia szkicu (bez numeru inw.). Zob. uwagi do poz. 1122 (Katalog V, 538).

1204/XII

Putto

Materiał i technika: tusz, pióro, cienki, biały papier.

Wymiary: 6,2 × 12,3 (górne rogi ścięte) – naklejony na szary gruby papier o takich samych wymiarach, lecz bez zaokrąglania rogów, a następnie na k. IV/2 (gruba szara karta o wym. 29,5 × 23,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Śpiący na draperiach leżących nagi aniołek czy amorek skrzydłaty, bokiem do widza, a górną zaokrąglone połową ciała i twarzą zwłaszcza zwrócony en face. Głowa po prawej str[onie], nogi po lewej (od widza). Głowa wsparta na podłożonej lewej ręce, prawa opuszczona ku ziemi przytrzymuje jakąś zabawkę fantastyczną w kształcie motyla czy konika polnego. Bardzo staranny rysunek konturowy piórkiem. Może kopia z czegoś. Po prawej stronie u dołu zwykła pieczętka Norwida pod samym skrajem rysunku: „C. NORWID”.

Bibliografia: Materiały, k. 8 verso (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 117).

Uwagi: Opis rysunku Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Edytor sugerował, że jest to przerys z obcego dzieła.

1205/XII-1208/XII

1205/XII

Głowa kobiety w ciemnym kapturku

Tytuł: Głowa kobiety w ciemnym kapturku (Antologia 1933), Głowa kobiety (BN).

Materiał i technika: akwarela, gwasz, gruby, biały papier.

Wymiary: 10,6×8,2 (górne rogi ukośnie ścięte) – naklejona na k. IV/3 (gruba szara karta o wym. 29,5×23,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Głowa młodej kobiety, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo, „w ciemnym kapturku, podbitym czerwienią widoczną na odwinięciu nad czołem i z boków twarzy, z ciemną jakby woalką do pół twarzy (do końca nosa) i z efektami świetlnymi na całej twarzy. Tło ciemne, prawie czarniawe. Akwarela z gwaszowymi tu i ówdzie światłami (białymi); w tle – gwoli ściemnienia – linijne (pędzelkiem zda się) czarne kratkowanie gęste”.

Bibliografia: Materiały, k. 9 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 118).

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 15; Przesmycki 2006–2007, s. 103 il. 1.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W archiwum edytora znajdującym się w zbiorach BN zachowały się dwie fotografie – nr inw. F.290 i F.291 (cała stronica albumu).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1206/XII–1208/XII. Fotografia całej karty – zob. s. 113.

1206/XII

Kobieta w niebieskiej chustce

Temat: Głowa młodej kobiety w niebieskiej chustce (Antologia 1933), Kobieta w niebieskiej chustce (PWsz), Kobieta w chustce (Melbechowska-Luty 2001), Głowa dziewczyny w niebieskiej chustce (BN).

Materiał i technika: akwarela, gwasz, gruby, biały papier.

Wymiary: 9,7 × 7,3 – naklejona na k. IV/3 (gruba szara karta o wym. 29,5 × 23,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety zwrócone $\frac{3}{4}$ w lewo. Twarz owalna, prosty nos, duże oczy o kształcie migdału, spoglądające wprost na widza. Głowa okryta niebieską chustą lub szalem, zsuniętym nieco do tyłu i odsłaniającym ciemne, rozdzielone przedziałkiem włosy. Tło niemal czarne, w prawym dolnym rogu czerwone krakowanie. W prawym dolnym rogu, na ramieniu kobiety sygnatura pędzlem, akwarelą: „C.N.”.

Bibliografia: Materiały, k. 9 recto (publ.: Album Dybowskiego s. 118); PWSz 11, 358 poz. 190; Anisimovets 2008, s. 152, 161.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 15; PWSz 11, il. 190, Melbechowska-Luty 2001, il. 153; Przesmycki 2006–2007, s. 103, il. 2; Anisimovets 2008, rys. 3, s. 156.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W archiwum edytora znajdującym się w zbiorach BN zachowały się dwie fotografie – nr inw. F.289, F.291 (cała stronica albumu).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1205/XII, 1207/XII, 1208/XII. Fotografia całej karty – zob. s.113.

1207/XII Tancerka

Tytuł: Tancerka (Antologia 1933).

Materiał i technika: tusz, pędzel, akwarela, gwasz, cienki, biały papier.

Wymiary: 18,3 × 9,2 – naklejona na k. IV/3 (gruba szara karta o wym. 29,5 × 23,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Młoda kobieta, w zwiewnej sukni, ukazana w tańcu, z rozwianymi włosami na głowie i z uniesionym w lewej ręce skrajem sukni. „Rysunek [...] zatonowany błado akwarelą i gwaszem (suknia błado niebiesk[a], stanik błado różow[y], i tym twarz i ręce, włosy ciemne (ku niebieskości). Tło u dołu tylko szarawe, u góry nagi papier biały”.

Bibliografia: Materiały, k. 9 verso (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 118); Sienkiewicz 1946, s. 64.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 26; Przesmycki 2006–2007, s. 103 il. 3.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W archiwum edytora znajdującym się w zbiorach BN zachowała się fotografia całej stronicy albumu: nr inw. F.291.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1205/XII, 1206/XII, 1208/XII. Fotografia całej karty – zob. s.113.

1208/XII

Debora

Czas powstania: 1857 (lub: 1864, 1867).

Materiał i technika: akwarela, cienki biały papier.

Wymiary: 9,8 × 7,2 (owal) – naklejona na k. IV/3 (gruba szara karta o wym. 29,5 × 23,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety „o rudawych włosach i nieruchomie zapatrzonym wzroku, w złotożółtej sukni widzialnej poniżej szyi. Z obu stron głowy, w tle jakby dalekiej równiny szkiecowe zielone kontury dwóch palm dalekich. Tytuł [»DEBORA«] u góry, nieco z prawa, inicjałkami tąż zielonawą farbą. Akwarela uzupełniona piórkowymi sztrychami i hachures’ami (ton ogólny – różowawy) [...]. Z prawej od widza strony – między warkoczem i szyją dziewczyny – podpis i data ciemną farbą: »Norwid / 1857« (czy 1864, czy 1867)”.

Bibliografia: Materiały, k. 9 verso (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 118, 119); Kalendarz 1, 690; Kalendarz 3, 28

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 17; Przesmycki 2006–2007, s. 104, il. 4.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W archiwum edytora znajdującym się w zbiorach BN zachowały się dwie fotografie – nr inw. F.288 i F.291 (cała stronica albumu). Na fotografiach napis tytułowy nie jest widoczny. Debora – starotestamentalna prorokini z okresu sędziów, która w swej siedzibie między Betel a Rama przepowiadała przyszłość swojemu ludowi oraz pełniła funkcję sędziego. sztrych (daw.) – linia, kreska. hachures (fr.) – kreski, kreskowania. Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1205/XII–1207/XII. Fotografia całej karty – zob. s. 113.

1209/XII

Postać kobieca odwrócona tyłem

Materiał i technika: tusz, pędzel, akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 11,6 × 6,8 (wszystkie rogi nieznacznie ścięte) – naklejona na szarą k. V/3 (29 × 23,4) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: »Tyłem obrócona kobieta w różowej sukni wolnej (cała postać) oparta rękoma o szaro-ceglasty mur przed nią. Rysunek konturowy tuszem pędzelkiem, zatonowany różowościami i szarościami [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 11 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 119).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1210/XII–1212/XII.

1210/XII

Kobieta w płaszczu z kapturem

Materiał i technika: tusz, pędzel, akwarela, gwasz, biały, średniogrub papier.

Wymiary: 13 × 8,5 (wszystkie rogi ukośnie ścięte) – naklejona na szarą k. V/3 (29 × 23,4) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Siedząca kobieta w białych kapturze i płaszczu fałdzistym, ze złożonymi na piersiach rękoma i wzrokiem wzniesionym w górę. Cała postać, prawie do stóp, zwrócona w $\frac{3}{4}$ ku prawej stronie. Rysunek pędzelkiem, tuszem, zatonowany szarościami akwarelowymi i światłami gwaszowymi. Tło koło głowy i piersi – ciemne indygowie”.

Bibliografia: Materiały, k. 11 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 119).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. Nie udało się odnaleźć fotografii w archiwum edytora w BN.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1209/XII, 1211/XII, 1212/XII.

1211/XII

Młoda kobieta w fałdzistym płaszczu

Czas powstania: 1861 [?]

Materiał i technika: akwarela, tusz, pióro, węgiel, gruby, biały, sztywny, matowy papier.

Wymiary: 16,8 × 9,6 (papier nierówno obcięty) – naklejony na szarą k. V/3 (29 × 23,4) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Młoda kobieta, dekultowana, w fałdzistym długim płaszczu na ramionach, stoi (w całej postaci) w $\frac{3}{4}$ zwrócona ku lewej stronie. Akwarela (kolory: szary, niebieski, brązowy, biały) wzmacniana tuszowymi hachures i węglowymi liniami [...]. Z prawego boku, pośrodku wysokości, poziomo od figury ku brzegowi, podpis i data: »NORWID/ 1861«(?)”.

Bibliografia: Materiały, k. 11 verso (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 119, 120); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

hachures (fr.) – kreski, kreskowania, szrafowanie.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1209/XII, 1210/XII, 1212/XII.

1212/XII

Dwie głowy: kobiety i młodzieńca

Materiał i technika: akwarela, węgiel, gruby, biały papier.

Wymiary: 7,4 × 10,1 – naklejony na szarą k. V/3 (29 × 23,4) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Od lewej strony główka kobieca w kapelusiku zsuniętym w tył, zwrócona profilem ku prawej, a od prawej widziana od tyłu głowa jasnowłosego, ufryzowanego młodzieńca. Akwarelką obie, z hachures węglowymi. Tło zielone i zielono-żółte. Barwy postaci szaro-sepiowo-żółtawe”.

Bibliografia: Materiały, k. 11 verso (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 120).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

hachures (fr.) – kreski, kreskowania, szrafowanie.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1209/XII–1211/XII.

1213/XII

Młoda kobieta o bujnej fryzurze

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: akwarela, tusz, pędzel, cienki, biały papier.

Wymiary: 13,3 × 11,7 – naklejony na szarą k. VI/1 (28 × 22) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „W $\frac{3}{4}$ ku lewej, głowa (po pierś) młodej kobiety o wielkich ciemno blond włosach, spiętych na wysokości skroni na lewym boku głowy, rozpuszczonych na prawym. Akwarela, wzmacniana tuszowymi liniami i kreskami (pędzelkiem). Główne kolory różowy i brązowy i w tle zielony, szary i niebieskawy. [...] W prawym dolnym rogu, od dołu ku górze, wzdłuż prawego brzegu, wielkim czarnym pismem: »NORWID 1863«”.

Bibliografia: Materiały, k. 12 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 120); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1214/XII–1216/XII.

1214/XII

Kobieta w płaszczu i kapeluszu z szerokim rondem

Tytuł: Dama w płaszczu i kapeluszu z szerokim rondem (Antologia 1933), Kobieta w płaszczu i kapeluszu z szerokim rondem (BN).

Materiał i technika: akwarela, tusz, grubszy, biały papier.

Wymiary: 10,4 × 7,5 (wszystkie rogi oprócz prawego górnego ukośnie ścięte) – naklejony na szarą k. VI/1 (28 × 22) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „W $\frac{3}{4}$ zwrócona ku prawej, siedząca cała postać damy w średnim wieku, w białej sukni i płaszczu i w kapeluszu słomkowym z dużą na przodzie kokardą ze wstążki. Akwarela, wzmacniana kreskami tuszowymi. Tło zielonawo-niebieskawe. W postaci kolory: biały, brunatny, żółto-ochrowy i indygowy”.

Bibliografia: Materiały, k. 12 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 120); Sienkiewicz 1946, s. 64.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 14; Przesmycki 2006–2007, s. 104, il. 5.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W archiwum edytora znajdującym się w zbiorach BN zachowała się fot. nr inw. F.249.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1213/XII, 1215/XII, 1216/XII.

1215/XII

Twarz uśmiechniętej dziewczyny

Materiał i technika: akwarela, cienki, biały, cienki papier.

Wymiary: 8,5 × 6 (wszystkie rogi ukośnie ścięte) – naklejony na szarą k. VI/1 (28 × 22) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Główka młodej jasnowłosej uśmiechniętej dziewczyny z rozpuszczonymi włosami, w $\frac{3}{4}$ od prawej strony ku lewej zwrócona. Tło ciemne, brunatne i fioletowe”.

Bibliografia: Materiały, k. 12 verso (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 121).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1213/XII, 1214/XII, 1216/XII.

1216/XII

Młoda kobieta nad morzem

Czas powstania: 1851 lub 1861.

Materiał i technika: tusz, pędzelek, akwarela, biały, średniogruby papier.

Wymiary: 11 × 7,5 – naklejony na szarą k. VI/1 (28 × 22) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Młoda panna jasnobłond siedzi w białej sukni i płaszczu z gołą głową (włosy rozpuszczone) na murku jakimś nad morzem, w $\frac{3}{4}$ ku lewej stronie obrócona ku widzowi. Za nią jakby morze. Rysunek tuszem pędzelkiem podkolorowywany akwarelą. [...] Z prawej stronie, nieco niżej ramienia postaci, od figury ku prawemu brzegowi poziomo, podpis i data: »Norwid/ 1851« (czy 1861)”.

Bibliografia: Materiały, k. 12 verso (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 121); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1213/XII–1215/XII.

1217/XII
Kłęcząca kobieta

Materiał i technika: akwarela, ołówek (ew. kredka), szary, cienki papier.

Wymiary: 16,7 × 10 – naklejony na szarą k. VI/2 (28 × 22) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Urywek z jakiejś większej całości. Pośrodku kłęczy zwrócona w $\frac{3}{4}$ ku prawej stronie młoda jasnowłosa kobieta w przejrzystych szatach; nieco powyżej, prawie w prawym górnym rogu, widać ręce jakiejś postaci założone przed sobą, pod piersiami. Prawy dolny róg zajmują ciemniej zaznaczone schody od podwyższenia, na którym kłęczy młoda kobieta. Na jednym z tych stopni było napisane, od lewa ku prawej skośnie, wielkimi literami ołówkiem czy węglem »NORWID«; potem to zatarto nieco, a nieco wyżej powtórzono podpis mniejszymi nieco literami, czarną farbą: »C. NORWID«”.

Bibliografia: Materiały, k. 13 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 121).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

1218/XII
Młoda kobieta

Tytuł: Młoda kobieta, której jakieś ręce kobiece podają bukiet (Antologia 1933), Młoda kobieta (BN).

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: akwarela, tusz, biały, średniogruby papier.

Wymiary: 12 × 13,1 – naklejony na szarą k. VI/3 (28 × 22) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry, pośrodku).

Opis, sygnatury, napisy: „[...] młoda blond (ciemno) dama z odchyloną w tył głową dotyka prawą ręką bransolety z napisem »Norwid« na wzniesionej w górę czyjejś ręce. Suknia ciemna, tło zielone. Popiersie w profilu ku prawej, głowa w $\frac{3}{4}$ ku widzowi. Akwarela wzmacniana tuszowymi hachures [...]. Podpis drobnymi inicjałkami na bransoletce: »C. NORWID«. Nieco poniżej, na obnażonej ręce data: »1857«”.

Bibliografia: Materiały, k. 13 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 121, 122); Kalendarz 3, 28.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 14; Przesmycki 2006–2007, s. 104, il. 6.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora – nr inw. F.271, F.272 i F.274 (wraz z dwoma innymi szkicami).

hachures (fr.) – kreski, kreskowanie, szrafowanie.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1219/XII, 1220/XII.

1219/XII

Głowa jasnowłosej panienki

Materiał i technika: kredka, akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 7,7 × 6,9 – naklejony na szarą k. VI/3 (28 × 22) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Główka (po szyję) en face młodej panienki różowej i jasnowłosej. Rysunek kredką, błado podbarwiony akwarelą [...]. W dolnym prawym rogu cyfry pędzelkiem: »C. N«. Typ niespokojny sensualny”.

Bibliografia: Materiały, k. 14 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 122).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1218/XII, 1220/XII.

1220/XII

Popiersie jasnowłosej dziewczyny

Materiał i technika: ołówek, akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 9,5 × 7 – naklejony na szarą k. VI/3 (28 × 22) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „[...] główka (po pierś) młodego dziewczęcia jasnowłosego, zwrócona w ¾ ku lewej stronie. Rysunek ołówkowy, podkolorowany blado ekrami i szarościami przeważnie akwarelą – na grubym białym papierze [...]. Typ, spokojny, dobry, pogodny. W lewym dolnym rogu cyfry grube niebieskawę pędzelkiem: »CN.«”.

Bibliografia: Materiały, k. 14 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 122).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).
ekrami – od fr. écru: kremowy.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1218/XII, 1219/XII.

1221/XII

Kobieta z koszem na głowie

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pędzel, pióro, ćwiartka, biały papier.

Wymiary: 8,5 × 4,3 – naklejona wraz z następną pozycją na czerwonej bibułkowej kartce (10 × 9,6), następnie naklejona na różową k. VII/1 (28,7 × 22,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „[...] stojąca przodem kobieta z jakimś koszem na głowie [...]. W prawym górnym rogu od dołu do góry, wzdłuż prawego brzegu – podpis, data i miejsce: »CNOR-WID / 1846 / w Perugii«”.

Bibliografia: Materiały, k. 15 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 122); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1846/ w Perugii – ten oraz następny rysunek, zwłaszcza widniejący na obu zapis dotyczący miejsca wykonania [?], świadczyć mogą, że Norwid w czasie podróży do Włoch przebywał w Perugii, czego nie odnotowuje J.W. Gomulicki w itinerarium artysty (zob. PWSz 11, 180–181) ani Kalendarz (zob. tamże I, 205–243). Zastanawia także data roczna („1846”): Norwid przebywał we Włoszech rok wcześniej, zaś cały rok 1846 spędził w Berlinie, a później w Brukseli i w Ostendzie. Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1222/XII–1226/XII oraz wycinek obcego sztychu: „niewiasta gracka, jakby modląca się; za nią trzy inne”.

1222/XII

Kobieta w rozpiętym gorsecie

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: tusz, pędzel, pióro, biały papier.

Wymiary: 5,1 × 4,1 (owal) – naklejona wraz z poprzednią pozycją na czerwonej bibułkowej kartce (10 × 9,6), a następnie na różową k. VII/1 (28,7 × 22,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „[...] tyłem stojąca kobieta w rozpiętym gorsecie[...]. Z prawego boku, w pośrodku wysokości, od dołu do góry, napis: »C. NOR: / w Perugii«”.

Bibliografia: Materiały, k. 15 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 122).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

w Perugii – zob. uwagi do poprzedniego rysunku.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1221/XII, 1223–1226/XII oraz wycinek obcego sztychu: „niewiasta gracka, jakby modląca się; za nią trzy inne”.

1223/XII

Dwie kobiety w kapeluszach tyrolskich

Materiał i technika: węgiel lub bardzo miękki ołówek, akwarela, biały papier.

Wymiary: 8 × 8,8 – naklejona na szary papier (8,5 × 9,5), a następnie na różową k. VII/1 (28,7 × 22,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „[...] rysunek [...] podkolorowany szaro, różowo i różnymi tonami sepii [...]. Dwie kobiety (damy) w kapeluszach o typie tyrolskim, z piórami, zwrócone tyłem do widza, idą po przekątnej ku prawemu brzegowi. Lewej damy profil widoczny, prawej – zgubiony. Popiersia nieco poniżej ramion”.

Bibliografia: Materiały, k. 15 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 122, 123).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1221/XII, 1222/XII, 1224/XII–1226/XII oraz wycinek obcego sztychu: „niewiasta gracka, jakby modląca się; za nią trzy inne”.

1224/XII

Głowa kobiety w tyrolskim kapeluszu

Materiał i technika: węgiel, kredka, akwarela, papier biały, prążkowany.

Wymiary: 6,8 × 5 – naklejony na szary papier (7,3 × 5,5). Następnie naklejony na różową k. VII/1 (28,7 × 22,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej, pośrodku).

Opis, sygnatury, napisy: „Portrecik szkicowy damy w kapelusiku tyrolskawym. Po szyję. Profil zwrócony w lewo. Rysunek węglem i ołówkiem niebieskim, podkol[orowany] sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 15 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 123).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.). Obok szkicu Norwida, po prawej naklejony był wycinek obcego sztychu: „niewiasta gracka, jakby modląca się; za nią trzy inne”.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1221/XII–1223/XII, 1225/XII, 1226/XII.

1225/XII

Akt rudowłosej kobiety

Materiał i technika: węgiel, tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 6,6 × 6,8 (lewy górny róg ścięty) – naklejona na różową k. VII/1 (28,7 × 22,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „[...] nago, rudowłosa kobieta, siedząca ze wspartą na lewej ręce głową. Rysunek [...] podkolor[owany] sepią, oraz niebieską i szarą farbą [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 16 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 123).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1221/XII–1224/XII, 1226/XII oraz wycinek obcego sztychu: „niewiasta grecka, jakby modląca się; za nią trzy inne”.

1226/XII

Popiersie młodej kobiety w profilu

Materiał i technika: węgiel, akwarela, biały papier.

Wymiary: 5,9 × 4,5 – naklejony na szary papier (7,3 × 5,8), a następnie na różową k. VII/1 (28,7 × 22,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety w prawym profilu, podkolorowane sepią i różową farbą.

Bibliografia: Materiały, k. 16 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 123).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1221/XII–1225/XII oraz wycinek obcego sztychu: „niewiasta grecka, jakby modląca się; za nią trzy inne”.

1227/XII

Dziecko i anioł

Tytuł: Dziecko i anioł (Antologia 1933).

Czas powstania: 1857 [?].

Materiał i technika: akwarela, grubszy, prążkowany papier.

Wymiary: 13,2 × 18,1 – naklejona na różową k. VII/3 (28,7 × 22,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej dziecko, widoczne w popiersiu, zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo, podnosi coś do ust prawą dłonią. Z prawej strony zlatuje ku niemu anioł, który zdaje się szeptać coś dziecku do ucha. Anioł ukazany w popiersiu, ze szkicowo zaznaczonymi skrzydłami. Akwarela w tonacji sepiowo-zielono-niebieskiej. Tło wokół dziecka niemal czarne. W prawym dolnym rogu niebieską kredką sygnatura i data: „Norwid 18[5?]7”.

Bibliografia: Materiały, k. 16 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 123); PWsz 11, 354 poz. 170; Kalendarz 1, 690; Gadamska-Serafin 2011, s. 259.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 21; Piechal 1971, s. 49; PWsz 11, il. 170; Suchodolscy 1988, il. 537; Przesmycki 2006–2007, s. 105, il. 7.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajdują się dwie fotografie pracy z archiwum edytora – nr inw. F.250, F.251.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek Norwida (następna poz. kat.) oraz portret chłopczyka węglem (prawdopodobnie autorstwa Franciszka Tępy).

1228/XII Siedzące dziecko

Materiał i technika: węgiel lub bardzo miękki ołówek, akwarela, papier gruby, biały.

Wymiary: 11 × 5,8 – naklejony na różową k. VII/3 (28,7 × 22,7) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Podobizna dziecka siedzącego z założonymi na piersiach rękami. Postać zwrócona $\frac{3}{4}$ w lewo, twarz w ujęciu en face. Rysunek węglem lub bardzo miękkim ołówkiem. Sylwetka podkolorowana akwarelą w kolorze sepii, tło w kolorze indygo.

Bibliografia: Materiały, k. 17 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 124).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek Norwida (poprzednia poz. kat.) oraz portret chłopczyka węglem (prawdopodobnie autorstwa Franciszka Tępy).

1229/XII

Kobieta w jasnej sukni z kapturem

Temat: Dama w jasnej sukni (Antologia 1933), Kobieta w jasnej sukni z kapturem (BN).

Materiał i technika: węgiel, ołówek, akwarela, tusz, biały, średniogruby papier.

Wymiary: 12,8×7,4 (prawy dolny róg ukośnie ścięty) – naklejony na szarą k. VIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Wizerunek młodej kobiety w płaszczu i w kapturku, w ujęciu do kolan, $\frac{3}{4}$ w prawo. Kobieta stoi z rękami założonymi w pasie, spoglądając przez prawe ramię. Rysunek podkolorowany tuszem i farbą w kolorze sepiowym i niebieskim.

Bibliografia: Materiały, k. 17 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 124); Sienkiewicz 1946, s. 64.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 14; Przesmycki 2006–2007, s. 105, il. 8.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora – nr inw. F.248, F.298 (wraz z innymi rysunkami z albumu).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1230/XII–1232/XII.

1230/XII

Szkice postaci i popiersi

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały, grubszy papier.

Wymiary: 13,5 × 9,5 (górne rogi ukośnie ścięte) – naklejony na szarą k. VIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Kilka luźnych szkiców postaci, popiersi i głów kobiecych o charakterze karykaturalnym. Szkice piórkiem (tuszem), podkolorowane schematycznie różową, niebieską i szarą akwarelą.

Bibliografia: Materiały, k. 18 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 124).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1229/XII, 1231/XII, 1232/XII.

1231/XII

Głowa młodej kobiety en face

Czas powstania: 1856 [?].

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały, cienki papier.

Wymiary: 8,6 × 5 – naklejona wraz z następnym rysunkiem na biały papier (8,6 × 11,2), a następnie na szarą k. VIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Głowa młodej kobiety. Szyja w ujęciu bocznym, twarz zwrócona niemal en face. Rysunek piórkiem (tuszem), podkolorowany farbą sepiową i szarą. W prawym dolnym rogu sygnatura i data, tuszem, piórem: „C. Norwid / 1856 [?]”.

Bibliografia: Materiały, k. 18 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 124); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1229/XII, 1230/XII, 1232/XII.

1232/XII

Popiersie młodej kobiety w prawym profilu

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, akwarela[?], gruby, biały papier.

Wymiary: 8,6 × 6,1 – naklejona wraz z poprzednim rysunkiem na biały papier (8,6 × 11,2), a następnie na szarą k. VIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Główka (po piersi) młodej kobiety w profilu ku prawej. Rys. piórem i pędzelkiem (tuszem), podkolorow[any] sepią [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 18 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 124).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1229/XII–1231/XII.

1233/XII

Popiersie czarnowłosej dziewczyny

Materiał i technika: akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 9,8 × 7,1 – naklejony na szarą k. VIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Młoda czarnowłosa dziewczyna z rozpuszczonymi włosami. Po pierś. W $\frac{3}{4}$ ku prawej. Głowa lekko wzniesiona w górę. Akwarela, mocna w tonie. Tło szaro sepiowe, w szerokie hachures”.

Bibliografia: Materiały, k. 18–19 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 125).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

hachures (fr.) – kreski, kreskowania, szrafowania.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1234/XII–1237/XII.

1234/XII

Popiersie kobiety z rozwianymi włosami

Materiał i technika: akwarela, tusz, papier.

Wymiary: 8 × 7,1 – naklejony na szarą k. VIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej pośrodku).

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po piersi) młodej kobiety z rozpuszczonymi i rozwianymi czarnymi włosami. En face. Akwarela – głowa tuszem, szarą i sepią. Tło – niebiesko-zielonawe hachures”.

Bibliografia: Materiały, k. 19 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 125).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

hachures (fr.) – kreski, kreskowania, szrafowania.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1233/XII, 1235–1237/XII.

1235/XII

Kobieta z wachlarzem i dziewczynka

Materiał i technika: tusz, pędzel, biały papier.

Wymiary: 8,2 × 5 (prawy dolny róg ścięty) – naklejony na szarą k. VIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Kobieta siedząca (w profilu ku lewej) z twarzą do pół zasłoniętą trzymanym w ręce prawej wachlarzem. Przy niej – od lewej strony – młoda dziewczynka (widzialna tylko głowa i ramię) en face”.

Bibliografia: Materiały, k. 19 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 125).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1233/XII, 1234/XII, 1236/XII, 1237/XII.

1236/XII

Młoda kobieta w sukni bez rękawów

Tytuł: Młoda kobieta w sukni bez rękawów (BN).

Materiał i technika: węgiel, tusz, akwarela, biały papier.

Wymiary: 11,3 × 8,6 (górny brzeg ścięty w trójkąt) – naklejony na szarą k. VIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Rudowłosa tęga kobieta w fałdzistej koszuli bez rękawów, ze spadającymi po plecach aż do kolan włosami, z pochyloną w zadumie głową i wspartymi na prawym kolanie rękami. Postać poniżej kolan, stojąca, w profilu ku lewej stronie. Przed nią pada wielki cień na ścianę. „Podrysowane węglem i tuszem. Figura podkolorowana akwarelowo rudawymi i szaro-lila tonami. Tło i cień – zielonkawe szarości. [...] W lewym dolnym kącie, od góry ku dołowi, podpis: »C. Norwid 18...«”.

Bibliografia: Materiały, k. 19 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 125, 126).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada fotografię obiektu. W BN znajduje się fotografia pracy ze zbiorów edytora – nr inw. F.229.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1233/XII–1235/XII, 1237/XII.

1237/XII

Popiersie dziewczyny z załzawionymi oczami

Tytuł: Głowa kobiety (BN).

Materiał i technika: akwarela, werniks, papier gruby, biały.

Wymiary: 12,5 × 9 (oba górne rogi ścięte) – naklejony na szarą k. VIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Młoda dziewczyna z rozpuszczonymi ciemnoblond włosami i załzawionymi oczami. Ramiona i szyja w lewym profilu. Głowa zwrócona przez lewe ramię w stronę widza. „Akwarela, nader energiczna w tonach i werniksowana po wierzchu. W tle – głowa otoczona jakby nimbem zielonym, przechodzącym dalej w czarność i szarość, wzmagane kratkowymi hachures. Koszula na ramieniu gwaszem białym”.

Bibliografia: Materiały, k. 20 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 126).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.301. werniksowana – werniks to szlachetny lakier wykorzystywany do celów artystycznych. W najprostszej postaci jest to roztwór naturalnej lub syntetycznej twardej żywicy w oleju lotnym lub innym rozpuszczalniku.

hachures (fr.) – kreski, kreskowania, szrafowania.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1233/XII–1236/XII.

1238/XII
Zadumana staruszka

Tytuł: Staruszka w zadumie (Antologia 1933), Zadumana staruszka (BN).

Czas powstania: 1856

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, cienki, biały papier.

Wymiary: 10,8 × 6,9 (owal) – naklejony na biały papier (12 × 7,6), który przyklejony został po lewej stronie szarego arkusza (12 × 17,6). Następnie naklejono całość na szarą k. VIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Starsza, szczupła kobieta ujęta w półpostaci, w pozycji siedzącej, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo. Głowa lekko pochylona, okryta chustą. Twarz o wydatnym nosie i przykniętych oczach, wsparta podbródkiem na lewej dłoni. Na kolanach zarysy książki. Po prawej, pośrodku sygnatura i data: „Norwid / rysował / 1856.”.

Bibliografia: Materiały, k. 20 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 126); Kalendarz 1, 648; Kalendarz 3, 28; Anisimovets 2008, 154, 162; Gadamska-Serafin 2011, s. 316.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 25; Melbechowska-Luty 2001, il. 159; Przesmycki 2006–2007, s. 105 il. 9.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.205.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1239/XII, 1240/XII.

1239/XII
Gestykująca staruszka

Tytuły: Starka z młodką (Antologia 1933); Stara kobieta z młodką (Melbechowska-Luty 2001), Gestykująca staruszka (BN).

Czas powstania: 185[?] (za: Antologia 1933).

Materiał i technika: węgiel, ołówek, akwarela, pędzel, biały, cienki papier.

Wymiary: 11,1 × 8,7 (wszystkie rogi ukośnie ścięte) – naklejony na biały papier (11,7 × 9,3), który naklejony został po prawej stronie szerokiego pasa szarego papieru (12 × 17,6). Następnie naklejono całość na szarą k. VIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Kobieta w podeszłym wieku ujęta w półpostaci, w prawym profilu, z dłońmi uniesionymi niemal na wysokość twarzy. Na głowie czepek oraz rodzaj chusty z przeźrzystej tkaniny. Szczupła twarz o wydatnym nosie i wysuniętym do przodu podbródku. W głębi po prawej widoczne są zarysy twarzy innej młodej kobiety w welonie na głowie. Postać starszuszki narysowana sepią przy użyciu pędzla, kontury uzupełnione węglem i ołówkiem. Twarz kobiety narysowana węglem i ołówkiem. W lewym górnym rogu, ukośnie w górę sygnatura i fragment daty, odciętej z narożnikiem papieru: „C. Norwid 185[...]”. W lewym dolnym i prawym górnym rogu rysunek wykracza poza wycinek, zachodząc na podkładkę (późniejsze uzupełnienia węglem i ołówkiem).

Bibliografia: Materiały, k. 21 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 126, 127); PWsz 11, 302; Kalendarz 1, 419, 649; Anisimovets 2008, s. 154, 162; Gadamska-Serafin 2011, s. 316–317.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 25; Melbechowska-Luty 2001, il. 160; Przesmycki 2006–2007, s. 106, il. 10.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.242. Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1238/XII, 1240/XII.

1240/XII Dwa popiersia kobiece

Materiał i technika: węgiel, papier szarawy, szorstki.

Wymiary: 9 × 15 – naklejony na szarą k. VIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Wizerunki dwóch kobiet w popiersiach, w prawym profilu. Po lewej kobieta w średnim wieku, po prawej chłopka w podeszłym wieku, w czepcu na głowie.

Bibliografia: Materiały, k. 21 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 127).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1238/XII, 1239/XII.

1241/XII

Dwie głowy kobiece

Materiał i technika: akwarela, tusz, papier gruby, biały.

Wymiary: 13 × 14,6 („Dolny prawy róg ścięty, tak że prawy bok ma (od góry licząc) wysokości 5, 5, dolny zaś brzeg (od lewa licząc) – 12, 9”) – naklejony na ciemnoszarą k. IX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Wizerunki dwóch młodych kobiet. Po lewej popiersie kobiety z rozwichrzonymi bujnymi włosami, obok prawy profil twarzy drugiej kobiety. Przy lewej krawędzi, pośrodku odcisk owalnej pieczęci: C. NORWID.

Bibliografia: Materiały, k. 22 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 127).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1242/XII–1244/XII.

1242/XII

Popiersie kobiety w średnim wieku

Materiał i technika: węgiel lub kreda, tusz, pióro, akwarela [?], żółto-szary papier.

Wymiary: 7,8 × 5,4 (górne rogi ukośnie ścięte) – naklejony na gruby, biały papier (8 × 5,4), a następnie na ciemnoszarą k. IX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry, w ten sposób, że lewy bok schowany jest częściowo pod poprzednim rysunkiem).

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie kobiety w średnim wieku w chuście na głowie, w lewym profilu. Tło rysunku podkolorowane sepią (akwarelą lub rozcieńczonym tuszem).

Bibliografia: Materiały, k. 22 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 127).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1241/XII, 1243/XII, 1244/XII.

1243/XII
Popiersie młodej damy

Materiał i technika: akwarela, biały papier.

Wymiary: 11 × 7,3 – naklejony na ciemnoszarą k. IX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Popiersie młodej damy – w $\frac{3}{4}$ ku prawej. Akwarela w jasnych tonach. W dolnym prawym rogu: »C.N.«”.

Bibliografia: Materiały, k. 23 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 128).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1241/XII, 1242/XII, 1244/XII.

1244/XII
Dziewczyna z rozpuszczonymi blond włosami

Materiał i technika: węgiel, tusz, pędzel, akwarela, papier szary.

Wymiary: 9,9 × 6 – naklejony na biały papier (10,6 × 6,6), a następnie na ciemnoszarą k. IX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Młoda dziewczyna z rozpuszczonymi blond włosami siedzi z łokciem lewym opartym na kolanie i dotyka twarzy palcami lewej ręki. Po pas – w $\frac{3}{4}$ ku prawej. Rys. węglem i tuszem (pędzelkiem) zakolorowany sepią, różem i szarością na figurze. Tło niebiesko lawowane”.

Bibliografia: Materiały, k. 23 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 128).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1241/XII–1243/XII.

1245/XII
Dwie kobiety w balowych strojach

Czas powstania: 1855

Materiał i technika: tusz, pędzel, biały papier.

Wymiary: 15 × 12,6 – naklejony na ciemnoszarą k. IX/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry). Prawy dolny narożnik przesłonięty inną kartką z rysunkiem, naklejoną po prawej stronie, pośrodku.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwie młode panny w balowych strojach – brunetka od lewej, z różą we włosach, figurą en face, twarzą w $\frac{3}{4}$ ku lewej – blondynka od prawej w $\frac{3}{4}$ ku prawej – obie prawie w całej postaci (niżej kolan). Rysunek tuszem (pędzelkiem), lekko podbarwiony tu i ówdzie. [...] Pośrodku rysunku, w miejscu gdzie stykają się suknie obu panien, podpis od dołu ku górze: »C. Norwid 1855«”.

Bibliografia: Materiały, k. 24 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 128).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1246/XII, 1247/XII.

1246/XII

Głowa młodej kobiety z kędzierzawymi włosami

Materiał i technika: węgiel, akwarela lub tusz, papier szary.

Wymiary: 10,4 × 6,8 – naklejony na ciemnoszarą k. IX/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej pośrodku). Kartka zachodzi częściowo na sąsiadujące z nią wklejki (poz. poprzednia i następna).

Opis, sygnatury, napisy: Głowa młodej kobiety z kędzierzawymi włosami, w prawym profilu. Rysunek podkolorowany sepią (rozcieńczonym tuszem lub akwarelą).

Bibliografia: Materiały, k. 24 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 128).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1245/XII, 1247/XII.

1247/XII

Dziewczyna z rozpuszczonymi włosami

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, akwarela[?], papier gruby, biały.

Wymiary: 8,6 × 12,8 – naklejony na ciemnoszarą k. IX/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu). Prawy górny róg przysłonięty jest sąsiednią wklejką (poprzednia poz. kat.).

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej dziewczyny z rozpuszczonymi włosami, z „jakiemś czółkiem na nich”, w ujęciu en face. Rysunek lawowany tuszem i sepią. W lewych rogach szkice konturowe dolnej części twarzy. Po prawej tuż nad ramieniem dziewczyny sygnatura z datą: „C. Norwid 1863”. W lewym górnym rogu odcisk owalnej pieczęci: „C. NORWID”.

Bibliografia: Materiały, k. 24 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 129); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

czółko – tu: stroik; rodzaj wysokiego diadem, przybranego wstążkami i kwiatami, noszony przez młode kobiety lub opaska z koronki, ze skóry lub tkaniny, służąca dawniej jako ozdoba.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1245/XII, 1246/XII.

1248/XII
Czytająca kobieta

Tytuł: Kobieta w czepku (BN).

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier gruby, biały.

Wymiary: 11,5 × 6 – naklejony na żółtawoszarą k. X/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Młoda kobieta w chuście na głowie czytająca książkę utrzymaną w obu rękach. Ujęta w półpostaci, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo. Na twarzy wyraz skupienia „Rysunek piórkiem (tuszem), podbarwiony różowo na twarzy i rękach, oraz sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 25 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 129, 130).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora – nr inw. F.226, F.306. Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1249/XII, 1250/XII.

1249/XII

Młoda uśmiechnięta kobieta

Tytuł: Młoda uśmiechnięta kobieta (BN).

Materiał i technika: węgiel, akwarela, papier gruby, biały.

Wymiary: 12,7 × 9,8 (górne rogi ukośnie ścięte), naklejony na żółtawo-szarą k. X/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Młoda dziewczyna, o niskim czole i rozpuszczonych włosach blond spoglądająca z ożywieniem w górę ku lewej. Głowa po ramiona. Te ostatnie i szyja en face, twarz w $\frac{3}{4}$ zwrócona ku prawej. Rysunek węglem, zakolorowany później całkowicie akwarelą. Twarz różowa, włosy i suknia na ramionach – sepią, tło zielonawe ściemnione kratkowaniem czarnym”.

Bibliografia: Materiały, k. 25 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 130).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię.

W BN znajdują się fotografie pracy – nr inw. F.296, F.297.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1248/XII, 1250/XII.

1250/XII

Fragmentaryczny szkic siedzącej kobiety

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, akwarela [?], biały papier.

Wymiary: 11,2 × 13,8 (górne rogi ścięte, „tak że boki mają wys. po 4 cm, a górny brzeg szer. 5 cm”) – naklejony na wycinek szarego papieru (11,6 × 14), a następnie na żółtawo-szarą k. X/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u dołu, pośrodku).

Opis, sygnatury, napisy: „Dolna połowa ciała (od pasa) kobiety siedzącej na krześle – z ogromną draperią rozłożystego ogona sukni. Rysowane ołówkiem i piórkiem, później powzmacniane sepią czy okrą i tuszem”.

Bibliografia: Materiały, k. 26 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 130).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1248/XII, 1249/XII.

1251/XII

Fragment sceny figuralnej

Materiał i technika: akwarela, papier gruby, biały.

Wymiary: ok. 10 × 19,5: nieregularny wycinek; wys. „lew[ego] brzegu 10 cm, prawego (od góry) 5,7; szer. gór[nego] brzegu 19,5, dolnego – (mniej więcej) 14. Obcięcie u dołu zupełnie nieregularne”. Wycinek naklejony na żółtawoszarą k. X/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* u dołu.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] nieregularny odcinek z jakiejś akwareli. Od lewej strony – widać głowę jakiejś ekstatycznie i boleśnie zapatrzonej, rudowłosej młodej dziewczyny; po prawej – przytulone do siebie dwie głowy: uśmiechniętą jakby złośliwie młodzieńca czy młodej kobiety w kapturze ciemnym i starca siwobrodego w turbanie. Nad tymi głowami czerwieniejące na tle ciemnoszarych chmur gałęzie drzew ogrodu i pomiędzy chmurami jasne oka błękitu”.

Bibliografia: Materiały, k. 26–27 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 130).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. Nie udało się odszukać tej fotografii w archiwum edytora.

W górnej partii albumowej karty naklejone były ponadto dwie fotografie: rozmowa dwóch kobiet i portret kobiety w fotelu (nalepione jedna na drugiej).

1252/XII

Popiersie i głowa dziewczynki

fragment

Tytuł: Głowa uśmiechniętej dziewczynki (BN).

Materiał i technika: węgiel, tusz, pędzel, papier szary.

Wymiary: wycinek papieru w kształcie odwróconej litery L (prawy bok 11,5; lewy bok 6,3; góra 6,4; dół 4,2) – naklejony na nieco większy wycinek białego papieru o tym samym kształcie („górny brzeg 7, dolny 5,3, lewy bok 12,8, prawy 7,4”). Ten z kolei naklejony prawym górnym rogiem na szarą kartkę (22,9 × 12,5), a następnie na żółtawo-szarą k. X/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Dwa szkice. U góry popiersie dziewczynki z rozpuszczonymi włosami. Ramiona w ujęciu na wprost, twarz $\frac{3}{4}$ w prawo. „Wielkość rysunku: wys. 6,4 × szer. 6,5”. U dołu głowa tej samej dziewczynki w prawym profilu. Górny szkic wykonany węglem i tuszem, dolny tylko węglem. „Wys. rysunku 5,3 × szer. 4,2”.

Bibliografia: Materiały, k. 27 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 130).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia fragmentu pracy – nr inw. F.304 (tylko górny szkic). Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki Norwida (poz. kat. 1253/XII–1255/XII) oraz szkic głowy dziewczynki węglem i tuszem (prawdopodobnie autorstwa Franciszka Tepy).

1253/XII

Głowa dziecka o zaróżowionej twarzy

Materiał i technika: akwarela, biały papier.

Wymiary: 4,8 × 3,3 – naklejony na żółtawoszarą k. X/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (pośrodku).

Opis, sygnatury, napisy: Głowa małego dziecka (dziewczynki lub chłopca) w ujęciu en face. Twarz mocno zaróżowiona, włosy ciemne (tuszem). Tło jasnozielone.

Bibliografia: Materiały, k. 28 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 131).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki Norwida (poz. kat. 1252/XII, 1254/XII, 1255/XII) oraz szkic głowy dziewczynki węglem i tuszem (prawdopodobnie autorstwa Franciszka Tepy).

1254/XII
Głowa dziewczynki

Tytuł: Głowa dziewczynki (BN).

Materiał i technika: węgiel, tusz, papier szary.

Wymiary: 7,1 × 5,2 – naklejony na biały papier (8 × 6), a wraz z nim naklejony po lewej u dołu do szarego arkusza (22,9 × 12,5). Następnie całość została naklejona na żółtawoszarą k. X/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej).

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie dziewczynki w ujęciu en face. W prawym dolnym rogu sygnatura: „C.N.”.

Bibliografia: Materiały, k. 28 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 131); Gadamska-Serafin 2011, s. 257.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 26; Przesmycki 2006–2007, s. 106 il. 11.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który uznał, że rysunek przedstawia tę samą dziewczynkę, co pierwsze dwa rysunki na tej stronie (poprzednie poz. kat.) oraz odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia rysunku z archiwum edytora – nr inw. F.299.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki Norwida (poz. kat. 1252/XII, 1253/XII, 1255/XII) oraz szkic głowy dziewczynki węglem i tuszem (prawdopodobnie autorstwa Franciszka Tepy).

1255/XII
Święte dziecko

Materiał i technika: ołówek, akwarela, tusz, papier ciemnożółty.

Wymiary: 11,4 × 8,6 (wycinek nieregularny; „u dołu 7,9”) – naklejony na żółtawo-szarą k. X/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Dzieciątko nagie, z nimbem nad głową, stoi en face, zwrócone wszakże górną połową ciała w $\frac{3}{4}$, a twarzą prawie w profilu – ku prawej stronie. Lewą rączką opiera się na czyjś kolanie. Trzyma je za nią jakaś ręka, druga obejmuje je w pól. Kopia, zda się, z jakiegoś dawnego obrazu. Rysunek ołówkiem, lekko podkolorowany na figurze; tło od prawej strony założone ciemnawo tuszem”.

Bibliografia: Materiały, k. 29 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 131).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Na lewy górny róg zachodzi częściowo akwarela z podobizną dziecięcej głowy (*Głowa dziecka o zaróżowionej twarzy*, poz. kat. 1253/XII). Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki Norwida (poz. kat. 1252/XII–1254/XII) oraz szkic głowy dziewczynki węglem i tuszem (prawdopodobnie autorstwa Franciszka Tępy).

1256/XII–1260/XII

1256/XII

Dziewczynka z koszykiem

Materiał i technika: fioletowy ołówek, węgiel, tusz, papier szary.

Wymiary: 13,5 × 7,8 (rysunek: 12 × 6,8) – naklejony na żółtą k. XI/I *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (w lewym górnym rogu).

Opis, sygnatury, napisy: Całopostaciowy wizerunek stojącej dziewczynki, zwróconej na wprost, z głową w prawym profilu. W lewej ręce trzyma koszyk, z którego drugą ręką wyciąga nici. W prawym dolnym rogu sygnatura z datą: „Norwid / 18[końcówka daty zaklejona innym rysunkiem]”. Rysunek wykonany ołówkiem i węglem, tło lawowane tuszem.

Bibliografia: Materiały, k. 30 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 132).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora: nr inw. F.273 (cała stronica albumu z wyjątkiem jednego szkicu: poz. kat. 1261/XII) – zob. s. 148.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1257/XII–1261/XII.

1257/XII
Dziewczynka w białej sukience

Materiał i technika: ołówek, akwarela, biały papier.

Wymiary: 11 × 6 (rysunek: 11 × 4,7) – naklejony na żółtą k. XI/I *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu). „Prawy bok papieru podchodzi pod rysunek”: Dziewczynka w białej sukience z niebieską szarfą (poz. kat. 1259/XII).

Opis, sygnatury, napisy: Jasnowłosa dziewczynka w białej sukience, zwrócona tyłem do widza. Postać ukazana w ruchu, $\frac{3}{4}$ w prawo. Rysunek wykonany miękkim ołówkiem, podkolorowany sepią i szaro-niebieską akwarelą.

Bibliografia: Materiały, k. 30 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 132).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora: nr inw. F.273 (cała stronica albumu z wyjątkiem jednego szkicu: poz. kat. 1261/XII) – zob. s. 148.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1256/XII, 1258/XII–1261/XII.

1258/XII
Dwie dziewczynki

Materiał i technika: ołówek, akwarela, tusz, papier.

Wymiary: 14,5 × 8,8 („wys. samego rys[unku] widzialnego 11 cm – dolny brzeg papieru podchodzi pod rysunki”: *Dziewczynka w białej sukience z niebieską szarfą i Popiersie dziewczynki*) – naklejony na żółtą k. XI/I Albumu Aleksandra Dybowskiego (u góry po prawej).

Opis, sygnatury, napisy: Dwoje dzieci. Po lewej dziewczynka trzymająca się pod boki, w ujęciu en face. Po prawej dziewczynka (lub chłopczyk) zwrócona w stronę pierwszej. Jasnowłose obie, w białych sukienkach, lewa przepasana wstążką niebieską. „Rysunek ołówkiem miękkim, podkolorowany sepią, tuszem i nieb[ieską] farbą”.

Bibliografia: Materiały, k. 30 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 132).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora: nr inw. F.273 (cała stronica albumu z wyjątkiem jednego szkicu: poz. kat. 1261/XII) – zob. s. 148.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1256/XII, 1257/XII, 1259/XII–1261/XII.

1259/XII

Dziewczynka w białej sukience z niebieską szarfą

Materiał i technika: węgiel lub miękki ołówek, akwarela, biały, cienki papier.

Wymiary: 11,2 × 5,6 – naklejony na żółtą k. XI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu, pośrodku.

Opis, sygnatury, napisy: „Dziewczynka jasnowłosa, w białej sukience z niebieską szarfą i pończoszkami takimież, stoi (w całej postaci) tyłem do widza, podając na dwie strony ręczki niewidzialnym towarzyszom zabawy. Rysunek węglem czy miękkim ołówkiem podkol[orowany] na włosach i w tle sepią, a w pasie i na pończoszkach nieb[ieską] farbą”.

Bibliografia: Materiały, k. 31 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 132, 133).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora: nr inw. F.273 (cała stronica albumu z wyjątkiem jednego szkicu: poz. kat. 1261/XII) – zob. s. 148.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1256/XII–1258/XII, 1260/XII, 1261/XII.

1260/XII

Popiersie dziewczynki

Materiał i technika: węgiel, tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 5,5 × 4,3 – naklejony wraz z kolejnym rysunkiem na podłużny pasek białego papieru (11,5 × 4,3), a następnie na żółtą k. XI/I *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie dziewczynki zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo. Policzki zaróżowione, tło lawowane sepią i tuszem.

Bibliografia: Materiały, k. 31 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 133).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora: nr inw. F.273 (cała stronica albumu z wyjątkiem jednego szkicu: poz. kat. 1261/XII) – zob. s. 148.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1256/XII–1259/XII, 1261/XII.

1261/XII

Szkic fragmentu twarzy

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 5,3 × 3,8 – naklejony w dolnej części podłużnego paska białego papieru (11,5 × 4,3), a następnie na żółtą k. XI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Fragmentaryczny szkic twarzy przedstawiający nos, usta i brodę.

Bibliografia: Materiały, k. 31 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 133).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Na fotografii całej karty albumowej ze zbiorów BN (nr inw. F.273) brak niniejszego rysunku – zob. s. 148. Został on przysłonięty innym szkicem, pochodzącym z k. XVII/1 (poz. kat. 1315/XII).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1256/XII–1260/XII.

1262/XII

Kobieta z dzieckiem na kolanach

Materiał i technika: węgiel, tusz, pędzel, biały papier.

Wymiary: 9,8 × 6,8 – naklejony od lewej strony wraz z następnym rysunkiem na arkusz białego papieru (11,3 × 14,2), a następnie na żółtą k. XI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Kobieta siedząca z dzieckiem na kolanach, zwrócona w lewo (niemal w profilu). Dziecko w ujęciu en face. Rysunek węglem, miejscami podkolorowany tuszem.

Bibliografia: Materiały, k. 32 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 133).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.) oraz fotografia obrazu „*Matki Boskiej B. Luiniego z r. 1530, stojącej pod arkadą i podtrzymującej prawą ręką Jezusa siadającego na baranku, drugą Jana Chrzciciela*”.

1263/XII

Szkic twarzy dziecka

Materiał i technika: ołówek, tusz, pędzel, grubszy kremowy papier.

Wymiary: 7,8 × 5,8 – naklejony obok poprzedniego rysunku, po prawej stronie paska papieru (11,3 × 14,2), a następnie na żółtą k. XI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Szkic twarzy dziecka w ujęciu en face, podkolorowany gdzieniegdzie tuszem.

Bibliografia: Materiały, k. 32 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 133).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.) oraz fotografia obrazu „*Matki Boskiej B. Luiniego [...]*” – zob. Uwagi do poprzedniej poz. kat.

1264/XII
Głowa dziecka

Materiał i technika: węgiel, farba, papier biały, bardzo cienki.

Wymiary: 10,7 × 8,6 (cienki biały papier) – naklejony na różowy grubszy od tego białego papier o tych samych wymiarach, a wraz z nim po lewej stronie paska białego papieru (12 × 20,2). Następnie całość naklejono na żółtą k. XI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Szkic głowy dziecka w ujęciu en face, mocno podkolorowany (zwłaszcza w tle).

Bibliografia: Materiały, k. 33 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 134).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.); dolna połowa arkusza pusta.

1265/XII
Szkic twarzy dziecięcej

Materiał i technika: ołówek, akwarela, biały papier.

Wymiary: 9,4 × 8,9 – naklejony obok poprzedniego rysunku, po prawej stronie paska białego papieru (12 × 20,2), przyklejonego na żółtą k. XI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Szkic twarzy dziecięcej, zwróconej $\frac{3}{4}$ w prawo, schematycznie podkolorowany.

Bibliografia: Materiały, k. 33 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 134).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.); dolna połowa arkusza pusta.

1266/XII

Chłopiec i dwie kobiety z dziećmi

Czas powstania: 1854 lub 1855

Materiał i technika: tusz, pióro, papier prążkowany.

Wymiary: 15,3 × 11,5 (górne rogi ukośnie ścięte) – naklejony na kartkę ze ściętymi ukośnie górnymi rogami (15,3 × 12,4 + doklejony u dołu pasek grubego papieru przedłużający ją nieregularnie o 2,3 do 3,8 cm), a następnie wraz z nią na białą kartkę (21,3 × 14,6). Całość naklejono na żółtą k. XI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry.

Opis, sygnatury, napisy: W lewym górnym rogu popiersie chłopca z łańcuchem na szyi, w ujęciu en face, „wys. rys. 6,5 × szer. 5”. Poniżej szkic młodej kobiety z dzieckiem na ręku, w lewym profilu, niemal do kolan, „wys. rys. 7,6 × 4,5”. Dziecko pochyla się do przodu z wyciągniętymi rękami. Po prawej stronie kartki druga młoda kobieta, w chustce na głowie, z dzieckiem na ręku, w ujęciu en face, do kolan. Dziecko wyrwa się w prawo, odpychając się prawą ręką opartą na ustach i nosie kobiety. Pomiędzy rysunkami u dołu, ukośnie w dół data i sygnatura: „1854 [lub 1855] C. Norwid”. Tusz mocno spłowiały, z niemal czarnymi dodatkami i poprawkami.

Bibliografia: Materiały, k. 34 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 135).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim, który dookreślał skomplikowany układ wycinków naklejonych na albumową kartę (zob. Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1267/XII, 1268/XII.

1267/XII

Kilka kobiecych półpostaci

Czas powstania: 1854 lub 1857.

Materiał i technika: tusz, pióro, biały papier.

Wymiary: 12,8 × 8,7 (wycinek nieregularny, „prawy górny róg ukośnie ścięty, tak że górny brzeg ma szerok[osć] 4,9”), naklejony na żółtą k. XI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu.

Opis, sygnatury, napisy: Szkic kilku kobiecych półpostaci, zwróconych profilami w prawo. Jedna z kobiet wyciąga przed siebie trzymane na ręku dziecko. Po lewej, pośrodku, pionowo w górę sygnatura i data: „C. Norwid 1857 [czy 1854?]”.

Bibliografia: Materiały, k. 34 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 135, 136).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim, który dookreślał skomplikowany układ wycinków naklejonych na albumową kartę (zob. Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1266/XII, 1268/XII.

1268/XII

Rysunek węglem

Materiał i technika: węgiel, sepia, biały papier.

Wymiary: 7,7 × 4,5 – naklejony na żółtą k. XI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Niezidentyfikowany szkic węglem, „nadłożony sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 35 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 136).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1266/XII, 1267/XII.

1269/XII

Popiersie kobiety

Materiał i technika: tusz, pędzel, węgiel, akwarela (ew. kredka), biały papier.

Wymiary: 4,6 × 2,7 – naklejony na k. XII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

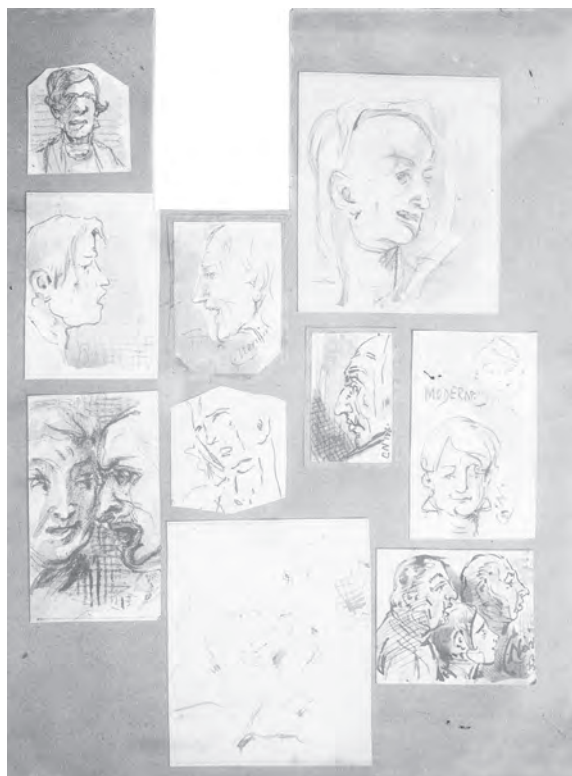
Opis, sygnatury, napisy: Popiersie kobiety zwróconej $\frac{3}{4}$ w prawo. Rysunek podbarwiony czerwono i gdzieniegdzie wzmacniany węglem.

Bibliografia: Materiały, k. 35 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 136).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). W zbiorach BN znajduje się fotografia całej stronicy albumu z archiwum edytora (nr inw. F.326), zob. s. 158.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze dziewięć innych rysunków: poz. kat. 1270/XII–1278/XII.

1269/XII–1278/XII

1270/XII

Głowa śmiejącego się mężczyzny

Materiał i technika: ołówek, węgiel, tusz, pióro, pędzel, papier biały.

Wymiary: 5,2 × 3,7 (dolne rogi ukośnie ścięte) – naklejony na szary papier (5,7 × 4) również ze ściętymi dolnymi rogami, a następnie na k. XII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po szyję) mężczyzny w średnim wieku, bez zarostu, śmiejącego się dość gapiowato. Profil ku lewej. W prawym dolnym rogu podpis: »C. Norwid« (atramentem). Rys. ołówkiem i węglem, a na to tuszem (piórkem i pędzelkiem). Tło z lewej strony podbarwione brunatno”.

Bibliografia: Materiały, k. 35 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 136).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). W zbiorach BN znajduje się fotografia całej stronicy albumu z archiwum edytora (nr inw. F.326), zob. s. 158.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze dziewięć innych rysunków: poz. kat. 1269/XII, 1271–1278/XII.

1271/XII

Głowa mężczyzny w średnim wieku

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, gruby biały papier.

Wymiary: 4,3 × 4 (górny i dolny brzeg wycinka pościnane ku rogom ukośnie) – naklejony następnie na k. XII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa (ujęta po szyję) mężczyzny w średnim wieku bez zarostu, zwrócona $\frac{3}{4}$ w lewo. Wyraz twarzy bolesny, oczy wzniesione w górę.

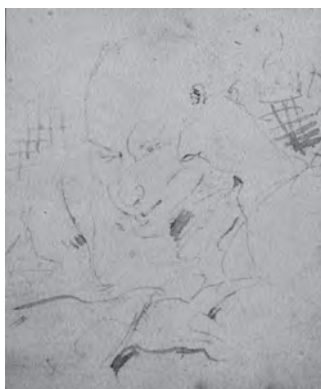
Bibliografia: Materiały, k. 35 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 136).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.). W zbiorach BN znajduje się fotografia całej strony albumu z archiwum edytora (nr inw. F.326) – zob. s. 158.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze dziewięć innych rysunków: poz. kat. 1269/XII, 1270/XII, 1272/XII–1278/XII.

1272/XII

Mężczyzna czytający przy stole

Materiał i technika: tusz, pędzel, gruby, jasnokremowy papier.

Wymiary: 8,3 × 7 – naklejony na k. XII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Mężczyzna łysawy, bez zarostu, wychudły, siedzi przy stole, z jedną ręką opartą na nim poziomo, drugą podpierającą głowę pochyloną nad jakimś czytaniem. Oczy wyteżone w dół, usta w półuśmiechu. Na lewym górnym rogu podpis: »C. Norwid«”.

Bibliografia: Materiały, k. 35 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 136).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.). W zbiorach BN znajduje się fotografia całej strony albumu z archiwum edytora (nr inw. F.326) – zob. s. 158.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze dziewięć innych rysunków: poz. kat. 1269/XII–1271/XII, 1273/XII–1278/XII.

1273/XII

Głowa starszej kobiety w chustce

Materiał i technika: węgiel, sepia, papier żółto-różowawy.

Wymiary: 8,2 × 7 – naklejony na k. XII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa starszej kobiety w chustce na głowie, niemal w prawym profilu. „W dolnym prawym rogu: »C.N.«”. Rysunek wykonany węglem, „nadłożony sepia”.

Bibliografia: Materiały, k. 35 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 136).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.). W zbiorach BN znajduje się fotografia całej stronicy albumu z archiwum edytora (nr inw. F.326) – zob. s. 158.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze dziewięć innych rysunków: poz. kat. 1269/XII–1272/XII, 1274/XII–1278/XII.

1274/XII

Profil twarzy łysiego mężczyzny

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, papier biały.

Wymiary: 4,5 × 2,8 – naklejony na nieco większy szary arkusz (4,8 × 3,2), a następnie na k. XII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Lewy profil twarzy łysego, starszego mężczyzny bez zarostu. Tło po lewej stronie szrafowane oraz lawowane tuszem. „W dolnym prawym kącie: »C.N. 1870 (?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 36 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 136).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.). W zbiorach BN znajduje się fotografia całej strony albumu z archiwum edytora (nr inw. F.326) – zob. s. 158.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze dziewięć innych rysunków: poz. kat. 1269/XII–1273/XII, 1275/XII–1278/XII.

1275/XII Nowoczesny

Materiał i technika: ołówek, tusz, pędzel, sepią, papier biały matowy.

Wymiary: 7,1 × 4,3 – naklejony na k. XII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwie głowy (po szyję) tego samego зда się młodego mężczyzny, z bakami. W górnym prawym rogu – mniejsza, niedbalsza; w dolnym lewym – bardziej wylegantowana. Obie en face. [...] Nadłożone tu i owdzie sepią. W górnym lewym rogu napis: »MODERNE«. W dolnym prawym cyfra: »C.N.«”.

Bibliografia: Materiały, k. 36 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 137).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.). W zbiorach BN znajduje się fotografia całej strony albumu z archiwum edytora (nr inw. F.326) – zob. s. 158.

moderne (fr.) – nowoczesny.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze dziewięć innych rysunków: poz. kat. 1269/XII–1274/XII, 1276/XII–1278/XII.

1276/XII Trzy męskie głowy

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: tusz, pędzel, akwarela, grubszy biały papier.

Wymiary: 4,6 × 5,4 – naklejony na k. XII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwie głowy starych mężczyzn bez zarostu, między nimi głowa po szyję młodego chłopca. Profile trzy, wpatrzone z wielkim zainteresowaniem w prawą stronę. W dolnym prawym kącie: »C. Nor (obcięto dalej) 1863«. Rysunek tuszem (pędzelkiem – liniami), podbarwiony różowo na twarzach, niebieskawo i sepią na ubraniu oraz w tle”.

Bibliografia: Materiały, k. 36 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 137).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.). W zbiorach BN znajduje się fotografia całej strony albumu z archiwum edytora (nr inw. F.326) – zob. s. 158.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze dziewięć innych rysunków: poz. kat. 1269/XII–1275/XII, 1277/XII–1278/XII.

1277/XII

Mężczyzna z otwartymi ustami

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, papier.

Wymiary: wymiary nieznane – naklejony na k. XII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa młodego mężczyzny z otwartymi ustami, w prawym profilu. Tło po prawej lawowane i pokryte kratką wykreśloną piórem.

Uwagi: Z. Przesmycki pominął rysunek w opisie *Albumu* (zob. Materiały, k. 35 recto). W zbiorach BN znajduje się fotografia całej strony *Albumu* z archiwum edytora (nr inw. F.326) – zob. s. 158.

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze dziewięć innych rysunków: poz. kat. 1269/XII–1276/XII, 1278/XII.

1278/XII

Mężczyźni rozmawiający

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel [?], papier.

Wymiary: wymiary nieznane – naklejony na k. XII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Głowy dwóch rozmawiających ze sobą mężczyzn. Jeden młodszy, zwrócony $\frac{3}{4}$ w prawo, drugi starszy w lewym profilu. Tło pomiędzy ich twarzami lawowane i pokryte kratką.

Uwagi: Z. Przesmycki pominął rysunek w opisie *Albumu* (zob. Materiały, k. 35 recto). W zbiorach BN znajduje się fotografia całej stronicy *Albumu* z archiwum edytora (nr inw. F.326) – zob. s. 158

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze dziewięć innych rysunków:
poz. kat. 1269/XII–1277/XII.

1279/XII

Głowa dziewczyny i starszego mężczyzny

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, cienki biały papier.

Wymiary: 13,2 × 8,3 – naklejony na k. XII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry po lewej).

Opis, sygnatury, napisy: „Młoda dziewczyna z rozpuszcz[onymi] włosami, rozchyłonymi ustami i wzniesionymi w górę oczyma. Po piersi. W $\frac{3}{4}$ ku prawej. Nad nią profil ku lewej męskiej głowy

starszej bez zarostu. Rysunek piórkiem i węglem, suto później podbarwiony sepią, różowościami oraz w tle niebieską farbą. U dołu pozacierane napisy – z lewa: »Studium było do ekstazy«; ku środkowi: »wiersze (?) dramatyczne«; ku prawej – pozacierane później węglem, znać tylko pojedyncze słowa: »ramie prawe lub lewe etc.«, »wzgarda«, »głowy«.

Bibliografia: Materiały, k. 37 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 138).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1280/XII–1282/XII.

1280/XII

Studia ekspresji

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, szary papier.

Wymiary: 12,8 × 7,5 (wymiary rysunku), 12,8 × 8,4 (wymiary papieru) – naklejony lewym brzegiem na k. XII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry po prawej).

Opis, sygnatury, napisy: »Bezlądny szereg głów, jednych nad drugimi. Po szyje i ramiona. Górna en face, następne $\frac{3}{4}$ ku prawej, dolne w $\frac{3}{4}$ ku lewej. Rysunek piórkiem, wzmacniany węglem i podbarwiony na twarzach szaro i sepią, w tle zaś – czerwono. [...] Napisy w górnym prawym rogu: »Notatka A (?)«; pod górną głową – z prawa: »gniew«; pod prawą w środkowym rzędzie: »ostrzeżenie«; pod lewą dolną – z lewa: »strach«; w prawym dolnym rogu: »C. Norwid podług studiów Lebrun-a«.

Bibliografia: Materiały, k. 37–38 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 138); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Charles Lebrun (1619–1690) – francuski malarz, architekt i dekorator, współtwórca stylu Ludwika XIV, autor wydanego pośmiertnie opracowania poświęconego ekspresji w sztuce: *Méthode pour apprendre à dessiner les passions* (1698).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1279/XII, 1281/XII, 1282/XII.

1281/XII

Głowa schorowanego mężczyzny

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, biały papier.

Wymiary: 8,8 × 6,8 – naklejony z lewej strony na wycinku białego papieru (10,8 × 15,2), przylejonym na k. XII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po szyję) łysawego mężczyzny bez zarostu o schorowanym i zniechęconym wyrazie twarzy. W $\frac{3}{4}$ ku lewej. Rysunek [...] nadłożony na twarzy tuszem i sepią, w tle zaś (po lewej) niebieską i sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 38 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 138).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1279XII, 1280/XII, 1282/XII.

1282/XII

Dwie głowy męskie i jedna kobieca

Materiał i technika: ołówek, tusz, pędzel, grubszy jasnokremowy papier.

Wymiary: 10,7 × 6,2 – naklejony z prawej strony na wycinku białego papieru (10,8 × 15,2), a następnie na k. XII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] dwie głowy starsze: męska i kobieca – en face – po szyję; niżej głowa brodatego mężczyzny w średnim wieku w $\frac{3}{4}$ ku prawej po ramiona z widoczną wzniesioną ku przodowi ręką. Rysunek ołówkiem, a na to tuszem (pędzelkiem – liniami). W górnym prawym rogu podpis: »C. Norwid«. Nad dolną głową, po prawej stronie: »piekło«”.

Bibliografia: Materiały, k. 38 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 138).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze trzy rysunki: poz. kat. 1279/XII–1281/XII.

1283/XII

Muskularny mężczyzna w półpostaci

Materiał i technika: ołówek, węgiel, tusz, pióro, sepią, gruby, biały papier.

Wymiary: 13,3 × 8,8 – naklejony na k. XII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Gładiatorska muskularna postać po pas, z lewą ręką przyłożoną do piersi, prawą z dwoma palcami wzniesioną w górę. Wyraz twarzy niepewny i bolesny. Od ramion w dół – en face; głowa zwrócona w profilu ku prawej. Rys[unek] ołówkiem, a na to węglem i piórem (tuszem); na twarzy lekko podbarwiony sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 39 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 139).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki (poz. kat. 1284/XII, 1285/XII) oraz „miedzioryt czy linijna akwaforta” niepewnego autorstwa (głowa starszego otyłego mężczyzny) – zob. Katalog VII.

1284/XII

Dwa popiersia schorowanych mężczyzn

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, dość gruby, biały papier.

Wymiary: 9 × 8,7 (nieregularny wycinek; lewe rogi nieznacznie ścięte, prawy dolny mocno ścięty: „górny brzeg szer. 7,5, dolny 3,2; prawy bok 4,9, lewy 6,5”) – naklejony na k. XII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Dwie schorowane, bezzarostowe, augurowskie głowy (po ramiona) w profilach ku prawej. Rys[unek] piórkiem, wzmacniany węglem i podbarwiony sepia. Lewe rogi, górny i dolny, nieco ścięte; prawy dolny – ogromnie. [...] W dolnym prawym rogu podpis: »Norwid 1857«”.

Bibliografia: Materiały, k. 39 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 139); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

augurowskie – od „augur” („augurowie”), rzymski kapłan, który wróżył ze zjawisk przyrody, w tym zwłaszcza ze sposobu zachowania się zwierząt.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki (poz. kat. 1283/XII, 1285/XII) oraz „miedzioryt czy linijna akwaforta” niepewnego autorstwa (głowa starszego otyłego mężczyzny) – zob. Katalog VII.

1285/XII

Dwaj mężczyźni

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, papier biały średniej grubości.

Wymiary: 9,2 × 6,8 – naklejony na k. XII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „W prawym dolnym rogu – łysy, bezzarostowy siedzący mężczyzna z wyciągniętymi sztywno ku kolanom rękoma – po ramiona – w profilu ku lewej; za nim i powyżej, ku środkowi, stojący, długowłosy, bez zarostu, mężczyzna, z lewą ręką opartą na ramieniu pierwszego, a prawą opartą na czymś łokciem i podniesioną ku głowie. Rys[unek] piórkiem, wzmacniany węglem i lekko podbarwiony sepia”.

Bibliografia: Materiały, k. 39–40 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 139).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki (poz. kat. 1283/XII, 1284/XII) oraz „miedzioryt czy linijna akwaforta” niepewnego autorstwa (głowa starszego otyłego mężczyzny) – zob. Katalog VII.

1286/XII

Studia fizjonomiczne według Lavatera

Materiał i technika: miękki ołówek, ołówek niebieski, papier gruby, czerpany, jasnokremowy.

Wymiary: 17,6 × 11,3 – naklejony na k. XIII/1 (jasnożółta karta) *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „U góry głowa po szyję – w profilu ku prawej – naprzeciw niej napis z prawa ręką Norw[ida] niebieskim ołówkiem: »Lavater«. W drugim rzędzie – trzy głowy bez zarostu $\frac{3}{4}$ ku lewej – bez szyj nawet. Na dole – głowa męska bez zarostu, po szyję w profilu ku lewej. Naprzeciw niej z prawego boku, niebieskim ołówkiem nieczyt[elne] słowo ręką Norw[ida]”.

Bibliografia: Materiały, k. 40 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 140).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Johann Caspar Lavater (1741–1801) – szwajcarski filozof, poeta i kaznodzieja, twórca koncepcji fizjonomiki, mówiącej o odwzorowaniu duszy w rysach twarzy i kształcie czaszki. Swoje poglądy na ten temat wyłożył w 4-tomowym dziele *Physiognomische Fragmente zur Beförderung der Menschenkenntnis Und Menschenliebe* (1776). Wydanie angielskie z roku 1792 zilustrował słynny szwajcarski artysta Johann Heinrich Füssli. Norwid wykorzystywał dzieła Lavatera także przy innych okazjach. Zob. Uwagi do poz. 319/VII.II, (Katalog II, 250).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1287/XII–1291/XII.

1287/XII

Mężczyzna w futrzanej czapce

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pędzel, węgiel, papier biały.

Wymiary: 5,5 × 3,9 – naklejony na podkładkę 5,8 × 4,2, a następnie na jasnożółtą k. XIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, po lewej u dołu.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa wąsatego mężczyzny w futrzanej czapce, w prawym profilu. W prawym dolnym rogu sygnatura i data: „C.N. 1857”.

Bibliografia: Materiały, k. 40–41 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 140).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1286/XII, 1288/XII–1291/XII.

1288/XII

Mężczyzna przy stole

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, papier biały.

Wymiary: 4,4 × 5 (górne rogi ukośnie ścięte) – przyklepiony do większego białego papieru (5,5 × 5,7), a następnie na jasnożółtą k. XIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u dołu, pośrodku).

Opis, sygnatury, napisy: „Mężczyzna w średnim wieku z bródką prawie hiszpanką i wąsami, przyglądający się książce czy obrazkowi, ukośnie wspartemu na stole. Po pas. Profil ku prawej. Rys[unek] piórkiem (tuszem), wzmacniany węglem i podbarwiony sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 41 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 140); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1286/XII, 1287/XII, 1289/XII–1291/XII.

1289/XII

Popiersie łysawego mężczyzny

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: tusz, pędzel, węgiel, sepia, dość gruby biały papier.

Wymiary: 8,4 × 6,8 – naklejony naklejony na jasnożółtą k. XIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie łysawego, brodatego mężczyzny w ujęciu en face. Rysunek tuszem („pędz[elkiem] – liniami”), wzmocniony węglem i podbarwiony sepią. W prawym dolnym rogu sygnatura piórem: „Norwid / 1863”.

Bibliografia: Materiały, k. 41 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 140, 141); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1286/XII–1288/XII, 1290/XII, 1291/XII.

1290/XII

Głowa

Czas powstania: 1858

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, papier biały, satynowy, prążkowany pionowo.

Wymiary: 5,9 × 5,4 – naklejony na nieco większy grubszy, szorstki papier (6,8 × 6,2), a następnie na jasnożółtą k. XIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej, pośrodku).

Opis, sygnatury, napisy: Głowa mężczyzny lub kobiety w średnim wieku, z długimi włosami, w ujęciu $\frac{3}{4}$ w prawo. „Rys[unek] piórkiem, wzmocniony pędzelkiem (liniami)”. W prawym dolnym rogu sygnatura i data: „C. Nor. / 1858”.

Bibliografia: Materiały, k. 41–42 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 141).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1286/XII–1289/XII, 1291/XII.

1291/XII
Szkic kobiecej twarzy

Materiał i technika: ołówek, gruby, szorstki żółtawy papier.

Wymiary: 7,7 × 5,7 – naklejony na jasnożółtą k. XIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Szkic twarzy kobiecej o ekstatycznym wyrazie, zwróconej $\frac{3}{4}$ w lewo.

Bibliografia: Materiały, k. 42 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 141).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1286/XII–1290/XII.

1292/XII
Modlące się dzieci

Czas powstania: 1860

Materiał i technika: tusz, pędzel, akwarela, gruby jasnokremowy papier.

Wymiary: 10,5 × 5,2 – naklejony na jasnożółtą k. XIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u dołu, po lewej).

Opis, sygnatury, napisy: „U dołu – po lewej stronie młoda dziewczyneczka siedzi na stołku w $\frac{3}{4}$ ku prawej; przed nią tyłem do widza klęczy małe dziecko w koszulce, zapewne mówiąc za siostrzyczką pacierz. U dołu pośrodku podpis: »1860. / NORWID«. Rysunek tuszem (pędzelkiem) podbarwiony akwarelowo: sepią, różowo, niebiesko i szaro na figurach, w tle zaś sepią (z prawej) i zielenią z lewej od góry”.

Bibliografia: Materiały, k. 42 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 141); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.) oraz „przyklejone obok siebie w dwóch kondygnacjach szereg różnych sztychów postaci męskich” z adnotacjami Norwida.

1293/XII

Twarz dziewczynki

Materiał i technika: węgiel, sepia, prążkowany liliowy papier.

Wymiary: 7,8 × 5,9 – naklejony na jasnożółtą k. XIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Podmalowany sepią szkic twarzy dziewczynki, w ujęciu $\frac{3}{4}$ w prawo.

Bibliografia: Materiały, k. 43 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 141).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.) oraz „przyklejone obok siebie w dwóch kondygnacjach szereg różnych sztychów postaci męskich” z adnotacjami Norwida.

1294/XII

Scena figuralna

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, jasnobrązowy, szorstki papier.

Wymiary: 9 × 6,5 – naklejony na żółtawo-różową k. XIV/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „U dołu – człowiek w średnim wieku siedzący od lewej przy stole, z łokciem wspartym na nim i ręką ciężko gestykulującą, cały (po pas) en face, ale z twarzą zwróconą profilem ku prawej, gdzie powyżej widać sumaryczny zarys jakiegoś przemawiającego eleganta. Typ siedzącego przy stole raczej robotniczy. Rysunek piórkiem, wzmacniany węglem i podbarwiony sepią. [...] U dołu, pośrodku, podpis piórkiem: »Norwid 18...«”.

Bibliografia: Materiały, k. 44 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 142).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

W górnej partii stronicy naklejonych było „8 obcych (?) sztychów przedstawiających w postawach ludzkich różne ekspresje uczuć”.

1295/XII
Studia ośmiu głów

Materiał i technika: tusz, pióro, niebieski ołówek, papier satynowany, dość gruby.

Wymiary: 15,4 × 20,9 – naklejony na żółtawo-różową k. XIV/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „[...] osiem osobnych głów (po szyję i nawet po brodę) różnych typów, ruchów i zwrotów, oraz dwa rysunki ust. [...] W prawym dolnym rogu dopisek nieb[ieskim] ołówk[iem] ręką Norwida: »regard)/ regard 4 vit[e]/ endormi/ fixe/ vague/ czynny/ bierny dramatyczny«”.

Bibliografia: Materiały, k. 45 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 142, 143).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Dolna połowa albumowej karty pusta.
regard (fr.) – spojrzenie, wzrok
vite (fr.) – szybko
endormi (fr.) – śpiący, uśpiony
fixe (fr.) – stały, nieruchomy, trwały
vague (fr.) – mglisty, niejasny, nieokreślony; lub: fala.

1296/XII
Głowa uśmiechniętego mężczyzny

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier.

Wymiary: 10,5 × 6,2 (wymiary rysunku), 11,2 × 6,2 (wymiary papieru) – naklejony na żółtawo-różową k. XV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po ramiona) uśmiechniętego łagodnie mężczyzny w średnim wieku z długą brodą, ale ze zgolonymi wąsami. W $\frac{3}{4}$ ku lewej. Rysunek piórkiem [...] podbarwiony sepią oraz w tle niebieskościami niewyraźnymi”. U dołu, zaklejona przez kolejny rysunek, ale widoczna sygnatura: »C. Norwid«” (zob. kolejny rysunek – następna poz. kat.).

Bibliografia: Materiały, k. 47 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 145).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1297/XII–1299/XII.

1297/XII

Głowa długowłosego mężczyzny

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 9,9 × 6,1 – przyklejony nierówno do drugiego białego, a następnie na żółtawo-różową k. XV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Chrystusowa jakby, młoda, smętna głowa, z długimi włosami i zarostem. W $\frac{3}{4}$ ku lewej; po ramiona. Z lewego boku, od środka ku dołowi, podpis i niedokończona data: »C. NORWID 18...«”; rysunek „piórem (atram[entem]) podbarwiony sepią i w tle ciemnymi niebieskościami”.

Bibliografia: Materiały, k. 47 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 145).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1296/XII, 1298/XII, 1299/XII.

1298/XII

Gładiator i dwie postacie

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, grubszy biały papier.

Wymiary: 14,2 × 6,8 – naklejony na żółtawo-różową kartę k. XV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Na przodzie postać jakby gladiatora z trójzębem (en face), zwracającego głowę w profilu ku lewej z wyrazem zdumienia podniesionego jeszcze ruchem obu rąk. Za nim, po dwu stronach dwie inne postacie (męskie czy kobiece?) również en face, lecz z twarzami również zwróconymi w lewo z tymże wyrazem zdumienia. Całe postacie – aż do stóp. Z prawego boku, od dołu ku środkowi wzdłuż prawego brzegu podpis: »C. Norwid 1863«. Rys[unek] piórem (atram[entem]), podbarwiony sepią i szarościami na figurach, a jasną niebieskością u góry w tle”.

Bibliografia: Materiały, k. 48 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 145); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1296/XII, 1297/XII, 1299/XII.

1299/XII

Faryzeusz

Czas powstania: 1857–1859

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 8,3 × 6,9 – naklejony na papier o wym. 9,1 × 7,3, a następnie na żółtawo-różową k. XV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po ramiona) starca z chytrym uśmiechem, w kapturze, w $\frac{3}{4}$ ku prawej. W górnym prawym rogu napis: »FARISEUS«. W dolnym lewym podpis: »C. NORWID 57«. W dolnym prawym – nieb[ieskim] atr[amentem] – data: »1859«. Rysunek piórkiem i pędzeliem, podbarwiony sepią i szarościami na figurze, a zielenią od góry, w tle (zwłaszcza z prawa)”.

Bibliografia: Materiały, k. 48 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 145); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

fariuseus (łac., fr.) – faryzeusz; tu: członek żydowskiego stronnictwa religijno-politycznego w starożytnej Judei.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1296/XII–1298/XII.

1300/XII

Profile twarzy wyrażające różne uczucia

Materiał i technika: ołówek, gruby papier w prostopadłe linie.

Wymiary: 20,7 × 15,4 – naklejony na żółtawo-różową k. XV/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Szkice dziewięciu lewych profili twarzy (zwróconych w lewo; „same przody głów”), wyrażających różne uczucia.

Bibliografia: Materiały, k. 49 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 145).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1301/XII Studia głów

Materiał i technika: ołówek, sepia, niebieski ołówek, gruby papier w linie.

Wymiary: 20,8 × 17,7 – naklejony na żółtawo-różową k. XV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „u góry – głowa (po szyję) młodej kobiety o bujnych włosach i z jakąś na nich zasłoną – w $\frac{3}{4}$ ku lewej. Rysunek ołówkiem, podbarwiony sepia. Wielkość rys[unku]: wys. 12,5 × 8,5”. [...] Poniżej – z lewej strony – oddzielone linią niebieskim ołówkiem trzy głowy (po ramiona): młodej kobiety (od lewa) w $\frac{3}{4}$ ku prawej, starej kobiety (we środku) w $\frac{3}{4}$ ku prawej, oraz ziewającego mężczyzny w szpiczastym kapeluszu w $\frac{3}{4}$ ku lewej. W prawym dolnym rogu niebieskim ołówkiem ręką Norwida: »Hogarth«. Rysunek ołówkiem, podbarwiony sepia. Wys[okość] rys[unku] 7 × szer. 3”.

Bibliografia: Materiały, k. 49 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 146).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Adnotacja Norwida sugeruje, że szkice stanowią kopie z dzieł Hogartha.

William Hogarth (1697–1764) – ang. artysta, grafik i rytownik, znany z obrazów o tematyce rodzajowej, teatralnej oraz znakomitych portretów indywidualnych i grupowych, malowanych z dużą swobodą i zarazem dbałością o charakterystykę modelu.

1302/XII Głowy kobiece i męskie

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, papier biały.

Wymiary: 13,7 × 7,4 – naklejony na brązową k. XVI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Pięć głów kobiecych i męskich o różnych wyrazach. [...] podbarwione sepia, różem i w tle niebiesko. W prawym górnym rogu napis własnor[ęczny]: »Notatka”. Z praw[ego] boku pośrodku wys. niewyraźny i obcięty podpis: »... / ryso... / No«. U dołu między dwiema głowami [...] napis: »admirable [?]«”.

Bibliografia: Materiały, k. 50 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 146, 147).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

admirable (fr.) – godny podziwu, zachwycający

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1303/XII–1306/XII.

1303/XII
Głowa łysego starca

Czas powstania: 1857[?]

Wymiary: 7×6,7 (trzy rogi ukośnie ścięte) – naklejony na biały papier o wym. 7,7×6,8, a następnie na brązową k. XVI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po szyję) w profilu ku prawej, starego łysego człowieka bez zarostu, z wyrazem głupawego zdumienia w oczach i rozchylonych ustach. W prawym górnym kącie podpis: »C. Norwid / 1857« (?). W prawym dolnym obcięty jakiś wyraz: »...cenaizm«”.

Bibliografia: Materiały, k. 50 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 147); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1302/XII, 1304/XII–1306/XII.

1304/XII
Dwie kobiece głowy

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, papier.

Wymiary: 11×6,1 – naklejony na brązową k. XVI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwie głowy, jedna nad drugą, młodszej (w $\frac{3}{4}$ ku lewej) i starszej (w prof[ilu] ku lewej) kobiet. Rys[unek] piórk[iem], wzmacniany węglem, [...] podbarwiony sepią i w tle nieb[ieską] farbą”.

Bibliografia: Materiały, k. 50 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 147).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1302/XII, 1303/XII, 1305/XII, 1306/XII.

1305/XII
Głowa kobieca i dwie głowy męskie

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, papier biały.

Wymiary: 11,8×7,3 (wszystkie rogi ukośnie ścięte) – naklejony na brązową k. XVI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: „Trzy głowy, u góry kobieca (profil ku lewej), u dołu dwie starszych mężczyzn (w $\frac{3}{4}$ ku prawej). Rys[unek] piórk[iem], wzmacniany węglem podbarw[iony] sepią, róż[ową] i w tle zieloną farbą”.

Bibliografia: Materiały, k. 51 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 147).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1302/XII–1304/XII, 1306/XII.

1306/XII

Głowa starszego mężczyzny z dłonią przy ustach

Materiał i technika: tusz, pióro, sepia, papier biały.

Wymiary: 5 × 3,2 (prawe rogi ukośnie ścięte) – naklejony na biały papier (o wym. 5,6 × 3,7), a następnie na brązową k. XVI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa starsz[ego] mężcz[yzny] z prawą ręką na ustach i brodzie. Tylko przód głowy po szyję. Profil ku lewej. W prawym dolnym kącie: »C. N«. Rys[unek] piórk[iem], wzmacn[iany] węglem, podbarw[iony] sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 51 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 147).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1302/XII–1305/XII.

1307/XII

Kobieta spowita w draperię

Materiał i technika: ołówek, węgiel, akwarela, papier.

Wymiary: 19,8 × 18 (wszystkie rogi ukośnie ścięte) – naklejony na brązową k. XVI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (u góry).

Opis, sygnatury, napisy: „Postać (po pas) starszej kobiety (zda się), o orlim nosie, owiniętej z głową jakby w prześcieradło białe i wskazującej coś palcem lewej ręki również ukrytej pod opończą. Z lewej strony – u góry osobna notatka jakiejś głowy, niżej – profil nieskończony, osobny też – jeszcze niżej podpis: »C. Norwid«. Rys[unek] miękkiem ołówk[iem], wzmacn[iany] węglem i podbarw[iony] lekko sepią oraz w tle niebiesko”.

Bibliografia: Materiały, k. 51 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 147, 148).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Z. Przesmycki zanotował, iż jest to szkic do akwaforty *Wskrzeszenie Łazarza* (Katalog V, poz. 1086) oraz że posiada fotografię szkicu. Nie udało się odnaleźć fotografii w archiwum edytora w BN.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1308/XII, 1309/XII.

1308/XII

Szkicowe popiersie kobiece

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 12 × 8 (górne rogi zaokrąglone) – naklejony na brązową k. XVI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po lewej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Delikatny szkic przedstawiający popiersie kobiece, niemal w prawym profilu.

Bibliografia: Materiały, k. 51 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 148).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1307/XII, 1309/XII.

1309/XII

Dwa profile męskich twarzy

Materiał i technika: ołówek, sangwina, papier.

Wymiary: 10,8 × 9,5 – naklejony na brązową k. XVI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (po prawej u dołu).

Opis, sygnatury, napisy: Szkice dwóch twarzy męskich w lewym profilu: jeden ołówkiem, a drugi sangwiną.

Bibliografia: Materiały, k. 51 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 148).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1307/XII, 1308/XII.

1310–1320/XII

Szkice głów męskich i kobiecych

Czas powstania: między innymi 1855, 1857.

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, węgiel, papier.

Wymiary: wycinki papieru o różnych wymiarach naklejone na brązową k. XVI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Jedenaście notatek różnych głów: kobiecych i męskich, na osobnych różnej wielkości i rodzaju papierach, w profilach i en face, ołówkiem (4), piórkiem (3) i węglem podbarw[iony] sepią (4). Na środkowym z tych ostatnich cyfra: »C.N.« Na dwóch piórkowych podpisy: »Norwid 1855« i »C. Norwid 1857«”.

Bibliografia: Materiały, k. 52 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 148); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1321/XII

Sfinks w lewym profilu

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, biały poślizg papier.

Wymiary: 8,3 × 5,4 (lewy dolny róg ścięty) – naklejony na brązową k. XVI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, po lewej pośrodku.

Opis, sygnatury, napisy: „Sfinks, do połowy ciała, w profilu ku lewej, z palcami prawej łapy na ustach. Rysunek tuszem (piórkiem), wzmacniany węglem”.

Bibliografia: Materiały, k. 52 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 149).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.) oraz dwa wycinki „z jakiejś książki o Platonie i Fidiaszu” (jeden w górnej, a drugi w dolnej partii strony).

1322/XII

Kobieta z głową okrytą szalem

Tytuł: Kobieta z głową okrytą szalem (BN).

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, węgiel, papier.

Wymiary: 12,8 × 6,4 – naklejony ukośnie na gruby szorstki biały papier o wym. 13,2 × 9,1, a następnie na brązową k. XVI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, po prawej pośrodku.

Opis, sygnatury, napisy: Młoda kobieta z głową okrytą szalem, z podniesioną prawą ręką, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo, w półpostaci. „Rysunek piórk[ie]m i pędzelk[iem] (tuszem) na białym papierze [...], naklejonym ukośnie na większy [...]”. Na papierze tym dokończony węglem grzbiet figury, i prawe ramię i jednocześnie zapewne cały rysunek wzmocniony węglem. Podpis na mniejszym pap[ierze] w lewym dolnym rogu tuszem: »C. NORWID 180(?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 52 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 150).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.191.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.) oraz dwa wycinki „z jakiejś książki o Platonie i Fidiaszu” (jeden z górnej, a drugi w dolnej partii strony).

1323/XII
Profil młodej kobiety

Tytuł: Profil młodej kobiety (Antologia 1933).

Czas powstania: 1865

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, akwarela, papier biały, matowy, poźółkły.

Wymiary: 15,4 × 9,2 – naklejony na grubszy szary papier tej samej wielkości, a ten naklejony na k. XVII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety o wysokim czole i wydatnym nosie, w lewym profilu. Włosy opadające dwoma falistymi pasmami na ramiona. Rysunek wzmacniany pędzlem tuszem, podbarwiony sepią, niebieską, szarą i czerwonałą farbą. Z lewej strony, niemal pośrodku sygnatura z datą pionowo w górę „C. NORWID 1861 (czy 1865?)”.

Bibliografia: Przesmycki 2006–2007, s. 149; Kalendarz 2, 235; Kalendarz 3, 28.

Reprodukcje: Materiały, k. 53 recto (publ.: Antologia 1933, s. 26).

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada fotografię rysunku wykonaną przez L. Wellisza. W zbiorach BN znajdują się fotografie rysunku – nr inw. F.327, F.328.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1324/XII, 1325/XII.

1324/XII

Mężczyzna trzymający fajkę

Tytuł: Mężczyzna trzymający fajkę (BN).

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, gruby, biały papier.

Wymiary: 6,2 × 5,8 – naklejony na biały papier (6,4 × 6,1), a następnie na k. XVII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Starszy, łysawy mężczyzna trzymający w prawej dłoni fajkę, której cybuch kieruje w stronę ust, ujęty w półpostaci, zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo. Rysunek piórkiem, tuszem, wzmacniany węglem i „leciuchno podbarw[iony] sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 53 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 149).

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora – nr inw. F.307 i F.273 (wraz z innymi rysunkami).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1323/XII, 1325/XII.

1325/XII
Starzec czytający książkę

Tytuł: Mężczyzna pochylony nad otwartą książką (BN).

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, biały papier.

Wymiary: 6,2×7,3 – naklejony na k. XVII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Łysy mężczyzna z brodą, w podeszłym wieku, siedzący za stołem i pochylony nad rozłożoną księgą, w półpostaci. Obiema rękami podtrzymuje karty książki. Rysunek „piórkiem, tuszem, wzmacniany i podmalowany mocno tuszem i sepią. W prawym górnym rogu ślad obciętego podpisu”.

Bibliografia: Materiały, k. 53 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 149).

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. E.305.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1323/XII, 1324/XII.

1326/XII

Mago I

Tytuł: Mago (Antologia 1933), Mage [sic!] (BN).

Materiał i technika: tusz, pędzel, węgiel, farba, gruby, szorstki, żółtawy papier.

Wymiary: 12,6 × 9,6 – naklejony na k. XVII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa brodatego mężczyzny w podeszłym wieku, w kapturze na głowie, w ujęciu en face. W prawym górnym rogu napis: „MAGO”, „w praw[ym] dolnym podpis: »Norwid« i niewyraźna data oraz dwie wytłoczone owalne pieczętki: C. NORWID. Rys[unek] tuszem pędzelkiem, wzmacniany węglem i podbarwiony cegląstą farbą [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 53 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 149, 150); Melbechowska-Luty 2000, s. 55; Kalendarz 2, 76; Kalendarz 3, 28.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 16; Melbechowska-Luty 2001, il. 329; Przesmycki 2006–2007, s. 106 il. 12.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajdują się fotografie pracy, pochodzące ze zbiorów edytora – nr inw. F.303, F.310.

mago (lub Mago) – chodzi o maga, wróżbitę, czarodzieja albo o „magoga”, czyli przedstawiciela pogańskich ludów. W Biblii imię Magog nosił syn Jafeta (Rdz 10).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.) oraz „fotografia siedzącej starej kobiety [...] ze złożonymi na kolanach rękoma”.

1327/XII

Twarz starej kobiety

Tytuły: Twarz uśmiechnięta starej kobiety (Antologia 1933); Głowa starej kobiety (Melbechowska-Luty), Twarz starej kobiety (BN).

Czas powstania: 1858

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, papier biały.

Wymiary: 10,5 × 8,2 – naklejony obok fotografii na szarym pakowym papierze (11 × 13,1), a następnie na k. XVII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Twarz szczupłej kobiety w podeszłym wieku, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo, widoczna do połowy czoła. Lewa część twarzy oświetlona dosyć silnym światłem. Masywny, lekko

garbaty nos, wydatne kości policzkowe i drobny podbródek. Duże oczy i mocno zarysowane łuki brwiowe. Wokół twarzy zaznaczone krawędzie chusty okrywającej głowę. Rysunek piórkiem, tuszem, wzmacniany węglem i podbarwiony sepią, szarą, różową i czerwoną farbą. Po prawej u dołu, pomiędzy liniami rysunku sygnatura i data: „C. NORwid / 1858”. W lewym dolnym rogu odcisk małej owalnej pieczęci: „C. NORWID”.

Bibliografia: Materiały, k. 53 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 150); Kalendarz 3, 28; Gadamska-Serafin 2011, s. 316–317.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 16; Melbechowska-Luty 2001, il. 158; Przesmycki 2006–2007, s. 106, il. 13.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajdują się fotografie pracy – nr inw. F.293, F.294.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.) oraz „fotografia siedzącej starej kobiety [...] ze złożonymi na kolanach rękoma”.

1328/XII

Mago II

Tytuł: Mage [sic!] (BN).

Materiał i technika: tusz, pędzel, węgiel, akwarela, gruby szorstki papier.

Wymiary: 13,5 × 9,2 – naklejony na k. XVII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie brodatego mężczyzny w podeszłym wieku, w kapturze na głowie, zwrócone $\frac{3}{4}$ w lewo. W prawym górnym rogu napis tuszem: »MAGO«; po lewej, pośrodku wysokości atramentem sygnatura: »C. Norwid«. Rysunek lawowany sepią i szaro-niebieskawą farbą.

Bibliografia: Materiały, k. 54 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 150); Kalendarz 2, 76; Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.241.

mago (lub Mago) – chodzi o maga, wróżbitę, czarodzieja albo o „magoga”, czyli przedstawiciela pogańskich ludów. W Biblii imię Magog nosił syn Jafeta (Rdz 10).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1329/XII, 1330/XII.

1329/XII

Głowa młodej kobiety o ciemnobłond włosach

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier biały.

Wymiary: 7,2 × 5,8 – naklejony na gruby szary papier (7,7 × 6,3), a następnie na k. XVII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po szyję) młodej kobiety o ciemno blond włosach puszczo-nych, w $\frac{3}{4}$ (prawie w profilu) ku lewej. Rys[unek] piórkiem, tuszem, mocno zakolorowany sepią i czerwawą farbą”.

Bibliografia: Materiały, k. 54 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 150).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1328/XII, 1330/XII.

1330/XII
Głowa gladiatora

Tytuł: Głowa gladiatora (Antologia 1933).

Czas powstania: 1859

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, biały papier.

Wymiary: 6,4×6,4 – naklejony na k. XVII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa mężczyzny o masywnych rysach twarzy, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo. „Rys[unek] piórkiem wzmacniany węglem, podbarwiony na twarzy sepią i czerw[ono], w tle niebieskawo. [...] W prawym gór[nym] rogu atram[entem]: »Morituri / te / salutant / CAESAR«. W praw[ym] dolnym rogu: »Norwid / inv: dis (?) / 1859«”.

Bibliografia: Materiały, k. 55 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 150); Biliński 1972, s. 27; PWsz 11, 354 poz. 171; Kalendarz 3, 28.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 17; PWsz 11 il. 171; Przesmycki 2006–2007, s. 107 il. 14.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora: nr inw. F.124, F.127, F.298 (wraz z innymi pracami).

„Morituri te salutant Caesar” (łac.) – „Idący na śmierć pozdrawiają cię, Cesarze!”. Pozdrowienie z jakim gladiatorzy przed walką zwracali się w rzymskim cyrku do cesarza.

inv: dis – człon pierwszy to skrót od łac. invenit – wynalazł, wymyślił. Dawniej skrót ten był stosowany na rycinach przed nazwiskiem autora, wówczas gdy zawodowy rytownik sztychował rysunek. Niejasny jest natomiast człon drugi: dis (lub – jak odczytuje to Gomulicki: PWSz 11, 354 – des).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1328/XII, 1329/XII.

1331/XII

Spojrzenia

Tytuły: Dwa typy zmagające się wzrokiem (Antologia 1933); Rozmowa (PWSz), Studium dwóch zwróconych ku sobie mężczyzn (BN).

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, węgiel, akwarela, papier żółtawy.

Wymiary: 11,3×9,1 (lewy górny róg i prawy dolny ukośnie ścięte) – naklejony wraz z dwoma następnymi rysunkami na nieregularny wycinek białego papieru, a wraz z nim na k. XVII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersia dwóch mężczyzn: młodego po lewej i starszego po prawej, zwróconych ku sobie i wpatrujących się w siebie nawzajem. „Rys[unek] tuszem (piórkiem i pędzelkiem), wzmacniany: węglem, podbarwiony ceglasto na figurach, niebieskawo w tle. [...] W lewym dolnym rogu podpis tuszem grubo: »C. NORWID«”.

Bibliografia: Materiały, k. 55 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 151); PWsz 11, 357, 358 poz. 189.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 16; PWsz 11, il. 189; Przesmycki 2006–2007, s. 107, il. 15.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora – nr inw. F.238, F.243, F.274 (wraz z innymi szkicami).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1332/XII–1336/XII.

1332/XII

Głowa starszego człowieka

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier biały.

Wymiary: 6,9×5,6 – naklejony wraz z poprzednim i kolejnym rysunkiem na nieregularny wycinek białego papieru, a następnie na k. XVII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Szkic głowy starszego człowieka – po szyję w profilu] ku prawej piórkiem – podbarw[iony] czerwonymi plamami na twarzy, niebieskawo w tle [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 55 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 151).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1331/XII, 1333/XII–1336/XII.

1333/XII

Głowa chłopca

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 3,6×2,9 – naklejony wraz z dwoma poprzednimi rysunkami na nieregularny wycinek białego papieru, a następnie na k. XVII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Główka chłopaka – po szyję – w $\frac{3}{4}$ ku prawej – piórkiem, podbarwiona na twarzy sepią, w tle niebieskawo”.

Bibliografia: Materiały, k. 55 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 151).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1331/XII, 1332/XII, 1334/XII–1336/XII.

1334/XII

Głowa starszego mężczyzny bez zarostu

Czas powstania: 1845 [?].

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, papier biały.

Wymiary: 5,2 × 4,3 (prawy dolny róg ścięty) – naklejony na szary papier (5,9 × 4,8), a następnie na k. XVII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa mężczyzny w podeszłym wieku, bez zarostu, w lewym profilu. Rysunek wykonany tuszem, piórkiem, wzmocniony węglem i lawowany sepią. W prawym dolnym rogu sygnatura z datą: „C. Norwid 1845 (?)”.

Bibliografia: Materiały, k. 55 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 151).

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.308. Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1331/XII–1333/XII, 1335/XII, 1336/XII.

1335/XII

Starszy mężczyzna czytający książkę

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier biały.

Wymiary: 7,5 × 7,1 – naklejony na biały papier (7,9 × 7,3), a następnie na k. XVII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Starszy łysawy mężczyzna czytający książkę siedząc przy stole. Po stół. W $\frac{3}{4}$ ku lewej. Lewa ręka podpira głowę, prawa przytrzymuje leżącą na stole książkę. W górnym lewym rogu: »CNorwid« (CN – monogram wiązany). Leciuchny szkic piórkiem, podbarwiony na twarzy sepiowo-czerwonawymi plamami, w tle zaś ciemno-szaro i niebieskawo”.

Bibliografia: Materiały, k. 56 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 151).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1331/XII–1334/XII, 1336/XII.

1336/XII

Popiersie wiejskiej dziewczyny

Czas powstania: 1866

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, gruby, szorstki, jasnokremowy papier.

Wymiary: 8,1 × 5,9 – naklejony na k. XVII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej wiejskiej dziewczyny w chustce na głowie zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo. „Rys[unek] piórkiem tuszem, wzmacniany węglem i podbarwiony sepią, szarą i czerwona na twarzy, a niebieską i szarą w tle. [...] Od prawa, w pośr[odku] wysokości: »C. NORWID 1866«”.

Bibliografia: Materiały, k. 56 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 151); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora: nr inw. F.298 (wraz z innymi rysunkami).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków: poz. kat. 1331/XII–1335/XII.

1337/XII
Dwie osoby na tle kotary

Tytuł: Fotografia studiów rysunkowych C.K. Norwida (BN).

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 16,1 × 7,7 (nieregularny wycinek) – naklejony na k. XVIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Akwareli mocnej bardzo w kolorach fragment. U dołu dwie głowy starszych: mężczyzny (od prawa) i kobiety (od lewa) w kapturach, traktowane szarościami, sepią i na ubraniu mężczyzny ceglasto i karminem. Nad nimi – jakby kotara ciężka mieniąca się fioletem, żółtością, zielenią i niebieskością. U góry wygląda zza niej (od lewej) jakby balkon kamienny”.

Bibliografia: Materiały, k. 56 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 151, 152).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego foto-

grafię. W zbiorach BN fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.228.

1338/XII
Średniowieczny parobek

Tytuł: Studium postaci męskiej (BN).

Materiał i technika: akwarela, gruby jasnokremowy papier.

Wymiary: 14,3 × 5,7 – naklejony na k. XVIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Ziewający i przeciągający się we drzwiach parobek średniowieczny. Akwarela. Figura en grisaille. W tłach sepie, brązy, niebieskości ciemne i zielenie”.

Bibliografia: Materiały, k. 57 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 152).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego

fotografię. W BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora: nr inw. F.227, F.298 (wraz z innymi rysunkami z albumu).

en grisaille (fr.) – dosł. w szarym odcieniu. Chodzi o malowidło monochromatyczne, naśladujące rzeźbę lub płaskorzeźbę, wykonane kolorem szarym w różnych odcieniach.

1339/XII
Chrystus i Barabasz

Tytuł: Chrystus i Barabasz (Antologia 1933).

Czas powstania: 1868

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, akwarela, papier biały.

Wymiary: 10,9 × 11 (po lewej stronie naklejono na tym papierze mniejszy wycinek: 10,2 × 8,2) – naklejony na k. XVIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Barabasz i Jezus Chrystus, ujęci w popiersiach na tle zakratowanego okna. Twarz Barabasza, o niskim czole i wydatnym nosie, okalają ciemne, kędzierzawe krótkie włosy oraz obfity zarost (wąsy i krótka broda). Twarz mocno podmalowana akwarelą w odcie-

niach sepii i czerwieni, ubiór – zieloną, a tło – szarą farbą. Kontrastuje z nią pociągła, jasna twarz Zbawiciela, patrzącego na Barabasa, dorysowana węglem i tuszem na widocznym fragmencie podklejonej od spodu kartki. Wysokie czoło, wąski nos i oczy o lekko opuszczonych powiekach; delikatnie zarysowane usta i niewielka bródka. Po bokach twarzy pasma długich włosów, a wokół głowy zarysy kręgów aureoli. W obrębie kompozycji kilka napisów. Nad głową mężczyzny po lewej: „BARABAS”; w prawym dolnym rogu: „CHRIST. / et Barabas”, w lewym górnym rogu, pionowo w dół sygnatura z datą: „C. NORWID. 1868”.

Bibliografia: Materiały, k. 57 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 152); Kalendarz 2, 368, 369; Kalendarz 3, 28; Chlebowska 2015a, s. 49.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 13; PZ F, po s. 304; Teki Ia, tabl. 12; Teki IIb, tabl. 12; „Polonista. Czasopismo Koła Polonistów S.K.U.L.” 1958, nr 3, po s. 26; Melbechowska-Luty 2001, il. 88; Przesmycki 2006–2007, s. 107 il. 16; Chlebowska 2015a, s. 46 il. 2.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora: nr inw. F.204. Christ et Barabas (fr.) – Chrystus i Barabas.

1340/XII

Profil dziewczyny w chustce

Tytuł: Profil dziewczyny w chustce (BN).

Czas powstania: 1871

Materiał i technika: tusz, pędzel, węgiel, akwarela, cienki biały papier.

Wymiary: 10,4 × 6 (prawy dolny róg ścięty) – naklejony na większy biały papier (11 × 6,6), a następnie na k. XVIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety w chuście na głowie, o ekstatycznym wyrazie twarzy, w prawym profilu. Rysunek „tuszem, pędzelkiem, wzmacniany w konturach głównych węglem i podmalowany na twarzy sepią i różowością, w tle niebieskawą szarością. [...] Z lewa, w pośr[odku] wysokości, wzdłuż brzegu: »C. Norwid 1871«”.

Bibliografia: Materiały, k. 57 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 152); Kalendarz 2, 508; Kalendarz 3, 28.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 17; Przesmycki 2006–2007, s. 107, il. 17.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.258.

1341/XII

Piłat

Tytuł: Piłat (Antologia 1933).

Czas powstania: 1861

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier biały.

Wymiary: 9,5 × 7,1 – naklejony na biały papier (10,5 × 7,7), a następnie na k. XIX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie Piłata, zwrócone nieznacznie w lewo, z głową w lewym profilu. Twarz szczupła, wydatny, nieco garbaty nos i rozchylone usta. Włosy krótkie, kręcone. Namiestnik ubrany jest w upiętą na lewym ramieniu szatę. Na rysunku widoczne są częściowo jego dłonie, z gestem umywania rąk. Rysunek piórkiem i tuszem, podmalowany sepiową i czerwoną farbą, w tle niebieską. W prawym górnym rogu tytuł: „PILAT.”, zachodzący nieco na sygnaturę z datą, biegnącą wzdłuż prawej krawędzi rysunku, ku górze: „C. NORwid 1861”.

Bibliografia: Materiały, k. 58 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 153); Trojanowiczowa, Lijewska 1999–2000, s. 193; Melbechowska-Luty 2000, s. 55; Kalendarz 2, 51; Kalendarz 3, 28.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 13; PZ F, po s. 304 lub 320 (w zależności od egzemplarza tomu); Melbechowska-Luty 2001, il. 330; Przesmycki 2006–2007, s. 108 il. 18.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Miriam odnotował w opisie, że posiada fotografię tego obiektu, wykonaną przez Leopolda Wellisza. W BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.198.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1342/XII, 1343/XII.

1342/XII

Głowa młodej kobiety w chuście

Tytuł: Głowa kobiety (BN).

Materiał i technika: węgiel, tusz, pędzel, akwarela, papier biały.

Wymiary: 8,8×6,7 – naklejony na biały papier (9,5×7), a następnie na k. XIX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (oba wycinki mają ścięty prawy górny róg).

Opis, sygnatury, napisy: Głowa młodej kobiety w chuście na głowie, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo. Kobieta spogląda w stronę widza. „Rysunek węglem, wzmacniany tuszem pędzelkiem i zakolorowany – na chustce niebiesko, w tle czerwono; twarz zatonoowano prawie tylko roztartym węglem. W prawym dolnym rogu: »c. norwid« (tuszem)”.

Bibliografia: Materiały, k. 58 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 153).

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.300. Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1341/XII, 1343/XII.

1343/XII
Herod Antypas

Tytuł: Herod Antypas (BN).

Czas powstania: 1859

Materiał i technika: tusz, pędzel, pióro, akwarela, papier biały.

Wymiary: 9,7×7,2 – naklejony na k. XIX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie Heroda w średnim wieku, z krótką bródką, w lewym profilu. Wierzch głowy obcięty. „Rys. pędz[elkiem] tuszem i sepią, wzmacniany piórkiem atramentem i mocno zakolorowany – na szacie czerwono, w tle zielonawo, na przepasce głowy żółto, na twarzy tknięcia czerwone. [...] Z lewej strony prawie w poł[owie] wysokości, tuszem, oprowadzone później atramentem: »HERODOS / Antypas«. W prawym dolnym rogu od dołu do góry, wzdłuż prawego brzegu: »C. Norwid 1859«”.

Bibliografia: Materiały, k. 58 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 153); Kalendarz 3, 28.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.240.

Herodos Antypas (ok. 22 przed Chr.-po 39 po Chr.) – tetrarcha Peri i Galilei, syn Heroda I Wielkiego (często mylony z ojcem). Skazał na śmierć św. Jan Chrzciciela, który krytykował jego związek małżeński z bratową, Herodiadą.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1341/XII, 1342/XII.

1344/XII

Karykatura leonardowska

Tytuły: Leonardowska karykatura (Antologia 1933); Karykatura leonardowska (PWsz), Szatan (karykatura leonardowska) (Melbechowska-Luty 2000), Karykatura „leonardowska” (I) (Kalendarz), Szatan (BN).

Czas powstania: 1860

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier biały.

Wymiary: 11 × 7,2 (lewy dolny róg ścięty) – naklejony po lewej stronie grubego białego papieru (11,2 × 15,8), a wraz z nim na k. XIX/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie mężczyzny o karykaturalnych rysach twarzy, zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo. Głęboko osadzone oczy o lekko przymkniętych powiekach, wydatny nos i usta w niemiłym grymasie. Włosy krótkie, zmierzwione. Spośród fałd szaty spowijającej postać wysunięta jest lewa dłoń o kościstych palcach z długimi paznokciami, wskazująca w prawo. „Rys[unek] piórkiem, podbarwiony sepią (na twarzy) i szarościami w tle. „W praw[ym] doln[ym] rogu, wśród linii rysunku wpisana jest ukośnie w dół sygnatura i data: „NORwid / 1860”.

Bibliografia: Materiały, k. 59 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 153); PWsz 11, 354 poz. 172; Melbechowska-Luty 2000, s. 54; Kalendarz 1, 799; Kalendarz 3, 28.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 25; PWsz 11, il. 172; Melbechowska-Luty 2000, s. 45; Melbechowska-Luty 2001, il. 306; Norwid 2004, s. 62; Przesmycki 2006–2007, s. 108 il. 19.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.200. Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1345/XII–1348/XII.

1345/XII
Głowa chłopca

Tytuł: Głowa chłopca (Antologia 1933).

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, węgiel, sepia, gruby jasnokremowy szorstki papier.

Wymiary: 10,3 × 5,6 – naklejony po prawej stronie grubego białego papieru (11,2 × 15,8), a wraz z nim na k. XIX/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po szyję) chłopca z długimi, przyciętymi nad czołem w grzywkę włosami, z przyciętymi wąsami i gołą brodą. Rys[unek] tuszem piórk[iem], wzmacniany węglem i nadłożony pędzelkiem tuszem i sepia”.

Bibliografia: Materiały, k. 59 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 153).

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 16; Przesmycki 2006–2007, s. 108 il. 20.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.170.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1344/XII, 1346/XII–1348/XII.

1346/XII

Postać w rzymskiej opończy

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, cienki biały papier.

Wymiary: 11,1 × 8,2 (wszystkie rogi ścięte) – naklejony na nieregularny wycinek grubego szorstkiego papieru (12,5 × 15,2), po lewej stronie, następnie wraz z nim na cienki biały papier (12,8 × 16) przyklejony na k. XIX/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Postać w rzymskiej opończy (z ręką przyłoż[oną] do piersi), po pierś, w profilu ku prawej. Grzbiet jej dokończony (od lewa) na II-im białym papierze. Rys. tuszem, wzmacniany węglem i podkolorowany sepia, oraz w tle niebieskawo. W prawym dolnym rogu: »C.NORWID 1857«”.

Bibliografia: Materiały, k. 60 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 154); Kalendarz 3, 28, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim, który dookreślał skomplikowany układ wycinków na stronie (zob. Przesmycki 2006–2007, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1344/XII, 1345/XII, 1347/XII, 1348/XII.

1347/XII

Popiersie mężczyzny z ręką na ustach

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, węgiel, papier biały.

Wymiary: $6,5 \times 5$ – naklejony na nieregularny wycinek grubego szorstkiego papieru ($12,5 \times 15,2$), pośrodku u góry, następnie wraz z nim na cienki biały papier ($12,8 \times 16$) przyklejony na k. XIX/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: »Głowa po ramiona – w profilu ku prawej – starszego brodatego człowieka z ręką lewą na ustach i brodzie. Rys[unek] piórkiem tuszem, podkolorowany sepią oraz – w tle niebieskościami. Później, wzmacniając cały rys. węglem, rozciągnął go Norw[id] na papier I i na papier II, dodając grzbiet i prawą rękę wspartą dłonią na tymże stole, na którym łokciem oparta lewa».

Bibliografia: Materiały, k. 60 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 154).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim, który dookreślał skomplikowany układ wycinków na stronie (zob. Przesmycki 2006–2007, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1344/XII–1346/XII, 1348/XII.

1348/XII

Głowa mężczyzny, trzymającego się za brodę

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel akwarela, papier.

Wymiary: $4,9 \times 4$ (górne rogi ścięte) – naklejony na nieregularny wycinek grubego szorstkiego papieru ($12,5 \times 15,2$), po prawej stronie, następnie wraz z nim na cienki biały papier ($12,8 \times 16$) przyklejony na k. XIX/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: »Głowa po szyję – w profilu ku prawej, starszego człowieka, trzymającego się za brodę prawą ręką i obejmującego usta jej wielkim i wskazującym palcem. Rys[unek] piórkiem tuszem, wzmacniany węglem i podbarwiony sepią oraz w tle niebieskościami. Wzmacniając i podbarwiając, przeciągnął Norw[id] rysunek na papier II i dodał resztę ręki (po łokieć) podtrzymującej brodę».

Bibliografia: Materiały, k. 60 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 154).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim, który dookreślał skomplikowany układ wycinków na stronie (zob. Przesmycki 2006–2007, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1344/XII–1347/XII.

1349/XII

Głowa kobiety o surowym wyrazie twarzy

Czas powstania: 1858

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, gruby biały papier.

Wymiary: 7,5 × 6 (oba prawe i lewy górny róg ścięte) – naklejony na biały, nieregularnie powycinany papier (20,9 × 14,6) i wraz z nim na k. XIX/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa kobiety o surowym wyrazie twarzy – po szyję w $\frac{3}{4}$ ku prawej, z obciętym w połowie czołem. Rys[unek] piórkiem, tuszem, wzmacniany węglem i podbarwiony sepia. W prawym dolnym rogu niewyraźny napis”.

Bibliografia: Materiały, k. 61 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 155).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1350/XII i 1351a/XII (1351b/XII na odwrocie).

1350/XII

Staruszka trzymająca się za głowę

Czas powstania: 1859

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, papier jasny, kremowy.

Wymiary: 9,4 × szer. 7,3 – naklejony na papier (9,9 × 7,8) i razem z nim naklejony obok wyciętego w tym miejscu dużego arkusza papieru (20,9 × 14,6) oraz na k. XIX/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Stara kobieta, w chuście, trzymająca się prawą ręką za głowę, lewą przyciskająca do piersi. Postać po pas, w $\frac{3}{4}$ ku lewej stronie. Od lewej str[ony] w pośr[odku] wysokości: »NORWID / 1859«. Rysunek piórkiem tuszem, wzmacniany węglem i podbarwiony sepia, oraz w tle zielonkawo-szarą farbą”.

Bibliografia: Materiały, k. 61 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 155); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1349/XII i 1351a/XII (1351b/XII na odwrocie).

1351a/XII

Trzej mężczyźni wpatrzeni w jednym kierunku

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, gruby, jasnokremowy papier.

Wymiary: 9,5 × 13 (wszystkie rogi ścięte) – naklejony na wyciętą w tym miejscu k. XIX/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Głowy trzech mężczyzn wpatrujących się w coś po lewej stronie, z różnymi wyrazami twarzy. „Po piersi, jedna (lewa) en face, druga w $\frac{3}{4}$, trzecia prawie w prof[ilu] ku lewej”. Dwaj brodaci i jeden pośrodku bez zarostu. „Rysunek piórk[iem] tuszem, wzmacniany węglem i mocno podbarwiony sepia”.

Bibliografia: Materiały, k. 61 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 155).

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN fotografia pracy z archiwum edytora: nr inw. F.298 (wraz z kilkoma innymi rysunkami Norwida).

Na odwrocie ołówkowy szkic trzech głów (następna poz. kat.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1349/XII, 1350/XII.

1351b/XII
Trzy szkicowe głowy

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 9,5 × 13 (papier), 5 × 10,5 (rysunek) – rysunek wykonany na odwrocie poprzedniej poz. kat., widoczny w wycięciu k. XIX/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Trzy szkicowe głowy.

Bibliografia: Materiały, k. 62 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 155).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na odwrocie *Trzej mężczyźni wpatrzeni w jednym kierunku* (poprzednia poz. kat.).

1352/XII
Dziesięć głów

Materiał i technika: ołówek, węgiel, sepia, papier biały.

Wymiary: 11,5 × 7,5 (kompozycja), 20,9 × 14,6 (papier) – naklejony na k. XIX/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dziesięć różnych luźnych głów (po szyję) w różnych zwrotach i o różnych wyrazach – rys[unek] miękkim ołówkiem i węglem, podbarwiony lekko sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 62 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 155).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu znajdował się jeszcze jeden rysunek: poz. kat. 1351b/XII (narysowany na odwrocie 1351a/XII) widoczny w wycięciu karty.

1353/XII
Barabasz

Tytuły: Leonardowska karykatura (Antologia 1933), Karykatura „leonardowska” (II) (Kalendarz).

Czas powstania: 1860

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, papier biały.

Wymiary: 11,5 × 7,7 (wszystkie rogi ścięte) – „naklejony na wydarty skądś” kawałek białego papieru o tych samych wymiarach, ze ściętymi górnymi rogami, a następnie na k. XX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Mężczyzna w średnim wieku o krępej sylwetce i karykaturalnie niekształconej twarzy, ujęty w półpostaci. Niskie czoło, wydatny, skrzywiony nos i wykszywione grymasem usta. W prawym górnym rogu widoczna jest pochylająca się ku niemu twarz szczupłego brodatego mężczyzny. Rysunek lawowany jaśniejszym tuszem. Po lewej u góry, pionowo w górę sygnatura z datą: „C. Norwid 1860”.

Bibliografia: Materiały, k. 62 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 156); Kalendarz 1, 799.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 25; Przesmycki 2006–2007, s. 108 il. 21.

Uwagi: Miriam, który w opisie rysunku określił, że jest to: „Mefistofeliczna czy Judaszowska głowa”, odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum Z. Przesmyckiego – nr inw. F255.

Rysunek przedstawia Barabasz, ku któremu nachyla się Jezus Chrystus. W rysunku dostrzec można wyraźne analogie do innych Norwidowskich wizerunków Barabasza; zob. *Chrystus i Barabasz* (poz. kat. 1339/XII), *Chrystus Pan z Barabaszem* (zob. Katalog VII).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1354/XII–1356/XII.

1354/XII

Ślepiec

Tytuł: Ślepiec (Antologia 1933).

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, papier biały.

Wymiary: 9,4 × 7,2 – naklejony na k. XX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa jakby niewidomego człowieka z brodą lecz bez wąsów, siedzącego przy stole, z prawą ręką opartą na nim, lewą sięgającą wskazującym palcem do oka. Po stół. W $\frac{3}{4}$ ku prawej str[onie]. W dolnym lewym rogu wzdłuż lewego brzegu, od góry ku dołowi: »C. NORWID. f.«. Rysunek piórem, atramentem, podkolorowany tuszem jasno”.

Bibliografia: Materiały, k. 62–63 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 156).

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 17; Przesmycki 2006–2007, s. 109 il. 22.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora – nr inw. F.244 i F.253. f. – fecit, faciebat (łac.): zrobił, wykonał.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1353/XII, 1355/XII, 1356/XII.

1355/XII
Stara i młoda kobieta

Tytuł: Staruszka z młodką czytającą kartkę (Antologia 1933), Stara i młoda kobieta (BN).

Czas powstania: 1869

Materiał i technika: tusz, pióro, ołówek, węgiel, papier biały.

Wymiary: 8,1 × 7,2 (prawy dolny róg ścięty) – naklejony na papier (9,2 × 7,8), a następnie na k. XX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Staruszka w chustce na głowie, wczytująca się z uwagą w trzymaną w lewej dłoni kartkę, zwrócona w prawo. Zza kobiety wysuwa się głowa młodej dziewczyny wpatrzona w tę samą kartkę, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo. Po lewej stronie, w połowie wysokości podpis pionowo w górę: »C. NORWID 1869«. „Rys[unek] atramentami: czarnofioletowym i zielonym, piórkem i jakby grubą zapalką, z dodatkami ołówkowymi i węglowymi”.

Bibliografia: Materiały, k. 63 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 156); Kalendarz 1, 799; Kalendarz 2, 437; Gadamska-Serafin 2011, s. 316–317.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 17; Przesmycki 2006–2007, s. 109 il. 23.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora – nr inw. F.232, F.242, F.252.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1353/XII, 1354/XII, 1356/XII.

1356/XII
Dwa popiersia

Tytuł: Głowa staruszki (BN).

Czas powstania: 1877

Materiał i technika: węgiel, tusz, pióro, akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 18,5 × 9,5 – naklejony na k. XX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Dwie osoby ujęte w popiersiach, jedna nad drugą, gestykulujące wzniesionymi w górę lewymi rękoma, zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo. U góry: mężczyzna z nastroszonymi włosami, u dołu: staruszka [?] w chuście na głowie. „Rys[unek] węglem oraz tuszem podbarwiony różowościami na twarzach, zresztą sepią. Po prawej w połowie wysokości: »Norwid 1877«”.

Bibliografia: Materiały, k. 63–64 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 156); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora – nr inw. F.309 i F.274 (wraz z dwiema innymi pracami).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1353/XII–1355/XII.

1357/XII

Chłopiec siedzący przy stole

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, atrament, akwarela, papier biały.

Wymiary: 6,3 × 5,2 – naklejony na szary papier (6,5 × 5,4), wraz z nim na biały papier (14,5 × 5,9), następnie na drugi biały papier (15 × 7), a wreszcie na k. XXI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Młody chłopak siedzący przy stole, z łokciami rąk opartymi na nim, z głową wspartą na lewej, przypatruje się czemuś (zda się, obsadce z piórem) trzymanemu we wzniesionej w górę ręce prawej. Po pas. W $\frac{3}{4}$ ku lewej. Rys[unek] piórem, tuszem i atramentem, podbarwiony na figurze zielonkawą szarością, w tle – brunatno. U dołu, pośrodku, podpis: »C. Norwid 1857«”.

Bibliografia: Materiały, k. 64 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 156); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1358/XII–1361/XII.

1358/XII

Starzec siedzący na kufrze

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, akwarela, poźółkły, biały papier.

Wymiary: 6,2 × 5,6 – naklejony na biały papier (14,5 × 5,9), następnie na drugi biały papier (15 × 7), a na końcu na k. XXI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Starzec siedzący jakby na kufrze z założoną lewą nogą na prawą, i wskazujący coś palcem lewej ręki. Rys[unek] ołówk[iem], na to piórem tuszem, podbarwiony w tle niebieskawo i brunatno. Cała postać. W $\frac{3}{4}$ ku lewej. W lewym dolnym rogu: »C. Norwid«”.

Bibliografia: Materiały, k. 64 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 157).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1357/XII, 1359/XII–1361/XII.

1359/XII

Głowa wąsatego mężczyzny

Czas powstania: 1860

Materiał i technika: tusz, pióro, gruby, biały papier.

Wymiary: 6 × 5 – naklejony na nieco większy, nierówno wyrwany kawałek papieru, a wraz z nim na k. XXI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa mężcz[yzny] w średn[im] wieku z wąsami i podgardlem, po szyję, w $\frac{3}{4}$ ku lewej. Z prawej, pośr[odku] wysokości: »Norwid / 1860«”.

Bibliografia: Materiały, k. 65 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 157); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1357/XII, 1358/XII, 1360/XII, 1361/XII.

1360/XII

Głowa dziewczyny z warkoczami

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, jasnoszary papier.

Wymiary: 7,7 × 8,8 – naklejony u góry na gruby papier (29,4 × 11,6), a następnie na k. XXI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa dziewczynki czy kobiety z ułożonymi ciekawie na tyle głowy warkoczami. Po ramiona, tyłem do widza. Głowa nieco przechylona w lewo. W prawym górnym rogu ta sama główka powtórzona w zmniejszeniu, w s[ch]emacie liniowym. Z prawej u dołu: »Norwid 1857«. Z lewej u dołu pieczętka owalna: C. NORWID. Rys[unek] piórkiem, lekko zatonowany tuszem”.

Bibliografia: Materiały, k. 66 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 157); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1357/XII–1359/XII, 1361/XII.

1361/XII

Fragment postaci stojącej kobiety

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier mocno pożółkły.

Wymiary: 18,4 × 8,3 – naklejony na gruby szary papier, a następnie na k. XXI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dolna (od pasa) połowa tyłem stojącej postaci kobiecej w fałdującej się sukni. W dolnym prawym rogu: »C. Norwid/ 1857« (?) (atram[entem]). Rys[unek] piórem, atr[amentem], podbarwiony szarościami i sepiami”.

Bibliografia: Materiały, k. 66 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 157); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1357/XII–1360/XII.

1362/XII

Głowa młodej kobiety w lewym profilu

Materiał i technika: tusz, piórko, węgiel, sepia, biały papier.

Wymiary: 7 × 5 – naklejony na pasku białego papieru (15,7 × 5,7), a następnie na k. XXI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Profil (ku lewej, po szyję) młodej kobiety z rozpuszczonymi włosami. Rys[unek] piórk[iem] tuszem, wzmacniany węglem i tonowany sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 66 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 157).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1363/XII–1367/XII.

1363/XII

Popiersie brodatego mężczyzny w kapturze

Materiał i technika: tusz, pędzel, węgiel, biały papier.

Wymiary: 7,3 × 5,1 (prawy górny róg ścięty) – naklejony na pasku białego papieru (15,7 × 5,7), a następnie na k. XXI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Wschodni profil (ku prawej, po ramiona) brodatego mężczyzny w średnim wieku w kapturze. U dołu cyfra tuszem (pędzelkiem): »C. N«. Rysunek tuszem (pędzelkiem), wzmacniany w konturach węglem – i tonowany tuszem”.

Bibliografia: Materiały, k. 66 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 157).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1362/XII, 1364/XII–1367/XII.

1364/XII

Dwa popiersia wąsatych mężczyzn

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, węgiel, sepia, biały, gruby papier.

Wymiary: 4,8 × 8,9 – naklejony na k. XXI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwie głowy wąsaczów polskich, jedna (z lewa) en face w czapie futrzanej, druga (z prawa) bez czapki w profilu ku prawej. Obie po ramiona. Rysunek pędzelkiem i piórkiem tuszem, podbarwiony na figurach sepią i róż[em] niekiedy, w tle zaś indygiem”.

Bibliografia: Materiały, k. 66 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 157).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1362/XII, 1363/XII, 1365/XII–1367/XII.

1365/XII

Głowa łysego mężczyzny

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, papier jasnoszary.

Wymiary: 6,8 × 5,4 (owalny wycinek) – naklejony na pasku białego papieru (18,5 × 5,8), u góry, nad dwoma kolejnymi rysunkami, a następnie naklejony na k. XXI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po szyję) starego, łysego bezzarostowego mężczyzny, z wyrazem zdumienia w oczach – w $\frac{3}{4}$ ku prawej – rys[unek] piórk[iem], wzmacniany węglem i podbarwiony sepią [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 66 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 158).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1362/XII–1364/XII, 1366/XII, 1367/XII.

1366/XII

Szkic głowy wspartej na ręce

Materiał i technika: tusz, pióro, biały papier.

Wymiary: $5 \times 4,2$ – naklejony na szarozółty papier o tych samych wymiarach, następnie na biały pasek, pomiędzy poprzednim i następnym rysunkiem, a na końcu na k. XXI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Szkic głowy wspartej na rękę – po szyję – w $\frac{3}{4}$ ku prawej – w dolnym praw[ym] rogu podpis naprzód cienki: »norwid«, później gruby i duży: »C. NORWID«”.

Bibliografia: Materiały, k. 67 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 158).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1362/XII–1365/XII, 1367/XII.

1367/XII

Fragmentaryczny szkic twarzy

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: $5,5 \times 4,8$ – naklejony na pasku białego papieru ($18,5 \times 5,8$), a następnie na k. XXI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] szkic nosa, ust i brody (reszty głowy prawie nie widać)”.

Bibliografia: Materiały, k. 67 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 158).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejonych było jeszcze pięć innych rysunków: poz. kat. 1362/XII–1366/XII.

1368/XII

Popiersie łysego brodatego starca

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, biały gruby papier.

Wymiary: 5,2 × 3,9 (górne rogi zaokrąglone, prawy dolny ukośnie ścięty) – naklejony na żółtobrązowy papier (5,6 × 3,9), następnie na biały o tych samych wymiarach, a później po lewej stronie paska białego papieru (7,2 × 17,5) i wraz z nim na k. XXI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po ramiona) łysego, brodatego starca – w $\frac{3}{4}$ ku lewej – rys[sunek] piórkiem tuszem z napisem takimż w prawym dolnym rogu, później wzmacniany węglem i podbarw[iony] sepią, przy czym napis pod kreską węglową stał się nieczytelny (»i ..omui[?] (Cesatello) (?)«)”.

Bibliografia: Materiały, k. 68 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 158).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Cesatello – nie udało się ustalić znaczenia tego słowa (być może nazwy własnej?).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1359/XII–1362/XII oraz wycięty z czasopisma drzeworyt obcej ręki: „portret brodatego mężczyzny, siedzącego przy robocie za stołem”.

1369/XII

Głowa mężczyzny z orlim nosem

Czas powstania: 1856

Materiał i technika: tusz, pióro, sepia, biały gruby papier.

Wymiary: 4,8 × 3,9 – naklejony na pasku białego papieru (7,2 17,5), po prawej stronie, a następnie na k. XXI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa młod[ego] męzc[yzny] z czupryną parobka wiejsk[iego] i z orlim nosem – po szyję – w profilu] ku prawej – rys[unek] piórk[iem] tuszem – podbarw[iony] sepią – w dolnym praw[wym] rogu: »norwid 1856« [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 68 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 158); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1368/XII, 1370/XII–1372/XII oraz wycięty z czasopisma drzeworyt (zob. poz. kat. 1368/XII).

1370/XII

Głowa starca z przymkniętymi oczami

Czas powstania: 1858(?)

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, gruby jasnokremowy papier.

Wymiary: 9,7 × 8 – naklejony na k. XXI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po ramiona) starca brodatego z przymkniętymi jak gdyby oczyma – profil ku prawej. Rys. piórk[iem] tuszem, wzmacniany później węglem, atramentem i sepią [...]. Przy lew[ym] brzegu, pośr[odku] wysokości podpis: »C. NORWID/ 1858 (?)«; w prawym górnym rogu pieczętka: C. NORWID.”.

Bibliografia: Materiały, k. 68 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 158); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1369/XII, 1370/XII–1373/XII oraz wycięty z czasopisma drzeworyt (zob. poz. kat. 1368/XII).

1371/XII

Głowa mężczyzny z podkreślonymi wąsami

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, biały papier.

Wymiary: 9,2 × szer. 7,1 – naklejony lewym górnym rogiem na następnym rysunku, a wraz z nim na k. XXII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po szyję) mężcz[yzny] w średn[im] wieku z podkreślonymi wąsami – profil ku prawej – u dołu: »C. Norwid 1857« – rys[unek] piórk[iem] wzmacniany węglem podbarw[iony] sepią [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 68 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 159).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1368/XII–1370/XII, 1372/XII oraz wycięty z czasopisma drzeworyt (zob. poz. kat. 1368/XII).

1372/XII
Starsza kobieta przy stole

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, mocno pożółkły papier.

Wymiary: 12,7 × 8 – na rysunku tym naklejony jest lewym górnym rogiem wycinek (9,2 × 7,1) z poprzednim rysunkiem, a oba na k. XXI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „starsza tęga kobieta – en face – wsparta na stole łokciami – z brodą opartą na rękach i twarzą zwróconą w $\frac{3}{4}$ ku prawej – po pas. Rys[unek] piórk[iem] tuszem (z podpisem w lew[ym] dolnym rogu: »C. Norwid fecit«), wzmocniony później węglem i podbarwiony na figurze sepią, w tle czerwona brązowością – z cyfrą brązową po prawej u dołu: »C.N.«”.

Bibliografia: Materiały, k. 68 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 159).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

f. – fecit, faciebat (łac.): zrobił, wykonał.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1368/XII–1370/XII, 1372/XII oraz wycięty z czasopisma drzeworyt (zob. poz. kat. 1368/XII).

1373/XII
Szkice czterech głów

Czas powstania: 1857 (?)

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 14 × szer. 8,7 (wszystkie rogi ścięte) – naklejony po lewej stronie na grubym białym papierze (16 × 17,4), a wraz z nim na k. XXI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „4 luźne szkice głów (jakby Żydów) – piórk[iem] i węglem, podbarw[ione] żółtawo i sepią – podpis ku prawej, więcej od dołu: »C. Norwid 1857 (?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 68 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 159); *Kalendarz* 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na odwrocie dużego arkusza białego papieru, niebieską kredką ręką Norwida zapis fragmentu przekładu *Magnificat* (Łk 1, 46–55): publ. Przesmycki 2006–2007, s. 159.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1374/XII–1376/XII.

1374/XII

Dwie głowy męskie w lewym profilu

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, dość gruby biały papier.

Wymiary: 8 × 6,3 – naklejony po prawej u góry na grubym białym papierze (16 × 17,4), a wraz z nim na k. XXI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po szyję) człowieka o zadartym nosie i brodzie – w profilu ku lewej – poniżej druga podobna głowa szkicowa – rys[unek] piórkiem tuszem, wzmacniany węglem i podbarwiony sepią i tuszem – u dołu podpis: »Norwid 1857«”.

Bibliografia: Materiały, k. 69 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 160).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1373/XII, 1375/XII, 1376/XII.

1375/XII

Popiersie mężczyzny z krótką brodą

Czas powstania: 1859

Materiał i technika: tusz, pióro, dość gruby, poślótkły papier.

Wymiary: 6,7 × 5,6 – naklejony po prawej u dołu na gruby biały papier (16 × 17,4), a wraz z nim na k. XXI/4.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa z ramionami mężczyzny z krótką brodą w $\frac{3}{4}$ ku prawej – rys. piórkiem tuszem – w praw[ym] doln[ym] rogu: »C. Norwid 1859«”.

Bibliografia: Materiały, k. 69 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 160); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1373/XII, 1374/XII, 1376/XII.

1376/XII

Dwaj mężczyźni i kobieta z dzieckiem

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, akwarela, węgiel, gruby jasnokremowy papier.

Wymiary: 6,9 × 9,2 (zaokrąglone górne rogi i oba boki) – naklejony na nieco większy biały papier, a wraz z nim na k. XXI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „U dołu dwa mężczyźni w bluzach i miękkich kapeluszach, obaj zwrócenii profilami w lewo; w pośrodku, nieco w głębi, kobieta tyłem, z dzieckiem (en face) na ręku. Rys[unek] piórk[iem] tuszem i pędz[elkiem] akwarelą (czerwono-brązowo, szare i niebieskie tony), wzmacniany węglem. Podpis pośrodku rys.: »C. Norwid/ 18...« (reszta zamazana)”.

Bibliografia: Materiały, k. 69 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 160).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1373/XII–1375/XII.

1377/XII

Nowocześni

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, papier prążkowany.

Wymiary: 9,7 × 10,3 – przyklejony po lewej stronie na pasku białego papieru (10,1 × 18,6), a wraz z nim na k. XXII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „cztery luźne karykaturalne głowy. U dołu z prawa napis: »Modernis« i cyfra: »C. N«”.

Bibliografia: Materiały, k. 70 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 160).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

modernis (fr.) – od fr. modernes: nowocześni.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1378/XII–1380/XII.

1378/XII

Głowa starej kobiety w chuście

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, węgiel, akwarela, biały papier w linie.

Wymiary: 9,4 × 6,7 – naklejony po prawej stronie na pasku białego papieru (10,1 × 18,6), a wraz z nim na k. XXII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po szyję) starej wieśniaczki w chuście – en face. Rys[unek] tuszem i piórkiem, i pędzelkiem, wzmacniany węglem i podbarwiony czerwono-brązową farbą w tle, sepią na twarzy i szarościami na chuście i odzieży. U dołu z lewa cyfra: »C. N.«”.

Bibliografia: Materiały, k. 70 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 160).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1377/XII, 1379/XII, 1380/XII.

Z niezgrabnych Palmyrytańskich [...] – chodzi o malowidła pochodzące z ruin Palmiry, starożytnego miasta położonego na terenach obecnej Syrii.

1379/XII

Młoda kobieta i męski profil

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 6,8 × 8,3 (wszystkie rogi ścięte) – przyklejony do cienkiego białego papieru (7,7 × 9,3), a wraz z nim na k. XXII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Młoda kobieta trzymająca karty przed oczyma czy też podnosząca szklankę do ust – od lewej w $\frac{3}{4}$ ku prawej; od prawej jakiś profil męski. U dołu: »C. Norwi (reszta ucięta [uwaga w nawiasie Z.P.]«. Rys[unek] piór[kiem], wzmacniany węglem, podbarwiony sepią na figurach, a w tle żółto i czerwono”.

Bibliografia: Materiały, k. 70 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 160, 161).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na odwrocie podkładki z rysunkiem przylepiona jest lewym brzegiem biała kartka z notatką Norwida: „Roger des Nimes – his de Sta Car[?]ters (?) de la révolto des francais... 2 vol.” (zapewne opis bibliograficzny nieznaney bliżej publikacji).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1377/XII, 1378/XII, 1380/XII.

1380/XII

Lewy profil twarzy młodej kobiety

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, papier.

Wymiary: 8,7 × 5,4 – naklejony na cieńszy biały papier (11 × 5,5), a wraz z nim na k. XXII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Profil (ku lewej) młodej kobiety o ciemnych włosach i orlim nosie (po szyję – tylko przód głowy). Z lewa u dołu napis: »Z niezgrabnych / Palmyrytań /skich szukałem / C. N«. Rys[unek] tuszem pędzelk[iem] (na ołówku) – podbarw[iony] szarościami na twarzy, żółto w tle”.

Bibliografia: Materiały, k. 71 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 161).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1377/XII–1379/XII. „Z niezgrabnych Palmyrytańskich [...]” – chodzi o malowidła pochodzące z ruin Palmiry, starożytnego miasta położonego na terenach obecnej Syrii.

1381/XII

Dwie głowy parobków

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, sepia, papier.

Wymiary: 6,4 × 10,8 (papier mocno pomięty) – naklejony na grubszy biały papier (7,8 × 12), a następnie na k. XXII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwie luźne głowy (po szyję) parobków starożytnych – w $\frac{3}{4}$ ku lewej – piór[em] atram[entem] i węglem – podłożone sepią”.

Bibliografia: Materiały, k. 71 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 161).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1382/XII–1385/XII.

1382/XII

Dwa lewe profile kobiecych twarzy

Materiał i technika: tusz, pędzel, akwarela, ołówek, papier biały prążkowany.

Wymiary: 11,8 × 8,7 – naklejony na k. XXII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwa kobiece profile (ku lewej) luźno jeden nad drugim – po szyję. Z lewa u dołu: »C. N«. Rys[unek] tuszem pędzelk[iem] (na ołówku) – podbarw[iony] sepią na twarzach, zielonawo w tle”.

Bibliografia: Materiały, k. 71 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 161).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1381/XII, 1383/XII–1385/XII.

1383/XII

Popiersie starca z głową wspartą na ręce

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 6 × 5,3 – naklejony u góry na pasku jasno kremowego papieru (13,3 × 5,8), a następnie na k. XXII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Profil (ku prawej) starca siedzącego z głową opartą bokiem na prawej ręce. Po ramiona. Rys[unek] piórk[iem] tuszem – podbarw[iony] na figurze brązowymi polami, w tle niebieskawo”.

Bibliografia: Materiały, k. 71 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 161).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na odwrocie paska, do którego przyklejono kartkę z niniejszym rysunkiem, Norwid zapisał niebieską kredką 10 początkowych wersetów przekładu *Magnificat* (por. poz. 1373/XII).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1381/XII, 1382/XII, 1384/XII, 1385/XII.

1384/XII

Głowa mniszki w kapturze

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 5,6 × 5,1 (dolny prawy róg ścięty) – naklejony na niemal tej samej wielkości grubo szary papier i z nim razem u dołu na pasku białym (13,3 × 5,8). Następnie przylepiony na k. XXII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po ramiona) kobiety w mniszym kapturze – we $\frac{3}{4}$ ku prawej. Przy prawym brzegu: »C. Norwid 1857«. Rys[unek] piórem tuszem, podbarwiony ceglasto i niebieskawo-szaro”.

Bibliografia: Materiały, k. 72 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 161); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1381/XII–1383/XII–1385/XII.

1385/XII
Głowa brodatego starca

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 6,5 × 5,8 (owalny wycinek) – naklejony na k. XXII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa brodatego starca w profilu ku lewej – po szyję. Z prawa u dołu: »C. N«, na cyfrze tej pieczętka czerwono odbita: »C.NORWID« – rys[unek] piórkiem sepią, podbarwiony sepią i lila tonami”.

Bibliografia: Materiały, k. 72 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 161).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także cztery inne rysunki: poz. kat. 1381/XII–1384/XII.

1386/XII
Karykaturalny szkic figuralny

Materiał i technika: ołówek, gruby, jasnokremowy papier.

Wymiary: 11,6 × 9,9 (górne rogi ścięte) – naklejony po lewej stronie grubego papieru w linie (11,8 × 13,8), który został przyklejony na k. XXII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Szkic najogólniejszy liniowy ołówkiem do jakiejś karykatury (księża postać siedząca w otoczeniu 4-ch postaci). Wyżej 2 luźne głowy”.

Bibliografia: Materiały, k. 72 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 162).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1387/XII–1389/XII.

1387/XII
Głowa parobka w profilu

Materiał i technika: tusz, pędzel, węgiel, biały papier.

Wymiary: 7,2 × 4,5 – naklejony po prawej stronie u góry na gruby papier w linie (11,8 × 13,8), a następnie na k. XXII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „od prawej str[ony] u góry – profil (po szyję) ku prawej str[onie] twarzy parobeckiej bez zarostu. Rys[unek] pędzlem sepią, wzmacniany w konturach węglem”.

Bibliografia: Materiały, k. 72 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 162).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1386/XII, 1388/XII, 1389/XII.

1388/XII

Głowa w mycce lub opasce na czole

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, gruby szorstki jasnokremowy papier.

Wymiary: 9,6×7,1 – naklejony na k. XXII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa (po szyję) rzymskiego typu w mycce czy przepasce nad czołem – profil ku prawej. Podpis przy praw[ym] boku u dołu: »C. Norwid 18« (bez końca); drugi po lewej, zaraz pod szyją, »C. NORWID 1857«. Rys[unek] piórk[iem] tuszem, podbarwiany różowawo i szaro”.

Bibliografia: Materiały, k. 73 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 162); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1386/XII, 1387/XII, 1389/XII.

1389/XII

Popiersie rycerza

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 8,6×7,4 – naklejony na k. XXII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Rycerska brodata głowa (po ramiona), w zbroi zda się – i kapturze czy czapie specjalnej. W $\frac{3}{4}$ ku lewej. Rys[unek] piórk[iem], tuszem, mocno zabarwiony sepią na twarzy, fioletem w tle, czerwienią na odwrocie kapt[ura], niebieskawą zielenią na jego wierzchu i na zbroi. Przy prawym boku: »C. NORWID« (data niewyr[aznie]). W górnym prawym rogu obcięta z obu stron pieczętka (w ukos): »C. NORWID«”.

Bibliografia: Materiały, k. 73 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 162).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1386/XII–1388/XII.

1390/XII
Popiersie zakonnika

Czas powstania: 1874 (?)

Materiał i technika: tusz, pióro, sepią, biały papier.

Wymiary: 5,6 × szer. 4,3 – nalepiony na większy żółtawo-brązowy papier (6,1 × 4,7), a następnie u góry na cienki biały papier (12,6 × 11,7). Całość naklejona na k. XXII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie zakonnika w mycce na głowie, zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo „Rys. piórem atramentem, podtonowany sepią. U dołu pośrodku: »C. NORW 74 r.«(?)”.

Bibliografia: Materiały, k. 74 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 162, 163); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Pod rysunkiem, na białym papierze skopiował Norwid napis z płyty nagrobnej Fra Angelico (Beato Angelico; 1387–1455), znajdującej się w rzymskim kościele Santa Maria Sopra Minerva (publ. PWsz 7, 427 z komentarzem edytorskim na s. 722; Przesmycki 2006–2007, s. 163).

1391/XII
Cztery kobiece głowy

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, papier biały, dość gruby.

Wymiary: 6,4 × 11,8 (wszystkie rogi ścięte) – naklejony u góry na biały papier (20,2 × 14) z wypukle zaokrąglonym lewym brzegiem, a wraz z nim naklejony na k. XXIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „cztery w rzędzie różnorodne głowy kobiece – po szyje – w $\frac{3}{4}$ ku prawej. U dołu z prawa: »C. Norwid / szukał typów«. Rys[unek] piórkiem tuszem i sepią wzmacniany gdzieniegdzie węglem i tonowany na twarzach tuszem i sepią, w tle – jasnoniebieską farbą”.

Bibliografia: Materiały, k. 74 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 163); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1392/XII, 1393/XII.

1392/XII
Dwie męskie głowy

Czas powstania: 1861

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, cienki biały papier.

Wymiary: 9,4 × 7,3 (wszystkie rogi ścięte) – naklejony po lewej, pośrodku na biały papier (20,2 × 14) z wypukle zaokrąglonym lewym brzegiem, a wraz z nim naklejony na k. XXIII/1 Albumu Aleksandra Dybowskiego.

Opis, sygnatury, napisy: Dwie głowy mężczyzn z sumiatymi wąsami lub głowa tego samego mężczyzny w różnych ujęciach. U góry ukazana z ręką przy ustach, w lewym profilu; poniżej, zwrócona $\frac{3}{4}$ w lewo „w mycce czerwonej”. U dołu, nieco zatarty, nieco obcięty napis: »z barbarzyńcami (nieczyt[elny] wyr[az]) na uroczyst (ucięte)«. Przy prawym brzegu podpis: »C. NORWID 1861«. Rys[unek] piórk[iem] tuszem, wzmacniany węglem, zakolorowany na głowach sepią i różowo, w tle zielonawo”.

Bibliografia: Materiały, k. 75 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 163); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.285.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1391/XII, 1393/XII.

1393/XII Głowa parobka

Czas powstania: 1855 lub 1875.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 4,8 × 6,3 – naklejony w prawym dolnym rogu białego papieru (20,2 × 14) z wypukle zaokrąglonym lewym brzegiem, a wraz z nim naklejony na k. XXIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Parobkowata, niedołężna i głupowata głowa (po szyję – prawie en face). Z prawa: »C. Norwid 1875« czy »1855«. Rys[unek] piórk[iem] tuszem, podbarwiony sepią na figurze, jasnoniebiesko w tle”.

Bibliografia: Materiały, k. 75 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 164); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1391/XII, 1392/XII.

1394/XII Siedem karykaturalnych głów

Czas powstania: 1857 [?].

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, biały papier.

Wymiary: 10,8 × 7,2 (wszystkie rogi ścięte) – naklejony na większy papier (12 × 7,9), a ten na k. XXIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Siedem luźnych głów o karykat[uralnie] długich i oklapniętych nosach. Przeważnie profile – po ramiona. Rys[unek] piórk[iem] sepią i tuszem, wzmacniany węglem i tonowany sepią oraz zielenią. We środku rysunku, nieco u góry, podpis: »C. NORWID 1857« (?)”.

Bibliografia: Materiały, k. 75 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 164); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1395/XII–1397/XII.

1395/XII

Głowa starszej kobiety

Czas powstania: 1859

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, szorstki biały papier.

Wymiary: 9,6 × 6,1 – naklejony na k. XXIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Głowa starszej kobiety (po szyję, w $\frac{3}{4}$ ku prawej). Rys. delikat[ny], piórkiem tuszem, wzmacniany węglem. Po prawej str[onie]: »C. NORwid 1859«”.

Bibliografia: Materiały, k. 76 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 164); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1394/XII, 1396/XII, 1397/XII.

1396/XII

Szkic kilku męskich głów

Materiał i technika: ołówek, tusz, gruby szorstki, żółtawy papier.

Wymiary: 15,9 × 9,2 – naklejony na k. XXIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Niedbały szkic kilku męskich głów – ołówkiem i gdzieniegdzie tuszem”.

Bibliografia: Materiały, k. 76 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 164).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1394/XII, 1395/XII, 1397/XII.

1397/XII

Dwie damy

Materiał i technika: ołówek, gruby biały papier.

Wymiary: 7,5 × 5,8 (nierówny wycinek) – naklejony na k. XXIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwie damy dekolowane, jedna za drugą, po kolana, w profilu i $\frac{3}{4}$ ku prawej. Szkic ołówkiem”.

Bibliografia: Materiały, k. 76 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 164).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1394/XII–1396/XII.

1398/XII Nogi siedzącej kobiety

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, węgiel, papier biały matowy.

Wymiary: 9,3 × 9,5 – naklejony na k. XXIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Nogi kobiety siedzącej en face (od łydek do dołu) wychodzące bez obuwia spod sukni. Rys[unek] ołówkiem, później piórem (atram[entem]) i węglem. U dołu z lewa: »C. N«”.

Bibliografia: Materiały, k. 76 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 164).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował ponadto: „Na odwrocie drugi takiż szkic zaczęty ołówkiem”.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1399/XII Studium tłumu

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier biały cineki.

Wymiary: 8,8 × 12,7 – naklejony na biały grubszy arkusz (9,3 × 13,2), a następnie na k. XXIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Stłoczenie różnych głów i postaci, męskich, kobiecych, dziecięcych, jakby studium tłumu. Szkic piórkiem tuszem, podbarwiony jasno sepią czerwono-żółtą”.

Bibliografia: Materiały, k. 76–77 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 165).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1400/XII

Akt tyłem

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, dość gruby „glansowany” papier.

Wymiary: 14,1 × 6,8 – naklejony na k. XXIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Akt szkicowany piórem atramentem (na ołówku). Postać cała tyłem, lekko zwrócona ku lewej. Z lewej u dołu: »C. Norwid 1863«”.

Bibliografia: Materiały, k. 77 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 165); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).
glansowany – tu: błyszczący.

1401/XII

Młody mężczyzna z dzieckiem przy stole

Czas powstania: lata 70 XIX w.

Materiał i technika: tusz, pędzel, gruby jasnokremowy papier.

Wymiary: 14,1 × 9,9 (prawe rogi ukośnie ścięte) – naklejony na k. XXIV/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Młody brodaty mężczyzna w jakimś berecie na głowie siedzi w przyjemnej zadumie przed stołem, trzymając na kolanach bawiące się chłopię. Poniżej kolan, w $\frac{3}{4}$ ku prawej. W lew[ym] doln[ym] rogu: »C. Norwid 187«”.

Bibliografia: Materiały, k. 77 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 165); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim, który odnotował: „Na odwrocie notatki ołówkiem ręką Norwida o jakichś książkach” (Materiały, jw.).

1402/XII

Starzec w fałdzistej szacie

Materiał i technika: tusz, pióro, gruby biały papier.

Wymiary: 10,4 × szer. 4,2 (górne rogi zaokrąglone) – naklejony na szary pakowy papier (11,9 × 4,8), a następnie na k. XXIV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Starzec w fałdzistej szacie (cała postać – $\frac{3}{4}$ ku prawej) – szkic piórkiem tuszem, U dołu: »Norwid 18«”.

Bibliografia: Materiały, k. 78 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 165).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1403/XII–1405/XII.

1403/XII

Siedzący mężczyzna pochylony do przodu

Czas powstania: 1859

Materiał i technika: tusz, pióro, cienki, matowy papier.

Wymiary: 12,7 × 8 (lewe rogi i prawy dolny ścięte) – naklejony na k. XXIV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Pochylona ku przodowi siedząca postać starego człowieka bez zarostu, w fałdzistej szacie. Wyżej ku prawej – jakby powtórzenie w zmniejszeniu linijnie tegoż ruchu. Z prawej, pośr[odku] wysokości: »C. Norwid 1859«”.

Bibliografia: Materiały, k. 78 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 165); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1402/XII, 1404/XII, 1405/XII.

1404/XII

Rzymski młodzieniec czytający ze zwoju

Czas powstania: 1859

Materiał i technika: tusz, pióro, gruby, żółty papier.

Wymiary: 9,1 × 6,5 (wszystkie rogi ścięte) – naklejony na k. XXIV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Młodzian rzymski czytający coś ludowi z trzymanego przed oczyma zwoju. Po kol[ana], profil ku lewej. Szkic linijny piórkiem tuszem. Podpis w pr[awym] doln[ym] rogu: »C. Norwid 1859«”.

Bibliografia: Materiały, k. 78 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 165); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1402/XII, 1403/XII, 1405/XII.

1405/XII

Szkic dwóch postaci siedzących przy stole

Materiał i technika: ołówek, cienki biały, matowy papier.

Wymiary: 14,1 × 10 – naklejony na k. XXIV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*

Opis, sygnatury, napisy: Zarysy dwóch postaci siedzących przy stole, zwróconych tyłem do widza, w prawo.

Bibliografia: Materiały, k. 78 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 166).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1402/XII–1404/XII.

1406/XII

Typy okrętowe

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, ołówek, gruby, żółtawy papier.

Wymiary: 13,9 × szer. 8,9 (wszystkie rogi zaokrąglone) – naklejony na nieco większy (14,3 × 9,3) dość gruby, biały papier o ściętych rogach, a następnie na k. XXIV/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Typy okrętowe. Pilot z fajką w zębach w wielkim kapeluszu en face, majtek brodaty, kobieta w chustce na głowie, druga kobieta siedząca w zadumie, przy niej dziewczynka mała. Luźne figury i głowy z podpisami niekiedy – ręką Norw[ida]. U dołu: »C. Norwid 1852 [?] / na oceanie / na okręcie Marguerita«.

Bibliografia: Materiały, k. 79 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 166); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Edytor mylnie odczytał datę jako: 1857, co zostało skorygowane zgodnie z biografią Norwida.

Marguerita – właściwa nazwa okrętu, którym Norwid płynął z Europy do Ameryki od 13 grudnia 1852 r. do 11 lutego 1853 r. brzmiała: „Margaret Evans”. Norwid w swoich szkicach z podróży posługiwał się pierwszą, skróconą nazwą (por. Katalog III, poz. 649). Zob. Kalendarz 1, 523–524, 557–558.

Na tej samej stronie albumu naklejony został jeszcze wycinek z drukowanym tekstem opatrzonym adnotacją Norwida (zob. Przesmycki 2006–2007, jw.).

1407/XII Szkic starożytnej sceny

Materiał i technika: ołówek, gruby biały papier.

Wymiary: 19,2 × 28,3 – naklejony na k. XXIV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Scena starożytna. Od lewa 2 figury siedzące i jedna stojąca (męskie), od prawa stojący tyłem brodacze oglądający się, pośrodku młodzian bujnowłosy, jakby w ruchu tanecznym. Szkic liniowany ołówkiem”.

Bibliografia: Materiały, k. 79 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 166).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1408/XII–1410/XII.

1408/XII Chrystus wśród kobiet z dziećmi

Czas powstania: lata 70 XIX w.

Materiał i technika: ołówek lub węgiel, tusz, pióro, atrament, cienki biały papier.

Wymiary: 29,3 × 21,7 – naklejony na k. XXIV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Szkic do kompozycji Pozwólcie maluczkiem przyjść do mnie. Chrystus pośród kobiet z dziećmi, które wydzierają się ku niemu. Przeważnie figury siedzące i klęczące. Stoją w pośrodku tylko Chrystus i jedna kobieta której dziecko trzymane na ręku wydiera się, oparłszy rękę na jej twarzy, do Chrystusa. Rys[unek] węglem czy miękkim ołówk[iem], wzmocniony piórem (atramentem) i zakolorowany sepią na kobietach, zielono i niebiesko w tłach, czerwono na szacie Chryst[usa], żółto na jego nimbie. U dołu: »C. NORWID / 187(?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 79–80 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 167); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.). Inna wersja tej kompozycji znajduje się w zbiorach BN (zob. Katalog IV, poz. 869).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1407/XII, 1409/XII, 1410/XII.

1409/XII

Walczący mężczyźni i pochylony krzyż

Czas powstania: 1858

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, gruby, jasnokremowy papier.

Wymiary: 21 × 17,1 – naklejony na k. XXIV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Na przodzie z prawa potykają się zajadłe dwaj nadzy wojownicy z mieczami i tarczami. Od lewa chyli się nad nimi olbrzymi krzyż z wiszącym na nim Chrystusem o twarzy pełnej smętku i miłosierdzia. Z lewej str[ony] u dołu: »C. NORWID fec. 1858«”.

Bibliografia: Materiały, k. 80 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 167); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Fec. – fecit, faciebat (łac.): zrobił, wykonał.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1407/XII, 1408/XII, 1410/XII.

1410/XII

Wypuszczający zmię

Czas powstania: 1857 lub 1859.

Materiał i technika: tusz, pióro, ciemnożółta gruba kalka papierowa.

Wymiary: 22,4 × 17,2 – naklejony na gruby, biały papier o tych samych wymiarach, a następnie na k. XXIV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „W głębi pośrodku człowiek stary siedzi w zadumie (z głową wspartą na prawej ręce, lewą opierając się na stole) przy stole zawałonym papierami i księgami – pod świecznikiem na ścianie. Od lewa podsuwa się doń drugi stary człowiek i z płachty uwiązanej na szyi wypuszcza zmię, które rozpełzują się po podłodze. Ubiory obu starożytnie, fałdziste. Po prawej str[onie] u dołu: »C. Norwid 1857 (czy 1859?)« (odwrotnie napisane)”.

Bibliografia: Materiały, k. 80 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 167); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim, który sugerował, że jest to szkic przygotowawczy do grafiki (litografii lub drzeworytu) (Materiały, jw.). W opisanym scenie dostrzec można wyraźne analogie do rysunku *Człowiek i diabeł* (Katalog I, poz. 195/V).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1407/XII–1409/XII.

1411/XII

Niewolnicy żydowscy przy budowie

Tytuł: Niewolnicy żydowscy przy budowie (PZ A).

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: pióro, tusz, papier.

Wymiary: 16×21,2 – naklejony na k. XXV/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Kompozycja wielofiguralna. Na pierwszym planie po lewej mężczyzna stojący na szeroko rozstawionych nogach, z kijem lub batem w założonych za plecami rękach, zwrócony tyłem do widza. Spogląda w prawo, gdzie trzech półnagich mężczyzn z wyraźnym wysiłkiem wykonują prace budowlane. Jeden z nich załadowuje taczkę, dwaj pozostali pchają już wypełnione. W głębi widoczne są wysokie rusztowania wznoszonej przez robotników budowli. Po prawej stronie, okrężną drogą podąża ku niej długi sznur postaci. W prawym dolnym rogu, w obrębie rysunku sygnatura i data: „C. Norwid. 1863”.

Bibliografia: Materiały, k. 80 verso (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 167); PZ A, 1092–1093; Polanowska 1998, s. 141; Trojanowiczowa, Lijewska 1999–2000, s. 273; Domański 2001, s. 5; Kalendarz 2, 163; Kalendarz 3, 29; Burdziej 2016, s. 207.

Reprodukcje: PZ A, po s. 576; Antologia 1933, s. 24; Melbechowska-Luty 2001, il. 333; Przesmycki 2006–2007, s. 109, il. 24.

Uwagi: B. Burdziej sugeruje, że rysunek może dotyczyć „Żydów uprowadzonych przez Rzymian [...] po wojnie judejskiej roku 70 do stolicy Imperium i zatrudnionych m.in. przy budowie Koloseum [...]” (jw.).

1412/XII

Mojżesz i tłum oddający cześć sfinksowi

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 16 × 21,2 – naklejony na k. XXV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Od prawego brzegu przód olbrzymiego sfinksa, przed nim nieco w głębi mężczyźni i kobiety z kadzielnicami, za nimi tłum chylący się kornie do ziemi, w głębi widać rusztowania jakichś wielkich budow[li]; od lewej stoi na wpół ku sfinksowi zwrócony Mojżesz w długiej szacie i kapturze i z posochem w ręku, patrząc groźnie na to wszystko. W lewym dolnym rogu napis: »Mojżesz«; u dołu ku środkowi podpis: »C. Norwid f.«”.

Bibliografia: Materiały, k. 81 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 167, 168); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

posoch (daw.) – kij, laska.

f. – od fecit, faciebat (łac.): zrobił, wykonał.

1413/XII

Scena ewangeliczna

Czas powstania: 1870

Materiał i technika: tusz, pióro, sepia, biały papier.

Wymiary: 9,8 × 17,1 – naklejony na grubszy biały papier (11,3 × 18,6), a następnie na k. XXV/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Tłum mężczyzn, kobiet i dzieci w biblijnych szatach, zwrócony na wprost do widza. U góry, pośrodku napis: „Ev. Joan. XII, 29”, przy prawej krawędzi sygnatura i data: „C. NORWID 1870”.

Bibliografia: Materiały, k. 81–82 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 168); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Ev. Joan. XII, 29 – wskazanie wersetu z ewangelii według św. Jana, stanowiącego temat rysunku. Wg. Biblii Tysiąclecia: „Tłum stojący [to] usłyszał i mówił: «Zagrzmiało!» Inni mówili: «Anioł przemówił do Niego»”. Cytat odnosi się do reakcji tłumu otaczającego Chrystusa na przemawiającego do Zbawiciela z nieba głosu Boga Ojca.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1414/XII

Schorowany starzec

Materiał i technika: tusz, pióro, gruby, żółtawy papier.

Wymiary: 9,9 × 8,9 (górne rogi ścięte) – naklejony na cienki biały papier (13,5 × 11,2), a następnie na k. XXV/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Jakiś leżący na łożu schorowany starzec bez zarostu. Dokoła łoża siedzą i stoją młode dziewczęce postacie”. Rysunek zachodzi częściowo na podklejkę z cienkiego białego papieru.

Bibliografia: Materiały, k. 82 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 168).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1415/XII

Wskrzeszenie Łazarza – szkic

Czas powstania: ok. 1852

Materiał i technika: ołówek, tusz, kalka.

Wymiary: 21 × 17,2 – naklejony na k. XXV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Scena we wnętrzu pieczary grobowej. Po lewej widzimy sylwetkę Łazarza, spowitą w białe płótno, po prawej tłum osób cisnących się w jego stronę. Nad wszystkimi góruje Chrystus z aureolą wokół głowy, wyciągający przed siebie prawą rękę. Postaci i twarze zgromadzonych wyrażają silne emocje: niedowierzanie i strach. Na pierwszym planie po prawej naga kobieta klęcząc spogląda na postać w płótnach spod osłaniającego głowę ramienia. Również kilku wyłaniających się zza kobiety starców w osłupieniu się w Łazarza wpatruje. W lewym dolnym

rogu, w obrębie rysunku sygnatura i data: „C. Norwid / 18[...]”. Rysunek wykonany dynamiczną, gęsto kreśloną linią.

Bibliografia: Materiały, k. 82 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 168); PZ A, 1081; Kalendarz 2, 163; Kalendarz 3, 29; Borowiec 2009–2010, s. 214–215.

Reprodukcje: PZ A, po s. 176; Melbechowska-Luty 2001, il. 82.

Uwagi: Z. Przesmycki odnotował, że posiada fotografię tego rysunku. W BN znajdują się fotografie szkicu z archiwum edytora – nr inw. F.224, F.225.

Rysunek stanowi wstępne studium do akwaforty *Wskreszenie Łazarza*, powtórzone w ogólnych zarysach w wersji graficznej, ale różniące się od niej wieloma detalami (zob. Katalog V, poz. 1086). A. Borowiec odczytała datę jako 1853 (zob. jw.), ale należy raczej przyjąć, że rysunek powstał nie później niż w 1852 r. (data powstania grafiki).

1416/XII
Sacrificator

Materiał i technika: tusz, pióro, gruby biały papier.

Wymiary: 16,7 × 12,3 – naklejony na k. XXVI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Trzy postacie (całe) męskie w hieratycznych strojach, w ruchu ku przodowi, en face do widza. Rys[unek] piórem atramentem [...]. W prawym doln[ym] rogu: »C.N.«. Tytuł ręką Norw[ida] u góry, na wprost głowy figury środkowej: »Sacrificator«”.

Bibliografia: Materiały, k. 82 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 168).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Sacrificator (łac.) – ofiarnik; ten, kto składa ofiary bóstwom; również ten, kto złożył siebie na ofiarę.

1417/XII
Klęcząca kobieta w płaszczu

Czas powstania: 1860

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, gruby biały matowy papier.

Wymiary: 11,5 × 7,4 – naklejony u góry na białym papierze (27,8 × 14,9), a następnie na k. XXVI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Postać (cała) młodej czarnowłosej kobiety klęczącej w ceglastym długim płaszczu i takież chuście czy czepcu na głowie, z wyciągniętymi przed się błagalnie i kurczowo rękoma. Po prawej str[onie]: »C. Norwid / 1860«. Rysunek piórem tuszem i atramentem podbarwiony ceglasto na figurze, lekkimi zaś niebieskościami w tle”.

Bibliografia: Materiały, k. 83 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 168, 169); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1418/XII
Zdjęcie z krzyża – szkic

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, ołówek, grubszy szary papier.

Wymiary: 11,8 × 8,1 – naklejony na k. XXVI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Szkic zdjęcia Chrystusa z krzyża. U dołu sygnatura z datą: „C. Norwid 1857”.

Bibliografia: Materiały, k. 83 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 169); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1419/XII

Szkic kilku starożytnych postaci

Czas powstania: 1868

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 18 × 12 – naklejony na k. XXVI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Przerys kilku figur egipskich lub asyryjskich. U dołu, po lewej sygnatura z datą: C. NORWID 1868”.

Bibliografia: Materiały, k. 83 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 169); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1420/XII

W termach Tytusa

Materiał i technika: sepia, pędzel, akwarela, gruby, szorstki papier.

Wymiary: 16,8 × 24,5 – naklejony na k. XXVI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „»Roma. W termach Tytusa. C. Norwid« (napis w lewym dolnym rogu). Wnętrze termów[sic!], pośrodku widmowo unosi się w powietrzu szara postać z nimbem wokół głowy i z krzyżem w ręce”.

Bibliografia: Materiały, k. 83–84 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 169); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim, który odnotował: „Do odwrotu przyklepiona z prawej strony biała kartka z napisem ręką Norwida: »Słowa O-ca S-o P. IX o sztuce«. Do niej przyklejony wycinek z gazety francuskiej z korespondencją o otwarciu wystawy w termach Titusa i przemowie papieża przy tym otwarciu” (Materiały, jw.).

Termy Tytusa – znajdowały się na rzymskim Eskwilinie, nieopodal miejsca, na którym stoi kościół St. Pietro in Vincoli. Zbudował je cesarz Tytus, który chciał w ten sposób zdeprecjonować sławę Nerona jako budowniczego. Termy zbudowano bowiem na ruinach domu Nerona. W czasach

Norwida odkopano podziemia, odsłaniając ok. 30 pomieszczeń i kilka korytarzy ozdobionych subtelnyymi malowidłami.

Wystawa sztuki religijnej zorganizowana z inicjatywy papieża Piusa IX odbyła się w dniach 17 lutego–16 maja 1870, ale nie w termach Tytusa, lecz termach Dioklecjana. Papież wygłosił przemówienie zarówno na jej rozpoczęcie, jak i zamknięcie.

1421/XII Fragment rzymskich ruin

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier.

Wymiary: 11,3 × 13,5 – naklejony na k. XXVII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwa olbrzymie złomy architekuralne leżące na trawie. Z lewej strony u dołu: »RZYM. C. Norwid«. Rysunek piórkim tuszem, zakolorowany później całkowicie akwarelowo”.

Bibliografia: Materiały, k. 84 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 169); Kalendarz 3, 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1422/XII Zaćmienie słońca nad Jerozolimą

Czas powstania: 1858 lub 1868

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 10,7 × 12,5 – naklejony na białą kartkę (13,8 × 21), a następnie na k. XXVII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Zaćmienie słońca nad Jerozolimą w chwili Golgoty. „W dali widać trzy krzyże na wzgórzu, słońce od tej strony zaćmione, w zmroczniałej ulicy lud pierzcha od cysterny skąd brano wodę i gdzie pojono konia [...]; na drugą ulicę pada z drugiej strony kuli słonecznej jasne światło, tą ulicą idą spokojnie trzy jakieś postacie. Przy prawym brzegu: »C. Norwid inw. 1868 (czy 1858?)«. Rys. piórkim tuszem, zakolorowany akwarelowo”.

Bibliografia: Materiały, k. 84–85 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 170); Kalendarz 3, 29, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1423/XII

Tłum obserwujący niebo

Czas powstania: 1858 lub 1868.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier.

Wymiary: 9,8 × szer. 6,5 – naklejony na wydartą kartkę (18,5 × 12), a wraz z nią na k. XXVII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Tłum w średniowiecznych strojach przygląda się jakiemuś zjawisku na niebie, coś jakby spękaniu się szkarłatnych szyb [?] w łonie chmurzysk czarnych. [...] W dolnym prawym rogu: »C. Norwid f. / 1858 (czy 1868?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 85 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 170); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

f. – fecit, faciebat (łac.): zrobił, wykonał.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1424/XII

Zaułek

Materiał i technika: tusz, pióro, ołówek, papier.

Wymiary: 10 × szer. 4,8 (papier wydarty) – naklejony u góry po lewej na białym papierze (20,8 × 16,5), a następnie na k. XXVII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Motywy architektoniczne jakiegoś zaułka.

Bibliografia: Materiały, k. 85 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 170).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1425/XII, 1426/XII.

1425/XII

Przy kominku

Czas powstania: 1851

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 11 × 7 – naklejony u góry po prawej na biały papier (20,8 × 16,5), a następnie na k. XXVII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Brama kamienna – parę schodów – w głębi wielki kominek, w którym tyłem do widza stojąca kobieta poprawia ogień. Rys. piórk[iem] tuszem zakolorowany sepią i różem. W prawym dolnym rogu: »C. Norwid / 1851«”.

Bibliografia: Materiały, k. 86 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 170); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1424/XII, 1426/XII.

1426/XII Izba flamandzka

Czas powstania: lata 60 (lub 50) XIX w.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 6,7 × szer. 9,3 (dolny prawy róg ucięty [?]) – naklejony u dołu na biały papier (wys. 20,8 × szer. 16,5), a wraz z nim na k. XXVII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Izba (flamandzka?) z drzwiami w głębi i – po prawej – przyściennymi na górę schodami. Po schodach idzie na górę jedna postać, po lewej siedzi na ławie druga. W dolnym prawym rogu podpis: »C. NORWID 186 (czy 5?)« – reszta obcięta. Rys[unek] piórk[iem] tuszem, zakolorowany całkowicie akwarelą. Ciekawe światła i cienie”.

Bibliografia: Materiały, k. 86 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 170, 171); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1424/XII, 1425/XII.

1427/XII Postać stojąca przy oknie

Czas powstania: 1853 [?].

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 4,4 × 9,6 (górne rogi ścięte lekko, dolne znacznie) – naklejony na k. XXVII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Wnętrze z dwoma oknami, za którymi lazur. Przy jednym (z lewej) jakaś postać, tyłem do widza, trudno zgadnąć, czym zajęta. Efekty światła b[ardzo] ciekawe. Rysunek piórkiem (tuszem i sepią) zakolorowany akwarelowo sepią i niebieskością. Z prawego brzegu obcięty podpis: »C. Norwid 1853 (?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 86–87 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 171); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1428/XII

W szlacheckiej komnacie

Czas powstania: 1859 lub 1861

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 10,7 × 6,4 (nieregularny wycinek) – naklejony na drugi papier niemal tej samej wielkości i z nim razem naklejony na nieco większy biały papier (12,4 × 8), a następnie na k. XXVII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Wnętrze komnaty szlacheckiej – na ścianie rogi jelenie – w głębi drzwi, za nimi serwantki etc., na przedzie siedzi wąsaty szlachcic w kontuszu, przy nim pies, koło[?] coś niosąca kobieta w białych rańtuchach etc. Rys[unek] piórkiem tuszem, podkolorowany dokładnie. U dołu: »C. Norwid 1859 (czy 1861?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 87 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 171); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1429/XII

Anioł przy łóżu chorego

Materiał i technika: ołówek, gruby jasnokremowy papier.

Wymiary: 15,5 × 12,1 – naklejony na k. XXVIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Anioł przy chorym unoszącym się na łóżu”.

Bibliografia: Materiały, k. 87 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 171).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1430/XII
W kościele

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 9 × 9 (kolisty wycinek) – naklejony na białą kartkę (13,2 × 11), a następnie na k. XXVIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Lud siedzący na ławkach w kościele, tyłem do widza, z wyjątkiem malca, który, odwróciwszy się tyłem do ołtarza, stoi en face oparty łokciami o ławkę, oraz z wyjątkiem profilu (ku lewej) kobiety, która karcąco nań spogląda. Rys[unek] piórkiem tuszem, zakolorowany na kole Norwid rozszerzył tuszem rysunek [na podklejkę] pokazując u góry krzyż ołtarzowy w głębi, a z lewego boku zadartą nogę malca opartego o ławkę. Na tejsze kartce – u dołu od lewej – tuszem podpis: »C. Norwid«”.

Bibliografia: Materiały, k. 87–88 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 171, 172).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1431/XII
Pejzaż miejski od strony rzeki

Materiał i technika: akwarela, gruby, mocno ziarnisty papier.

Wymiary: 17 × 31 – naklejony na k. XXIX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*

Opis, sygnatury, napisy: Pejzaż miasta od strony rzeki. Akwarela w przytłumionej, matowej tonacji.

Bibliografia: : Materiały, k. 88 recto; Przesmycki 2006–2007, s. 172.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Edytor sugerował, że może to być widok Rzymu lub Watykanu, wyrażał przy tym niepewność co do autorstwa Norwida.

1432/XII
Zimowy pejzaż

Tytuł: Pejzaż z ułem (BN).

Materiał i technika: akwarela, średnio gruby, biały papier.

Wymiary: 12,8 × 15 – naklejony na k. XXIX/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Zaśnieżony krajobraz – na prawo słup jakiś – na lewo wierzba. Akwabela w białych, szarych, sepiowych i niebieskawych tonach, na śred[nio] grubym białym papierze. W lewym dolnym rogu: »C.N.«”.

Bibliografia: Materiały, k. 88 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 172).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.373.

1433/XII
Szkic dębowego lasku

Materiał i technika: ołówek, zszarzały papier.

Wymiary: 12,5 × 18,7 – naklejony na k. XXIX/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Szkic dębowego lasku.

Bibliografia: Materiały, k. 88 recto (publ. Przesmycki 2006–2007, s. 172).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, j.w.), który wyrażał wątpliwości co do autorstwa Norwida.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1434/XII
Chałupa w gąszczu drzew

Tytuł: Chaty (BN).

Czas powstania: 1851

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 7,8 × 13,7 (górne rogi ścięte) – naklejony na k. XXIX/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Chałupa w gąszczu drzew. Budynek w szaro-sepiowej tonacji, w tle zielenie i niebieskość. Zza uchylonych drzwi wychodzi na zewnątrz jakaś postać. Na pierwszym planie po lewej rozłożyste drzewo z grubymi konarami i gęstym listowiem, widoczne fragmentarycznie. Wzdłuż prawego brzegu, w górę sygnatura z datą: „C. Norwid 1851”.

Bibliografia: Materiały, k. 89 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 172); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajdują się fotografie pracy z archiwum edytora – nr inw. F.260, F.372.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1435/XII

Szkic zimowego krajobrazu

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 19,6 × 14,3 – naklejony na k. XXX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Szkic krajobrazu zimowego. Na pierwszym planie rosochate wierzby, dalej sztachety, za nimi rzeka czy staw zamarzły, dalej ziemia i chmurny horyzont”.

Bibliografia: Materiały, k. 89 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 172, 173).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1436/XII

Studia drzew i liści

Materiał i technika: ołówek, biały papier.

Wymiary: 21 × 16 – w prawym górnym rogu naklejono na tę kartkę mniejszą kartkę (12,1 × 7); całość naklejono na k. XXX/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Na lewo i na dole ołówkowe próby pochwylenia kształtu liści na drzewach (dębach, klonach, kasztanach)”.

Bibliografia: Materiały, k. 89 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 173); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Na nalepionej kartce znajdował się drugi rysunek (następna poz. kat.).

1437/XII
Studium pnia drzewa

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: (12,1 × 7) naklejony na drugą kartkę (21 × 16) w prawym górnym rogu; całość naklejono na k. XXX/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Studium drzewa. „We środku pień do pierwszego rozgałęzienia konarów, z lewa u dołu młoda gałązka z liśćmi. Po prawej u dołu podpis: »C. Norwid / 1863«. U samego dołu napis ręką Norw[ida]: »Ku jesieni / zaczyna żółknąć od / środka liści – gałęzie tym czerniej / (dwa wyrazy nieczyt[elne])«”.

Bibliografia: Materiały, k. 89 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 173); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Rysunek został naklejony w prawym górnym rogu poprzedniej poz. kat.

1438/XII
Wiejski pejzaż

Czas powstania: 1857 [?]

Materiał i technika: akwarela, biały papier.

Wymiary: 12,4 × 15,8 – naklejony na k. XXX/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] akwarela w ceglanych, sepiowych, szarych i zielonkawych tonach [...]. Majdan leśny. Na przedzie chałupa i zabudowania jakieś. Na lewo woda (staw?), za nią czerwieniejący las sosnowy. Na prawo półka czworobokiem zagłębiająca się w las daleko. Na samym środku drugiego planu, za wodą, fantastycznie pokrzywiona naga drzewina. Na wodzie, po lewej, ale niedaleko środka: »Norwid 1857 (?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 90 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 173); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1439/XII

Powrót z pola

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 9 × 12,5 – naklejony na k. XXX/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dziecko jedzie na koniu, za koniem ktoś starszy dźwiga koszyk, konia prowadzi drugi dzieciak. Na pierwszych planach mrok prawie zupełny. Na dalekim horyzoncie en face ceglaste krwawią się zorze, na których tle jak widma stoją drzewa w oddali. Wzdłuż prawego brzegu od dołu ku górze: »C. Norwid (i coś dalej niewyraźnego)«. Rys[unek] piórkiem tuszem konturami, mocno zakolorowany potem akwarelą”.

Bibliografia: Materiały, k. 90 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 173).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1440/XII

Studium topoli lub osiki

Czas powstania: 1863 [?].

Materiał i technika: akwarela, ołówek, biały papier.

Wymiary: 15,9 × 8,9 – naklejony na k. XXX/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] studium drzewa (topoli nadw[odnej] [?] czy osiki). Pień siwy aż do pierwszych gałęzi na tle zieleni dalszego gąszczu. W praw[ym] doln[ym] rogu: »C. N« (pędzelm siałą farbą), a nieco wyżej ołówkiem: »Norwid 1863 (?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 90 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 173); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1441/XII

Studium młodych drzew

Materiał i technika: akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 25,5 × 22 – naklejony na k. XXXI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Studium młodych drzew w ciepło szarej i zielonej tonacji.

Bibliografia: Materiały, k. 91 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 174.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1442/XII
Spacer w lesie

Tytuł: Studium drzew (BN).

Czas powstania: 1861

Materiał i technika: akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 16,1 × 9,8 – naklejony na większej białej podkładce, a następnie na k. XXXI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: »[...] wewnątrz sosnowego wysokiego lasu [...]». Tony czerwone, szare i zielone. Na froncie narysowana czarno jakaś para (tyłem do widza) idąca w bór ku lewej str[onie]. W dolnym lewym rogu czarnym atram[entem]: »C. NORWID 1861«».

Bibliografia: Materiały, k. 91 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 174); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.367.

1443/XII Pokład okrętu

Czas powstania: 29 grudnia 1852.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier.

Wymiary: 18 × 11,6 (wymiary białej podklejki, na którą naklejono akwarelę) – naklejony na k. XXXI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] rysunek pędzelkiem i piórkiem tuszem, mocno zakolorowany akwarelą. Pokład okrętu widoczny od środka ku przodowi, dalej wznoszące się wysoko zielone fale ciężkie i zachmurzony horyzont. Na pokładzie różne postacie. W dolnym lewym rogu ręką Norw[ida]: »W nocy / 29 Grudnia 1852 / na oceanie«. W prawym dolnym rogu: »C. Norwid«. Akwarela w tonach ciemnych ziel[onych], nieb[ieskich], szarych, sepiowych – z trochę czerwieni pośrodku pokładu”.

Bibliografia: Materiały, k. 91 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 174); Kalendarz 1, 524; Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1444/XII Łódź żaglowa

Materiał i technika: akwarela, biały papier.

Wymiary: 7 × 7 (górny brzeg półkoliście wycięty) – naklejony na k. XXXI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry.

Opis, sygnatury, napisy: »Łódź żaglowa na spokojnej, rozbiegającej się w kręgi wodzie. Niebieskość, sepia i szarość. Na boku łodzi napis: »C. Norwid«”.

Bibliografia: Materiały, k. 92 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 175).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1445/XII

Łódź żaglowa przy kamiennym nadbrzeżu

Materiał i technika: akwarela, biały papier.

Wymiary: 7,3 × 11,9 (owal) – naklejony na k. XXXI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu.

Opis, sygnatury, napisy: „Łódź żaglowa przy kamiennym wybrzeżu portowym. Kilka figur. Za łodzią dal morza. Z prawej pośr[odku] wysokości: »C. Norwid«. Biel, szarość, sepie, niebieskość”.

Bibliografia: Materiały, k. 92 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 175).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1446/XII

Pejzaż ze snu

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, biały papier.

Wymiary: 10,1 × 15,6 – naklejony na biały papier (15,8 × 18,1), a następnie na k. XXXII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] rysunek piórkim, mocno zakolorowany akwarelą. Różne tony zieleni i sepia. Na przedzie woda, za nią jakaś wieżyca okragła, dokoła las, na prawo fantastycznie pokurczone drzewo. W prawym dolnym rogu: »C. Norwid«. Na podkładce białej, u dołu, na prawo ołówk[iem] ręką Norw[ida]: »śniło mi się«”.

Bibliografia: Materiały, k. 93 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 175).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1447/XII

Pejzaż z budowlą

Materiał i technika: akwarela, tusz, pióro, gruby ziarnisty papier.

Wymiary: 11,8 × 11,7 (nierregularny wycinek) – naklejony na białą podkładkę (13,3 × 11,7), a następnie na k. XXXII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Akwarelka bledziuchna – jakiś zamek czy kościół na wysokich ok[?] wych podmurówkach na tle dalekiego widnokregu; na froncie od lewego brzegu dorysowano

twardo piórkim tuszem czy sepią rozłożyste drzewo sięgające gałęziami prawie drugiego brzegu akwareli”.

Bibliografia: Materiały, k. 93 recto; Przesmycki 2006–2007, s. 175.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Edytor wyrażał niepewność co do autorstwa Norwida.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1448/XII

Wzburzone morze

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: akwarela, papier.

Wymiary: 8,3 × 11 – naklejony na k. XXXII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] napór wielkich fal na skalne wybrzeże. Na pierwszym planie ktoś ucieka zarzuciwszy płaszcz na głowę. W dolnym prawym kącie: »C. Norwid 1852«. Ciemne niebieskości, szarości i sepia”.

Bibliografia: Materiały, k. 93 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 175); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

W dolnej partii stronicy naklejona była fotografia: „Łódka z trojgiem ludzi na stawie, za którym wzgórza i dalekie niebo”.

1449/XII

Kwiaty na tle muru

Czas powstania: 1858 (?)

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, gruby ziarnisty jasnokremowy papier.

Wymiary: 14 × 10,3 – umieszczony (ale nie naklejony) na k. XXXII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry.

Opis, sygnatury, napisy: „Osty różowe i różne inne luźne gałązki z kwieciami na tle jakichś murów i głazów. U dołu podpis: »C. Norwid / 858 (? niewyr[azna] data)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 93 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 176); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1450/XII

Statek przy skalnym wybrzeżu

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: akwarela, gruby szary papier.

Wymiary: 7 × 9 – naklejony na k. XXXII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu.

Opis, sygnatury, napisy: „Statek u wysokich skalnych wybrzeży. U góry ręką Norw[ida] (z lewa): »C. Norwid 1852 na Oceanie Atlantyckim«. Zmierzch, ciemne tony, tylko w dali niebo czerwienieje”.

Bibliografia: Materiały, k. 94 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 176); Kalendarz 1, 524; Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1451/XII

Nadwodne skały

Czas powstania: 1865 [?]

Materiał i technika: akwarela, biały papier.

Wymiary: 11 × 12,2 – naklejony na k. XXXIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry.

Opis, sygnatury, napisy: Nadwodne skały lub wzgórze. W prawym dolnym rogu sygnatura: „C. Norwid 1865(?)”.

Bibliografia: Materiały, k. 94 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 176); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1452/XII, 1453/XII.

1452/XII

Fragment arkadowej budowli

Materiał i technika: akwarela, papier.

Wymiary: 5,8 × 7,7 – naklejony pośrodku k. XXXIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Ceglane arkady i sklepienia mostu lub innej budowli widziane od dołu, spomiędzy zarośli.

Bibliografia: Materiały, k. 94 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 176).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1440/XII, 1442/XII.

1453/XII

Ptaki nad wzburzonym oceanem

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: akwarela, papier.

Wymiary: 7 × 11,8 – naklejony na k. XXXIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu.

Opis, sygnatury, napisy: Czarne ptaki ulatujące nad wzburzonymi czarnozielonymi falami. Po lewej u dołu sygnatura z datą: „Na Oceanie – C. Norwid 1852”.

Bibliografia: Materiały, k. 94 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 176); Kalendarz 1, 524; Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1451/XII, 1452/XII.

1454/XII

Studium drzewa liściastego

Materiał i technika: akwarela, papier.

Wymiary: 21 × 7 (kompozycja) naklejona na „lewym boku” arkusza: 21 × 15 (papier biały), a następnie na k. XXXIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Akwarelowy szkic liściastego drzewa w zielono-sepiowej tonacji.

Bibliografia: Materiały, k. 95 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 177).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1455/XII, 1456/XII.

1455/XII
Leśna droga

Czas powstania: 1856

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 11,2 × 7,5 – naklejony po prawej u góry na arkuszu: 21 × 15 (papier biały), a następnie na k. XXXIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Droga leśna, objęta z obu stron ogromnymi, łączącymi się w koronach drzewami. U dołu, nieco ku prawej: »C. Norwid 1856«. Szare zielenie i sepia na drzewach, czerwień na drodze, niebieska dal drogi”.

Bibliografia: Materiały, k. 95 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 177).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1454/XII, 1456/XII.

1456/XII
Dwie postacie odchodzące od krzyża

Materiał i technika: akwarela, biały papier.

Wymiary: 5,2 × 6,3 – naklejony po prawej u dołu na arkuszu: 21 × 15 (papier biały), a następnie na k. XXXIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Na lewo męka Pańska (krzyż), na prawo jakaś kapliczka czy altana. Od krzyża odchodzą w niebieską dal dwie postacie. Sepie, szarości i błękit paryski. W górnym lewym rogu: »C. Norwid«”.

Bibliografia: Materiały, k. 95 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 177).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1454/XII, 1455/XII.

1457/XII
Zachód słońca

Materiał i technika: ołówek, akwarela, biały papier.

Wymiary: 9 × 16 – doklejony do wyciętego „z jakiegoś pisma francuskiego” drzeworytu (7,4 × 14), który został naklejony na k. XXXIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, w górnej partii.

Opis, sygnatury, napisy: Pobieżny szkic wykonany ołówkiem i akwarelą – „jakieś zapadanie słońca za wód wielkich horyzontem”.

Bibliografia: Materiały, k. 96 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 177).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Tematycznie praca odwołuje się – pośrednio – do Norwidowskiej grafiki *Solo*. Bezpośrednio zaś do drzeworytu obcego, do którego karty była doklejona (zob. wyżej Wymiary). Przesmycki tak określał ten obiekt: „wycięty z jakiegoś pisma francuskiego drzeworyt ze zwalonym (wyrwanym z korzenia) w wodzie sterczą głazy jeszcze daleko od lądu. Nad wodami ulatują ptaki. (Drzeworyt ten niewątpliwie posłużył za motyw do górnego planu *Solo*, ale Norw[id] przez odpowiednią stylizację niesłychanie podniósł ekspresję rzeczy i z sentymentowego *fait divers* wydobyl symbol wstrząsający)”. Zob. *Solo*, Katalog V, 522–527, poz. 1119.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.) oraz „fotografia jakiegoś pałacyku wśród drzew nad stawem”.

1458/XII

Skraj gęstwiny

Materiał i technika: akwarela, papier.

Wymiary: 4 × 7,5 – naklejony na k. XXXIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Akwarelowy szkic skraju gęstwiny w zielono-sepiowej tonacji.

Bibliografia: Materiały, k. 96 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 177).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.) doklejony do drzeworytu obcego z powalonym drzewem oraz „fotografia jakiegoś pałacyku wśród drzew nad stawem”.

1459/XII

Nadwodny skraj lasu

Materiał i technika: akwarela, biały, gruby papier.

Wymiary: 17,5 × 18,5 (prawy górny róg ścięty nieregularnie) – naklejony u góry na k. XXXIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Nadwodny skraj lasu. Ciemne zielenie, czerwienie na ziemi, szarości i czernie. Mocne (acz zatarte) w kolorze”.

Bibliografia: Materiały, k. 96 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 178).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. Nie udało się odnaleźć fotografii w archiwum edytora w BN.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1460/XII

Wiejski chłopak przy płocie

Materiał i technika: akwarela, papier.

Wymiary: 6,3 × 10,4 – naklejony w dolnej części k. XXXIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Chłopcę wiejskie oparte tyłem o płot drewniany, przed wzgórzem jakimś. Słońce i cienie płota [!] doskonałe”.

Bibliografia: Materiały, k. 96 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 178).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1461/XII

Kępa drzew

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 20,5 × 14,2 – naklejony w górnej części k. XXXIV/1 (szara karta) *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Akwarelowe studium kępy drobnolistnych drzew w górzystej scenerii. Zielona akwarela na tle białego papieru.

Bibliografia: Materiały, k. 96 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 178).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który wyrażał niepewność co do autorstwa Norwida.

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1462/XII

Wierzchołek drzewa

Materiał i technika: akwarela, gruby papier.

Wymiary: 5 × 4,7 – naklejony w dolnej części k. XXXIV/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Wierzchołek drobnolistnego drzewa.

Bibliografia: Materiały, k. 97 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 178).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Tam również informacja, że jest to pomniejszony fragment akwareli naklejonej w górnej partii arkusza (poprzednia poz. kat.).

1463/XII

Akwarelowe studium drzewa

Materiał i technika: akwarela, biały papier.

Wymiary: 20,5 × 12,5 (wymiary szkicu), 21 × 15,8 (wymiary papieru) – naklejony w lewym dolnym rogu k. XXXIV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Akwarelowe studium drzewa.

Bibliografia: Materiały, k. 97 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 178).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1464/XII

Postać idąca leśną drogą

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 10,5 × 7,8 – naklejony na biały papier (21 × 15,8) ze szkicem drzewa (poprzednia poz. kat.), a następnie na k. XXXIV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: „Droga piaszczysta między sosnami z obu stron zamykającymi się przez korony. Jakaś postać idzie drogą. Powietrzna, świeża, jasna”.

Bibliografia: Materiały, k. 97 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 178).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1465/XII
Studia gałązek drzew

Materiał i technika: ołówek, akwarela, papier.

Wymiary: naklejony w górnej części k. XXXIV/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Kilka dębowych [?] gałązek z liśćmi naszkicowanych ołówkiem oraz fragment makówki niebieską farbą, umieszczonych na podkładce pod litografią, przedstawiającą las.

Bibliografia: Materiały, k. 97 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 178).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1466/XII
Górski pejzaż

Materiał i technika: olej, płótno.

Wymiary: 4 × 11,3 – naklejony w górnej części k. XXXIV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Pejzaż górzystej okolicy w matowej, przytłumionej kolorystyce.

Bibliografia: Materiały, k. 97 recto; Przesmycki 2006–2007, s. 178.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który wyrażał wątpliwości co do autorstwa Norwida.

Na tej samej stronie albumu naklejony był ponadto rysunek (następna poz. kat.).

1467/XII
Brzeg lasu

Czas powstania: 1851

Materiał i technika: akwarela, ołówek, cienki biały żółtkły papier.

Wymiary: 6,9 × 10,8 – naklejony na karton o tych samych wymiarach, a następnie na k. XXXIV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Rozkoszna w kolorach, pełna jaśni i życia, akwarelka [...]. Brzeg lasu świecący czerwienią sosen, białą jaśnią młodych topól, rdzawą zielenią świerków, wszystko na tle cudownego błękitu nieba. W prawym dolnym rogu ołówkiem: »C. Norwid 1851«”.

Bibliografia: Materiały, k. 98 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 179); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze obrazek olejny (poprzednia poz. kat.).

1468/XII

Spacer leśną drogą

Czas powstania: 1858

Materiał i technika: akwarela, grubszy, biały papier.

Wymiary: 10,7 × 7,7 – naklejony na k. XXXV/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Kobieta w różowej sukni idąca cienistą leśną drogą. W lewym dolnym rogu sygnatura z datą: „C. Norwid 1858”.

Bibliografia: Materiały, k. 98 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 179); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1469/XII, 1470/XII.

1469/XII

Studium sosny

Tytuł: Studium sosny (BN).

Czas powstania: 1861 [?].

Materiał i technika: akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 13,2 × 5,7 – naklejony na k. XXXV/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Samotna sosna o powykręcany pniu i niewielkiej koronie na tle różowego nieba. W lewym dolnym rogu sygnatura z datą: „C. Norwid 1861 (?)”.

Bibliografia: Materiały, k. 98 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 179); Kalendarz 3, 30.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 7.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.366.

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1468/XII, 1470/XII.

1470/XII

Statek na wzburzonym oceanie

Czas powstania: 1852–1854

Materiał i technika: akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 7 × 9 (górne rogi zaokrąglone, dolne – ukośnie ścięte) – naklejony w dolnej części k. XXXV/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Statek na wzburzonym morzu przy bengalsko różanej łunie zachodniej. [...] Mocne kolory. U dołu pośr[odku]: »C. Norwid«; w prawym dolnym rogu: »na Oceanie 1857(?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 98 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 179); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Mimo, że edytor odczytał datę (choć niepewność deszyfracji sygnalizował znakiem zapytania): „1857 (?)”, pracę należy raczej datować na 1852 lub 1854 r. (podobnie jak inne akwarele o tematyce morskiej, powstałe w trakcie podróży Norwida do Ameryki, opatrzone analogiczną adnotacją).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także dwa inne rysunki: poz. kat. 1468/XII, 1469/XII.

1471/XII Studium drzewa

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 14,3 × 8,4 – naklejony na k. XXXV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, po lewej u góry.

Opis, sygnatury, napisy: „Studium drzewa o lila-siwym pniu na tle niebieskim. [...] W dolnym praw[ym] rogu nieb[ieską] farbą pędzelkiem: »C.N.«”.

Bibliografia: Materiały, k. 99 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 179).

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie inne akwarele: poz. kat. 1472/XII, 1473/XII.

1472/XII Dziupla

Materiał i technika: akwarela, gruby, ziarnisty biały papier.

Wymiary: 9,2 × 6,7 (nierówny pięcioboczny wycinek) – naklejony na k. XXXV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Fragment akwareli ukazujący dziuplę w pniu drzewa.

Bibliografia: Materiały, k. 99 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 179).

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie inne akwarele: poz. kat. 1471/XII, 1473/XII.

1473/XII

Droga w zimowym pejzażu

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 22,1 × 9,4 – naklejony na k. XXXV/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: „Krajobraz zimowy, błotno-snieżny. Szkic akwarel[owy] [...]. Pierwszy plan rozbłocona żółtawo-czerwonawa droga – śnieg bokiem – czarny rów stopniały – zielone sztachety – śniegu dal – czarne rzeki koryto, dalej śnieg – aż horyzont, gdzie śnieg schodzi się z szarością mgieł i nieba [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 99 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 179, 180).

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie inne akwarele: poz. kat. 1471/XII, 1472/XII.

1474/XII

Pień drzewa

Czas powstania: 1858 [?].

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 15,2 × 8 – naklejony na k. XXXV/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Siwy »pień topoli czy osiki na tle gąszczu kolorowego – akwarela na biał[ym] grub[ym] pap[ierze] [...]; w prawym dolnym rogu: »C. Norwid / 58(?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 99 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 180); *Kalendarz* 3, 30.

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (następną poz. kat.).

1475/XII

Ociosany pień drzewa

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 15,3 × 7 – naklejony na k. XXXV/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] pień świeżo poobrąbywany z gałęzi na tle drugiego drzewa – [...] – w prawym dolnym rogu: »C. Norwid / 1857«”.

Bibliografia: Materiały, k. 99 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 180); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (poprzednia poz. kat.).

1476/XII

Krzew

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 14,4 × 8,7 – naklejony na k. XXXV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: „Krzew jakiś (hortensja czy róża) płaczący się na sztamie – akwarela jasna [...]. Z prawa u góry: »Norwid (data nieczytelna)«. Pod tym podpisem były jakieś poprzednio napisane słowa – nieczytelne”.

Bibliografia: Materiały, k. 100 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 180).

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie inne akwarele: poz. kat. 1477/XII, 1478/XII.

sztam (daw.) – pień.

1477/XII

Krzew pod oknami

Czas powstania: 1858

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 13,3 × 9,6 – naklejony na k. XXXV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: „Krzew pnący pod oknami – rysunek tuszem piórkiem podkolorowany zielenią i sepią [...] w dolnym prawym rogu: »C. NOR: / 1858«”.

Bibliografia: Materiały, k. 100 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 180); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie akwarele: poz. kat. 1476/XII, 1478/XII.

1478/XII
Okręt na oceanie

Czas powstania: 1 stycznia 1853.

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 8 × 10,3 (górne rogi ścięte) – naklejony na k. XXXV/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu pośrodku.

Opis, sygnatury, napisy: „Ciemne fale o zmierzchu – w dali widać okręt wśród zmroku – ku pierwszym planom ulatuje ptak. [...] W lewym dolnym rogu, w samym kącie, cieńszym, bledszym, pierwotniejszym pismem: »Ocean 1853 1 Stycznia / ranek mglisty«. Wyżej nieco, grubszym czarnym pismem: »1 Stycznia na oceanie / 1872 [sic!] C. Norwid«”.

Bibliografia: Materiały, k. 100 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 180); Kalendarz 1, 524; Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Praca powstała w trakcie podróży Norwida z Londynu do Nowego Jorku na pokładzie żaglowca Margaret Evans. Podróż trwała od 13 XII 1852 do 12 II 1853 r. Zob. Kalendarz 1, 523–524, 529. Druga data: 1 stycznia 1872 r., dopisana znacznie później od tej pierwszej, niewykluczone, że odnosi się do przytoczonej Józefowi Bohdanowi Zaleskiemu w liście z 1 stycznia 1872 anegdoty o Edwardzie Jaksie Bykowskim, który głodny i spragniony przybył do „Raju-ziemskiego”, do Ozurgety (stolicy Gurii, krainy w Gruzji nad Morzem Czarnym, w pobliżu Kolchidy, gdzie wyprowiać mieli się mityczni Argonauci). Zob. PWsz 9, 501 oraz Kalendarz 2, 510. Interpretację tę stawia jako wątpliwą czy też osłabia określenie miejsca w zapisie: „na oceanie”. Zob. i por. poz. 1407/XII, 1491/XII.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie akwarele: poz. kat. 1476/XII, 1477/XII.

1479/XII
Topola

Tytuł: Studium drzewa (BN).

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 15,2 × 8,5 – naklejony na k. XXXVI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Pochylona w prawo topola. W prawym dolnym rogu zieloną farbą, pędzelkiem sygnatura: „C. Norwid”.

Bibliografia: Materiały, k. 100 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 181).

Uwagi: Opis akwareli uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jej fotografię. W BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.363 (niewidoczna jest na niej zapisana przez Przesmyckiego sygnatura).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (następna poz. kat.).

1480/XII

Sosny

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: 14,4 × 8,4 – naklejony na k. XXXVI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: „Wysokie sosny na tle gąszczy [...]. W lewym dolnym rogu sygnatura niebieskim ołówkiem: »C. Norwid 1857«”.

Bibliografia: Materiały, k. 101 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 181); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (poprzednia poz. kat.).

1481/XII

Drzewo z ogromnymi liśćmi

Materiał i technika: akwarela, dwie naklejone na siebie kartki.

Wymiary: 21 × 16 – na tę kartkę pośrodku, nieco po lewej naklejony wycinek cienkiego białego papieru (13,5 × 9,2; wszystkie rogi ścięte). Całość naklejona na k. XXXVI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Na małej karteczce jakieś drzewo z ogromnymi liśćmi. Akwarela (zelenie, szarości i sepie). Z lewa, bardziej ku dołowi podpis: »C. Norwid«. Na dużej karcie, dokoła małej, akwarelowe próby kolorów, szkice liści i gałązek”.

Bibliografia: Materiały, k. 101 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 181).

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1482/XII

Gałązka drzewa

Materiał i technika: akwarela, papier.

Wymiary: 20,7 × 15,7 – naklejony na k. XXXVI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Gałązka jakiegoś drzewa i próby kolorów usytuowane w lewej części kartki.

Bibliografia: Materiały, k. 101 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 181).

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie akwarele: poz. kat. 1483/XII, 1484/XII.

1483/XII

Kasztanowiec

Materiał i technika: akwarela, tusz, pióro, biały, średnio gruby papier.

Wymiary: 10,8 × 8,8 (lewy górny brzeg ścięty) – naklejony po prawej stronie u góry na białej kartce (20,7 × 15,7; obok poprzedniej poz. kat.), a następnie na k. XXXVI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] kasztan koło jakichś murów – [...] W praw[ym] doln[ym] rogu podpis atram[entem]: »C. Norwid (data nieczyt[elna])«”.

Bibliografia: Materiały, k. 101 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 181).

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone była jeszcze dwie prace: poz. kat. 1482/XII, 1484/XII.

1484/XII **Studia liści**

Materiał i technika: tusz, pióro, dość gruby, biały papier.

Wymiary: $7 \times 8,8$ – naklejony po prawej stronie u dołu na białej kartce ($20,7 \times 15,7$), a następnie na k. k. XXXVI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Liście i grupy liści – rys[unek] piórkiem tuszem – oraz dopiski ręką Norw[ida] – u góry: »w grupie widać przez przegięcie liści 3 zęby tylko«; u dołu: »grupa ma formę liścia przegiętego«”.

Bibliografia: Materiały, k. 102 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 182).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie akwarele: poz. kat. 1482/XII, 1483/XII.

1485/XII **Studium słonecznika**

Tytuł: Studium słonecznika (BN).

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, gruby biały papier.

Wymiary: $10 \times 5,5$ (owal) – naklejony na białą kartkę ($15 \times 6,5$) i umieszczony na k. XXXVI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Podkolorowany akwarelą rysunek słoneczników na owalnym wycinku papieru, otoczonym akwarelowymi girlandami kwiatowymi przechodzącymi na następny rysunek.

Bibliografia: Materiały, k. 102 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 182).

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim, który odnotował, że posiada jego fotografię (Materiały, jw.). W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.364.

Wraz z dwoma następnymi rysunkami wykonany na posklejanych ze sobą kartkach, nieprzyklejonych do karty albumowej.

1486/XII

Irys

Materiał i technika: ołówek, akwarela, papier.

Wymiary: 8 × 4,7 (wymiary irysa), 14,3 × 6,7 (wymiary papieru) – przyklejony do kartki (15 × 6,5), a do niego po prawej stronie dolepiona kartka (14 × 6,5). Całość umieszczona na k. XXXVI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Irys (ołówkiem i akwarelą) oraz ołówkowe zygzaki i krańce girland poprzedniego rysunku.

Bibliografia: Materiały, k. 102 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 182).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim Materiały, (jw.).

Wraz z poprzednim i następnym rysunkiem wykonany na posklejanych ze sobą kartkach, nieprzyklejonych do karty albumowej.

1487/XII

Goździki

Materiał i technika: akwarela, cienki biały papier.

Wymiary: 14 × 6,5 – doklejony lewym brzegiem do kartki (14,3 × 6,7). Umieszczony na k. XXXVI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Akwarelowy szkic różowych goździków.

Bibliografia: Materiały, k. 102 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 182).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Wraz z dwoma poprzednimi rysunkami wykonany na posklejanych ze sobą kartkach, nieprzyklejonych do karty albumowej.

1488/XII

Studia pejzażowe

Materiał i technika: akwarela, biały papier.

Wymiary: 13,5 × 20,3 (wszystkie rogi zaokrąglone) – naklejony na żółtawo-szarą k. XXXVII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry.

Opis, sygnatury, napisy: Rysunkowa notatka nieba, horyzontu, sylwetek drzew itp.

Bibliografia: Materiały, k. 103 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 182).

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (następna poz. kat.).

1489/XII

Pejzaż z rosochatą wierzbą

Tytuł: Pejzaż (BN).

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: akwarela, tusz, pióro, pędzel, papier.

Wymiary: 9,5 × 18,3 – naklejony na k. XXXVII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] rosochata i dziuplasta wierzba stara, pochyłona ku prawej, nad przewalonym młodym drzewem, na którego pniu siedzą wrony i nad ciągnącymi gdzieś aż po horyzont wodami, wśród których stoją smętnie trzy topółki piramidalne. Akwarela, podrysowywana i wzmacniana nadto piórkiem i pędzelkiem tuszem. Sepie, brązowości, szarości, czarność, niebieskawość i ceglaste krwawice na starej wierzbie (wielka rana w korze, gałązki niektóre). Wierzba ta patrząc na nią przybiera kształt szyi, głowy, dzioba i oka jakiegoś potwornego ptaka. [...] Po lewej str[onie], wzdłuż prawego od widza boku pnia, od góry ku dołowi: »C. NORWID 1863«”.

Bibliografia: Materiały, k. 103 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 182); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jej fotografię. W zbiorach BN znajduje się fotografia pracy z archiwum edytora – nr inw. F.369. Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (poprzednia poz. kat.).

1490/XII
Ocean nocą

Czas powstania: 1853

Materiał i technika: tusz, pióro, węgiel, akwarela, gwasz, gruby szary papier.

Wymiary: 11 × 8 – naklejony na k. XXXVII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry.

Opis, sygnatury, napisy: Księżyc nad falami oceanu. W dali widać wśród zmierzchu statek, po wodach migocze srebrna droga światła księżycowego. Rysunek piórkiem i węglem, zakolorowany akwarelą i gwaszem białym. W lewym dolnym rogu: „Ocean 1853/ Norwid”.

Bibliografia: Materiały, k. 104 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 183); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Akwarela powstała w trakcie podróży Norwida z Londynu do Nowego Jorku na pokładzie żaglowca Margaret Evans. Podróż trwała od 13 XII 1852 do 12 II 1853 r. Zob. Kalendarz 1, 523–524, 557–558. Zob. także inne poz. o tej tematyce: 1406/XII, 1478/XII.

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (następna poz. kat.).

1491/XII
Most na rzece

Materiał i technika: olej, cienki papier.

Wymiary: 9,4 × 12,7 – naklejony na k. XXXVII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu.

Opis, sygnatury, napisy: „Pejzaż. Most na rzece wśród wzgórz – z wieżycą wjazdową. Rzecz niezła. Kolory przygasłe i zatarte”.

Bibliografia: Materiały, k. 104 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 183).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który wyrażał niepewność co do autorstwa Norwida.

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (poprzednia poz. kat.).

1492/XII

Drzewa

Materiał i technika: akwarela [?], gruby biały papier.

Wymiary: 19,3 × 13,5 (nierregularny wycinek) – naklejony na k. XXXVII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: numerowane drukiem, ale wyglądające na ręczne akwarele ukazujące sposoby malowania drzew.

Bibliografia: Materiały, k. 104 recto (publ. Przesmycki 2006–2007, s. 183).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który wyrażał wątpliwości co do autorstwa Norwida.

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (następna poz. kat.).

1493/XII

Pień

Materiał i technika: kredka, akwarela, cienki biały papier.

Wymiary: 16,2 × 10,5 – naklejony na k. XXXVII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Koronka na sztamie”. Rysunek niebieską kredką, podkolorowany szarą akwarelą.

Bibliografia: Materiały, k. 104 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 183).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada fotografię pracy. Nie udało się odnaleźć odpowiadającej opisowi fotografii w archiwum edytora w BN. sztam (daw.) – pień.

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (poprzednia poz. kat.).

1494/XII

Korony drzew

Materiał i technika: akwarela, papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na k. XXXVII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u góry.

Opis, sygnatury, napisy: Akwarelowe szkice koron drzew w tonacji sepiowo-zielonej.

Bibliografia: Materiały, k. 105 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 184).

Uwagi: Opis akwareli za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (następna poz. kat.).

1495/XII

Chata

Tytuł: Domek wiejski (PWsz), Chaty (BN).

Czas powstania: 1859 lub 1869.

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, gruby, biały papier.

Wymiary: 12,8 × 11,4 – naklejony na k. XXXVII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu.

Opis, sygnatury, napisy: Wiejska chata z wysokim dwuspadowym dachem, widoczna od strony ściany szczytowej. Z prawej strony zbliża się do domu tęga kobieta w czepcu na głowie, w głębi

zarysy bujnej roślinności. „Rysunek piórkim, zakolorowany akwarelą”. W lewym dolnym rogu sygnatura: „C. Norwid 1869 (czy 1859?) [uwaga w nawiasie – Z.P.]”.

Bibliografia: Materiały, k. 105 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 184); PWsz 11, 350 poz. 155; Kalendarz 2, 436; Kalendarz 3, 30.

Reprodukcje: PWsz 11, il. 155; Melbechowska-Luty 2001, il. 146.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. W BN znajduje się fotografia pracy (nr inw. F.260 – wraz z drugą akwarelą).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (poprzednia poz. kat.).

1496/XII

Puchacze

Materiał i technika: ołówek, tusz, akwarela, biały papier.

Wymiary: 10 × 7,5 – umieszczony na k. XXXVIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Puchacze. Rysunek podkolorowany sepiowo-szaro.

Bibliografia: Materiały, k. 105 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 184).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1497/XII

Kaczka

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, cienki papier.

Wymiary: 5,3 × 5,3 – naklejony u dołu po lewej, na białą kartę (20,8 × 14,5; do niej przyklejono rysunek następny oraz drzeworyt o wym.: 13,2 × 14,4), która doklejona została do k. XXXVIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, u dołu po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] kaczka pędząca ku lewej. Rysunek ołówkiem na to piórem, tuszem. Po prawej u góry napis: »Canard!«, po lewej u dołu podpis: »C. Norwid«”.

Bibliografia: Materiały, k. 105 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 184, 185).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim Materiały, (jw.).

canard (fr.) – kaczka.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie prace: poz. kat. 1498/XII, 1499/XII oraz drzeworyt obcej ręki wycięty z francuskiej gazety: „psy dopadły jelenia”.

1498/XII

Kot

Materiał i technika: ołówek, grubszy biały papier.

Wymiary: 5 × 4,5 (przyklejony u dołu po prawej na białej karcie o wym.: 20,8 × 15,4, do której przyklejono rysunek poprzedni oraz drzeworyt o wym.: 13,2 × 14,4) – naklejony na k. XXXVIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Myjący się kot.

Bibliografia: Materiały, k. 106 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 184).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.), który odnotował, że posiada jego fotografię. Nie udało się odnaleźć fotografii w archiwum edytora w BN.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie prace: poz. kat. 1497/XII, 1499/XII oraz drzeworyt obcej ręki wycięty z francuskiej gazety: „psy dopadły jelenia”.

1499/XII

Zwierzęta domowe

Materiał i technika: ołówek, grubszy biały papier.

Wymiary: 16,7 × 14,8 – naklejony na odwrocie k. z dwoma rysunkami (zob. dwie poprzednie poz. oraz drzeworyt wycięty z francuskiej gazety: „psy dopadły jelenia” o wym.: 13,2 × 14,4), ta zaś na k. XXXVIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Szkice dwóch psów, gołębi oraz kaczki lub gęsi.

Bibliografia: Materiały, k. 106 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 184).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie prace: poz. kat. 1497/XII, 1498/XII oraz drzeworyt obcej ręki wycięty z francuskiej gazety: „psy dopadły jelenia”.

1500/XII
Kogut i łabędzie

Czas powstania: 1833 (1853, 1863?).

Materiał i technika: tusz, pióro, dość gruby, biały papier.

Wymiary: 11,4 × 12,2 – naklejony na biały papier (20,8 × 16; tu także przyklejone dwa inne rysunki), u góry; a następnie większy arkusz przyklejony do k. XXXVIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] od lewa u góry kogut stojący z podpisem z praw[ej] strony: »NORWID 1833 (?)«. Od prawa u góry łabędzia głowa z szyją, z dopiskiem od prawa: „skład skreću szyi”, a pod nią trzy mniejsze łabędzie pływające; pośrodku u dołu duży łabędź pływający. Na jego wysokości, przy prawym brzegu drugi podpis i data: »1833 / Norwid«. Wszystko to rysunki delikatne, liniowe, piórkami tuszem”.

Bibliografia: Materiały, k. 106 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 184, 185); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Niewykluczone, że Przesmycki błędnie odczytał datę – należy raczej przypuszczać, że szkic powstał w 1853 lub 1863 r. Zwłaszcza adnotacja dotycząca „skreću szyi”, świadcząca o analitycznym podejściu do szkicu, wskazuje na późniejszy czas powstania pracy.

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie prace: poz. kat. 1501/XII, 1502/XII.

1501/XII
Studium kota

Materiał i technika: ołówek, gruby, biały papier.

Wymiary: 6,7 × 6,8 – naklejony na białym papierze (20,8 × 16; tu także przyklejone dwa inne rysunki), u dołu po lewej; a następnie ten większy arkusz przyklejony do k. XXXVIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Kot siedzący en face i zwracający w tył głowę dla polizania grzbietu. Za nim od prawa druga głowa kocia w profilu”.

Bibliografia: Materiały, k. 107 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 185).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie prace: poz. kat. 1500/XII, 1502/XII.

1502/XII
Trzy kaczk

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 4,5 × 7,3 – naklejony na białym papierze (20,8 × 16; tu także przyklejone dwa inne rysunki), u dołu po prawej; a następnie ten większy arkusz przyklejony do k. XXXVIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Szkic ruchu trzech odchodzących w głąb kaczek”.

Bibliografia: Materiały, k. 107 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 185).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwie prace: poz. kat. 1500/XII, 1501/XII.

1503/XII
Tygrys

Materiał i technika: ołówek, kredka, biały papier.

Wymiary: 7,5 × 12,7 – naklejony na odwrocie kartki białej (20,8 × 16; do niej także przyklejono inny rysunek, zob. poz. następna), u góry; a następnie k. przyklejona do k. XXXIX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Ołówkowy szkic tygrysa. Na nim, brązową kredką sygnatura: „C. Norwid [...]” (data niewyraźna).

Bibliografia: Materiały, k. 107 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 185).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (następna poz. kat.).

1504/XII
Kury i koguty

Materiał i technika: tusz, pióro, poślółki, stary, biały papier.

Wymiary: 11,5 × 11,6 – naklejony na odwrocie kartki białej (20,8 × 16; do niej także przyklejono inny rysunek, zob. poz. poprzednia), u dołu; a następnie przyklejono do k. XXXIX/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Koguty różne i kury z dopiskami u góry na prawo: »Jako kokosz piskłeta swoje«. U dołu na prawo: »Aegypskie[?] kury«. [...] Rysunki piórkim, tuszem i na to piórem atramentem”.

Bibliografia: Materiały, k. 107 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 185).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (poprzednia poz. kat.).

1505/XII Głowa lwa

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 5,6 × 5,8 – naklejony na k. XXXIX/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa lwa.

Bibliografia: Materiały, k. 108 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 185).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (następna poz. kat.) oraz fotografia przedstawiająca lwy.

1506/XII Studia lwów

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 11 × 10 – naklejony na k. XXXIX/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Różne szkice całości i części lwa – ołówkiem linią. Z dopiskami nazw”.

Bibliografia: Materiały, k. 108 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 185).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejona była jeszcze jedna praca (następna poz. kat.) oraz fotografia przedstawiająca lwy.

1507/XII
Lwica w ruchu

Materiał i technika: tusz, pióro, gruby, żółty papier.

Wymiary: 14,3 × 20,5 – naklejony na k. XXXIX/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Lwica w ruchu [...]”. Rysunek pierwotnie piórkim, tuszem, potem na to atramentem piórem i czymś grubym. U góry napis: »Głowa za duża / i proporcje złe / części dobre / N.«. U dołu znać dawny tuszowy podpis: »rysował C. Norwid« (data zakryta nowym na wierzchu grubym podpisem: »C. NORWID«).

Bibliografia: Materiały, k. 108 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 185).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1508/XII
Stojąca lwica

Materiał i technika: tusz, pióro, papier jasnokremowy, ziarnisto-prążkowany.

Wymiary: 13,5 × 19,6 – naklejony na k. XXXIX/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Lwica stojąca bokiem zwrócona ku prawej. Rys[unek] pierwotnie tuszem, piórkim, potem na tym piórem i zapalką atramentem. Z prawej u dołu znać dawny tuszowy podpis małymi literami: »rysował / C. Norwid«, na tym dużymi piórem: »C. NORWID«.

Bibliografia: Materiały, k. 108 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 185, 186).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1509/XII
Nogi wielbłąda przednie

Wymiary: 12,3 × 13,9 – naklejony na kartkę (21 × 16), a następnie na k. XL/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Szkice nóg wielbłądzich. Pośrodku napis: „nogi wielbłąda przednie”.

Bibliografia: Materiały, k. 108 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 186).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1510/XII

Fragmentaryczny szkic wielbłąda

Czas powstania: [1857?]

Materiał i technika: tusz, pióro, poszarzały biały papier.

Wymiary: 12,5 × 14,8 – naklejony na odwrocie kartki (21 × 16), u góry; a następnie na k. XL/12
[?] *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] wielbłąd prawie cały, tylko bez głowy, zwrócony ku prawej, rys[unek] piórk[iem] tuszem, wzmacniany piórem, atram[entem]; podpis przy lewej nodze przedniej: »C. Norwid 1837 (?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 108–109 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 186); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Prawdopodobnie Przesmycki błędnie odczytał datę – rysunek powstał przypuszczalnie w latach 50. (podobnie jak inne szkice wielbłądów zachowane w zbiorach BN).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1511/XII–1514/XII.

1511/XII

Leżący wielbłąd

Czas powstania: ok. 1857 [?].

Materiał i technika: tusz, pióro, stary, biały papier.

Wymiary: 5,7 × 15 (pod rysunkiem poprzednim, zob.) naklejone na k. (21 × 16; z innymi pracami, zob. poz. poprzednia i dwie poz. następne) – naklejony na k. XL/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: »Wielbłąd spoczywający, zwróć[ony] ku lewej i dopisek: »zwykle podniesienie głowy, naturalne u leżącego na wysokość garbu«”.

Bibliografia: Materiały, k. 109 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 186).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1510/XII, 1512/XII–1514/XII.

1512/XII

Głowa wielbłąda zwrócona w lewo

Czas powstania: ok. 1857.

Materiał i technika: tusz, pióro, biały papier.

Wymiary: 5,2×5,2 – naklejony na k. (21×16) z innymi pracami, a następnie na k. XL/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, od prawej u góry.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa wielbłąda zwrócona w lewo.

Bibliografia: Materiały, k. 109 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 186).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1510/XII, 1511/XII, 1513/XII, 1514/XII.

1513/XII

Tył wielbłąda

Czas powstania: ok. 1857.

Materiał i technika: tusz, pióro, poźółkły papier.

Wymiary: 11,8×4,2 naklejone na k. (21×16; z innymi pracami, zob. trzy poprzednie poz.) – naklejony na k. XL/2 albumu, po prawej u dołu.

Opis, sygnatury, napisy: Sylwetka wielbłąda ujęta od tyłu, poniżej brzucha figury zapis: „tył wielbłąda”.

Bibliografia: Materiały, k. 109 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 186).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1510/XII–1512/XII, 1514/XII.

1514/XII

Wielbłąd w pustynnym pejzażu

Czas powstania: 1856, 1869.

Materiał i technika: tusz, pióro, kredka, ołówki, gruby żółtawy, poźółkły papier.

Wymiary: 14,8×18 – naklejony na k. XL/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] wykończony delik[atnie] piórkiem atram[entem] i podkolorow[any] czerw[onym] ołówk[iem] wielbłąd, zwrócony ku prawej, stojący na pustyni wśród wydym i głazów; podpis przy nogach prawych: »C.NORWID – (data była zda się 1856, poprawione ołówkiem na) 1869«”.

Bibliografia: Materiały, k. 109 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 186); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim Materiały, (jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze cztery rysunki: poz. kat. 1510/XII–1513/XII.

1515/XII

Trzy owce

Czas powstania: 1857 [?].

Materiał i technika: tusz, pióro, biały papier.

Wymiary: 6,3 × 12,6 – naklejony u góry po prawej na k. (21 × 15), a następnie na k. XL/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Trzy pasące się owce. Po prawej sygnatura i data: „C. Norwid 1857 (?)”.

Bibliografia: Materiały, k. 109 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 186); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1516/XII, 1517/XII.

1516/XII

Dwie owce

Czas powstania: 1860

Materiał i technika: tusz, pióro, biały papier.

Wymiary: 7 × 12,5 – naklejony w dolnej części k. (21 × 15), a następnie na k. XL/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Dwie owce zwrócone w lewo. Jedna stoi (u góry), druga leży (u dołu). Po prawej u dołu sygnatura z datą: „1860 / C. Norwid”.

Bibliografia: Materiały, k. 110 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 187); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1515/XII, 1517/XII.

1517/XII

Owce z jagniętami

Materiał i technika: tusz, pióro, stary, pożółkły papier.

Wymiary: 7 × 11,2 (schowany pod kartką z poprzednim rysunkiem, naklejony na k.: 21 × 15, a następnie na k. XL/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*).

Opis, sygnatury, napisy: Dwie owce z dwoma jagniętami. W prawym dolnym rogu sygnatura: „C. N(reszta obcięta)”.

Bibliografia: Materiały, k. 110 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 187).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1515/XII, 1516/XII.

1518/XII

Owca z jagniętami

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: tusz, pióro, sepia, kredka, żółtawy ziarnisty papier.

Wymiary: 8,8 × 9,5; naklejony u góry na „odwrocie poprzedzającej dużej ćwiartki (21 × 15)”, schowany pod następnym rysunkiem, a następnie naklejony na k. XLI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] owca z jagniętami – podpis: »C. Norwid / 1863«. Rys. piórk[iem] atram[entem], wzmacniany pędz[elkiem] sepią oraz niebiesk[im] ołówk[iem]”.

Bibliografia: Materiały, k. 110 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 187); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek: poz. kat. 1519/XII oraz dwa wycinki (fragment obcej litografii: głowa owcy i fragment kolorowej reprodukcji: owca z jagnięciem).

1519/XII
Stojące i leżące owce

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 11 × 12,5: przyklejony lewym brzegiem do odwrocia „poprzedzającej dużej ćwiartki (21 × 15)”, a następnie naklejony na k. XLI/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Stojące i leżące owce. Rys[unek] piór[kiem] atram[entem]. Podpis pierwotny, zerdzewiały i zakryty: »C. Norwid 1857« – na tym czarniejszy i większy: »Norwid 1857«”.

Bibliografia: Materiały, k. 110 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 187); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek: poz. kat. 1518/XII oraz dwa wycinki (fragment obcej litografii: głowa owcy i fragment kolorowej reprodukcji: owca z jagnięciem).

1520/XII
Leżące owce

Czas powstania: 1855

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 14 × 12,3 (stara pozółkła kartka) – naklejony na sklejonej z dwóch części kartce (18,3 × 15,6), a następnie na k. XLI/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „W trzech kondygnacjach: α) dwie owce kładące się β) jedna owca leżąca (pod nią z prawa podpis późniejszy atram[entem]: „Norwid”); γ) druga owca leżąca. Z lewa u dołu dawny podpis drobny zerdzewiały: »(ucięte)wid 1855«. Rys[unek] pierw[otnie] piórk[iem] tuszem, potem piórem atramentem”.

Bibliografia: Materiały, k. 111 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 187); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1521/XII
Egipska owca

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 11,3 × 12,3 (nierówny wycinek) – naklejony w górnej części k. XLI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Pięć owiec stojących – napis u góry w lewo: »Egipska owca« – rys[unek] piórk[iem] tusz[em], na to piórem atram[entem]”.

Bibliografia: Materiały, k. 111 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 188).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1522/XII
Trzy leżące owce

Czas powstania: 1855

Materiał i technika: tusz, pióro, żółtkły papier.

Wymiary: 7,2 × 7,6 – naklejony w dolnej części k. XLI/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Dwie kondygnacje: α) dwie owce leżące (pod tym od lewa podpis malutki: »Norwid 1855«); β) jedna owca leżąca – podpis większy z lewa u dołu: »C. Norwid«. Rys[unek] piórk[iem] tusz[em], później na to piórem atram[entem]”.

Bibliografia: Materiały, k. 111 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 188); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1523/XII
Stojący koń I

Materiał i technika: tusz, pióro, żółtkły papier.

Wymiary: 6,1 × 16,2 – naklejony po lewej u góry na kartce (20,6 × 16,2), a następnie na k. XLI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Koń zwrócony w prawo. Poniżej brzucha sygnatura: »C. Norwid”.

Bibliografia: Materiały, k. 112 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 188).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek Norwida: poz. kat. 1513/XII oraz rysunek Juliusza Kossaka (głowa konia).

1524/XII Stojący koń II

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: ołówek, pióro, tusz, papier „rubrowany niebiesko i czerwono”.

Wymiary: 8 × 8 – naklejony u góry pośrodku na kartce (20,6 × 16,2), a następnie na k. XLI/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Koń stojący, zwrócony w prawo. Poniżej jego brzucha sygnatura: „Norwid – 63”.

Bibliografia: Materiały, k. 112 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 188); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek Norwida: poz. kat. 1523/XII oraz rysunek Juliusza Kossaka (głowa konia).

1525/XII Koń padający w biegu

Czas powstania: 1855 lub 1865.

Materiał i technika: tusz, pióro, sepia, gruby, żółtawy papier.

Wymiary: 10,8 × 11,3 – naklejony u góry na kartce (21 × 16,4), a następnie na k. XLII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] koń padający w pędzie na przednie kolana i jeździec w kapturze wylatujący z siodła – za nim druga postać, jakby również siedząca na koniu i chwytająca kogoś rozpuszczoną zasłoną. Rys[unek] piórk[iem] tuszem, podbarw[iony] lekko sepia [...]. Podpis u dołu z lewa: »C. Norwid 1855 (czy 1865?)«”.

Bibliografia: Materiały, k. 112 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 188); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (następna poz. kat.).

1526/XII
Koń pociągowy

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, biały papier.

Wymiary: 6,5 × 9,8 – naklejony u dołu na kartce (21 × 16,4), a następnie na k. XLII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Koń pociągowy zwrócony w prawo.

Bibliografia: Materiały, k. 113 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 188).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejony był jeszcze jeden rysunek (poprzednia poz. kat.).

1527/XII
Stojący koń III

Materiał i technika: ołówek, jasno kremowy papier.

Wymiary: 19,5 × 13,5 – naklejony na k. XLII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Stojący koń, zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo. Na nogach figury sygnatura: „Norwid”.

Bibliografia: Materiały, k. 113 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 189).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1528/XII
Koń zwrócony w prawo

Materiał i technika: ołówek, węgiel, biały papier.

Wymiary: 7,3 × 11 – naklejony u góry na kartkę (19,5 × 13,5), a następnie na k. XLII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Ogólny szkic konia zwróconego w prawo.

Bibliografia: Materiały, k. 113 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 189).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu, u dołu naklejony był obcy sztych „konia rycerskiego”.

1529/XII
Tylina noga konia

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, biały papier.

Wymiary: $5 \times 4,5$ – naklejony na odwrocie kartki ($19,5 \times 16,2$), po lewej u góry, a następnie naklejony na k. XLII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Tylina noga konia z dopiskiem „wyciągnięta” – „ołówk[iem] i na to piór[em] atr[amentem] [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 113 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 189).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1530/XII–1532/XII.

1530/XII
Tylne nogi konia

Materiał i technika: tusz, pióro, biały, prążkowany papier.

Wymiary: $9,6 \times 4,9$ – naklejony na odwrocie kartki ($19,5 \times 16,2$), po lewej u dołu, a następnie naklejony na k. XLII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Kubistyczny szkic tylnych nóg konia.

Bibliografia: Materiały, k. 113 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 189).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1529/XII, 1531/XII, 1532/XII.

1531/XII
Koń z pochyloną głową

Materiał i technika: niebieska kredka, biały papier.

Wymiary: 8×10 – naklejony na odwrocie kartki ($19,5 \times 16,2$), po prawej u góry, a następnie naklejony na k. XLII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Koń zwrócony w prawo, z pochyloną głową. Rysunek wykonany niebieską kredką.

Bibliografia: Materiały, k. 114 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 189).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1529/XII, 1530/XII, 1532/XII.

1532/XII

Koń z jeźdźcem

Materiał i technika: ołówek, tusz, pióro, grubszy żółtawy papier.

Wymiary: 10,7 × 10 – naklejony na odwrocie kartki (19,5 × 16,2), po prawej u dołu, a następnie naklejony k. XLII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] koń romantyczny z jeźdźcem, zrywający się jak pegaz do wzlotu w prawo. Rys[unek] ołówk[iem] i na to piórem atr[amentem] [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 114 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 189).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były także trzy inne rysunki: poz. kat. 1529/XII–1531/XII.

1533/XII

Koń stojący tyłem

Materiał i technika: rysunek, biały papier.

Wymiary: 9,8 × 8,2 (nierówny wycinek) – naklejony po lewej u góry na kartce papieru (21 × 16,5), a następnie na k. XLIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] koń stojący tyłem do widza i widziany w skrócie od tyłu aż ku uszom – elementarny rys[unek] liniowy [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 114 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 190).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1534/XII, 1536/XII.

1534/XII

Karykatura biegnącego konia

Materiał i technika: ołówek, grubszy biały papier.

Wymiary: 7,5 × 8,2 – naklejony po lewej u dołu na kartce papieru (21 × 16,5), a następnie na k. XLIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Karykatura prymitywna konia biegnącego ku lewej z zadartym ogonem”.

Bibliografia: Materiały, k. 114 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 190).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1533/XII, 1535/XII.

1535/XII

Studia koni

Materiał i technika: tusz, pióro, papier listowy.

Wymiary: 16,3 × 10 – naklejony po prawej stronie kartki papieru (21 × 16,5), a następnie na k. XLIII/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Dwa szkice. U góry koń zwrócony w prawo, u dołu przód konia w uprzęży, w profilu.

Bibliografia: Materiały, k. 114 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 190).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

Na tej samej stronie albumu naklejone były jeszcze dwa rysunki: poz. kat. 1533/XII, 1534/XII.

1536/XII

Jeździec w kapeluszu na koniu

Czas powstania: 1858

Materiał i technika: tusz, pióro, biały, średnio gruby papier.

Wymiary: 17,4 × 14,6 – naklejony na k. XLIII/2 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] jeździec europejski w kapeluszu z wielk[imi] skrzydłami i płaszczu na koniu zwróconym w lewo. Podpis u spodu: »C. Norwid 1858«”.

Bibliografia: Materiały, k. 115 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 190); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

1537/XII

Trzej jeźdźcy i głowa konia

Czas powstania: 1863

Materiał i technika: tusz, pióro, gruby, gładki papier.

Wymiary: 13,7 × 15,3 – naklejony na k. XLIII/3 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: Trzej jeźdźcy na koniach i szkic przodu konia. Pośrodku wysokości, po prawej sygnatura z datą: „C. Norwid 1863”.

Bibliografia: Materiały, k. 115 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 190); Kalendarz 3, 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

1538/XII

Głowa konia

Materiał i technika: ołówek kopiowy, poźółkły papier.

Wymiary: 11,2 × 8,5 – naklejony na k. XLIII/4 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „[...] głowa konia widziana od tyłu i z lewa. Ołówkiem anilinowym fioletowym. Przedszkic”.

Bibliografia: Materiały, k. 115 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 190).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.).

„ołówkiem anilinowym fioletowym” – chodzi o tzw. ołówek kopiowy z rdzeniem nasączonym fioletem metylowym, zostawiającym ślady odporne na ścieranie gumką.

1539/XII

Starzec z kędzierzawą brodą

Materiał i technika: węgiel, sepia, cienki biały papier.

Wymiary: 12,3 × 7,3 – owalny wycinek naklejony na białą kartkę (14 × 8,5), a następnie na k. XLIV/1 *Albumu Aleksandra Dybowskiego*.

Opis, sygnatury, napisy: „Starzec z kędzierzawą brodą, w fałdzistej szacie. Z rękami założonymi przed sobą. Rys[unek] węglem, zakolorowany sepią [...]”.

Bibliografia: Materiały, k. 115 recto (publ.: Przesmycki 2006–2007, s. 190).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, j.w.), który wyrażał niepewność co do autorstwa Norwida. Obok rysunku naklejony był sztych głowy Sokratesa i wycinek z jakiejś książki o nim.

1540/XII

Popiersie kobiety w welonie

Tytuł: Głowa młodej kobiety (BN).

Czas powstania: 1871

Materiał i technika: tusz, pióro, akwarela, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety w welonie na głowie, zwrócone $\frac{3}{4}$ w lewo. Wzdłuż prawego brzegu, w górę sygnatura i data: „C. NORWID 1871”.

Uwagi: W BN znajduje się kilka fotografii pracy, pochodzących ze zbiorów Z. Przesmyckiego: nr inw. F.126, F.14853 oraz F.127 (z inną pracą).

Uznano, że akwarela pochodzi z *Albumu Aleksandra Dybowskiego*, na co wskazywać może podobieństwo do innych wizerunków kobiecych z tego zbioru. W opisie sporządzonym przez Przesmyckiego brak jednej kartki (być może na niej znajdował się opis niniejszej akwareli), natomiast na fotografii F.127 portret ten zestawiony jest z głową gladiatora pochodzącą z tegoż albumu – poz. kat.1330/XII.

XIII. ALBUM DLA ANTONIEGO ZALESKIEGO

XIV. ALBUM DLA BOGUSŁAWY MAŃKOWSKIEJ

XV. ALBUM HRABIEGO ADAMA PLATERA

XVI. ALBUM DLA STANISŁAWA POTOCKIEGO

XVII. ALBUM Z KARYKATURAMI

XVIII. DZIENNIK PODRÓŻY DO AMERYKI

**XIX. SZKICOWNIK NALEŻĄCY DO
HELENY DĄBCZAŃSKIEJ BUDZYNOWSKIEJ**

1541/XIII
ALBUM DLA ANTONIEGO ZALESKIEGO

Bibliografia: PWsz 10, 243; Kalendarz 2, 655.

Uwagi: Brak szerszych informacji na temat albumu. Jedynym śladem jego istnienia jest informacja pochodząca z listu Antoniego Zaleskiego do Norwida z 24 lutego 1877 r. Zaleski dziękował za przesłany mu przez Norwida wizerunek świętego (obcej ręki): „miły prezencik, który chować będę jako pamiątkę, razem z twoim Album, którymeś mnie przed laty obdarzył” (rękopis w zbiorach BN, sygnatura rps. IV 6290 – publ.: PWsz, jw.).

1542/XIV
ALBUM DLA BOGUSŁAWY MAŃKOWSKIEJ

Proweniencja (historia obiektu): Norwid ofiarował album Bogusławie Mańkowskiej. W 1909 r. był prawdopodobnie w posiadaniu wnuka Mańkowskiej Tomasza hr. Ostrowskiego.

Bibliografia: Korespondencja Z. Przesmyckiego, t. 1, k. 57; Kalendarz 2, 350.

Uwagi: Brak szerszych informacji na temat albumu. Jedynym śladem jego istnienia jest informacja pochodząca z listu Franciszka Chłapowskiego do Zenona Przesmyckiego z 14 listopada 1909 r.: „Dziś byłem u p. Barbary hr. Mycielskiej [...]. Pamięta C. Norwida, który był u jej matki Mańkowskiej i darował album z rysunk[ami]. Są i wiersze i wycinane czy wyskubane z papieru portreciki (pod stołem przy rozmowie). Album to musi mieć wnuk pani Mańkowskiej Tomasz hr. Ostrowski” (Korespondencja Z. Przesmyckiego, jw.).

1543/XV
ALBUM HRABIEGO ADAMA PLATERA

Opis, sygnatury, napisy: Album mieszczący 300–400 rysunków Norwida.

Proweniencja (historia obiektu): Album stanowił przed 1904 r. własność hr. Adama Platera.

Bibliografia: Chłapowski 1904, s. 2; Przesmycki 1904, s. 433; Zrębowski 1937, s. 995; Kalendarz 2, 774.

Uwagi: Brak szczegółowych informacji na temat albumu. Jedynym śladem jego istnienia jest nota pochodząca od hr. Wawrzyńca Engeströma, przywołana w sprawozdaniu z odczytu Franciszka Chłapowskiego w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk: „Oprócz albumu przedłożonego przez p. radcę Chłapowskiego [mowa o *Albumie berlińskim* – E.Ch.], twierdzi p. Engeström,

istniało jeszcze inne album prac Norwida. Było ono własnością hr. Adama Platera i zawierało 300–400 rysunków. Gdzie się podziało, czy istnieje jeszcze? na to odpowiedzieć nie potrafi, wyraża jednak życzenie, aby tak to, jak i album pana Chłapowskiego, chociaż w reprodukcjach było złożone do jakiegoś instytut naukowego, jako pamiątka po pierwszorzędnym rysowniku polskim” (Chłapowski 1904, jw.). Nie wiadomo o którego Adama Platera, będącego właścicielem zbioru, chodzi. W *Kalendarzu życia i twórczości Cypriana Norwida* wysunięto przypuszczenie, że pochodzący z wielkopolskiej linii Platerów: Adam Kazimierz Plater lub Adam Mikołaj Plater mogli wejść w posiadanie nieznanego dziś albumu Norwida, być może należącego wcześniej do Cezarego Platera (Kalendarz 2, jw.).

1544/XVI

ALBUM DLA STANISŁAWA POTOCKIEGO

Bibliografia: Kalendarz 2, 754–755.

Uwagi: Brak bliższych informacji na temat albumu. Jedynym śladem jego istnienia jest notatka zapisana na bilecie wizytowym Stanisława Potockiego, zachowana pośród spuścizny Norwida: „Merci, mes fidèles gens m’ont rendu votre ravissant album” (Dziękuję, moi ludzie oddali mi twój zachwycający album) (BN, sygnatura rps IV 6290, k. 115). Być może tej sprawy dotyczyły dwa niedatowane listy Potockiego do Norwida, w których nadawca wspomina o „interesującym podarku” oraz przekazuje Norwidowi informację, że planuje ten „cenny dar” wysłać „do przyjaciela, barona Korffa, dowodzącego regimentem Królewskiej Gwardii Pruskiej [...]” (Kalendarz 2, 755).

1545/XVII

ALBUM Z KARYKATURAMI

Opis, sygnatury, napisy: „[...] album złożone z 260 rysunków Norwida, wyłącznie karykatur osób współczesnych, zajmujących poważne stanowisko tak w literaturze, jak i w sztuce, oraz w ogóle w społeczeństwie”.

Proweniencja (historia obiektu): W 1883 r. album stanowił własność pana S., mieszkającego w okolicy Siedlec. Nie udało się ustalić tożsamości wspomnianej osoby.

Bibliografia: *Spuścizna po Norwidzie*, „Kurier Warszawski” 1883 nr 137a (5 czerwca), s. 3; „Nowa Reforma” 1883, nr 126, s. 3; Kalendarz 2, 792.

Uwagi: Brak szerszych informacji na temat albumu. Jedynym śladem istnienia obiektu jest anonimowa notatka zamieszczona na łamach „Kuriera Warszawskiego” (jw.), według której album znajdował się „u jednego z obywateli ziemskich pana S., pod Siedlcami”.

1546/XVIII
DZIENNIK PODRÓŻY DO AMERYKI

Tytuły: Dziennik żeglugi do Ameryki (PWsz 7), Dziennik podróży do Ameryki (PWsz 11).

Czas powstania: [1852–1854]

Opis, sygnatury, napisy: Dziennik „przeplatany słowy i szkicami”.

Proweniencja (historia obiektu): W 1858 r. dziennik ten oglądał w Paryżu J.I. Kraszewski. Dalsze losy zbioru nieznane.

Bibliografia: Kraszewski 1874, s. 316–317 (przedruk: Kraszewski 1977, s. 318–319); PWsz 7, 466; PWsz 11, 209; Polanowska 1998, s. 139; Kalendarz 1, 719.

Uwagi: Brak szerszych informacji na temat dziennika. Jedynym śladem istnienia dokumentu jest relacja Kraszewskiego: „W czasie podróży swej do Ameryki, w której wycierpiał wiele, Cyprian na pokładzie okrętu rysował, co widział, utrzymywał rodzaj dziennika przeplatanego słowy i szkicami. Ta księga pamiątek jest niezmiernie zajmująca. Szkic piórem Norwida czasem bywa wyborny, pojęcie przedmiotów, schwycenie ich wyrazu nader szczęśliwe. [...] Może z całej puścizny po tej nieszczęśliwej ofierze czasu, temperamentu, szkoły, nie wiem, najcenniejszy będzie ów album rysunków ze statku, który go wiozł do Ameryki. Tu on zapomniał, że musiał być wieszchem jeniálním i był prostodusznym tłumaczem swoich wrażeń” (Kraszewski, jw.).

Kilka rysunków powstałych w trakcie podróży do Ameryki, zapewne analogicznych do szkiców wypełniających dziennik, znajduje się w zbiorach BN (Katalog III, poz. 647–649), kolejnych kilka wkleił Norwid do *Albumu Aleksandra Dybowskiego* (poz. kat. 1406/XII, 1443/XII, 1450/XII, 1453/XII, 1470/XII, 1478/XII, 1490/XII).

1547/XIX
SZKICOWNIK NALEŻĄCY DO HELENY DĄBCZAŃSKIEJ
BUDZYNOWSKIEJ

Bibliografia: Korespondencja Z. Przesmyckiego, t. 4, k. 10, 11, 14, 15; Koc 1980, s. 263–264; Koc 2006, s. 132.

Uwagi: Jedynym śladem istnienia Norwidowskiego szkicownika jest korespondencja Witolda Rubczyńskiego z Zenonem Przesmyckim zachowana w archiwum edytora. 3 lutego 1909 r. Rubczyński donosił o norwidianach znajdujących się w zbiorach kolekcjonerki Heleny Dąbczańskiej Budzynowskiej we Lwowie: liście, autoportrecie (*Autoportret florencki*, zob. Katalog III, poz. 538) i szkicowniku (Korespondencja Z. Przesmyckiego, k. 10–11). Kilka miesięcy później Rubczyński pisał, że oglądał materiały oraz że właścicielka zgodziła się na przesłanie ich do Muzeum Narodowego w Krakowie, gdzie miały zostać sfotografowane przez Konstanego Laszczkę (karta pocztowa

z 23 listopada 1909; jw., k. 14). Materiały zapewne trafiły do Przesmyckiego, skoro na początku następnego roku Rubczyński prosił go o zwrot szkicownika do Dąbczańskiej, która zgodziła się przedłużyć czas wypożyczenia obiektów o kolejny miesiąc (j.w., k. 15). Nie wiadomo, czy szkicownik został sfotografowany, nie udało się również odnaleźć innych wzmianek dotyczących obiektu w archiwum edytora.

ZAGINIONE KARTY Z ALBUMÓW AUTORSKICH

Dziewczyna w ogrodzie i inne szkice

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18,5 × 23

Opis, sygnatury, napisy: Zbiór luźnych szkiców. W górnym rzędzie: głowa starca z szeroką brodą en face; karykaturalna postać w cylindrze; lewy profil kobiety; profil męskiej brodatej głowy. W środkowym rzędzie: oko; wysoki młody człowiek z brodą, w tużurku wsparty ręką o stół, w profilu; dziewczyna wsparta łokciem o stół (słup?). U dołu: karykatura mężczyzny w cylindrze i w prawym profilu; popiersie wąsatego jegomościa w polskim stroju; dziewczyna siedząca w ogrodzie, do której podbiega wyżeł.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek pochodzi z *Albumu berlińskiego*, ofiarowanego przez Norwida przyjacielowi Włodzimierzowi Łubieńskiemu (być może jeszcze przed wyjazdem z Berlina w sierpniu 1846). W 1878 r. Maria Łubieńska podarowała album w prezencie ślubnym Franciszkowi Chłapowskiemu. Później przeszedł w ręce Aleksandra Ziemskiego, od którego został w 1927 r. zakupiony do zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie (MNW, Gabinet Grafiki i Rysunku Nowożytnego Polskiego, nr inw. Rys. Pol.1843, dawny nr inw. 72317). Opis niniejszej karty pochodzi ze szczegółowego opisu albumu, wykonanego przez Przesmyckiego w czasie, gdy zbiór należał do Chłapowskiego, z poprawkami, naniesionymi wtórnie przez nieznaną osobę, a odnoszącymi się do stanu zbioru, będącego już własnością MNW (Materiały, k. 386). Można przypuszczać, że karta została odłączona od albumu już po nabyciu przez Muzeum. Nieznane są bliższe okoliczności jej zaginięcia.

Bibliografia: Materiały, k. 386; Katalog I, 55.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, j.w.).

Na odwrocie znajdował się szkic *Głowy Marii Kalergis z kwiatami we włosach*; następna poz. kat. Szczegółowy opis całego albumu – Katalog I, s. 51–305.

1548b/I

Głowa Marii Kalergis z kwiatami we włosach

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 18,5 × 23

Opis, sygnatury, napisy: Głowa młodej kobiety z kwiatami we włosach, w profilu.

Proweniencja (historia obiektu): Jest to karta pochodząca z *Albumu berlińskiego* Norwida, który autor podarował swemu przyjacielowi Włodzimierzowi Łubieńskiemu (być może jeszcze przed wyjazdem z Berlina w sierpniu 1846). Dalsze dzieje obiektu, zob. Uwagi do poprzedniej poz. kat.

Bibliografia: Materiały, k. 386; Katalog I, 55.

Uwagi: Przesmycki sugeruje, że jest to portret Marii Kalergis (Materiały, jw.).

Na odwrocie znajdował się rysunek *Dziewczyna w ogrodzie i inne szkice*; poprzednia poz. kat.

1549/I–1553/I

1549/I
Żydowski bankier

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Brodaty Żyd, w ujęciu na wprost, w futrzanej czapie, ujęty w półpostaci, siedzący za stołem. Prawą ręką podtrzymuje niewielką szalkową wagę jubilerską. Przed nim na stole leży kartka papieru i kilka rozrzuconych monet. W lewym dolnym rogu, wzdłuż ściętego ukośnie narożnika sygnatura i data: „NORWID. / 1846”.

Proweniencja (historia obiektu): Karta wykonana z ciemnego papieru, na którą został naklejony rysunek wraz z czterema innymi szkicami, została najpewniej wycięta z *Albumu berlińskiego*, ofiarowanego przez Norwida Włodzimierzowi Łubieńskiemu (pełne informacje na temat albumu – zob. Katalog I, 53–55). Album złożony był z kart w kolorach: kremowym i brązowym (w różnych odcieniach). Niewykluczone, że Norwid wyciął kartę jeszcze przed przekazaniem albumu Łubieńskiemu, na podarek dla innej osoby. Świadczą o tym sygnatury i daty zapisane na szkicach (w albumie rysunki były z zasady niesygnowane).

Uwagi: Rysunek został naklejony na arkusz ciemnego (brązowego) papieru wraz z czterema innymi szkicami (następne poz. kat.). Układ wklejek przypomina metodę łączenia prac, jaką zastosował Norwid w *Albumie berlińskim*. W zbiorach Biblioteki Narodowej znajdują się dwie fotografie naklejonych na podkładkę rysunków pochodzące ze zbiorów Z. Przesmyckiego: nr inw. F.14877; F.14878.

1550/I

Głowa mężczyzny w podeszłym wieku

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa mężczyzny w podeszłym wieku, w prawym profilu. Twarz o wydatnym orlim nosie i wysuniętej dolnej szczęce, górna warga podwinięta pod wargę dolną. Włosy zaczesane do tyłu, opadające na kark. Wzdłuż dolnego, nieregularnie ściętego brzegu sygnatura i data: „norwid: 1846”.

Proweniencja (historia obiektu): zob. poprzednia poz. kat.

Uwagi: Rysunek został naklejony na arkusz ciemnego papieru wraz z czterema szkicami (poprzednia i dwie następne poz. kat.). Zob Uwagi do poprzedniej poz. kat. Fotografia całej karty znajduje się na s. 312.

1551/I
Młoda kobieta z amforą

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Opis, sygnatura, napisy: Młoda kobieta w półpostaci, w ujęciu en face. Ubrana w luźną szatę z okrągłym dekoltem obszytą szeroką taśmą. Twarz o regularnych, idealizowanych rysach, z długimi swobodnie falującymi włosami, głowa lekko pochylona i zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo. Obiema rękami kobieta unosi obficie udrapowaną tkaninę, spod której wyłania się amfora stojąca na jakimś pulpicie. Po prawej, na dalszym planie zarysy pejzażu z łańcuchem górskim, niżej, obok postaci sygnatura i data: „NORWID. / 1846.”.

Proweniencja (historia obiektu): zob. poz. kat. 1549/I.

Uwagi: Rysunek został naklejony na arkusz ciemnego papieru wraz z czterema szkicami (dwie poprzednie i dwie następne poz. kat.). Zob. Uwagi do poz. kat. 1549/I.

Fotografia całej karty znajduje się na s. 312.

1552/I

Popiersie mężczyzny w wieniec laurowym

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodego mężczyzny w lewym profilu. Szczupła twarz o ostrych rysach i wydatnym orlim nosie. Włosy półdługie, niestarannie uczesane. Na głowie wieniec laurowy, schematycznie naszkicowany. Wzdłuż prawej krawędzi wycinka sygnatura i data: „NORWID 18[...]”.

Proweniencja (historia obiektu): zob. poz. kat. 1549/I.

Uwagi: Rysunek został naklejony na arkusz ciemnego papieru wraz z czterema szkicami (trzy poprzednie i następna poz. kat.). Zob. Uwagi do poz. kat. 1549/I.

Fotografia całej karty znajduje się na s. 312.

1553/I

Starzec z torbą u pasa

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Brodaty, długowłosy starzec w półpostaci, zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo. Ubrany w luźną, przepasaną szatę, z torbą u pasa. W prawym dolnym rogu sygnatura i data: „CN: / 1846.” (CN w formie monogramu wiązane).

Proweniencja (historia obiektu): zob. poz. kat. 1549/I.

Uwagi: Rysunek został naklejony na arkusz ciemnego papieru wraz z czterema szkicami (poprzednie poz. kat.). Zob. Uwagi do poz. kat. 1549/I.
Fotografia całej karty znajduje się na s. 312.

1554/I–1558/I

1554/I
Zamyślony starzec

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Zamyślony starzec w antykizowanej szacie, z długą brodą, zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo. Ręce splecione na brzuchu, z dłońmi wsuniętymi w szerokie rękawy. W lewym dolnym rogu na kamiennym bloku [?] symbol krzyża spleciony z literą „S”. W prawym dolnym rogu ukośnie w górę sygnatura z datą: „NORWID / 1846”.

Proweniencja (historia obiektu): Ten oraz cztery inne szkice, naklejone wraz z nim na arkusz ciemnego papieru zostały ofiarowane Magdalenie Gołuchowskiej, żonie Józefa (filozofa, wykładowcy filozofii na uniwersytecie w Wilnie), o czym świadczy dedykacja wpisana obcą ręką na karcie (zob. Uwagi). 1 lipca 1846 r. Norwid prawdopodobnie uczestniczył w obiedzie, zorganizowanym przez Gołuchowskiego ku czci Fryderyka Schellinga (poeta otrzymał zaproszenie na tę uroczystość) (zob. Kalendarz 1, 209). Nie wiadomo, czy to sam Norwid podarował zbiór szkiców

Gołuchowskiej, czy też trafiły do niej za pośrednictwem trzeciej osoby. Karta mieszcząca te rysunki pochodzi najpewniej z *Albumu berlińskiego*, ofiarowanego przez Norwida Włodzimierzowi Łubieńskiemu (pełne informacje na temat albumu – zob. Katalog I, 53–55). Album złożony był z kart w kolorach: kremowym i brązowym (w różnych odcieniach). Norwid zapewne wyciął kartę jeszcze przed przekazaniem albumu Łubieńskiemu, o czym świadczą sygnatury i daty zapisane na szkicach (w albumie rysunki były z zasady niesygnowane).

Uwagi: Rysunek został naklejony na ciemny (brązowy?) arkusz papieru wraz z czterema innymi szkicami Norwida (następne poz. kat.). W prawym dolnym rogu karty znajdowała się dedykacja obcej ręki: „dla Pani Gołuchowskiej”. Układ wklejek przypomina metodę łączenia prac, jaką zastosował Norwid w *Albumie berlińskim* (zob. np. Katalog I, 104, 154, 200). W zbiorach Biblioteki Narodowej znajdują się dwie fotografie wypełnionej rysunkami karty, pochodzące ze zbiorów Z. Przesmyckiego: nr inw. F.79; F.14873.

Fotografia całej karty znajduje się na s. 318.

1555/I

Popiersie młodzieńca w lewym profilu

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodego mężczyzny z niewielkim zarostem na twarzy, w lewym profilu. Szkicowo zaznaczony luźny strój. W prawym dolnym rogu sygnatura: „CN. / 1846.” (CN w formie monogramu wiązanego).

Proweniencja (historia obiektu): zob. poz. kat. 1554/I.

Uwagi: Rysunek został naklejony na ciemny (brązowy?) arkusz papieru wraz z czterema innymi szkicami Norwida (poprzednia i trzy następne poz. kat.). Karta pochodzi zapewne z *Albumu berlińskiego*, który Norwid podarował swemu przyjacielowi Włodzimierzowi Łubieńskiemu. Zob. Uwagi do poprzedniej poz. kat. Fotografia całej karty znajduje się na s. 318.

1556/I

Mnich

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Postać idącego zakonnika, w habicie, z różańcem u pasa, ujęta w profilu, poniżej kolan, w lewym profilu. W tle sumarycznie zaznaczony pejzaż z ruinami po lewej. W lewym dolnym rogu data „1846.”, w prawym sygnatura: „CN.” (CN w formie monogramu wiązanego).

Proweniencja (historia obiektu): zob. poz. kat. 1554/I.

Uwagi: Rysunek został naklejony na ciemny (brązowy?) arkusz papieru wraz z czterema innymi szkicami Norwida (dwie poprzednie i dwie następne poz. kat.). Karta pochodzi zapewne z *Albumu berlińskiego*, który Norwid podarował swemu przyjacielowi Włodzimierzowi Łubieńskiemu. Zob. Uwagi do poz. kat. 1554/I Fotografia całej karty znajduje się na s. 318.

1557/I

Popiersie młodej kobiety z lekko upiętymi włosami

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety z lekko upiętymi włosami, ujęte w lewym profilu: prosty nos, rysy regularne, szlachetne, lekko otwarte usta. W prawym dolnym rogu sygnatura z datą: „CN. 1846.” (CN w formie monogramu wiązanego).

Proweniencja (historia obiektu): zob. poz. kat. 1554/I.

Uwagi: Rysunek został naklejony na ciemny (brązowy?) arkusz papieru wraz z czterema innymi szkicami Norwida (trzy poprzednie i następna poz. kat.). Karta pochodzi zapewne z *Albumu berlińskiego*, który Norwid podarował swemu przyjacielowi Włodzimierzowi Łubieńskiemu. Zob. Uwagi do poz. kat. 1554/I. Fotografia całej karty znajduje się na s. 318.

1558/I

Wiejski chłopak w futrzanej czapie

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Wiejski chłopak w przepasanej koszuli i wysokiej futrzanej czapie, zwrócony $\frac{3}{4}$ w prawo, ujęty w półpostaci. W lewej ręce trzyma kufel [?]. W prawym dolnym rogu ukośnie w górę sygnatura z datą: „CNor: / 1846” (CN w formie monogramu wiązanego).

Proweniencja (historia obiektu): zob. poz. kat. 1554/I.

Uwagi: Rysunek został naklejony na ciemny (brązowy?) arkusz papieru wraz z czterema innymi szkicami Norwida (poprzednie poz. kat.). Karta pochodzi z *Albumu berlińskiego*, który Norwid podarował swemu przyjacielowi Włodzimierzowi Łubieńskiemu. Zob. Uwagi do poz. kat. 1554/I. Fotografia całej karty znajduje się na s. 318.

1559/II

Portret Lucjana Siemieńskiego

Materiał i technika: ołówek, karton (bilet wizytowy).

Wymiary: 9 × 5

Czas powstania: [ok. 1846]

Opis, sygnatury, napisy: Karykaturalny wizerunek niezgrabnego młodzieńca w „tużurku”, ujęty w profilu. Rysunek wykonany na odwrocie biletu wizytowego „Mrs Waller, Boulevard de l’Observatoire No 10”.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek był wklejony do *Szkicownika I* Norwida, ofiarowanego wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1818, k. 18 – zob. Katalog I, 311). Nie wiadomo, kiedy został odłączony od całości. Widział go jeszcze Przesmycki, który na początku XX w. wykonał szczegółowy opis szkicownika, natomiast w 1916 r. szkicownik znalazł się w zbiorach MNK prawdopodobnie już bez tej wklejki. Szersze informacje na temat dziejów *Szkicownika I*, zob. Katalog I, 309–310.

Bibliografia: Materiały, k. 451; Chlebowska 2003b, s. 273–275; Chlebowska 2004, s. 53–55; Katalog I, 311, 350.

Reprodukcje: Z prywatnych zbiorów, s. 7.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, k. 451). Tam informacja, że rysunek naklejoną był na k. 19 szkicownika, obok autokarykatury Norwida (por. Katalog I, 350, poz. 121/II).

Pod nim, wprost na karcie szkicownika znajdował się podpis, obcej ręki: „Lucyan Siemieński”. Szersze informacje na temat *Szkicownika I*, zob. Katalog I, 309–312.

Lucjan Siemieński (1807–1877) – poeta, nowelista, tłumacz i krytyk literacki. Norwid poznał go w Brukseli w 1846 r., w późniejszym okresie przesłał do redagowanego przez Siemieńskiego „Czasu” swój utwór *Zarysy z Rzymu*. W latach 50, na łamach literackiego dodatku do pisma ukazało się kilka nowel Norwida.

1560/II

Młodzieniec z gazetami na drążkach pod pachą

Czas powstania: ok. 1846

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 16,5 × 12,5 – naklejony na jasnoniebieską kartę albumu.

Opis, sygnatury, napisy: Młodzieniec z gazetami na drążkach pod pachą, ujęty w całej postaci, w profilu. Z boku na wklejce podpis obcej ręki: „Kalinka”.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek był wklejony do *Szkicownika I* Norwida, znajdującego się obecnie w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1818, k. 31). Zob. informacje proveniencyjne poprzedniej poz. kat.

Bibliografia: Materiały, k. 455; Chlebowska 2012b, s. 185, 186; Katalog I, 311.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, k. 455). Tam informacja, że rysunek naklejony był na k. 31 szkicownika.

Szersze informacje na temat *Szkicownika I*, zob. Katalog I, 309–312.

1561/IV

Postać męska i scena w karczmie

Tytuł: Scena towarzyska przy stole (BN).

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 18,2 × 27,1

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej stojący mężczyzna we fraku, z rękami złożonymi na plecach, w lewym profilu. Obok scena z karczmy. Przy niewielkim stoliku siedzą dwaj mężczyźni: brodaty starzec w kapeluszu z szerokim rondem, w długiej szacie i chłop z długimi włosami i grzywką

przyciętą nad czołem. Obok niego na stole kufel z piwem. Pomiędzy nimi stoi, pochylając się w ich stronę, postać w dziwnym nakryciu głowy, wskazujący prawą ręką w bok. Z prawej strony do stołu podchodzi dziecko. Pod krzesłem starca siedzi pies. Na ścianie za postaciami kartka z sygnaturą i datą: „CN 1846” (CN w formie monogramu wiążanego).

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkicowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Jeszcze przed nabyciem szkicowników przez MNK karta została zapewne wyrwana z poszytu, nie została bowiem odnotowana w dokumentacji muzealnej. Okoliczności zaginięcia karty nie są znane. Szersze informacje na temat dziejów *Szkicownika III*, zob. Katalog I, 309–310.

Bibliografia: Materiały, k. 425; Chlebowska 2018c, s. 187.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Tam informacja, że rysunek znajdował się na k. 10 szkicownika. Szersze informacje na temat *Szkicownika III*, zob. Katalog I, 309, 431–432.

W BN znajdują się dwie fotografie pracy pochodzące ze zbiorów Z. Przesmyckiego: nr inw. F.106; F.107.

1562/IV

Metternich odznaczający Jakuba Szelę

Tytuł: Metternich i Szela (Grajewski 1972), Metternich odznaczający Jakuba Szelę (Melbechowska-Luty).

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: pióro, tusz, papier.

Wymiary: 18,2 × 27,1

Opis, sygnatury, napisy: Scena figuralna w salonie. Po prawej szczupły mężczyzna, zwrócony w lewo, we fraku przypina order stojącemu naprzeciw niego barczystemu chłopu. Ten, ubrany w sukmanę, w prawej dłoni trzyma długi kij (cep?), a w lewej rogatywkę. Na drugim planie po prawej krzesło stojące przy niewielkim stoliku oraz upięta nad meblami kotara.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkiecowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Dalsze dzieje – zob. poprzednia poz. kat.

Bibliografia: Materiały, k. 428; Z prywatnych zbiorów 1910, s. 5–6; Grajewski 1972, s. 191 poz. 11064; Syzdół 1991–1992, s. 69; Melbechowska-Luty 2001, s. 204; Kalendarz 1, 210; Chlebowska 2018c, s. 187.

Reprodukcje: Z prywatnych zbiorów 1910, s. 7; Melbechowska-Luty 2001, il. 210.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Tam informacja, że rysunek znajdował się na k. 15 *Szkicownika III*. Szersze informacje na temat zbioru, zob. Katalog I, 309, 431–432. Metternich – właśc. Klemens Wentzel Lothar Nepomuk, książę von Metternich-Winneburg (1773–1859) – austriacki dyplomata i polityk; minister spraw zagranicznych (1809–1848) oraz kanclerz Austrii (1821–1848).

Jakub Szela (1787–1862 lub 1866) – gospodarz z podkarpackiej wsi Smarżowa. W 1846 kierował w okolicach Jasła wystąpieniami chłopskimi zw. rzezią galicyjską, skierowaną przeciw właścicielom majątków i dworów szlacheckich.

Począwszy od 1846 r. w prasie emigracyjnej pojawiały się pogłoski o rzekomym odznaczeniu Szeli medalem. W istocie zdarzenie takie nie miało nigdy miejsca. Tomasz Szubert uznał, że „ogromny wpływ na utrwalenie poglądu o istnieniu tego odznaczenia miało odlanie w 1846 r. niezwyklego medalionu, pomyślanego jako spluwaczka, z profilami Szeli i Metternicha [...]”. Jedną z cech charakterystycznych sławetnej »Spluwaczki« projektu Henryk Dmochowskiemu były właśnie medale zwieszające się z szyi obu »mężów« ” (Szubert 2014, s. 149).

1563/IV Sobowtóry i inne szkice

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 18,2 × 27,1

Opis, sygnatury, napisy: Trzy szkice. Starszy mężczyzna w okularach, w „tużurku”, z cylindrem i laską, widoczny od tyłu. „Sobowtóry, trzymające się za rękę, realny i jakiś astralny”. Starszy mężczyzna z wąsami w fałdzystym płaszczu, w ujęciu do kolan, niemal en face.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkicowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Dalsze dzieje – zob. poz. kat.?

Bibliografia: Materiały, k. 429–430; Chlebowska 2012b, s. 185, 186.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Tam informacja, że rysunek znajdował się na k. 17 *szkicownika*. Szersze informacje na temat zbioru, zob. Katalog I, 309, 431–432.

1564/IV

Starzec z kagankiem i inne szkice

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 18,2 × 27,1

Opis, sygnatury, napisy: Trzy szkice figuralne. „Patetyczny starzec z długą brodą i kagankiem w ręku”, ujęty w całej postaci, w profilu. Sygnatura i data: „CKN 1846”. „Ranna czy schorowana młoda postać ludzka pół leżąca na plecach i rękach, z bolesnym wyrazem twarzy”. Młoda kobieta w faldzistej szacie, z „dość wolnymi włosami”, w ujęciu en face, do bioder.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkicowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Jeszcze przed nabyciem szkicowników przez MNK karta mieszcząca szkice została zapewne wyrwana z poszytu, nie została bowiem odnotowana w dokumentacji muzealnej. Okoliczności zaginięcia karty nie są znane. W następnej kolejności szkic starca opatrzonej sygnaturą został odcięty od arkusza oraz trafił do zbiorów MNW (*Starzec z lampką oliwną*, nr inw. Rys.Pol.190 071; zob. Katalog III, poz. 548).

Bibliografia: Materiały, k. 430.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, k. 430). Tam informacja, że rysunek znajdował się na k. 21 szkicownika. Szersze informacje na temat zbioru, zob. Katalog I, 309, 431–432.

1565/IV

Postać męska

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 18,2 × 7.

Opis, sygnatury, napisy: Młody mężczyzna w płaszczu i cylindrze, idący w lewo, ujęty w profilu.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkicowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Jeszcze przed nabyciem szkicowników przez muzeum karta mieszcząca rysunek została zapewne wyrwana z poszytu, nie została bowiem odnotowana w dokumentacji muzealnej. Okoliczności zaginięcia karty nie są znane. Na tej samej karcie albumowej znajdował się szkic św. Rodziny siedzącej na

niskiej ławie (występie skalnym?), który w 2019 r. pojawił się na rynku antykwarycznym i został zakupiony do prywatnych zbiorów (*Odpoczynek podczas ucieczki do Egiptu*; zob. Katalog VII).

Bibliografia: Materiały, k. 433–434; Katalog I, s. 432; Chlebowska 2020b, s. 137.

Reprodukcje: cała stronica szkicownika – Chlebowska 2020b, s. 138.

Uwagi: Przed 1916 r. Zenon Przesmycki dokonał szczegółowego opisu szkicownika, w którym znajdował się szkic, stąd znana jest lokalizacja rysunku, który wykonany był na k. 27 (Materiały, j.w.; zob. także Katalog I, s. 431–432). Pierwotne wymiary całej karty: 18,2 × 27,1 cm. Szersze informacje na temat zbioru, zob. Katalog I, 309, 431–432.

W BN znajdują się fotografie całej karty, pochodzące ze zbiorów edytora: nr inw. F.345–348.

1566/IV

Trzy szkice męskich postaci

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 18,2 × 27,1

Opis, sygnatury, napisy: Mężczyzna w tużurku i kaszkiecie z grubą łaską w rękę, o pochylonej sylwetce, w całej postaci, w profilu. Popiersie „bezzarostowego eklezjastyka” w mycce i fałdzistej

szacie, w ujęciu en face. Młody arystokrata z orlim nosem, w pozycji siedzącej, w profilu. Podpis: „C-t Henri de Merode”.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkicowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Jeszcze przed nabyciem szkicowników przez MNK został zapewne wyrwany z poszytu, nie został bowiem odnotowany w dokumentacji muzealnej. Okoliczności zaginięcia karty nie są znane.

Bibliografia: Materiały, k. 435.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, k. 435). Tam informacja, że obiekt znajdował się na 30 k. szkicownika. Szersze informacje na temat zbioru, zob. Katalog I, 309, 431–432. *C-te Henri de Merode* – Count Henri de Merode (fr.): Hrabia Henri Merode (1782–1847), belgijski senator i pisarz. Oddziedziczył tytuł księcia Grimbergen, hrabiego Merode i Świętego Cesarstwa Rzymskiego, markiza Waterloo i księcia Rubempre.

1567/IV Scena przy źródle

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 18,2 × 27,1

Opis, sygnatury, napisy: „Rodzaj krynicy w podstawie kolumny czy w rogu gmachu”. U jej podstawy siedzi dziewczyna, obok niej stoją amfory. Dziewczyna spogląda przez ramię ku młodej kobiecie, ubranej w zwiewną, obficie udrapowaną szatę; postać odchodzi w stronę widza. Po lewej, na dalszym planie zarysy trzeciej postaci. W lewym dolnym rogu sygnatura i data: „Cyp[?] NORW”.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkicowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Jeszcze przed nabyciem szkicowników przez MNK został zapewne wyrwany z poszytu, nie został bowiem odnotowany w dokumentacji muzealnej. Okoliczności zaginięcia karty nie są znane. W 1922 r. rysunek znajdował się w nieznanym sztambuchu, należącym do Stanisława Wasylewskiego.

Bibliografia: Materiały, k. 436–437; Chlebowska 2018c, s. 188.

Reprodukcje: Wasylewski 1922, s. nlb.

Uwagi: Z. Przesmycki odnotował, że rysunek znajdował się na k. 33 szkicownika (Materiały, jw.). Szersze informacje na temat zbioru, zob. Katalog I, 309, 431–432.

1568/IV

Joachim Lelewel i nietoperze

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: ołówek, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Szkicowy portret Joachima Lelewela idącego w lewo. Głowa wysunięta do przodu, nakryta wojskową czapką z daszkiem. Twarz szczupła, z wydatnym nosem, ujęta w bujne bokobrody. Sylwetka mężczyzny lekko przygarbiona, nogi ugięte w kolanach, ręce wysunięte nieco do przodu. Za postacią na tle nieregularnych zarysów chmur trzy lecące nietoperze. W dolnej partii zaznaczona linia gruntu.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkicowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Jeszcze przed nabyciem szkicowników przez MNK został zapewne wyrwany z poszytu, nie został bowiem odnotowany w dokumentacji muzealnej. Okoliczności zaginięcia karty nie są znane.

Bibliografia: Materiały, k. 437; Lelewel 1957, s. 183; Kalendarz 1, 230; Chlebowska 2018c, s. 188.

Reprodukcje: Teka Ia, tabl. 3; Teka II, tabl. 7; Teka IIIb, tabl. 3; Lelewel 1957, po s. 232; Koc 1980, il. 81; Lelewel w dwusetną rocznicę urodzin 1986, il. 43.

Uwagi: Z. Przesmycki odnotował, że rysunek znajdował się na k. 34 szkicownika (Materiały, jw.). Szersze informacje na temat zbioru, zob. Katalog I, 309, 431–432.

Joachim Lelewel (1786–1861) – wybitny uczony i działacz patriotyczny, historyk, numizmatyk i bibliograf. W czasie Powstania Listopadowego członek Rady Administracyjnej, później Rządu Narodowego i prezes Towarzystwa Patriotycznego. Od 1831 r. na emigracji w Paryżu, od 1833 r. w Brukseli. Norwid poznał Lelewela w 1846 r. w trakcie pobytu w Brukseli, najpewniej za pośrednictwem generała Jana Skrzyneckiego.

1569/IV

Szkice męskich postaci i śpiące dziecko

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 18,2 × 27,1

Opis, sygnatury, napisy: Bosy starzec, w fałdzistej szacie zarzuconej na ramię, biegnący w prawo. U dołu sygnatura: „CKN”. Popiersie księdza w okularach, w prawym profilu. Szkic starca w fałdzistej szacie, w ujęciu do kolan, en face. „Dziecko śpiące, z głową wspartą na poduszce, twarzą do widza”.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkicowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Jeszcze przed nabyciem szkicowników przez MNK karta z tymi rysunkami została zapewne wyrwana z poszytu, nie została bowiem odnotowana w dokumentacji muzealnej. Okoliczności zaginięcia karty nie są znane. Fragment karty z figurą biegnącego starca został odcięty i oprawiony, znajduje się w kolekcji prywatnej (zob. Katalog III, 194, poz. 547).

Bibliografia: Materiały, k. 437–438; Chlebowska 2018c, s. 187–190; Chlebowska 2020b, s. 139.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Edytor odnotował, że rysunek znajdował się na k. 35 szkicownika. Szersze informacje na temat zbioru, zob. Katalog I, 309, 431–432.

1570/IV

Dwie męskie postacie w fałdzistych szatach

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: ołówek, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Dwie męskie postacie. Długobrody starzec w fałdzistej szacie, „z pochyloną smutnie głową i wyciągniętymi przed się rękoma”, zwrócony w lewo, niemal w profilu. „Chrystusowa postać w fałdzistej opończy, z bolesnym wyrazem twarzy” w ujęciu do kolan, en face.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkicowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Jeszcze przed nabyciem szkicowników przez MNK został zapewne wyrwany z poszytu, nie został bowiem odnotowany w dokumentacji muzealnej. Okoliczności zaginięcia karty nie są znane.

Bibliografia: Materiały, k. 440–441.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Edytor odnotował, że rysunek znajdował się na k. 39 szkicownika. Szersze informacje na temat zbioru, zob. Katalog I, 309, 431–432.

1571/IV

Popiersie starszego mężczyzny i podróżny

Czas powstania: [1846]

Materiał i technika: ołówek, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie starszego mężczyzny z długimi włosami, wąsami i przystryżonymi bokami, w wielkim chłopskim kapeluszu, w ujęciu en face. Przez ramię ma przełożony rzemień od torby lub ładownicy. Obok stoi mężczyzna w średnim wieku, z orlim nosem, wąsaty, z gładko zaczesanymi włosami, zwrócony w lewo. Dobroduszny, mało inteligentny wyraz twarzy. Mężczyzna ubrany jest w szeroki płaszcz podróżny, w rękę trzyma cylinder. Za postacią porosłe zielskiem niskie głązy.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek znajdował się niegdyś w *Szkicowniku III* Norwida, ofiarowanym wraz z dwoma innymi szkicownikami rodzinie generała Jana Skrzyneckiego, później w kolekcji Adolfa Sternschussa, a od 1916 r. w zbiorach MNK (nr inw. III-r.a.1894). Jeszcze przed nabyciem szkicowników przez MNK został zapewne wyrwany z poszytu, nie został bowiem odnotowany w dokumentacji muzealnej. Okoliczności zaginięcia karty nie są znane.

Bibliografia: Materiały, k. 439–440.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw.). Edytor odnotował, że rysunek znajdował się na k. 38 szkicownika. Szersze informacje na temat zbioru, zob. Katalog I, 309, 431–432.

PRACE ZAGINIONE

PRACE W ALBUMACH OBCYCH 1

W dziale przedstawione są Norwidowskie rysunki oraz akwarele pomieszczone na kartach albumów należących niegdyś do różnych osób, z reguły pochodzących z kręgu bliższych lub dalszych znajomych poety. Katalogowe zestawienie poszczególnych obiektów należących do tego działu poprzedzają krótkie noty zawierające ogólne opisy albumów mieszczących artystyczne norwidiana. Podstawowe informacje na temat tych zbiorów zostały wzbogacone o dane biograficzne właścicieli, uwzględniające przede wszystkim charakter relacji łączących te osoby z Norwidem. Prezentację albumów kończy rejestr tytułów prac plastycznych Norwida, zamieszczonych w poszczególnych albumach, wraz z odpowiadającymi im numerami katalogowymi.

Dział obejmuje plastyczne prace Norwida, które mieściły się w następujących albumach (układ w porządku chronologicznym):

1. album Krystyny Dybowskiej
2. sztambuch Zofii Skrzyneckiej
3. album Marii Trębickiej
4. album Konstancji Górskiej
5. *Album de Marie* Marii z Tyzenhauzów Przeddzieckiej
6. album Michaliny z Dziekońskich Zaleskiej
7. album Zygmunta Krasińskiego
8. album Tytusa Maleszewskiego
9. album *Mieszanina Teresina* Teresy Wodzińskiej
10. album Łucji z Giedroyciów Rautenstrauchowej

11. dziennik Teodora Jełowickiego

12. album Wandy Wagner¹.

Album Krystyny Dybowskiej

Album o wymiarach 16,5 × 23 cm, oprawiony był w jasnobrązową skórzaną okładkę z wytłaczaną dekoracją w kolorze złotym na grzbiecie i na licu. Pośrodku lica widniały inicjały „K.D.”. Krótki opis albumu zachował się w notatkach Zenona Przesmyckiego, poświęconych zawartym w tym zbiorze norwidianom (Notaty, k. 110 r.). Przesmycki odnotował, że w albumie Dybowskiej znajdował się wiersz Ludwika Norwida (k. 8) oraz wiersze Teofila Lenartowicza (k. 22, 39, 42, 43). Pomiędzy karty albumu wsunięta była ponadto kartka z wierszem Norwida: *Mój ostatni sonet* (właśc. *Ostatni mój sonet*). Przesmycki opisał pokrótce siedem Norwidowskich rysunków znajdujących się w albumie. Pozostała zawartość zbioru nie została przez edytora opisana. Tylko jeden rysunek opatrzony jest datą: 1841 (poz. kat. 1574). Najpewniej wszystkie ofiarowane Dybowskiej szkice powstały przed opuszczeniem przez Norwida ojczyzny w 1842 r., w związku z czym dla niedatowanych prac przyjęto czas powstania: ok. 1841.

W komentarzu edytora do odpisu wiersza Norwida Przesmycki podał informację, że album znajdował się w posiadaniu inżyniera Przemysława Rakowskiego, który odstąpił go Antykwarni Warszawskiej, ul. Włodzimierska 4 m. 2 (Materiały norwidowskie 1, k. 287 v.). Dalsze losy albumu są nieznane. Jeden z Norwidowskich szkiców, pochodzących z albumu: ołówkowy portret Augusta Cieszkowskiego, znajduje się obecnie w zbiorach BN (zob. Katalog III, 160, poz. 533) – nieznane są okoliczności wydzielenia rysunku z albumu.

Krystyna Dybowska (1821–1887) – starsza córka stolnika Ksawerego Dybowskiego, przyrodniego dziada Cypriana Norwida, który po śmierci rodziców poety przewodził radzie rodzinnej sprawującej opiekę nad osieroconymi dziećmi. Dwór Dybowskiego w Dębinkach stał się dla Cypriana oraz jego rodzeństwa drugim

¹ Bieżący tom mieści prace z pierwszych czterech albumów. Kolejne znajdują się w tomie następnym.

domem, często tu przebywali, zwłaszcza w trakcie przerw w nauce szkolnej. Krystyna przyjaźniła się z Teofilem Lenartowiczem, który zadeedykował siostrze Dybowskiemu (Krystynie i Brygidzie) swój tomik poezji *Lirenka* (1855), którego okładkę zdobiła kompozycja Norwida *Złoty kubek* (zob. Katalog V, 466–467, poz. 1098).

Bibliografia: Notaty, k. 110 r., Materiały norwidowskie 1, k. 287 v.

Sztambuch Zofii Skrzyneckiej

W 1912 r. Antoni Chołoniewski opublikował na łamach czasopisma „Świat” artykuł *Jan Skrzynecki we wspomnieniach córki*, przynoszący zapis rozmowy z Zofią Skrzynecką. Tekst uzupełniała krótka charakterystyka zbioru rodzinnych pamiątek przechowywanych przez córkę generała w jej krakowskim salonie, przypominającym „jakiś zakątek muzealny”. Artykuł został zilustrowany kilkoma reprodukcjami dzieł sztuki ze zbiorów rodzinnych, pośród których znalazły się cztery rysunki Cypriana Norwida, opatrzone adnotacją: „ze sztambucha Zofii Skrzyneckiej”. Dwa z opublikowanych wówczas rysunków znajdują się obecnie w zbiorach muzealnych (zob. *Popiersia starców* – Katalog III, poz. 553; *Wieśniaczka* – Katalog III, poz. 624), natomiast późniejsze losy dwu pozostałych nie są znane. Chołoniewski w kilku słowach skomentował norwidowskie pamiątki znajdujące się w rękach Skrzyneckiej: „Na stole stare sztambuchy z lat dawnych. Przeglądam ich karty i napotykam rysunki młodziutkiego Norwida, szkicowane w Brukseli na pamiątkę dla panny Skrzyneckiej”. Dalej czytamy, że przy jednym z niewykończonych szkiców poeta wpisał krótki wiersz, którego tekst został przez Chołoniewskiego przytoczony (zob. poz. kat. 1580). Artykuł przynosił zatem informacje na temat trzech zaginionych rysunków Norwida: dwóch zamieszczonych w formie reprodukcji oraz jednego wzmiankowanego w tekście, o nieznanym temacie. Niewykluczone, że w omawianych zbiorach znajdowały się jeszcze inne, nie wzmiankowane w tekście szkice Norwida. Nie wiadomo, czy rysunki znajdowały się w jednym albumie, czy też rozproszone były po różnych sztambuchach, oglądanych przez Chołoniewskiego w salonie Skrzyneckiej. W związku z powyższym, określenie „sztambuch Zofii

Skrzyneckiej” ma charakter wyłącznie umowny i nie tyle odnosi się do konkretnego woluminu, co raczej wskazuje na fakt przynależności każdego z interesujących nas rysunków do jakiegoś albumu należącego do córki generała Jana Skrzyneckiego. Omawiane rysunki zostały najpewniej ofiarowane przez Norwida siostrze Skrzyneckiej, podobnie jak trzy szkicowniki, wypełnione w przeważającej większości jego rysunkami, które znajdują się obecnie w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie (zob. Katalog I, 307–496).

Zofia Skrzynecka – córka generała Jana Zygmunta Skrzyneckiego i Amelii ze Skrzyńskich. W 1846 r. podczas letniego pobytu w Ostendzie Norwid utrzymywał bliskie relacje z rodziną generała, a nawet mieszkał z nimi w tym samym domu, po czym znajomość tę utrzymywał jesienią i na przełomie 1846/1847 r. w Brukseli. W tym czasie poeta ofiarował córkom generała: Jadwidze oraz Zofii trzy swoje szkicowniki oraz wpisywał się do ich pamiątkowych albumów. Po śmierci Jadwigi (1898) należące do niej norwidiana przeszły prawdopodobnie na własność Zofii Skrzyneckiej.

Bibliografia: Chołoniewski 1912, s. 7–10; Norwid 1956, s. 203; DZ, t. 2, s. 338.

Album Marii Trębickiej

Zenon Przesmycki opisał umieszczone w albumie prace plastyczne w rękopiśmianym spisie wykonanym na luźnych kartkach wyrwanych z notesu, włączonym do zbioru: *Materiały norwidowskie z pracowni edytorskiej Zenona Przesmyckiego*, obecnie w zbiorach BN (Materiały norwidowskie 2, k. 173–176). Spis ma charakter pobeżnych, pospiesznie kreślonych notatek. Brak w nim ogólnego opisu albumu, jego oprawy, wymiarów, etc., aczkolwiek można się domyślać, że miał okazałe rozmiary, skoro największa z jego opisanych prac miała wymiary: 30,4 × 44 cm. Spis obejmuje zarówno prace Norwida, jak i innych autorów, a w kilku przypadkach Przesmycki nie zamieścił informacji o autorze, wobec czego trudno rozstrzygnąć, czy daną pracę należy uznać za dzieło twórcy *Solo*, czy za dzieło obce. Nie podawał również numerów kart, lecz ich kolejność w porządku malejącym i tak też ułożył opisy – obiekty szeregował od końca albumu. Jako ostatnia została opisana k. 33

od końca. W albumie znajdowały się trzy grafiki Norwida: *Parabola o świecy pod korcem* z 1855 r. (poz. kat. 1097: Katalog V, 462), *Pragnę* z 1856 r. (poz. kat. 1099: Katalog V, 468) oraz *Improwizacja* z 1844 r. (unikatowy egzemplarz – zob. Katalog VII), wklejone na karcie 5 od końca wraz z sześcioma Norwidowskimi rysunkami (poz. kat. 1582–1585, 1587, 1588) oraz autografem wiersza Norwida *Maryjo, Pani aniołów* ozdobionym rozbudowanym inicjałem M (poz. kat. 1586). Opisy pomieszczonych w albumie prac są, w odróżnieniu od większości opracowywanych przez edytora materiałów, wyjątkowo lapidarne, ograniczone najczęściej do wymiarów, rodzaju użytego papieru i techniki oraz ogólnego określenia tematu, np. „chłopiec z taczka”, „dziewczyna z dzbanem przy studni”, nie zawsze pojawia się również informacja o autorze. Zbiór szkiców pomieszczonych na trzech kartkach naklejonych na przedostatniej albumowej karcie został przedstawiony najbardziej skrótowo, jako „12 karykatur i szkiców piórkiem na białym papierze, 4 także na niebieskim papierze, 7 szkiców ołówkowych na białym papierze” co uniemożliwia ich identyfikację, tym bardziej, że i w tym przypadku zabrakło informacji o autorze. Wiele wskazuje na to, że były to prace Norwida, a reprodukcje wybranych pozycji zostały zamieszczone w opublikowanej przez Tadeusza Piniego edycji *Dzieł Norwida* (Norwid 1934). Mowa o zbiorach szkiców wydrukowanych po s. 352 i po s. 592, wśród których znalazły się dwa rysunki pochodzące z innych stron albumu: *Dziewczyna z dzbanem* (poz. kat. 1583) i *Mężczyzna w opończy* (poz. kat. 1585). Dodatkowym argumentem przemawiającym za tą hipotezą jest wzmianka J.W. Gomulickiego, który oglądał album przed 1939 r. w Bibliotece Ordynacji Kasińskich, o tym że kilka kart z tego albumu zreprodukował Pini (Gomulicki 2003, s. 259). Tylko dwa rysunki Norwida opatrzone były sygnaturą oraz datowane: *Głowa starca w lewym profilu* z 1845 r. i *Pacholę* z 1853 r. Oprócz prac Norwida Przesmycki odnotował w swych notatkach także inne obiekty wklejone do albumu, w tym dzieła obcej ręki. Na k. siódmej od końca znajdowały się „dwa większe rysunki ołówkiem Gierdziejewskiego²” oraz szkic głowy sangwiną (edytor sugeruje, że jest to praca włoska). Na k. 21 od końca naklejona została

² Ignacy Gierdziejewski (1826–1860) – rysownik i malarz związany z cyganerią warszawską, autor przedstawień o tematyce historycznej, religijnej i alegorycznej oraz ilustracji do dzieł romantycznych.

fotografia C. Norwida en face (15,8 × 12,2) z adnotacją „nieznana”. Na k. 32 od końca naklejono drzeworyt ilustracyjny wycięty z nieustalonej gazety, przedstawiający manifestację w Warszawie 1861: „strzelanina do ludu w procesji”, bez podpisu oraz litografię Le Bruna, przedstawiającą portret Wacława Rzewuskiego z 1824 r. Na k. 33 od końca znajdowała się akwaforta, przedstawiająca popiersie kobiece autorstwa Carla Grölla „ofiarowana ks. Mich. Radziwiłłowi”. Album trafił do zbiorów Biblioteki Ordynacji Krasińskich w Warszawie po śmierci męża Marii Trębickiej, Felicjana Faleńskiego (1825–1919)³, w związku z czym w notatkach Przesmyckiego jest nazywany „albumem Faleńskiego” (Materiały norwidowskie 2, k. 173 r.). Obiekt spłonął wraz z innymi zbiorami biblioteki po upadku Powstania Warszawskiego w 1944 r. Kilka prac plastycznych Norwida z tego albumu zreprodukował w 1933 r. Stanisław Wasylewski na łamach „Wiadomości Literackich”, przy edycji *Psałmów-psalmu* (Norwid 1933a).

W związku z niepełnymi informacjami podanymi przez Przesmyckiego do Norwidowskiego zbioru z albumu Marii Trębickiej włączono również te pozycje, co do których nie ma całkowitej pewności, że zostały wykonane przez twórcę *Solo*, opatrując je stosowną adnotacją.

Maria Trębicka (1821–1896) – córka gen. Stanisława Trębickiego. Norwid poznał ją w 1844 r. we Florencji, gdzie towarzyszyła Marii Kalergis. Poetę połączyła z Trębicką głęboka przyjaźń, której śladem jest obszerna korespondencja.

Bibliografia dotycząca całego albumu: Materiały norwidowskie 2, k. 173–176; Gomulicki 2003, s. 259.

³ Felicjan Faleński (1825–1910) – poeta, dramatopisarz, prozaik, tłumacz, uznawany za pol. przedstawiciela parnasizmu. Norwida poznał w Warszawie, w okresie szkolnym – obaj uczęszczali do tego samego gubernialnego gimnazjum na Lesznie. Jego ojciec, Józef, był bliskim współpracownikiem Nikołaja Nowosilcowa. Felicjan z kolei brał czynny udział w niepodległościowej konspiracji, zwłaszcza w okresie Wiosny Ludów, zaś w okresie Powstania Styczniowego związał się z obozem „czerwonych”. W 1858 r. ożenił się z Marią Trębicką.

Poniżej znajdują się dwie ilustracje zamieszczone w edycji *Dzieł* Norwida opracowanej przez Tadeusza Piniego, gromadzące szkice Norwida z albumu Marii Trębickiej – większość szkiców wypełniała najprawdopodobniej trzy arkusze ze szkicami naklejone na przedostatniej karcie albumu, która nie została przez Przemyskiego bardziej szczegółowo opisana (zob. poz. kat. 1589–1591).

Zbiór szkiców Norwida pochodzących z albumu Marii Trębickiej, za: Norwid 1934, po s. 352

Opis: U góry: para w strojach karnawałowych z zamaskowanymi twarzami; *Dziewczyna z dzbanem* (poz. kat. 1583); *Mężczyzna w opończy* (poz. kat. 1585); mężczyzna wysiadający z powozu. U dołu: dwaj mężczyźni w surdutach: jeden z psem, drugi z cylindrem pod pachą; mężczyzna w salonie; osioł.

Zbiór szkiców Norwida pochodzących z albumu Marii Trębickiej, za: Norwid 1934, po s. 592

Opis: Szkice rozmieszczone w dwóch rzędach. U góry: chłopiec z kółkiem; dwaj mężczyźni we frakach; mężczyzna w rozpiętym surducie i rozmawiająca para, z adnotacjami: „Padre mio!”, „[...] do mio [...]sk[...] miel!”. U dołu: mężczyzna palący fajkę; tęga kobieta w wizytowej sukni; mężczyzna otwierający drzwi; trzy postaci i dwa popiersia męskie.

Reprodukcje: chłopiec z kółkiem (Z Norwidem 1990, s. 32 nlb.), mężczyzna we fraku (Z Norwidem 1990, s. 28 nlb); mężczyzna palący fajkę (Z Norwidem 1990, s. 19 nlb).

Album Konstancji Górskiej

Album należący do Konstancji Górskiej znany jest z opisu Zenona Przesmyckiego, zachowanego w rękopiśmiennym archiwum edytora w zbiorach BN (Materiały, k. 117–136). Dokument opatrzony został tytułem: „Spis rysunków Cypriana Norwida w albumie panny Konstancji Górskiej, będących obecnie własnością pani Karnkowskiej w Łazach (przez Teresin)”. Przesmycki zanotował czas powstania opisów: „Skatalogowane w sierpniu 1914 r.”.

Album (wielkości: z oprawą – wys. 23,1 × szer. 30 cm.; bez oprawy, wielkość kart samych – 22,9 × 29,1), oprawny grubo w ciemną, prawie czarną skórę, z wyciskami na froncie, tyle i grzbiecie – czarnymi, na wewnętrznych brzeżkach i na grubości okładki złotymi, z cyfrą na froncie gotycką: „K.G.”, – zawiera 107 bądź żółtawych kart albumowych wypełnionych naklejkami (rysunków, fotografii, sztychów etc.), bądź całokartonowych wklejek różnych widoków z podróży (w litografiach, chromolitografiach, fotografiach etc.). Nieco również portretów – z dedykacjami i bez. Na obu wnętrzach okładek – również naklejki. Rzecz byłaby względnie mało interesująca (widoki podróżne są często nader ordynarne), gdyby nie cały szereg rysunków Norwida [tu wykaz numerów stron albumu wypełnionych pracami Norwida – E. Ch.]. Zdaje się, że było tu ich jeszcze więcej – ale u p. Karnkowskiej powymowano niektóre (patrz spis tych osobnych rysunków)⁴.

W zbiorze Górskiej przeważały rysunki wykonane atramentem (tuszem) oraz piórem, ponadto mieściły się w nim 3 szkice ołówkowe, 5 akwarel (jedna pozycja w albumie oraz 4 luźne) oraz dwie akwaforty (w tym jedna luźna). Zgodnie z przyjętym w Katalogu układem egzemplarze prac graficznych zostały odnotowane w dziale grafiki w tomie piątym: *Wskrzeszenie Łazarza*, naklejone na k. 97 (zob. Katalog V, 434, poz. 1086: Uwagi) oraz górna część akwaforty *Parabola o świecy pod korcem*, zachowana wśród luźnych prac (zob. Katalog V, 465, poz. 1097: Uwagi).

Niemal wszystkie prace Norwida pomieszczone w albumie miały formę wklejek rozmieszczonych nieregularnie, pojedynczo bądź po kilka pozycji, na albumowych kartach. Wyjątek stanowiły szkice wykonane bezpośrednio na kilku końcowych kartach zbioru (k. 101, 102, 104 oraz 105). Jedną z tych prac – zbiór karykaturalnych typów zatytułowany *Dudki* – opatrzył Norwid datą 1852, która pojawiła się również w dwu adnotacjach do rysunków rozmieszczonych na k. 104 (obecnej ręki). Znaczna część albumowych wklejek oraz prac spoza albumu również została opatrzona datami, w zdecydowanej większości wskazującymi na lata: 1850–1854. Tylko jedna praca powstała w roku 1864, a co do kolejnych dwóch dat (1874, 1881) Przesmycki sygnalizuje odczytanie niepewne. Konstancja Górską, którą Norwid

⁴ Przesmycki 1914, k. 117 verso.

mógł znać jeszcze z czasów warszawskich⁵, pozostawała w kręgu najbliższych znajomych poety od r. 1851. Norwid bywał częstym gościem jej paryskiego salonu przy rue d'Aumale⁶, a ponadto przez szereg lat utrzymywał z nią kontakt korespondencyjny. Jak można się zorientować, większość rysunków zebranych przez Górską pochodzi z początkowego okresu ich zażyłości. Niektóre powstawały zapewne ad hoc, w trakcie salonowych spotkań (jak te naszkicowane wprost na albumowych kartach), inne – zostały przez Norwida wykonane wcześniej i ofiarowane bądź to bezpośrednio, bądź przesłane w korespondencji.

W albumie znajdowało się 70 prac plastycznych Norwida rozmieszczonych na wielu kartach. Ponadto, do Górskiej należało 11 luźnych prac, które wedle sugestii Przesmyckiego mogły zostać wyłączone z tego zbioru (3 akwarele, 7 rysunków, 1 wycinek akwaforty), choć bardziej prawdopodobne wydaje się, że właścicielka nie wkleiła ich do albumu, lecz zachowała w formie rozproszonej. W związku z tym pozycje te zostały uwzględnione w zbiorze prac luźnych (zob. Katalog VII).

Konstancja Górską (1808–1894?) – zamożna arystokratka, córka Wincentego Górskiego i Marianny z Bromirskich. Być może знаła Norwida jeszcze z czasów warszawskich, a od początku lat 50., gdy zamieszkała na stałe w Paryżu, pozostawała w kręgu najbliższych znajomych poety. Ponadto przez szereg lat utrzymywał z nią kontakt korespondencyjny.

Wszystkie Norwidiana zgromadzone przez Konstancję Górską, w tym interesujący nas album oraz luźne prace plastyczne, po jej śmierci (1894?)⁷ przeszły na własność siostrzenicy Ludwiki (I-o v. Bromirskiej, II-o v. Karnkowskiej), a następnie jej syna Stanisława. Do wybuchu II wojny światowej zbiór znajdował się w majątku Karnkowskich w Łazach pod Sochaczewem; dalsze losy obiektu pozostają nieznane. W maju 2022 r. dwa rysunki pochodzące z albumu oraz jeden z luźnych szkiców zostały wystawione na sprzedaż w domu aukcyjnym w Wielkiej Brytanii (*Rusalki, Amerykański marynarz* oraz *Uskrzydlona postać kobieca w stroju zakonnym*, zob. Katalog VII). Udało się ustalić, że prace te zostały zakupione przez przodków ostatnich

⁵ Por. PWsz 10, 372.

⁶ Obecnie rue de l'Aisne, arteria położona w XIX dzielnicy miasta. Nazwę zmieniono w 1869 r. po włączeniu gminy La Villette przez stolicę. Nazwę Aumale nadano innej zupełnie ulicy, położonej w IX dzielnicy Paryża (między rue Saint-Georges a rue de La Rochefoucauld).

⁷ Datę śmierci Górskiej podają za Gomulickim (PWsz 10, 372).

właścicieli tuż po zakończeniu II wojny światowej od polskiego emigranta oraz że nie stanowiły części większego zbioru prac Norwida. Ujawnienie tych prac na rynku antykwarycznym nie naprowadziło na ślad pozostałej kolekcji Konstancji Górskiej.

Bibliografia: Materiały, k. 117–136.

Wykaz tytułów zaginionych prac plastycznych Norwida w albumach obcych. Część 1

Album Krystyny Dybowskiej

1. *Portret Michała Kleczkowskiego* – poz. kat. 1572
2. *Karykatura eleganckiej pary* – poz. kat. 1573
3. *Ślepiec prowadzony przez chłopca* – poz. kat. 1574
4. *Dziewczyna w gorsecie i inne szkice* – poz. kat. 1575
5. *Kryspin Pani – Kryspinian Pani* – poz. kat. 1576
6. *Głowy i popiersia* – poz. kat. 1577

Album Zofii Skrzyneckiej

1. *Złożenie Chrystusa do grobu* – poz. kat. 1578
2. *Młoda kobieta z wazą* – poz. kat. 1579
3. *Szkic z wierszem* – poz. kat. 1580

Album Marii Trębickiej

1. *Portret Julesa Janina* – poz. kat. 1581
2. *Dziewczynka z kotem* – poz. kat. 1582
3. *Dziewczyna z dzbanem* – poz. kat. 1583
4. *Scena starożytna* – poz. kat. 1584
5. *Brodaty mężczyzna w opończy* – poz. kat. 1585
6. *Inicjał M* – poz. kat. 1586
7. *Pacholę* – poz. kat. 1587
8. *Głowa starca w lewym profilu* – poz. kat. 1588

9. *Dwanaście szkiców* – poz. kat. 1589
10. *Cztery szkice* – poz. kat. 1590
11. *Siedem szkiców* – poz. kat. 1591

Album Konstancji Górskiej

1. *Chłopiec z taczka* – poz. kat. 1592
2. *Św. Maria Magdalena i pielgrzym* – poz. kat. 1593
3. *Pejzaż i starzec grający na harfie* – poz. kat. 1594
4. *Cecylia Metella i żołnierz* – poz. kat. 1595
5. *Chłop i popiersie męskie* – poz. kat. 1596
6. *Wędrowiec wśród ruin* – poz. kat. 1597
7. *Pięć szkiców figuralnych* – poz. kat. 1598
8. *Ranny Ukrainiec* – poz. kat. 1599
9. *Cara Patria* – poz. kat. 1600
10. *Rycerz i typy miejskie* – poz. kat. 1601
11. *Trzy sceny figuralne* – poz. kat. 1602
12. *Portret Marii Trębickiej i rybak* – poz. kat. 1603
13. *Młoda kobieta i wędrowiec* – poz. kat. 1604
14. *Krakus i smok* – poz. kat. 1605
15. *Scena historyczna* – poz. kat. 1606
16. *Starzec siedzący u stóp grobowca* – poz. kat. 1607
17. *Z legionów Cezara nad Renem* – poz. kat. 1608
18. *Z wojny trzydziestoletniej* – poz. kat. 1609
19. *Portret mężczyzny z kindziałem* – poz. kat. 1610
20. *Z „Fausta” Małgorzata* – poz. kat. 1611
21. *Żaby gotowała* – poz. kat. 1612
22. *Moja córka* – poz. kat. 1613
23. *Autoportret z cylindrem* – poz. kat. 1614
24. *Starzec w kapeluszu* – poz. kat. 1615
25. *Dzień Nowego Roku* – poz. kat. 1616
26. *Starzec w antycznej szacie* – poz. kat. 1617
27. *Modlące się dziecko* – poz. kat. 1618
28. *Święta niewiasta* – poz. kat. 1619

29. *W Egipcie* – poz. kat. 1620
30. *Pani!* – poz. kat. 1621
31. *Popiersie muzulmanina* – poz. kat. 1622
32. *Piast Kołodziej* – poz. kat. 1623
33. *Brodaty mężczyzna w szlafroku* – poz. kat. 1624
34. *Głowa w wieńcu różanym* – poz. kat. 1625
35. *Popiersie tysego mężczyzny* – poz. kat. 1626
36. *Portret Goethego* – poz. kat. 1627
37. *Popiersie brodatego starca i dziecko* – poz. kat. 1628
38. *Autoportret ze skrzyżowanymi rękami* – poz. kat. 1629
39. *Henryk Kamiński* – poz. kat. 1630
40. *Popiersie młodej kobiety z przepaską* – poz. kat. 1631
41. *Książę Adam Jerzy Czartoryski* – poz. kat. 1632
42. *Portret Józefa Bohdana Zaleskiego* – poz. kat. 1633
43. *Głowa mężczyzny w czapce* – poz. kat. 1634
44. *Głowa szlachcica i głowa chłopca* – poz. kat. 1635
45. *Popiersie kobiety w kapturze* – poz. kat. 1636
46. *Alexis* – poz. kat. 1637
47. *Portret starca* – poz. kat. 1638
48. *Aleksander* – poz. kat. 1639
49. *Popiersie Marii Kalergis* – poz. kat. 1640
50. *Zygmunt Krasiński* – poz. kat. 1641
51. *Dwaj starcy i młodzieniec* – poz. kat. 1642
52. *Starzec na koniu* – poz. kat. 1643
53. *Starzec w futrzanej czapce* – poz. kat. 1644
54. *Widmo* – poz. kat. 1645
55. *Scena na cmentarzu* – poz. kat. 1646
56. *Głowa mężczyzny i kobieta z dwojgiem dzieci* – poz. kat. 1647
57. *Mnich – kaznodzieja* – poz. kat. 1648
58. *Popiersie mężczyzny i szkic biegacza* – poz. kat. 1649
59. *Starzec w kapeluszu z piórami* – poz. kat. 1650
60. *Młoda kobieta z szalem w dłoniach* – poz. kat. 1651
61. *Popiersie tysiącego mężczyzny* – poz. kat. 1652

- 62. *Siedzący starzec* – poz. kat. 1653
- 63. *Więzień zakuty w kajdany* – poz. kat. 1654
- 64. *Św. Jan Chrzciciel* – poz. kat. 1655
- 65. *Karykatura bezzębnej elegancji* – poz. kat. 1656
- 66. *Samarytańczyk i faryzeusz* – poz. kat. 1657
- 67. *Zbiór luźnych szkiców portretowych* – poz. kat. 1658
- 68. *Dudki* – poz. kat. 1659
- 69. *Portret Franconetto i nocna scena figuralna* – poz. kat. 1660
- 70. *Portret Konstancji Górskiej* – poz. kat. 1661

1572

Portret Michała Kleczkowskiego

Czas powstania: [ok. 1841].

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 10,3 × 7,6 – naklejony w prawym dolnym rogu k. 7 recto albumu Krystyny Dybowskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Szkic „ucznia czy studenta w mundurku, w czapce okrągłej z daszkiem – w całej postaci w profilu ku lewej – z rękami w kieszeniach mundurka”. Z lewej strony od dołu ku górze napis i sygnatura: „Michał Kleczkowski – robił C. Norwid”.

Bibliografia: Notaty, k. 110 r.; Kalendarz 1, 55; Chlebowska 2008a, s. 200.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Notaty, jw.).

Obok, na karcie albumu naklejony był ołówkowy portret Augusta Cieszkowskiego, również ręki Norwida, który zachował się w zbiorach BN (Katalog III, 160–161, poz. 533).

Szersze informacje na temat albumu Krystyny Dybowskiej – zob. s. 340–341.

1573

Karykatura eleganckiej pary

Czas powstania: [ok. 1841].

Materiał i technika: tusz, pióro, cienki bibułkowy papier, w kolorze szarym, naklejony na kartę albumu.

Wymiary: 18 × 14,5 – naklejony na k. 52 verso albumu Krystyny Dybowskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Karykaturalny szkic dwóch zwróconych ku sobie postaci: po lewej „kobieta z parasolką pod pachą”, po prawej – „elegant we fraku z cylindrem i szpicrutą w ręku”. W prawym dolnym rogu sygnatura: „C.N.” (w formie monogramu wiązanego).

Bibliografia: Notaty, k. 110 r.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Notaty, j.w.).

Szersze informacje na temat albumu Krystyny Dybowskiej – zob. s. 340–341.

1574

Ślepiec prowadzony przez chłopca

Czas powstania: 1841

Materiał i technika: tusz, pióro, cienki papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na k. 58 verso albumu Krystyny Dybowskiej.

Opis, sygnatury, napisy: „Starzec, zda się ślepy, z prowadzącym go za rękę małym chłopaczkiem w koszulince z bukietem kwiatków w ręce. Frontem do widza. U góry rodzaj dekoracyjnej obwódki kwiatowej”. W lewym dolnym rogu sygnatura i data: „C.N. 1841” (C.N. w formie monogramu wiązanego).

Bibliografia: Notaty, k. 110 r.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Notaty, jw.).

Szersze informacje na temat albumu Krystyny Dybowskiej – zob. s. 340–341.

1575

Dziewczyna w gorsecie i inne szkice

Czas powstania: [ok. 1841].

Materiał i technika: tusz, pióro, cienki papier.

Wymiary: 26,7 × 21 – wsunięty luzno pomiędzy k. 58 i 59 albumu Krystyny Dybowskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Szkice różnych postaci: „młoda dziewczyna w gorseciku, młody chłopak 1830, terminator, Żyd, baba obierająca kartofle, chłop” oraz głowy zwierząt (konie, psy). W górnym prawym rogu adnotacja ręki Norwida: „Karta do wydarcia C.N. przepraszam, żem leniuszek”.

Bibliografia: Notaty, k. 110 r.; Kalendarz 1, 55.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Notaty, jw.). W Kalendarzu (jw.) rysunek ten mylnie określono jako „fragment krajobrazu”.

terminator (daw.) – uczeń czeladnika.

Szersze informacje na temat albumu Krystyny Dybowskiej – zob. s. 340–341.

1576

Kryspin Pani – Kryspinian Pani

Czas powstania: [ok. 1841].

Materiał i technika: tusz, pióro, cienki papier w kolorze szarym.

Wymiary: 20 × 15,3 – wsunięty luzno pomiędzy karty albumu Krystyny Dybowskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Dwaj mężczyźni „w charakterystycznych cylindrach i frakach, z laskami, w profilu ku lewej”. Rysunek podpisany: „Kryspin Pani – Kryspinian Pani”.

Bibliografia: Notaty, k. 110 r.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Notaty, jw.). Edytor zanotował: „Wyglądają na Norwida”.

Kryspin i Kryspinian (zm. ok. 286) – rodzeni braci, męczennicy i święci Kościoła katolickiego oraz prawosławnego. Według legendy chrześcijańskiej udali się z Rzymu do Galii (do Soissons), gdzie zajmowali się szewstwem, szerząc przy tym wiarę i czyniąc ludziom dobrze. Kradli skóry, aby sporządzać z nich obuwie i rozdawać je za darmo ubogim. Oskarżeni przed cesarzem Maksymianem Herkuliuszem zostali skazani na męczeńską śmierć (wspomnienie: 25 października / 7 listopada). Stąd dobrodziejstwa dokonywane kosztem innych zostały nazwane kryspinadami. Obu świętych uznano (kult od VI w.) za patronów szewców i tkaczy.

Szersze informacje na temat albumu Krystyny Dybowskiej – zob. s. 340–341.

1577

Głowy i popiersia

Czas powstania: [ok. 1841].

Materiał i technika: tusz, pióro, cienki papier w kolorze szarym.

Wymiary: 18,3 × 15,1 – wsunięty luzno pomiędzy karty albumu Krystyny Dybowskiej.

Opis, sygnatury, napisy: „Różne głowy i popiersia męskie i kobiece. U dołu pies”.

Bibliografia: Notaty, k. 110 r.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Notaty, jw.). Edytor zanotował: „Wyglądają na Norwida”. Szersze informacje na temat albumu Krystyny Dybowskiej – zob. s. 340–341.

1578

Złożenie Chrystusa do grobu

Tytuł: Złożenie Chrystusa do grobu (Chołoniewski 1912); Złożenie do grobu (Grajewski 1972).

Czas powstania: [1846–1847]

Materiał i technika: ołówek, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Na pierwszym planie scena złożenia Chrystusa do grobu. Dwaj mężczyźni: łysy, długobrody starzec i brodaty mężczyzna w zawoju podtrzymują ciało Chrystusa, zwrócone w lewo, mające spocząć na rozłożonym na ziemi całunie: nagi tors, bosc stopy, biodra przepasane perizonium, długie włosy opadają na ramiona, twarz z pełnym zarostem. Po prawej klęczy Maria Magdalena, wpatrująca się w twarz Zbawiciela. Z lewej strony pochyla się nad nim Matka, podtrzymywana przez świętego Jana. Na drugim planie, po prawej jeździec na koniu, odjeżdżający w dal oraz sylwetki kilku pieszych postaci. W tle wzgórze Golgoty z trzema krzyżami na szczycie. W górnej partii rysunek zwieńczony łukiem pełnym, ujętym w narożach w ornamentalne obramowanie.

Proweniencja (historia obiektu): Norwid podarował rysunek rodzinie generała Jana Skrzyneckiego. W 1912 r. znajdował się w sztambuchu należącym do Zofii Skrzyneckiej.

Bibliografia: Chołoniewski 1912, s. 7; Grajewski 1972, s. 191 poz. 11086; Sienkiewicz 1946, s. 68; Chlebowska 2015a, s. 54.

Reprodukcje: Chołoniewski 1912, s. 7.

Uwagi: J. Sienkiewicz uznał, że rysunek powstał w Berlinie w 1846 r. (Sienkiewicz 1946, jw.), nie możemy jednak wykluczyć, że został wykonany już w trakcie znajomości z rodziną Skrzyneckich. W związku z tym, w niniejszym Katalogu jako czas powstania pracy przyjęto szerszy zakres czasowy.

Szersze informacje na temat sztambucha Zofii Skrzyneckiej – zob. s. 341–342.

1579

Młoda kobieta z wazą

Tytuł: Portret młodej kobiety (Chlebowska, jn.).

Czas powstania: 1846

Materiał i technika: rysunek, papier.

Opis, sygnatury, napisy: Idealizowany wizerunek młodej kobiety stojącej z lewą ręką wspartą na smukłej wazie ustawionej na postumencie. Kobieta ubrana jest w antykizowaną, obficie udrapowaną szatę, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo. Twarz o subtelnych rysach, z upiętymi po bokach włosami, zwrócona jest $\frac{3}{4}$ w lewo. W prawym dolnym rogu sygnatura i data: „Norwid / 1846.”.

Proweniencja (historia obiektu): Norwid podarował rysunek rodzinie generała Jana Skrzyneckiego. W 1912 r. znajdował się w sztambuchu należącym do Zofii Skrzyneckiej.

Bibliografia: Chołoniewski 1912, s. 8, 10; Chlebowska 2004–2005, s. 162–164.

Reprodukcje: Chołoniewski 1912, s. 8; Cyprian Norwid 1912, s. 545; Chlebowska 2004–2005, s. 161.

Uwagi: Szersze informacje na temat sztambucha Zofii Skrzyneckiej – zob. s. 341–342.

1580

Szkic z wierszem

Czas powstania: 22 stycznia 1847.

Materiał i technika: szkic, papier.

Opis, sygnatury, napisy: „Przy jednym z niewykończonych szkiców wpisuje malarz-poeta: »Te kilka rysów – są to dobre chęci, / Którym nie stało czasu do rozwicia, / Jak nam, co zawsze niezupełnie święci, / Wciąż mało czasu i wciąż nadto życia. / Proszę więc jeszcze chować mię w pamięci, / Aż wrócę skończyć... / C. Norwid / 22 stycznia 1847«”.

Proweniencja (historia obiektu): Rysunek wraz z towarzyszącym mu wierszem powstał w trakcie jednej z ostatnich wizyt Norwida w domu Skrzyneckich, tuż przed jego wyjazdem do Rzymu. Poeta pozostawił tę pamiątkę w sztambuchu, który co najmniej do 1912 r. należał do Zofii Skrzyneckiej.

Bibliografia: Chołoniewski 1912, s. 10; Norwid 1956, s. 203; DZ, t. 2, s. 338.

Uwagi: Opis rysunku za J. Chołoniewskim (jw.).

Szersze informacje na temat sztambucha Zofii Skrzyneckiej – zob. s. 341–342.

1581

Portret Julesa Janina

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na k. 21 od końca albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: „Rysunek ołówkiem J. Janina z napisem u dołu po prawej jakby ręką Norwida: J. Janin”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 175 v.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 2, jw.). Autorstwo Norwida nie jest pewne, jedyną wskazówką jest znajdujący się pod nim napis.

Jules Janin (1804–1874) – znany francuski pisarz i krytyk teatralny, związany z pismem „Jurnal des Débates”; jego lekki i żywy styl wzbudził uznanie wśród wielu czytelników. W 1856 r. Maria Trębicka starała się pozyskać u niego jakieś zlecenia ilustratorskie dla Norwida, na co Janin wstępnie z chęcią przystał. Ostatecznie nie doszło do współpracy między twórcami (zob. Kalendarz 1, 615 i in.).

Na tej samej karcie albumu naklejona była fotografia C. Norwida oraz inne portrety, które nie zostały przez Przesmyckiego opisane (Materiały norwidowskie 2, jw.). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1582
Dziewczynka z kotem

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na k. 5 od końca albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: Kilkuletnia wiejska dziewczynka w przepasanej koszuli za kolana, stojąca w pejzażowej scenerii. Drobna twarz, proste włosy rozdzielone przedziałkiem. Lewym ramieniem oparta o obelisk, na którym siedzi, wspinający się na jej rękę, kot. Prawą dłonią dziewczynka wskazuje na ziemię po swej lewej stronie. Wokół drobna roślinność, trawy i kwiaty.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 173 v.

Reprodukcje: Norwid 1933a, s. 3.

Uwagi: Na tej samej karcie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków Norwida (poz. kat. 1583–1585, 1587, 1588), trzy grafiki oraz autograf wiersza z dekoracyjnym inicjałem (poz. kat. 1586). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1583

Dziewczyna z dzbanem

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na k. 5 od końca albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: Bosa dziewczyna w prostej sukni z zapaską, stojąca w lewym profilu. Prawą dłonią ujmuje uchwyt niewielkiego dzbana, stojącego na krawędzi studni, lewa dłoń swobodnie opuszczona wzdłuż tułowia, palce podtrzymują fałdy zapaski. Głowa lekko pochylona, włosy opadające puklami na plecy. Po prawej fragment ulistnionego krzewu.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 173 v.

Reprodukcje: Norwid 1933a, s. 3; Norwid 1934, po s. 352.

Uwagi: Na tej samej karcie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków Norwida (poz. kat. 1582, 1584, 1585, 1587, 1588), trzy grafiki oraz autograf wiersza z dekoracyjnym inicjałem (poz. kat. 1586). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1584

Scena starożytna

Tytuł: Kompozycja (Norwid 1934), Scena starożytna (Chlebowska 2018a).

Materiał i technika: tusz, pióro, ołówek.

Wymiary: 20 × 26 – naklejony na k. 5 od końca albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: Scena figuralna. Pośrodku, z przesunięciem w prawo siedzi brodaty starzec w antykizowanej, udrapowanej szacie, z prawą nogą założoną na lewą, wsparty prawym przedramieniem na niewysokim wydłużonym spręcie z trzema półkoliście zwieńczonymi niszami w przedniej ścianie. Z lewej nadchodzą ku niemu dwie młode kobiety w powłóczystych szatach. Pierwsza niesie niewielki przedmiot, druga trzyma w prawej dłoni zapaloną lampkę oliwną. Kobiety zwracają się ku sobie. Po lewej stronie starca na prostopadłościennym postumencie, ozdobionym wicią roślinną stoi wysokie naczynie, z którego wydobywają się kłęby dymu. U stóp siedzącego stoi kilka mniejszych naczyń. Cały rysunek piórem, natomiast stopy postaci, naszkicowane ołówkiem.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 173 v., 174 r.; Chlebowska 2018a, s. 285.

Reprodukcje: Norwid 1933a, s. 3; Norwid 1934, po s. 176; Chlebowska 2018a, s. 296, il. 10.

Uwagi: Na tej samej karcie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków Norwida (poz. kat. 1582, 1583, 1585, 1587, 1588), trzy grafiki oraz autograf wiersza z dekoracyjnym inicjałem (poz. kat. 1586). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1585

Brodaty mężczyzna w opończy

Tytuł: Brodaty mężczyzna w opończy (Materiały norwidowskie 2).

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na k. 5 od końca albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: Starszy mężczyzna w płaszczu, ujęty w lewym profilu, do kolan. Głowa lekko pochylona, z krótkimi rozwichrzonymi, skręconymi włosami i wysuniętą do przodu, zarosniętą brodą. Szczupła twarz o regularnych rysach. Mężczyzna stoi z prawą ręką przywiedzioną do klatki piersiowej, a lewą opuszczoną.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 174 recto.

Reprodukcje: Norwid 1933a, s. 2; Norwid 1934, po s. 352.

Uwagi: Na tej samej karcie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków Norwida (poz. kat. 1582–1584, 1587, 1588), trzy grafiki oraz autograf wiersza z dekoracyjnym inicjałem (poz. kat. 1586). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1586
Inicjał M

Czas powstania: 1845

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 17 × 10,4 (podwójny arkusz) – naklejony na k. 5 od końca albumu Marii Trębackiej.

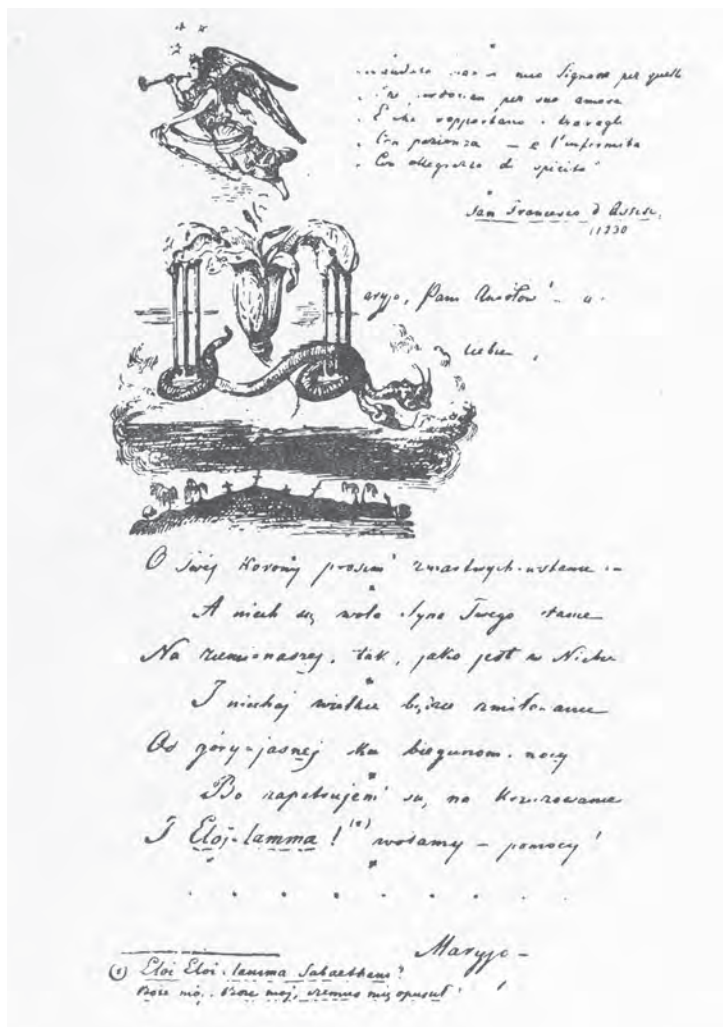
Opis, sygnatury, napisy: Inicjał litery M wykonany na pierwszej stronie autografu wiersza C. Norwida [*Maryjo, Pani Aniołów! – u Ciebie*] w formie trójpoziomowej kompozycji. Zasadniczą część rysunku stanowi pojedynczy kwiatostan lilii, który wraz z potrójnymi smukłymi kolumnienkami, wspierającymi po dwu stronach jego płatki układa się w kształt stylizowanej litery. U jej podstawy wije się węzowaty dwugłowy potwór. Nad lilią unosi się, zwrócony niemal profilem w lewo, anioł w zwiewnej sukni, dmący w trąbę, z trzema gwiazdami nad głową. Dolny poziom kompozycji stanowi pejzaż z rozległym wzniesieniem, na którym stoi kilka pochyłonych krzyży, z drzewami po bokach. Ponad wzgórzem rozciąga się warstwa chmur. Inicjał rozpoczyna pierwszy wers wiersza: „Maryjo, Pani Aniołów! – u / Ciebie”, którego dalszy ciąg umieszczony został poniżej inicjału. Na prawo od postaci anioła Norwid wpisał motto wiersza, przypisane św. Franciszkowi, rozpoczynające się od słów: „Laudato sia il mio Signore”⁸.

Proweniencja (historia obiektu): C. Norwid ofiarował autograf wiersza Marii Trębackiej, która wkleiła go do swojego albumu.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 172 v., 174; Szmydtowa 1932, s. 55; Gomulicki 2003, s. 259; Kalendarz 1, 187.

Reprodukcje: Norwid 1934, wkładka po s. 32; Buś 1997, tabl. po tekście.

⁸ Tekst motta został przypuszczalnie zaczerpnięty z dzieła: *Comentari di Gio-Mario de Crescimbeni Collega dell'Imperiale Accademia Leopoldina, e Custode d'Arcadia Intorno Alla Sua Istoria Della Volgar Poesia. Volume Primo*, Roma 1702, s. 25.

Uwagi: Z. Przesmycki wykonał kopię autografu wraz z przerysem inicjału (BN, sygn. rkps. 6323, t. 1, k. 148).

Tekst wiersza [Maryjo, Pani Aniolów! – u Ciebie] publ.: PWsz 1, 75–76.

Na tej samej karcie albumu naklejonych było jeszcze sześć rysunków Norwida (poz. kat. 1582–1585, 1587, 1588) oraz trzy jego grafiki (zob. s. 342). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębackiej – zob. s. 342–346.

1587
Pacholę

Czas powstania: 1853

Tytuł: Pacholę (Trojanowicz 1968), Rysunek pacholęcia (Kalendarz).

Materiał i technika: akwarela, szorstki papier.

Wymiary: 7,5×6 (owalny wycinek) – naklejony na k. 5 od końca albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie jasnowłosego chłopca, w ujęciu en face, z głową zwróconą $\frac{3}{4}$ w prawo. Twarz szczupła, o drobnych rysach i dużych oczach. Włosy lekko zmierzwione. Wzdłuż lewej krawędzi papieru napis: „O moje młode pacholę, gdzież to ty wędrujesz. / Malczewski”. U dołu sygnatura z datą: „Norwid 1853”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 174 r., 174 v.; Kalendarz 1, 549.

Reprodukcje: Norwid 1933a, s. 2; Trojanowicz 1968, il. 16 po s. 144.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 2, jw.).

O moje młode pacholę, gdzież to ty wędrujesz – nieznacznie przekształcony cytat z drugiej pieśni poematu Antoniego Malczewskiego *Maria* (oprac. R. Przybylski, wyd. III zmienione, Wrocław – Kraków 1958, s. 38, w. 663).

Na tej samej karcie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków Norwida (poz. kat. 1582–1585, 1588), trzy grafiki oraz autograf wiersza z dekoracyjnym inicjałem (poprzednia poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1588

Głowa starca w lewym profilu

Czas powstania: 1845

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na k. 5 od końca albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa brodatego starca o szlachetnych rysach, w lewym profilu. Włosy lekko falujące, opadające na kark, czoło łysiejące. Wydatny nos, lekko zaznaczone kości policzkowe, wąsy i średniej długości, gęsta broda. Sygnatura i data: „CN 1845” (CN w formie monogramu wiązanego).

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 175 r.; Notaty, k. 116.

Reprodukcje: Norwid 1933a, s. 2.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 2, jw.), na reprodukcji niewidoczna jest wzmiankowana przez edytora sygnatura.

Na tej samej karcie albumu naklejonych było jeszcze pięć rysunków Norwida (poz. kat. 1582–1585, 1587), trzy grafiki oraz autograf wiersza z dekoracyjnym inicjałem (poz. kat. 1586). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1589

Dwanaście szkiców

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na przedostatniej karcie albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: „12 karykatur i szkiców piórkiem na białym papierze”.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 173 r.

Reprodukcje: Norwid 1934, po s. 352 lub po s. 592 (?).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 2, jw.).

Tadeusz Pini w edycji *Dzieł* Norwida zamieścił reprodukcje szeregu prac plastycznych z albumu Marii Trębickiej, nie opatrując ich żadnymi informacjami proveniencyjnymi. Analiza materiału ilustracyjnego zawartego w tomie pozwala przypuszczać, że z albumu tego pochodziły m.in. szkice zgromadzone na dwóch ilustracjach (po s. 352 i po s. 592). Dodatkowym argumentem za tą sugestią jest fakt, że po s. 352 pośród ośmiu szkiców znajduje się rysunek *Dziewczyzna z dzbanem* oraz *Brodaty mężczyzna w opończy*, pochodzące z albumu Trębickiej (poz. kat. 1583 i 1585). Ilustracje znajdują się na s. 345, 361 i 363.

Na tej samej karcie albumu naklejone były jeszcze dwie kartki wypełnione szkicami Norwida (następne poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1590

Cztery szkice

Materiał i technika: tusz, pióro, niebieski papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na przedostatniej karcie albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: Cztery szkice.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 173 r.

Reprodukcje: Norwid 1934, po s. 352 lub po s. 592 (?).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 2, jw.).

Zob. Uwagi do poprzedniej poz. kat.

Na tej samej karcie albumu naklejone były jeszcze dwie kartki wypełnione szkicami Norwida (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1591

Siedem szkiców

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na przedostatniej karcie albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: Siedem szkiców.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 173 r.

Reprodukcje: Norwid 1934, po s. 352 lub po s. 592 [?].

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 2, jw.).

Zob. Uwagi do poz. kat. 1589.

Na tej samej karcie albumu naklejone były jeszcze dwa arkusze wypełnione szkicami Norwida (poprzednie poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1592

Chłopiec z taczka

Materiał i technika: kredka, szary papier.

Wymiary: nieznane – naklejony na ostatniej karcie albumu Marii Trębickiej.

Opis, sygnatury, napisy: Chłopiec z taczka.

Bibliografia: Materiały norwidowskie 2, k. 173 recto.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały norwidowskie 2, jw.). Edytor nie podał informacji o autorze pracy oraz opatrzył notatkę szeregiem znaków zapytania, w związku z czym można przypuszczać, że nie był pewien autorstwa Norwida.

Szersze informacje na temat albumu Marii Trębickiej – zob. s. 342–346.

1593

Św. Maria Magdalena i pielgrzym

fragment

fragment

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 21,3 – naklejony na k. 25 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Dwa szkice. Po lewej Maria Magdalena, klęcząca u stóp krzyża wspartego o czaszkę, zwrócona $\frac{3}{4}$ w lewo. U dołu sygnatura: „NORWID”. Po prawej postać pielgrzyma, klęczącego ze splecionymi w górze rękami, obok porzuconego na ziemi kostura, w prawym profilu. Mężczyzna klęczy na wzgórzu, poniżej którego rozpościera się wiejski krajobraz. U dołu sygnatura z datą: „Norwid 1852”.

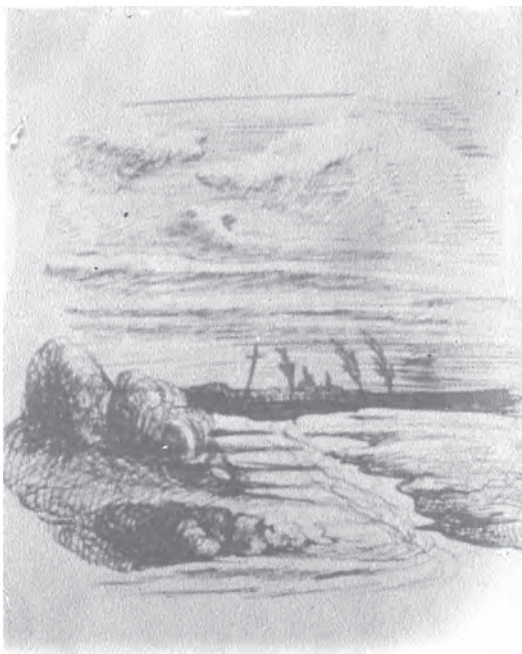
Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 118 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 166); Kalendarz 1, 476.

Uwagi: Opis rysunków uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., tam również naklejone fotografie rys.). Ponadto w zbiorach BN znajdują się luźne fotografie obu szkiców z archiwum edytora: św. Maria Magdalena (nr inw. F.280, F.282, F.287), pielgrzym (nr inw. F.314).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1594

Pejzaż i starzec grający na harfie

fragment

Tytuł: Pejzaż z krzyżem i zarysy miasteczka (BN).

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 21,33 – naklejony na k. 26 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej „krajobraz – droga wśród pól – w dali krzyż i chylące się na wietrze topole – pod niebem o energicznych chmurach”. Po prawej – „brodaty starzec, w długiej szacie, siedzący i grający na wielkiej, harfowej lirze”. Pomiędzy rysunkami u dołu, ukośnie w górę sygnatura: „NORWID”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 118 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 167); Kalendarz 1, 476 (tylko krajobraz).

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw., tam również naklejona fotografia pejzażu).

W BN znajduje się również inna fot. pejzażu z archiwum edytora – nr inw. F.365.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1595

Cecylia Metella i żołnierz

Czas powstania: 1851 lub 1853.

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 21,3 – naklejony na k. 27 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej głowa kobieca w wieńcu różanym, ujęta w lewym profilu. Obok szyi, po prawej u dołu sygnatura: „Norwid”, po lewej napis: „CECILIA METELLA”. Po prawej – brodaty żołdak w hełmie i z mieczem przy boku, wsparty rękami na sękatym kiju, w ujęciu do kolan, w lewym profilu. U góry, na wysokości hełmu napis: „Wiek XIV”, u dołu po prawej sygnatura i data: „Norwid Cyprian / 1851 [1853?]”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 119 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 167); Kalendarz 1, 476.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw.).

Cecylia Metella – imię kobiet z wpływowego plebejskiego rodu rzymskiego Cecyliusz. Nie wiadomo, którą przedstawicielkę rodu miał ukazywać rysunek Norwida.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1596

Chłop i popiersie męskie

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 21,3 – naklejony na k. 29 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej całopostaciowy wizerunek chłopca w sukmanie i wysokiej futrzanej czapce, z lewą ręką w kieszeni, w lewym profilu. U dołu sygnatura: „norwid”. Po prawej popiersie mężczyzny o wygolonej twarzy i bujnych, kędzierzawych włosach, w fałdzistym stroju, w ujęciu niemal en face. Po prawej, ponad ramieniem sygnatura: „Norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 119 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 167); Kalendarz 1, 476 (tylko podobizna chłopca).

fragment

fragment

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw., tam również fotografie obu szkiców). W zbiorach BN znajduje się również fotografia rysunku chłopca, nr inw. F.323.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1597

Wędrowiec wśród ruin

Czas powstania: 1851

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 21,2 (zaokrąglone narożniki) – naklejony na k. 31 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Rozległy pustynny krajobraz z ruinami. Po lewej, przy strzaskanej kolumnie siedzi znużony wędrowiec, zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo, w kapeluszu z szerokim rondem i leżącym u boku kosturem. Po prawej, pośrodku wysokości sygnatura i data: „Norwid / 1851”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 119 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 167–168); Kalendarz 1, 476 (jako krajobraz).

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1598

Pięć szkiców figuralnych

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 21,2 (ukośnie ścięte narożniki) – naklejony na k. 33 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Luźne szkice zgrupowane w trzech rzędach. U góry po lewej popiersie mężczyzny w kapeluszu z odwiniętym rondem, zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo. Pod nim sygnatura i data: „CN / 1852” (CN w formie monogramu wiązanego). Obok wiejski chłopiec idący na wprost, prawą ręką podtrzymujący „sukmankę”, lewą wspierający się na kiju. Pośrodku wysokości, po lewej głowa starszego mężczyzny z krótko przyszyzonym zarostem i opadającymi na kark włosami, w lewym profilu. Po prawej dwie głowy w lewym profilu: brodatego starca i młodszego mężczyzny ze spiczastą brodą oraz mało wyraźny szkic postaci idącej w stronę widza. U dołu „siedzący rycerz w hełmie, z prawą ręką na głowicy leżącego przy nim miecza”, w prawym profilu.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 120 recto, 120 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 168); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1599

Ranny Ukrainiec

Tytuł: Ranny Ukrainiec (Przesmycki 1914), Ranny wojownik (BN).

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 7,6 × 13 – naklejony na k. 35 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Ranny mężczyzna wsparty na prawej ręce i prawym kolanie, z lewą nogą wysuniętą w bok, przegięty do tyłu, w lewo. Lewą rękę przyciska do ciała. Głowa odchylona do tyłu, sumiaste wąsy, włosy związane w kucyk. W oddali po prawej, wśród zarośli zarys uciekającego konia.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 121 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 168); Kalendarz 1, 477; Chlebowska 2011c, s. 160.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., tam również fot.). Ponadto w BN znajdują się fotografie rysunku z archiwum Przesmyckiego: nr inw. F.319, F.322.

Na tej samej karcie albumu naklejona była fotografia pomnika Chopina na Pere Lachaise. Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1600 Cara Patria

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 21,3 (górne rogi ścięte) – naklejony na k. 37 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Zbiór luźnych szkiców męskich głów, popiersi i półpostaci „charakterystycznie polskich typów”. Wszystkie, za wyjątkiem jednej, pierwszej w dolnym rzędzie, od prawej, zwróconej $\frac{3}{4}$ w lewo, zostały ujęte w lewym profilu. U dołu, pośrodku konfederatka, na prawo od niej szabla. W prawym górnym rogu wpisany tytuł wraz z datą i sygnaturą: „CARA PATRIA / 1852 / C.K. Norwid”. Dopiski ołówkiem, obcej ręki: przy pierwszej postaci po lewej: „Kuczyński [?]”, pod ramieniem drugiej postaci z lewej u dołu: „W. Jabłonowski”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 121 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 168–169); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.). W zbiorach BN znajdują się również inne fotografie rysunku z archiwum edytora: nr inw. F.151; F.164.

Cara Patria (łac.) – Droga Ojczyzna.

Kuczyński – być może chodzi o Aleksandra Kuczyńskiego (1803–1858), męża Joanny Kuczyńskiej, marszałka szlachty guberni lubelskiej?

W. Jabłonowski – być może chodzi o Władysława Jabłonowskiego, syna Maksymiliana, wysokiego urzędnika z czasów warszawskich Norwida?

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1601

Rycerz i typy miejskie

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 21,3 – naklejony na k. 39 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej wizerunek rycerza w zbroi, na koniu, w prawym profilu. Obok sylwetki dwóch mężczyzn w nakryciach głowy, o gamoniowatym wyrazie twarzy, ujętych w prawym profilu, poniżej kolan. Pierwszy to szczupły młodzieniec ubrany we frak, drugi starszy mężczyzna naszkicowany jest pobieżnie, o przygarbionej sylwetce. W prawym dolnym rogu sygnatura: „Cnorwid / rysował”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 121 verso, 122 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 169); Kalendarz 1, 477; Chlebowska 2011c, s. 160.

Reprodukcje: Rycerz: Antologia 1933, s. 27; Chlebowska 2011c, s. 162, il. 2.

Typy miejskie: Chlebowska 2011c, s. 162 il. 3.

fragment

fragment

Uwagi: Opis rysunków uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot. rysunków na k. 121 verso). W zbiorach BN znajdują się ponadto fotografie: rycerza (nr inw. F.143, F.144), typów miejskich (nr inw. F.178).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1602

Trzy sceny figuralne

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 21,3 – naklejony na k. 42 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej postać „łysego Rzymianina o surowej twarzy”, w todze, ujęta w prawym profilu. Mężczyzna stoi w równinnym pejzażu, wśród potrzaskanych kolumn, na które wskazuje lewą ręką. W prawym dolnym rogu sygnatura: „Norwid”. Po prawej dwa szkice. U góry „postać w todze, siedząca (en face) na rzymskim łożu, na tle ściany kolumnowej, z głową wspartą na lewej ręce”. W prawym dolnym rogu sygnatura: „Norwid”. Niżej naga postać, z przepaską na biodrach i z aureolą nad głową, leżąca na łożu. Przy niej, po prawej klęczy postać kobieca ze skrzyżowanymi na piersiach rękami.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 122 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 169); Kalendarz 1, 477 (odnotowano tylko postać Rzymianina).

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1603

Portret Marii Trębickiej i rybak

fragment

fragment

Tytuły: Marja Trembicka (Antologia 1933).

Czas powstania: 1854.

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13×21,3 – naklejony na k. 45 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej portret młodej kobiety, siedzącej przy rzeźbionym biurku i piszącej gęsim piórem na rozłożonych kartkach, zwróconej profilem w prawo. Głowa lekko pochylona, z włosami spiętymi w niski kok. Na stole leżą książki i rzeźbiarskie popiersie jakiegoś antycznego mędrca. Na stojącym pod stołem koszu na papiery widnieje sygnatura i data: „norwid / 74 [ew. 54?]”. Po prawej drugi szkic: rybak w łodzi, odbijający od brzegu na szalowane wody. Na dalszym planie zarysy zarośli lub lasu. Niebo z pełnią księżyca, pocięte równoległymi pasmami chmur. U dołu pośrodku sygnatura: „Norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 122 recto i verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 170); Kalendarz 1, 477 (tylko rybak); Kalendarz 2, 579 (portret Trębickiej); Chlebowska 2011c, s. 160.

Reprodukcje: Portret Trębickiej: Antologia 1933, s. 21; Melbechowska-Luty 2001, il. 167; Chlebowska 2011c, s. 162, il. 4.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fotografią). W rzeźbiarskim popiersiu Przesmycki rozpoznał wizerunek Sokratesa. Edytor nie był pewien odczytania daty: [18]74 [?], można zatem – kierując się cechami stylistycznymi szkicu, datacją innych rysunków należących do Górskiej oraz wiekiem sportretowanej – przypuszczać, że praca powstała w 1854 r., a nie w 1874 r. Identyfikacja portretu Marii Trębickiej – Z. Przesmycki (Antologia 1933, s. 21). Informacje biograficzne dotyczące sportretowanej – zob. s. 344.

W zbiorach BN znajdują się fotografie: rybaka w łodzi (nr inw. F.176, F.177) i portretu Trębickiej (nr inw. F.277).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1604

Młoda kobieta i wędrowiec

fragment

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13×21,3 – naklejony na k. 48 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej idzie młoda kobieta, unosząca obu rękami draperię opadającego jej z ramion płaszcza, zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo. Po prawej u dołu sygnatura: „norwid”. Obok młody wędrowiec leżący na wznak na skalnym urwisku, patrzący w niebo na lecące ptaki, ujęty w prawym profilu. Po lewej u dołu kolejna sygnatura: „NORWID”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 122 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 170); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot. wędrowca). W BN znajdują się fotografie wędrowca ze zbiorów edytora: nr inw. F.321, F.325.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1605 Krakus i smok

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13×21,2 – naklejony na k. 52 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej siedzi skrzydlaty smok, wpatrzony groźnym spojrzeniem w Krakusa, który stoi przed nim, w hełmie i szerokim pasie, w lekkiej odzieży. Lewą ręką książę

wspiera się pod bok, w prawej wyciągniętej ręce trzyma szablę, mierząc się wzrokiem z potworem. W prawym górnym rogu tytuł: „KRAKUS I SMOK”. Na klindze szabli sygnatura i data: „NORWID 1852 inw. [sic!]”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 123 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 170); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.). Ponadto w BN znajduje się fot. rysunku z archiwum edytora: nr inw. F286.

Krakus (Krak) – legendarny założyciel Krakowa. Według najstarszego przekazu pochodzącego z kroniki Wincentego Kadłubka (1208) Krak miał być jednym z książąt czy namiestników, który został wybrany królem, dając początek zorganizowanej państwowości polskiej. Według Kadłubka legendarnego smoka zgładzili synowie Kraka. Norwid uczynił księcia bohaterem dramatu *Krakus, książę nieznany. Tragedia*.

inw. – zapewne: inv.: skrót od: invenit (łac.) – wynalazł, wymyślił. Dawniej skrót ten występował w pracach plastycznych (np. na rycinach) przed nazwiskiem autora, wówczas gdy zawodowy rytownik sztychował rysunek.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1606

Scena historyczna

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 8,8 × 12,7 – naklejony na k. 55 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Pośrodku siedzi zwrócony w lewo brodaty starzec, słuchając opowieści stojącego przed nim młodego żołnierza. Za starcem siedzi drugi żołnierz, zakładający obuwie lub myjący nogi. W prawym dolnym rogu sygnatura i data: „NORWID / 1852”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 123 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 170–171).

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdował się drugi rysunek Norwida (następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1607

Starzec siedzący u stóp grobowca

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 9,2 × 12,5 – naklejony na k. 55 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Po lewej skała ze wspartym o nią „głazem grobowcowym”. Obok siedzi oparty o skałę brodaty starzec z rękami złożonymi na kolanach, zwrócony w prawo. Poniżej figury sygnatura i data: „NORWID 1852”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 123 (publ. Chlebowska 2011c, s. 171); Kalendarz 1, 477; Chlebowska 2011c, s. 160.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdował się drugi rysunek Norwida (poprzednia poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1608

Z legionów Cezara nad Renem

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 5,7 – naklejony na k. 57 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie brodatego mężczyzny w futrzanej opończy, z przylegającym do głowy kapturem, ujęte w lewym profilu. Po lewej pionowo w dół napis: „Z legionów / Caesara / nad Renem”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 123 verso; Kalendarz 1, 477; Chlebowska 2011c, s. 171.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw.).

Z legionów / Caesara / nad Renem – napis nawiązuje do jednej z licznych kampanii wojennych, jakie prowadził Juliusz Cezar na terenach Galii w różnych latach. Być może dotyczy to pierwszej z wojen galijskich z 58 r. przed Chr. i zwycięstwa Rzymian w bitwie u stóp Wogeów?

Na tej samej karcie albumu Górskiej znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (następne poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1609

Z wojny trzydziestoletniej

Czas powstania: [ok. 1852]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 12,5 × 5,5 – naklejony pośrodku k. 57 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: „Popiersie mężczyzny o krogulczym nosie, zgolonych wąsach i spiczastej brodzie, w pancerzu na piersiach i ramionach, a w kapeluszu z długim piórem na głowie”, zwróconego $\frac{3}{4}$ w lewo. W lewym górnym rogu napis „Z wojny 30-letniej”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 123 verso; Kalendarz 1, 477; Chlebowska 2011c, s. 171.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

Z wojny 30-letniej – napis odwołuje się do europejskiego konfliktu, trwającego w latach 1618–1648 pomiędzy protestanckimi państwami Świętego Cesarstwa Rzymskiego (I Rzeszy), wspieranymi przez Szwecję, Danię, Republikę Zjednoczonych Prowincji (część Francji) a katolicką dynastią Habsburgów.

1610

Portret mężczyzny z kindziałem

Czas powstania: 1851

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 10,8 × 5,7 (górne narożniki ścięte) – naklejony na k. 57 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: „Mężczyzna łysy, z falistymi puklami nad karkiem, z wąsami i hiszpanką, w tużurku, siedzi za stołem, z ręką wspartą na leżącym na stole rodzaju kindżała”, ujęty w lewym profilu. Poniżej wklejki, na karcie albumowej adnotacja fioletowym atramentem, obcej ręki: „Pan Xawery będzie taki w R. 1878 / fait par / Norwid / en 1851”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 123 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 171); Kalendarz 1, 477, 478.

Reprodukcje: Chlebowska 2011c, s. 163, il. 5.

Uwagi: Opis rysunków za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.). Edytor opatrzył opis adnotacją: „podobny do Napoleona III”. W zbiorach BN znajdują się ponadto dwie fotografie rysunku z archiwum edytora: nr inw. F.94, F.14868.

Być może – zgodnie z podpisem obcej ręki umieszczonym poniżej rysunku – szkic przedstawia imaginacyjny wizerunek Ksawerego Branickiego w podeszłym wieku (zob. Kalendarz 1, 478). kindżał (gruz.) – rodzaj długiego noża (prostego lub zakrzywionego), o obosiecznej głowni, używanego przez plemiona kaukaskie i Turków, na terenach zamieszkałych przez Arabów, w Persji oraz w Indiach.

hiszpanka – tu: rodzaj niewielkiej spiczastej brody rosnącej tylko poniżej dolnej wargi, z gładko wygolonymi policzkami.

fait par / Norwid / en 1851 (fr.) – wykonany przez Norwida w 1851.

Na tej samej karcie albumu Górskiej znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1611

Z Fausta Małgorzata

Czas powstania: [1851]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 5,5 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 59 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Młoda, smutna dziewczyna, wpatrzona nieruchomym wzrokiem przed siebie, „brzemienista i lewą ręką osłaniająca tę brzemienność fałdami sukni, z książką do nabożeństwa w prawej ręce”, ujęta w lewym profilu, w półpostaci. W prawym górnym rogu napis: „Z Fausta / Małgorzata”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 124 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 171); Norwid 1968, t. 5, s. 183; Kalendarz 1, 477.

Reprodukcje: Kalendarz 1, il. 28.

Uwagi: Opis rysunków uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Gomulicki sugerował, że Norwid sportretował w tym rysunku swą byłą narzeczoną Kamilę L.[Lemańską], łącząc szkic z listem Norwida do Henryka Prendowskiego (list z 16 października lub 16 listopada 1851), w którym poeta ową „przyjaciółkę pierwszej młodości” nazwał właśnie Małgorzatą z *Fausta* (zob. Norwid 1968, jw.; por. także PWSz 8, 143). Podobną sugestię zawiera komentarz do wydania krytycznego *Dzieł wszystkich* poety – zob. DW X, 361.

Na tej samej karcie albumu znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (następne poz. kat.). Szerze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1612

Żaby gotowała

Czas powstania: 1851

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 12,5 × 5,5 – naklejony pośrodku k. 59 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: „Starucha o zakrzywionym nosie, w wielkim czepcu na głowie i fałdzistej sukni, siedzi [...] z rękoma wyciągniętymi nad gotującym się garnkiem”, ujęta w prawym profilu. W prawym dolnym rogu, ukośnie napis: „żaby gotowała”, pośrodku, poniżej postaci sygnatura: „1851 / Norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 124 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 171–172); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1613

Moja córka

Czas powstania: [1851]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 5,5 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 59 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Dziewczynka z długimi włosami i w wianku z kwiatów na głowie, ubrana w sukienkę „z fałdzistą tuniką”, ujęta w prawym profilu. W wyciągniętej przed siebie prawej ręce trzyma kilka kwiatków. Obok rosną kwiaty. W prawym górnym rogu napis: „moja córka”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 124 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 172); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1614

Autoportret z cylindrem

Czas powstania: [ok. 1852].

Tytuł: Norwid z cylindrem (PWsz).

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 12 × 5,5 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 61 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Autoportret Norwida ujęty w półpostaci, zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo. Głowa lekko pochylona, o szczupłej twarzy z niewielkim zarostem i lekko falujących włosach, w lewym profilu. Poeta ubrany w surdut z dwurzędowym zapięciem siedzi, wspierając lewe przedramię na leżącym obok kamieniu, w prawej opuszczonej dłoni trzyma cylinder.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 124 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 172); Norwid 1956, s. 437; PWSz 11, 345 poz. 131; Melbechowska-Luty 2001, s. 202; Chlebowska 2003a, s. 264, 265; Chlebowska 2004, s. 60, 73–74, 210 i inn.; Kalendarz 1, 477; Chlebowska 2011c, s. 172.

Reprodukcje: Norwid 1956, s. 81; Cyprian Norwid 1971, tabl. 9; Piechal 1974, po s. 224; Kamiński 1975, z. 1, s. 43; PWSz 11, il. 131; Z Norwidem 1990, s. 9 (nlb.); Heintsch 1991, il. po tekście; Gąsiorowski 2001, s. 113; Melbechowska-Luty 2001, il. 11; Siemion 2001, s. 31; Sudolski 2003, s. 211; Chlebowska 2004, s. 211; Chlebowska 2011c, s. 163, il. 6.

Uwagi: W zbiorach BN znajduje się fotografia rysunku z archiwum Przesmyckiego: nr inw. F.14840. Drugą fotografię edytor nakleił poniżej opisu rysunku (Przesmycki 1914, jw.). Na tej samej karcie albumu znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (następne poz. kat.). Szerze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1615

Starzec w kapeluszu

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 12,5 × 5,5 – naklejony pośrodku k. 61 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Starzec o bujnych włosach i zaroście, w kapeluszu z odwiniętym rondem i dwoma powiewającymi piórami, „w rodzaju czamary przepasanej szerokim pasem, na którym zawieszona karabela”. Mężczyzna zwrócony jest $\frac{3}{4}$ w lewo, ukazany niemal po kolana.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 124 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 172); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z b. słabą fot.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1616 Dzień Nowego Roku

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 11,6 × 5,3 – naklejony na k. 61 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Mężczyzna we fraku ze stojącym kołnierzem, ze szpadą u boku, o sztywno wyprostowanej sylwetce, ujęty w lewym profilu, do kolan. U góry napis: „dzień Nowego Roku”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 124 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 172); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1617

Starzec w antycznej szacie

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 10×4 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 64 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Starszy mężczyzna o kędzierzawych włosach i zaroście, w fałdzonej szacie, stojący ze złożonymi na piersiach rękami, zwrócony $\frac{3}{4}$ w prawo. W prawym dolnym rogu sygnatura: „NORWID”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 125 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 172); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (następne poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1618

Modlące się dziecko

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 9,2×5,3 (ścięte narożniki) – naklejony pośrodku k. 64 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Dziecko klęczące ze wzniesionymi jakby w modlitwie rękami, ujęte w lewym profilu. Po prawej, nieco poniżej środka sygnatura: „Norwid / 18[...]”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 125 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 172); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1619
Święta niewiasta

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 9,8 × 5,2 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 64 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Kobieta z długimi falującymi włosami, z aureolą wokół głowy, w fałdowanej szacie, ujęta w lewym profilu. W prawym dolnym rogu sygnatura: „Norwid / 18[...]”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 125 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 172); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw. wraz z b. słabą fotografią).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się dwa inne rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1620
W Egipcie

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 9,5 × 5,5 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 67 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodego mężczyzny w mundurze napoleońskim, ujęte w lewym profilu na tle piramidy. U dołu, pośrodku napis: „w Egipcie”, po prawej, pod lewym ramieniem sygnatura: „Norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 125 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 173); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Rysunek i napis odwołują się do słynnej wyprawy Napoleona Bonaparte do Egiptu od maja 1798 do października 1801 r. – miała ona charakter militarny, ale także geostrategiczny (odcięcie Zjednoczonego Królestwa od Indii) i naukowy (armii francuskiej towarzyszyło ponad 160 uczonych, którzy mieli badać kraj i jego historię).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki (następne poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1621
Pani!

Czas powstania: 27 grudnia 1851.

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 9 × 5,8 (ścięte narożniki) – naklejony pośrodku k. 67 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety w kapturze na głowie, z gładko zaczesanymi na uszy włosami, ujęte w lewym profilu. Rysunek wykonany delikatnie kreśloną linią. W prawym dolnym rogu wpis obcej ręki, ołówkiem: „Pani! / roku 1851 dnia 27 / Grudnia”.

Bibliografia: Materiały, k. 125 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 173); Kalendarz 1, 473, 477.

Uwagi: Na karcie albumowej, poniżej prawego dolnego rogu wklejki wpis obcej ręki: „K. Gorska [ołówkiem] w r[?] 1851”, wskazujący, iż jest to portret Konstancji Górskiej.

Opis rysunku za Z. Przesmyckim (Materiały, jw., wraz z bardzo silnie spłowiałą fot.). Tam również adnotacja Przesmyckiego: „Czy Norwida?”, wyrażająca niepewność co do autorstwa szkicu.

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1622

Popiersie muzułmanina

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 8,2 × 5,4 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 67 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie mężczyzny w zawoju na głowie, z krótką, półkoliście przystryżoną brodą, w fałdzistym stroju. Mężczyzna wsparty jest obu rękami na jakiejś balustradzie, zdaje się przemawiać. W głębi widoczna mauretańska kolumna, obok niej sygnatura: „Norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 125 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 173); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki (poprzednie poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1623

Piast Kołodziej

Tytuł: Piast (Norwid), Brodaty starzec (BN).

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13,6 × 10,8 (zaokrąglone rogi) – naklejony na k. 68 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Brodaty starzec w fałdzistej szacie siedzący na przyzbie wiejskiej chaty, zwrócony $\frac{3}{4}$ w prawo. Lewą rękę opiera na kole. Przy nim leży siekiera. W prawym dolnym rogu sygnatura z datą: „Norwid 1852”.

Bibliografia: PWsz 8, 162 i DW X, 395 (list Norwida do K. Górskiej z 18 lutego 1852); Przesmycki 1914, k. 126 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 173); Kalendarz 1, 477, 488; Chlebowska 2008a, s. 201; Chlebowska 2011c, s. 159.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.). W zbiorach BN znajdują się nadto fotografie rysunku z archiwum edytora: nr inw. F.320, F.324.

Kalendarz życia i twórczości Cypriana Norwida podaje błędną informację, że na odwrocie rysunku znajdował się list Norwida do K. Górskiej (*Kalendarz* 1, jw.). W rzeczywistości, co potwierdzają zarówno słowa poety ze wspomnianego listu («W załączonym zwitku jest „Piaś” i „Rusalki”»), jak również opis Przesmyckiego, rysunek został dołączony do listu. Druga ze wspomnianych w liście prac została odnaleziona w 2022 r. w Wielkiej Brytanii (zob. Katalog VII).

Piaś Kołodziej (Piaś Chościskowic) – legendarny protoplasta dynastii Piastów. Według kroniki Galla Anonima był ubogim oraczem spod Gniezna, synem Chościska. Miał żonę Rzepichę i syna Siemowita. W XIX w. sylwetka Piasta była ważnym symbolem polskości.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1624

Brodaty mężczyzna w szlafroku

Materiał i technika: akwarela, papier.

Wymiary: 11 × 7 (nieregularnie przycięte narożniki) – naklejony na k. 71 albumu Konstancji Górskiej, w lewym dolnym rogu, obrócony o 90° w lewo.

Opis, sygnatury, napisy: Brodaty mężczyzna w podeszłym wieku w zapiętym szlafroku, stoi wspierając lewy łokieć i rękę na jakimś stole, z prawą opuszczoną wzdłuż ciała. Pod lewą ręką sygnatura: „Norwid [...]”. Rysunek i napis wykonany czerwono-różową farbą.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 126 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 174); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze trzy inne rysunki Norwida (następne poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1625

Głowa w wieńcu różanym

Materiał i technika: niebieski atrament, pióro, papier.

Wymiary: 12 × 7,8 (narożniki ścięte) – naklejony na k. 71 albumu Konstancji Górskiej, w lewym górnym rogu, obrócony o 90° w lewo.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa długowłosego chłopca (dziewczyny?) w wieńcu różanym na głowie, ujęta w lewym profilu.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 126 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 174); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się ponadto trzy inne rysunki Norwida (poprzednia i następne poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1626

Popiersie łysiego mężczyzny

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 9,3 × 5,8 – naklejony na k. 71 albumu Konstancji Górskiej, w prawym dolnym rogu, obrócony o 90° w lewo.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie łysiego, wąsatego mężczyzny z niskim czołem, wydatnym nosem i masywnym podbródkiem, „w tużurku i wysokim kołnierzyku, z jakimś medalem na szyi”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 126 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 174); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.). Edytor opatrzył opis adnotacją: „czy Norwida?” wskazującą na wątpliwości atrybucyjne.

Na tej samej karcie albumu znajdowały się trzy inne rysunki Norwida (poprzednie i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1627

Portret Goethego

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 7,7 × 5,3 – naklejony na k. 71 albumu Konstancji Górskiej, w prawym górnym rogu, obrócony o 90° w lewo.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa łysego mężczyzny w podeszłym wieku, bez zarostu, o wydatnym nosie i wysuniętym podbródku, ujęta w lewym profilu. Pod szyją napis „Göethe”. Przy lewej krawędzi u dołu sygnatura ciemniejszym atramentem „Norwid 18”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 126 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 174); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z mocno spłowiałą fot.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się trzy inne rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1628

Popiersie brodatego starca i dziecko

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 10 × 4,3 (narożniki ukośnie ścięte) – naklejony na k. 73 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: U góry popiersie brodatego starca w lewym profilu. Przy lewym ramieniu, na piersi sygnatura: „Norwid”. Po lewej u dołu wpis ołówkiem, obcej ręki: „60”. Niżej siedzące dziecko, zwrócone $\frac{3}{4}$ w lewo. Po lewej nad ręką dziecka sygnatura: „NORWID”, poprzedzona wpisem obcej ręki, ołówkiem: „4 lat”. Pod wklejką, po prawej u dołu wpis fioletowym atramentem, obcej ręki: „Norwid Enfant”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 127 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 174); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.). W zbiorach BN znajdują się ponadto fotografie pracy ze zbiorów edytora: nr inw. F.276, F.284.

Enfant (fr.) – Dziecko.

Na tej samej karcie albumu znajdował się jeszcze jeden rysunek Norwida (następna poz. kat.) oraz akwarela obcego autorstwa przedstawiająca żebraka. Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1629

Autoportret ze skrzyżowanymi rękami

Czas powstania: [ok. 1852].

Tytuł: Norwid ipse ipsum (Gomulicki 1969), Autoportret ze skrzyżowanymi rękami (PWsz).

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 9,1 × 4,3 – naklejony na k. 73 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Autoportret Norwida w siedzącej pozie, w półpostaci, w ujęciu en face. Głowa zwrócona $\frac{3}{4}$ w lewo. Twarz szczupła, o wysokim czole i prostym nosie, z niedługą brodą. Włosy sięgające poniżej uszu. Poeta ubrany jest w surdut z dwurzędowym zapięciem. Skrzyżowane ręce złożone na kolanach. W lewym dolnym rogu sygnatura biegnąca ukośnie w dół: Norwid / ipse ipsum”. W prawym dolnym rogu wpis ołówkiem, obcej ręki: „28 Nov.”. Pod prawym dolnym rogiem wklejki fioletowym atramentem, obcej ręki: „Jemu[?]”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 127 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 175); Norwid 1956, s. 437; PWsz 11, 345 poz. 132; Adamiec 1991, s. 39; Polanowska 1998, s. 142; Melbechowska-Luty 2001, s. 202; Zieliński 2002, s. 660; Chlebowska 2003a, s. 264–266; Chlebowska 2004, s. 60, 73–74, 212 i inn.; Kalendarz 1, 477.

Reprodukcje: Dubicki 1956, s. 2; Norwid, 1956, s. 169; Norwid żywy 1962, przed s. 33; Gomulicki 1969, s. 1; Cyprian Norwid 1971, tabl. 9; Lisiecka 1973, okładka; Piechal 1974,

przed s. 145; PWsz 11, il. 132; Bojtär 1979, s. 31; Z Norwidem 1990, s. 16 (nlb.); Heintsch 1991, il. po tekście; Maciejewski 1992, okładka; Fert 1993, okładka; Gąsiorowski 2001, s. 78; Melbechowska-Luty 2001, il. 12; Sudolski 2003, s. 211; Chlebowska 2004, s. 213; Dudzik, Kapaon 2007, s. 6; Kalendarz 1, il. 26; Chlebowska 2011c, s. 163, il. 7.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot. na k. 127 verso).

W Bibliotece Narodowej znajdują się fotografie rysunku, pochodzące ze zbiorów edytora: nr inw. F.32-F.34.

Nov. – skrót od fr. Novembre: Listopad.

Na tej samej karcie albumu znajdował się jeszcze jeden rysunek Norwida (poprzednia poz. kat.) oraz akwarela obcego autorstwa przedstawiająca żebraka. Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1630
Henryk Kamieński

Tytuł: Henryk Kamieński (Trojanowicz 1968).

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 4,6 × 3,9 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 75 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa mężczyzny w okularach z obwisłymi wąsami i spiczastą brodą w lewym profilu. Pod wklejką wpis fioletowym atramentem, obcej ręki: „H. Kamieński / p. N.”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 127 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 175); Kalendarz 1, 477.

Reprodukcje: Trojanowicz 1968, il. 4 po s. 48; Literatura krajowa 1988, il. 165; Kalendarz 1, il. 29.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Henryk Kamieński (1813–1866) – pisarz społeczno-polityczny, filozof, publicysta, brał udział w powstaniu listopadowym, w 1845 skazany został na zesłanie w Wiatce, gdzie zdobył ogromną widzę na temat Rosji, którą później wykorzystał w najważniejszej swej książce *Rosja i Europa. Polska* (Paryż 1858).

p. N. – przez Norwida

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (następne poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1631

Popiersie młodej kobiety z przepaską

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 8 × 5,5 (ścięte narożniki) – naklejony pośrodku k. 75 albumu Konstancji Górskiej.

Czas powstania: 1851

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety z włosami ułożonymi w pukle przysłaniające uszy, z przepaską nad czołem, zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo. Po lewej, pośrodku sygnatura i data: „Norwid / 1851”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 127 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 175); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.). Ponadto w BN znajdują się inne fot. rysunku z archiwum edytora: nr inw. F.292, F.295.

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1632

Książę Adam Jerzy Czartoryski

Tytuł: Książę Adam Czartoryski (Gomulicki 1967c), Adam Czartoryski (Trojanowicz 1968).

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 8 × 6,3 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 75 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie mężczyzny w podeszłym wieku, w lewym profilu. Twarz szczupła, o wysokim czole i wydatnym orlim nosie. Włosy krótkie, zaczesane na czoło i skronie. Na szyi chustka krawatowa zawiązana na wysokim kołnierzu koszuli. Pod wklejką wpis fioletowym atramentem, obcej ręki: „X. Adam Czartoryski / p. C.N.”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 127 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 175); Kalendarz 1, 477; Chlebowska 2011c, s. 175.

Reprodukcje: Norwid 1965, s. 103; Gomulicki 1967c, s. 4; Trojanowicz 1968, il. 18 po s. 160; Norwid 1974, s. 113; Norwid 1977, s. 101; Melbechowska-Luty 2001, il. 177; Kalendarz 1, il. 30.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Adam Jerzy Czartoryski (1770–1861) – działacz polityczny, dyplomata, minister spraw zagranicznych Imperium Rosyjskiego, wielki podkomorzy dworu królewskiego Mikołaja I Romanowa w 1830 r., a w czasie Powstania Listopadowego prezes Rządu Narodowego. Początkowo liczył na ugodę z carem, później jako senator podpisał akt detronizacji Mikołaja I Romanowa, co w efekcie przegranej powstania zmusiło go do emigracji. Zamieszkał w Paryżu, stanął na czele konserwatywnego obozu politycznego zw. Hôtel Lambert. Norwid w młodości sprzyjał stronnictwu Czartoryskiego, później czasami dystansował się od prowadzonej przezeń polityki. p. C.N. – przez Cypriana Norwida.

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1633

Portret Józefa Bohdana Zaleskiego

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 6 × 5,8 (ścięte narożniki) – rysunek naklejony na k. 77 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa mężczyzny w średnim wieku, w okularach, ujęta w lewym profilu. Wysokie, łysiejące czoło, wydatny nos, krótko przystryżony zarost. Włosy krótkie, z kosmykiem opadającym na skroń. Pod wklejką adnotacja fioletowym atramentem, obcej ręki: „Bogdan Zalewski”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 128 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 175); Kalendarz 1, 477.

Reprodukcje: Melbechowska-Luty 2001, il. 173; Kalendarz 1, il. 31.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Józef Bohdan Zaleski (1802–1886) – poeta, główny przedstawiciel tzw. szkoły ukraińskiej. Norwid poznał Zaleskiego w Rzymie w 1847 r. i przez długie lata utrzymywał z nim bliskie kontakty. Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (następne poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1634

Głowa mężczyzny w czapce

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 5 × 4,4 (ścięte narożniki) – naklejony pośrodku k. 77 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa mężczyzny w średnim wieku, z sumiastymi wąsami, w dużej czapce, w lewym profilu.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 128 recto; Kalendarz 1, 477; Chlebowska 2011c, s. 175.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1635

Głowa szlachcica i głowa chłopca

Materiał i technika: ołówek, papier.

Wymiary: 6 × 6 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 77 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Dwie męskie głowy ujęte w lewych profilach, zestawione obok siebie. Po lewej, w głębi wąsаты szlachcic o orlim nosie, podpisany u dołu: „WCZORA”. Po prawej

młody chłop o zadartym nosie, z włosami przyciętymi równo nad karkiem, z napisem u dołu: „JUTRO”. Pod wkłęką podpis ołówkiem, obcej ręki: „en deux types”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 127 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 175); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

en deux types (fr.) – dwa typy (w sensie: typy fizjonomiczne).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1636

Popiersie kobiety w kapturze

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 5,5 × 5,4 – rysunek naklejony na k. 80 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie kobiety w podeszłym wieku, w kapturze na głowie, zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 128 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 176).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (następne poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1637

Alexis

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 4,9 × 4,7 (ścięte narożniki) – rysunek naklejony pośrodku k. 80 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa młodzieńca z wąsami, ujęta w lewym profilu. W lewym dolnym rogu napis: „Alexis”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 128 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 176); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1638

Portret starca

Tytuł: Portret starca (Melbechowska-Luty 2001).

Czas powstania: 1857

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 5,6 × 4,3 (ścięte narożniki) – rysunek naklejony na k. 80 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa starca z orlim nosem i zwichrzoną brodą, z krótkimi, swobodnie falującymi włosami, ujęta w lewym profilu. Pod rysunkiem, częściowo na powierzchni wklejki, a częściowo pod nią adnotacja fioletowym atramentem, obcej ręki „Lin jak będzie miał / 80 lat! / umarł 1858 r. mając lat 50 / robił Norw. en 1857”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 128 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 176); Kalendarz 1, 477.

Reprodukcje: Melbechowska-Luty 2001, il. 324.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.). Wg sugestii edytora w notatce usytuowanej poniżej rysunku mowa o Konstantym Linowskim (1807–1858), emigrancie po Powstaniu Listopadowym, który w wojsku belgijskim dosłużył się stopnia podpułkownika, przyjacielu K. Górskiej; w kwietniu 1852 Linowski przeniósł się do Paryża. Norwid poświęcił jego pamięci utwór *Garstka piasku*.

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1639

Aleksander

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 7,4 × 5,2 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 87 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa młodzieńca o bujnych włosach, w nakryciu w formie lwiej głowy, ujęta w lewym profilu. U dołu napis: „Alexander”. Po prawej w połowie wysokości sygnatura: „Norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 128 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 176); Kalendarz 1, 477.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (następne poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1640

Portret Marii Kalergis

Czas powstania: [ok. 1850]

Tytuł: Portret Marii Kalergis (Melbechowska-Luty 2001).

Materiał i technika: pióro, tusz, papier.

Wymiary: 7,2 × 4,4 (ścięte narożniki) – naklejony pośrodku k. 87 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie młodej kobiety o greckim profilu twarzy, zwróconej w lewo. Włosy gładko zaczesane, upięte, ozdobione w miejscu upięcia kwiatami oraz opadającymi na ramiona wstążkami lub jakąś cienką materią. Fragmenty tła po bokach pokryte ukośnym kreśkowaniem. Po lewej u dołu sygnatura: „norwid”. Pod wklejką adnotacja obcej ręki, fioletowym atramentem: „M. Kalergis”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 128 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 176); Kalendarz 1, 379, 477.

Reprodukcje: Weber 2000, s. 154; Melbechowska-Luty 2001, il. 164.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Maria Kalergis – zob. Uwagi poz. 1133/VIII.

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1641

Zygmunt Krasiński

Tytuł: Zygmunt Krasiński (Melbechowska-Luty 2001), Głowa mężczyzny ze zmarszczonymi brwiami (BN).

Czas powstania: [ok. 1852]

Materiał i technika: pióro, tusz, papier.

Wymiary: 7 × 5,3 (ścięte narożniki) – naklejony na k. 87 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Głowa młodego mężczyzny w lewym profilu. Twarz szczupła, wysokie, lysiejące czoło z silnie zaakcentowanymi łukami brwiowymi oraz wydatny prosty nos. Włosy krótkie, kędzierzawe, krótko przystryżone wąsy. Pod wklejką adnotacja fioletowym atramentem, obcej ręki: „Zygmunt Krasiński”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 128 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 176); Polanowska 1998, s. 138; Kalendarz 1, 477.

Reprodukcje: Melbechowska-Luty 2001, il. 195; Chlebowska 2011c, s. 162 il. 1.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.). Ponadto w BN znajduje się fot. z archiwum edytora: nr inw. F.95.

Zygmunt Krasiński – Norwid poznał Z. Krasińskiego (1812–1859) na początku 1848 r. w Rzymie. Przez kilka lat utrzymywał z nim bliskie kontakty, które jeszcze pod koniec tego roku uległy pogorszeniu, a w 1851 r. twórca *Promethidiona* całkowicie zerwał stosunki z Krasińskim. Na krótko przed śmiercią Krasińskiego relacje między poetami uległy poprawie.

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1642

Dwaj starcy i młodzienc

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13,2 × 10,5 – rysunek naklejony na k. 88 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Niewyraźna scena figuralna. Dwóch brodatych starców, w powłóczy-tych szatach, zwróconych $\frac{3}{4}$ w prawo, przypatrujących się czemuś z przerażeniem. Patrzą w dół, gdzie wskazuje im siedzący czy stojący przed nimi młody człowiek w udrapowanej szacie z kaptu-rem na głowie, zwrócony niemal en face do widza. Po lewej, poniżej środka sygnatura: „norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 129 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 176–177); Kalendarz 1, 478.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1643
Starzec na koniu

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 12,5 × 5 – naklejony na k. 89 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Starzec na koniu, zwrócony $\frac{3}{4}$ w prawo, trzymający cugle i spoglądający w lewo za siebie. Widoczna jest tylko postać po biodra i siodło, konia nie widać. Starzec z odkrytą głową, w lamowanym kaftanie. Po prawej, w $\frac{1}{3}$ wysokości pod ręką jeźdźcy sygnatura: „norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 129 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 177); Kalendarz 1, 478.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot. na verso). Z. Przesmycki sugeruje, że może to być podobizna Miecznika z *Marii* Antoniego Malczewskiego.

Na tej samej karcie albumu znajdował się jeszcze jeden rysunek Norwida (następna poz. kat.) oraz *Portret Artura Wyszyńskiego* Melanii Ożarowskiej z Grabowskich.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1644

Starzec w futrzanej czapie

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 12,5 × 5 – naklejony na k. 89 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Brodaty starzec „o tatarskiej minie”, w futrzanej czapie z piórami, z kindziałem przy boku, trzymający coś w rękach, ujęty w półpostaci, w lewym profilu. U dołu po prawej sygnatura: „norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 129 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 177); Kalendarz 1, 478.

Reprodukcje: Chlebowska 2011c, s. 163, il. 8.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot. na verso). Z. Przesmycki sugeruje, iż może to być podobizna Chana z *Marii A. Malczewskiego*. Możliwe, że jest to po prostu bliżej nieokreślona postać Tatara lub Kozaka.

kindział – zob. Uwagi do poz. kat. 1610.

Na tej samej karcie albumu znajdował się jeszcze jeden rysunek Norwida (poprzednia poz. kat.)

oraz *Portret Artura Wyszyńskiego* Melanii Ożarowskiej z Grabowskich.

1645
Widmo

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 14 × 5,8 – naklejony na k. 90 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Nienaturalnie długa, widmowa postać w powłóczyściej szacie okrywającej również głowę, z rękami splecionymi pod brodą, ujęta w lewym profilu. Wokół postaci krzyże nagrobne pośród zarośli. W prawym dolnym rogu sygnatura: „Norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 129 v. (publ. Chlebowska 2011c, s. 177); Kalendarz 1, 478; Chlebowska 2011c, s. 159.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Na tej samej karcie albumu znajdował się jeszcze jeden rysunek Norwida (następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1646

Scena na cmentarzu

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 5,8 × 14 – rysunek naklejony na k. 90 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Widmowa postać w powłóczystej szacie, z wyciągniętymi przed siebie szponiastymi rękami, goniąca przerażonego człowieka, uciekającego w lewą stronę. Scena na cmentarzu (w tle krzyże), w nocnej scenerii, z wyłaniającym się zza chmur sierpem księżyca. W prawym dolnym rogu sygnatura: „norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 129 v. (publ. Chlebowska 2011c, s. 177); Kalendarz 1, 478; Chlebowska 2011c, s. 159.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Na tej samej karcie albumu znajdował się jeszcze jeden rysunek Norwida (poprzednia poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1647

Głowa mężczyzny i kobieta z dwojgiem dzieci

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 10,5 × 5,1 – naklejony na k. 92 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Dwa szkice. U góry pochylona głowa starego mężczyzny o kędzierzawych włosach i zaroście, ujęta w lewym profilu. Poniżej sygnatura: „NORWID”. Poniżej naszkicowana delikatną kreską kobieta siedząca z dwojgiem dzieci.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 130 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 178); Kalendarz 1, 478.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (następne poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1648

Mnich – kaznodzieja

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 10,5 × 5,6 – naklejony pośrodku k. 92 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Mnich na ambonie, z prawą ręką uniesioną w kaznodziejskim geście, wspartą łokciem na balustradzie, ujęty w półpostaci, w prawym profilu. Pod łokciem mnicha sygnatura: „norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 130 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 178); Kalendarz 1, 478.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida: (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1649

Popiersie mężczyzny i szkic biegacza

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 10,5 × 5,3 – naklejony na k. 92 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: U góry popiersie mężczyzny o kędzierzawych włosach, z długim nosem i wystającą dolną szczęką, w prawym profilu. Po prawej pośrodku sygnatura i data „NORWID / 1852”. U dołu słabiej widoczny szkic nagiego, biegnącego mężczyzny w lewym profilu.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 130 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 178); Kalendarz 1, 478 (tylko popiersie męskie).

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1650

Starzec w kapeluszu z piórami

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 12,5 × 4,9 – naklejony na k. 94 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Długowłosy, brodaty starzec w kapeluszu z szerokim rondem z dwoma długimi piórami, w fałdzistym płaszczu, w ujęciu en face, do kolan. Prawą dłonią podtrzymuje fałdy płaszcza, a w lewej opuszczonej trzyma szpadę bądź rapier. Po lewej u dołu sygnatura: „NORWID”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 130 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 178); Kalendarz 1, 478.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim, który wysunął przypuszczenie, iż może to być portret Garibaldiego, aczkolwiek fotografia nie potwierdza tej sugestii (jw., wraz z fot. na s 130 verso).

W zbiorach BN znajduje się jeszcze jedna fotografia rysunku z archiwum edytora: nr inw. F.245.

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (następne poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1651

Młoda kobieta z szalem w dłoniach

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13 × 5,4 – naklejony pośrodku k. 94 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Młoda kobieta w sukni z obcisłym stanikiem i z szeroką spódnicą, z pochyloną głową o gładkim uczesaniu, ujęta w całej postaci, $\frac{3}{4}$ w lewo. Stoi bądź idzie trzymając w obu opuszczonych dłoniach szal bądź chustę.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 130 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 178); Kalendarz 1, 478.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.). W zbiorach BN znajdują się ponadto fotografie pracy z archiwum edytora: nr inw. F.275, F.281, F.283.

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednia i następna poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1652

Popiersie łysiejącego mężczyzny

Czas powstania: 1851

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 12,5 × 4,9 – naklejony na k. 94 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie łysawego mężczyzny, z opadającymi na szyję pozostałymi włosami, bez zarostu, z niewyraźnym uśmiechem na twarzy, ujęte w lewym profilu. U dołu sygnatura i data: „norwid / 1851”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 130 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 178); Kalendarz 1, 478.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1653

Siedzący starzec

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13,5 × 5,5 – naklejony na k. 95 albumu Konstancji Górskiej, po lewej.

Opis, sygnatury, napisy: Długowłosy starzec (Żyd) z dużą brodą i przyciętymi równo z wargą wąsami siedzi zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo, widoczny do kolan. Ubrany w szeroką, fałdzistą szatę; na głowie jarmułka. Obie ręce wysunięte przed siebie. Rysunek mocno cieniowany. Na szacie, u dołu z prawej sygnatura: „NORWID”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 131 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 179); Kalendarz 1, 478.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (następne poz. kat.).

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1654

Więzień zakuty w kajdany

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 10,5 × 5,7 – naklejony pośrodku k. 95 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Mężczyzna w średnim wieku, o krótkich włosach, bez zarostu, w rozchełstanej koszuli, z kajdanami na wysuniętych do przodu rękach. Postać widoczna do kolan, ujęta w lewym profilu. Pod prawą ręką, od dołu ku górze sygnatura: „norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 131 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 179); Kalendarz 1, 478; Chlebowska 2011c, s. 179.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw.).

Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednia i następna poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1655

Św. Jan Chrzciciel

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13,5 × 5,4 – naklejony na k. 95 albumu Konstancji Górskiej, po prawej.

Opis, sygnatury, napisy: Dziecko z aureolą wokół głowy, podtrzymujące lewą ręką wysoki krzyż z banderolą, na której widnieje napis: „JOANN”. Prawą dłoń wspiera na leżącym obok głazie. W lewym dolnym rogu sygnatura: „C. NORWID”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 131 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 179); Kalendarz 1, 478.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Joann, skrócony zapis imienia Joannes (łac.) – Jan. Na tej samej karcie albumu znajdowały się jeszcze dwa rysunki Norwida (poprzednie poz. kat.). Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1656

Karykatura bezzębnej elegancji

Tytuł: Karykatura bezzębnej elegancji (Antologia 1933).

Czas powstania: 1864

Materiał i technika: tusz, pióro, pędzel, papier.

Wymiary: 7,4 × 10,2 (lewy górny róg ścięty) – naklejony na k. 98 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Popiersie łysawego starca „w perukowo naczeseanej reszcie włosów”, zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo. Twarz o bezzębnym, zapadłym ustach, masywnym nosie i wydatnym podbródku, gładko wygolona. Mężczyzna siedzi niedbale, ubrany w tużurek czy mundur, z zawieszonymi na szyi binoklami. Po lewej, w połowie wysokości sygnatura i data: „C. Norwid / 1864”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 132 r. (publ. Chlebowska 2011c, s. 180); Kalendarz 1, 478; Chlebowska 2011c, s. 160.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 17; Chlebowska 2011c, s. 164, il. 9.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot. rysunku). W zbiorach BN znajdują się jeszcze inne fotografie rysunku z archiwum edytora: nr inw. F.156–161.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1657

Samarytańczyk i faryzeusz

Tytuł: Samarytańczyk i faryzeusz (Norwid).

Czas powstania: [1852]

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 13×10 – naklejony na k. 99 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Na pierwszym planie leży na wznak, głową w stronę widza, zabity czy ranny człowiek z krwawiącą raną na głowie, ułożony po przekątnej, ze zgiętymi w kolanach nogami i przerzuconymi w prawo rękami. Wokół postaci ukwiecona łąka. Na drugim planie, pośrodku stoi brodaty starzec w fałdzystej szacie, czytający w podniesionej do oczu księdze, zwró-

cony w lewo. W głębi zarysy jakiejś monumentalnej budowli. W prawym dolnym rogu sygnatura: „Norwid / invenit 185[reszta daty ucięta]”.

Proweniencja (historia obiektu): Norwid wysłał rysunek Konstancji Górskiej wraz z listem z marca 1852. Adresatka umieściła go w swym albumie.

Bibliografia: PWsz, 8, 166 i DW X, 402, 403 (list C. Norwida do Konstancji Górskiej, ok. 26 marca 1852); Kalendarz 1, 478, 491; Przesmycki 1914, k. 132 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 180); Chlebowska 2008a, s. 201; Chlebowska 2011c, s. 159.

Uwagi: Opis rysunku, ilustrującego scenę z Łk 10, 30–36, za Z. Przesmyckim (jw.). invenit (łac.) – wymyślił, stworzył, skomponował. Dawniej skrót ten występował w pracach plastycznych (np. na rycinach lub obrazach) przed nazwiskiem autora. Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1658

Zbiór luźnych szkiców portretowych

Czas powstania: [ok. 1852].

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 22,9 × 29,1 – wykonany wprost na k. 101 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Zbiór luźnych szkiców. U góry: popiersie mężczyzny w średnim wieku ze skrzyżowanymi rękami (z dwoma podpisami obcej ręki – u dołu „Skwarski”, u góry „Mr. Skwarski”), mężczyzna siedzący w fotelu, ujęty do kolan, w lewym profilu (opatrzone dwoma podpisami obcej ręki – u dołu po prawej „Krosnowski”, u góry po lewej „Mr. Valentin Krosnowski”), długowłosego mężczyzna w cylindrze, z laską, ujęty w całej postaci, zwrócony w lewo. U dołu: pokojówka siedząca przy stole, ujęta w półpostaci (dwa napisy obcej ręki: u góry „proszę Pani”, niżej „Anielka Podwyszyńska”), siedzący mężczyzna w przebraniu, w kapeluszu o szerokim rondzie, dwóch mężczyzn w kostiumach teatralnych pochylonych ku sobie. Ponadto mniejsze szkice: śpiwak w płaszczu, biegnąca postać z miską w ręce, siedząca postać z wędką, postać w hełmie i zbroi z ręką na mieczu, młodzieniec leżący na brzuchu, wsparty na rękach.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 133 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 180–182); Kalendarz 1, 478; Chlebowska 2008a, s. 199.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw.).

Skwarski – prawdopodobnie chodzi o Józefa Skwarskiego (ok. 1796–1853) – byłego uczestnika Powstania Listopadowego, od 1832 r. przebywającego na emigracji we Francji.

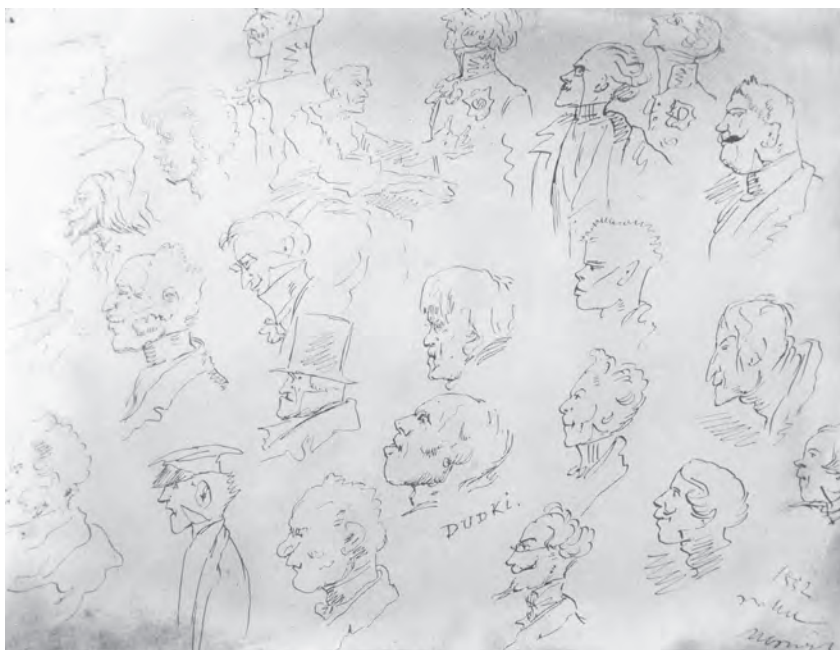
Walenty Krosnowski (zm. 1878) – uczestnik Nocy Listopadowej, jeden z założycieli Towarzystwa Demokratycznego Polskiego, od 1837 r. mieszkał w Paryżu, nie brał udziału w życiu emigracji ze względu na zły stan zdrowia.

Anielka Podwyszyńska z Chmielewskich (1830–1901) – pokojówka Konstancji Górskiej, od 1855 r. żona Ignacego Podwyszyńskiego.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1659

Dudki

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 22,9 × 29,1 – wykonany bezpośrednio na k. 102 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Zbiór swobodnie rozmieszczonych głów i popiersi mężczyzn w różnym wieku w ujęciu karykaturalnym. Niemal wszystkie podobizny w lewym profilu, poza postacią męską siedzącą z wyciągniętymi do przodu rękami, zwróconą $\frac{3}{4}$ w prawo, usytuowaną u góry, pośrodku. U dołu, pomiędzy szkicami napis: „DUDKI”, w prawym dolnym rogu data i sygnatura: „1852 / roku / Norwid”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 132 recto (publ. Chlebowska 2011c, s. 182); Kalendarz 1, 478; Chlebowska 2008a, s. 199.

Reprodukcje: Antologia 1933, s. 27; E. Chlebowska 2008a, s. 210; Chlebowska 2011c, s. 164, il. 10.

Uwagi: Opis rysunku uzupełniony za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot. na s. 133 verso). W zbiorach BN znajdują się inne fotografie pracy z archiwum edytora: nr inw. F.165–168.

dudki – potocznie: głupcy.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1660

Portret Franconetto i nocna scena figuralna

Tytuł: Julian Klaczko (BN).

Czas powstania: 1852

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 22,9 × 29,1 – wykonany bezpośrednio na k. 104 albumu Konstancji Górskiej.

Opis, sygnatury, napisy: Dwie niezależne kompozycje. Po lewej, zajmujące niemal $\frac{3}{4}$ powierzchni albumowej karty, popiersie młodego ciemnowłosego mężczyzny w surducie i narzuconym na ramiona płaszczu, zwrócone $\frac{3}{4}$ w lewo. Szczupła twarz o wydatnym nosie i niewielkim zaroście, włosy krótkie, kędzierzawe. Palce prawej dłoni złożone na strunach gitary czy mandoliny, której gryf ukryty jest w fałdach płaszcza. Na dalszym planie nocne niebo z wylaniającą się zza chmur tarczą księżyca. Poniżej rysunku tekst wpisany ręką K. Górskiej: „Don Juan d’Atengen de Franconetto / Paris 25 Octobre 1852 Lundi / 46 rue Neuve St Augustin / an voin de la chaussée de No S. Augustin”. Po prawej, oddzielona pionową linią scena w wąskiej ulicy: dwaj mężczyźni (jeden bardzo niski, drugi bardzo wysoki) w kapeluszach i długich płaszczach, zwrócenie w lewo, stoją pod balkonem, z którego macha im chustką, widoczna tylko częściowo, kobieta. W tle księżyc na zachmurzonym niebie. Od obu postaci poprowadzone w lewo kreski, przy których widnieją napisy (obcej ręki): u góry „Klaczko”, niżej „Franconetto”. Poniżej rysunku notatka obcej ręki, fioletowym atramentem:

„przychodzą	Klaczko et Franconetto
zmoczeni	z. No St. Augustin
lał deszcz	8 lutego 1852”

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 133 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 182–183); Kalendarz 1, 468, 488, 515; Chlebowska 2008a, s. 199; J. Zieliński, *Madera*: <https://nplp.pl/artukul/madera/>

Reprodukcje: Portret męski: Kostenicz 1978, il. 4, po s. 80; Witkowska, Przybylski 1997, s. 583; Melbechowska-Luty 2001, il. 171 (Julian Klaczko sic!); Janion 2001, s. 27.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.).

Don Juan d’Atengen de Franconetto [...] de No S. Augustin (fr.) – Don Juan d’Atengen de Franconetto / Paryż 25 października 1852 poniedziałek / ul. Neuve St Augustin 46 / w pobliżu drogi St. Augustin.

Don Juan d’Atengen de Franconetto – Portugalczyk, pochodzący z Madery: „ministra wojny syn, gubernatora Madeiry synowiec” (list Norwida do H. Prendowskiego z jesieni 1851; DW X, 360). Nie udało się odnaleźć bliższych informacji na temat sportretowanego.

Julian Klaczko (1825–1906) – krytyk literacki i publicysta, działacz polityczny, pochodzenia żydowskiego, który przeszedł konwersję na katolicyzm (chrzest przyjął w 1856). Norwida poznał w Paryżu w 1849: od samego początku tej znajomości Klaczko był krytycznie nastawiony do poety i jego twórczości, o czym świadczy między innymi jego kpiarskie określenie z 1851 odnoszące się do tekstów Norwida: „*Promethdiony*, *Zwolony* i inne androny” oraz nie mniej złośliwe o *Czarnych* i *Białych kwiatach*, gdzie według niego „niesłychana zarozumiałość walczy o prym z jaskrawym nieuctwem”. Norwidowskie wykłady *O Juliuszu Słowackim*, wygłoszone w Paryżu w 1860 r., stanowiły polemikę z wykładami Klaczki o Mickiewiczu.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

1661

Portret Konstancji Górskiej

Materiał i technika: tusz, pióro, papier.

Wymiary: 17,5 × 12 (rysunek) 22,9 × 29,1 (karta) – wykonany bezpośrednio na k. 105 albumu, częściowo na doklejonym z prawej pasku papieru.

Opis, sygnatury, napisy: Portret Konstancji Górskiej w fałdzistej sukni, siedzącej en face do widza, usytuowany w prawym dolnym rogu karty. Ręce modlitewnie złożone, a oczy wzniesione w górę. Na prawym rękawie sukni sygnatura: „NORWID”. U dołu, również na sukni napis: „KONIEC / ALBOMU”.

Bibliografia: Przesmycki 1914, k. 135 verso (publ. Chlebowska 2011c, s. 183); Kalendarz 1, 478; Chlebowska 2008a, s. 199; Chlebowska 2011c, s. 183.

Reprodukcje: Chlebowska 2008a, s. 211; Chlebowska 2011c, s. 164, il. 11.

Uwagi: Opis rysunku za Z. Przesmyckim (jw., wraz z fot.). W zbiorach BN znajdują się także inne fotografie pracy z archiwum edytora: nr inw. F.278, F.279.

Szersze informacje na temat albumu Konstancji Górskiej – zob. s. 346–349.

WYKAZ SKRÓTÓW – BIBLIOGRAFIA

- Adamiec 1991 Marek Adamiec, *Oni i Norwid. Problemy odbioru twórczości Cypriana Norwida w latach 1840–1883*, Warszawa 1991.
- Almanach
- Chopinowski 1949 *Almanach Chopinowski 1949: życie, dzieło, bibliografia, literatura, ikonografia, varia*, oprac. Karol Stromenger, Bronisław Edward Sydow, Warszawa 1949.
- Anisimovets 2008 Yulia Anisimovets, *Postacie kobiet w obrazkach i rysunkach Cypriana Kamila Norwida*, w: „*Gorsza*” kobieta. Dyskursy inności, samotności, szaleństwa, pod red. Darii Adamowicz, Yulii Anisimovets, Olgi Taranek, Wrocław 2008, s. 147–161.
- Antologia 1933 *Cypriana Norwida antologia artystyczna*, oprac. Zenon Przesmycki, „Grafika” 1933 nr 2, s. 5–28. Wyd. także jako osobna odbitka.
- Balicki 1908 Antoni Euzebiusz Balicki, *Cyprian Kamil Norwid*, w: *Sprawozdanie dwudzieste piąte dyrekcji C.K. Gimnazjum III w Krakowie za rok szkolny 1908*, Kraków 1908, s. 1–41.
- Bełza 1980 Igor Bełza, *Fryderyk Chopin*, przekł. Jadwiga Ilńska, wyd. 2, Warszawa 1980.
- Bentkowski 1848 W. [Władysław Bentkowski], *Listy z Poznania*, „Gazeta Polska”, numer z 11. XI. 1848.
- Biliński 1972 Bronisław Biliński, *Rzymskie itineraria Cypriana Norwida*, „Przegląd Humanistyczny” 1972, nr 2, s. 1–33.

- Bojtär 1979 E. Bojtär, *Dichter im Hochstand. Zum Verständnis des polnischen Schriftstellers Cyprian Norwid*, „Neue Zürcher Zeitung” 1979, nr 218, s. 31.
- Borowiec 2009–2010 Anna Borowiec, *Grafik montażysta. O pracach graficznych Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 27–28: 2009–2010, s. 193–222.
- Bory 1951 Robert Bory, *La vie de Frédéric Chopin par l’image*, Geneve 1951.
- Burdziej 2016 Bogdan Burdziej, „Wedle rozmaitości zmiennej kalendarza”. *Norwid „przemysłony”*, *Studia Norwidiana* 34:2016, s. 187–225.
- Burger 1990 Ernst Burger, *Frédéric Chopin. Eine Lebenschronik in Bildern und Dokumenten*, München 1990.
- Buś 1997 Marek Buś, *Składanie pieśni. Z dziejów edytorstwa twórczości Cypriana Norwida*, Kraków 1997.
- Chlebowska 2003a Edyta Chlebowska, *Projekt katalogu dzieł plastycznych Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 20–21: 2002–2003, s. 113–162.
- Chlebowska 2003b Edyta Chlebowska, *O autoportretach Cypriana Norwida*, w: *Czytając Norwida 2*, red. Sławomir Rzepczyński, Słupsk 2003, s. 259–276.
- Chlebowska 2004 Edyta Chlebowska, „*Ipse ipsum*”. *O autoportretach Cypriana Norwida*, Lublin 2004.
- Chlebowska 2004–2005 Edyta Chlebowska, *Nieznany rysunek Norwida z Muzeum Lubelskiego*, „Studia Norwidiana” 22–23: 2004–2005, s. 155–164.
- Chlebowska 2008a Edyta Chlebowska, „*Proszę przyjąć tak jak jest*” – *Norwid plastyk w sztambuchu*, w: *Norwid – artysta. W 125. rocznicę śmierci poety*, pod red. Krzysztofa Trybusia, Wiesława Ratajczaka, Zofii Dambek, Poznań 2008, s. 197–218.
- Chlebowska 2011c Edyta Chlebowska, *Z Norwidowskiego Archiwum Zenona Przesmyckiego (2). Opisy rysunków Cypriana Norwida z albumu Konstancji Górskiej*, „Studia Norwidiana” 29: 2011, s. 157–187.
- Chlebowska 2012b Edyta Chlebowska, *Z Norwidowskiego Archiwum Zenona Przesmyckiego (3). Opisy rysunków Norwida ze zbiorów Wiktora Gomulickiego*, „Studia Norwidiana” 30: 2012, s. 173–200.
- Chlebowska 2013a Edyta Chlebowska, *Norwid wobec ilustracji i sztuki ilustratorskiej*, „Sztuka Edycji” 2013, nr 2, s. 39–50.

- Chlebowska 2013b Edyta Chlebowska, *Norwid sztukmistrz nieznany*, Lublin 2013.
- Chlebowska 2014b Edyta Chlebowska, *Na szklanych kliszach: nieznane rysunki Norwida, czyli „Album Marceliny Czartoryskiej”*, „Studia Norwidiana” 32: 2014, s. 147–173.
- Chlebowska 2015a Edyta Chlebowska, „Co byłeś smutny aż do śmierci, a miłujący zawsze” – motywy pasyjne w plastyce Cypriana Norwida, w: *Poezja i egzystencja. Księga jubileuszowa ku czci Profesora Józefa Fr. Ferta*, red. Wojciech Kruszewski, Dariusz Pachocki, Lublin 2015, s. 45–57.
- Chlebowska 2015b Edyta Chlebowska, „Polonus natus – civis Romanus”. Rzym wczesnochrześcijański w myśli i twórczości Norwida, w: *Polak we Włoszech, Włoch w Polsce. Sztuka i historia*, red. Małgorzata Wrześniak, Agnieszka Bender, Warszawa 2015, s. 141–154.
- Chlebowska 2016a Edyta Chlebowska, „Brodę na dłoni oparłszy kielichu” – figury melancholii w twórczości plastycznej Cypriana Norwida, w: *Światy melancholii. W 500-lecie „Melencolii” Albrechta Dürera (1514–2014)*, red. Marek Dybizbański, Aneta Mazur, Opole 2016, s. 79–92.
- Chlebowska 2018a Edyta Chlebowska, „Rozmyślając rzeczy znikome” – symbole „Vanitas” w twórczości plastycznej Norwida, w: *Norwidowski świat rzeczy*, red. Paulina Abriszewska, Grażyna Halkiewicz-Sojak, Izabela Dobrzeńicka, Dominika Wojtasińska, Toruń 2018, s. 269–296.
- Chlebowska 2018c Edyta Chlebowska, „Portret matrony” oraz „Starzec”. *Nieznane rysunki Norwida*, „Studia Norwidiana” 36: 2018, s. 179–191.
- Chlebowska 2020b Edyta Chlebowska, *Z krakowskich zbiorów. Dwa szkice ołówkowe Norwida*, „Studia Norwidiana” 38: 2020, s. 135–150.
- Chlebowski 2019a Piotr Chlebowski, *Polihymnia CN 1. Studia i szkice interpretacyjne*, Lublin 2019.
- Chłapowski 1904 [Sprawozdanie z odczytu Franciszka Chłapowskiego w PTPN], „Kurier Poznański” 1904, nr 285, s. 2.
- Chołoniewski 1912 Antoni Ch[ołoniewski], *Jan Skrzyniecki we wspomnieniach córki*, „Świat” 1912, nr 11, s. 7–10.
- Chopin 1944 [Mieczysław Idzikowski], *Chopin: I Katalog portretów. II Portrety z natury wg opisów własnych, współczesnych i biografów* [Warszawa 1944], [mps].

- Chopin 1975 *Chopin*, oprac. Władysław Dulęba, Kraków 1975.
- Chopin 1980 *Chopin*, oprac. Władysław Dulęba, Kraków 1980.
- Chopin 2010a *Chopin: od Elsnera do Zimmermana*, red. Paweł Bagnowski i inni, Kraków 2010.
- Chopin, George Sand
et leurs amis 1937 *Chopin, George Sand et leurs amis. Exposition a la Bibliothèque Polonaise*, Paris 1937.
- Chopin na obczyźnie 1965 *Chopin na obczyźnie – dokumenty i pamiątki*, zebrała Maria Mirska, Władysław Horodyński, Kraków 1965.
- Chybiński 1935 Adolf Chybiński, *Tomasz Tellefsen – norweski uczeń Fryderyka Chopina*, „Kurier Literacko-Naukowy” 1935 nr 46, s. VIII-IX.
- Cieśla-Korytowska 2004 Maria Cieśla-Korytowska, *Romantyczne przechadzki pograniczem*, Kraków 2004.
- Cyprian Kamil Norwid 1983 *Cyprian Kamil Norwid 1821–1883. Centenaire de la mort du poete Société Historique et littéraire polonaise*, Paris 1983.
- Cyprian Norwid 1912 [N.N.], *Cyprian Norwid*, „Przyjaciel Dzieci” 1912, nr 46, s. 544–546.
- Cyprian Norwid 1946 *Cyprian Norwid. Wystawa w 125. rocznicę urodzin. Katalog*, [oprac. Juliusz Gomulicki, Zofia Rothertowa, Jerzy Sienkiewicz, przy współudziale Janiny Ruszczycówny i Zofii Stefanowskiej], Warszawa: Muzeum Narodowe w Warszawie 1946.
- Cyprian Norwid 1971 *Cyprian Norwid. W 150. rocznicę urodzin*, oprac. Zdzisław Łapiński, Halina Natuniewicz, Warszawa 1971.
- Domański 2001 Michał Domański, *Znaleźć obraz w wieszczu nucie. Cyprian Kamil Norwid – artysta sztuk pięknych*, „Rota” 3 (43) 2003, s. 4–7.
- Dubicki 1956 Józef Dubicki, „Piękno jest po to, aby zachwycało do pracy, praca – by się zmartwychwstało”, „Nowy Świat” 1956, nr 221, s. 2.
- Dudzik, Kapaon 2007 Grzegorz P. Dudzik, Józef Kapaon, *Tu się poznali rodzice Norwida. Rzeczpospolita Norwidowska – Strachówka*, Sulejów 2007.
- DW Cyprian Norwid, *Dziela wszystkie*, Lublin 2007–2013 (liczba rzymska po skrócie oznacza numer tomu, arabska – numer strony).
- DZ Cyprian Norwid, *Dziela zebrane*, opracował Juliusz Wiktor Gomulicki, t. 1–2, Warszawa 1966.
- Eaubonne 1964 Françoise d'Eaubonne, *La vie de Chopin*, Paris 1964.

- Eigeldinger 1979 Jean-Jacques Eigeldinger, *Chopin vu par ses élèves*, Neuchâtel 1979.
- Eigeldinger 1993 Jean-Jacques Eigeldinger, *Frédéric Chopin: esquisses pour une méthode de piano*, Paris 1993.
- Eigeldinger 2000 Jean-Jacques Eigeldinger, *Chopin w oczach swoich uczniów*, przeł. Zbigniew Skowron, Kraków 2000.
- Eigeldinger 2010 Jean-Jacques Eigeldinger, *Chopin w oczach swoich uczniów*, przeł. Zbigniew Skowron, Kraków 2010.
- Esposito 1987 Salvatore Esposito, *La trilogia italiana di C.K. Norwid*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” nr 774: Prace Historyczne, z. 82: Studia italo-polonica, t. 2, s. 117–130.
- Fabianowski 2019 Andrzej Fabianowski, *Sonata Norwidowska*, Warszawa 2019.
- Fert 1993 Józef Fert, *Poeta sumienia. Rzecz o twórczości Norwida*, Lublin 1993.
- Frejdllich 1971 Konrad Frejdllich, „Coś ty Atenom zrobił...”, „Odgłosy” 1971, nr 15, s. 6.
- Gadamska-Serafin 2011 Renata Gadamska-Serafin, *Imago Dei. Człowiek w myśli i twórczości Cypriana Kamila Norwida*, Sanok 2011.
- Garbaczowska 1948 Janina Garbaczowska, *Cyprian Norwid*, Warszawa 1948.
- Gąsiorowski 2001 Krzysztof Gąsiorowski, *Naród. Wieszczy-sufler*, Kielce [2001].
- Gomulicki 1967c Juliusz Wiktor Gomulicki, *Norwid partyzantem Czarotoryskich (1844–1845)*, „Stolica” 1967, nr 17, s. 4.
- Gomulicki 1969 Juliusz Wiktor Gomulicki, *Norwid i Chopin*, „Współczesność” 1969, nr 18, s. 7 (przedruk: Juliusz Wiktor Gomulicki, *Zygzakiem. Szkice – wspomnienia – przekłady*, Warszawa 1981, s. 513–528).
- Gomulicki 1981 Juliusz Wiktor Gomulicki, *Zygzakiem*, Warszawa 1981.
- Gomulicki 2003 Juliusz Wiktor Gomulicki, *Pierwszy „odkrywca” wielkości Norwida (Norwidowska podróż Wiktora Gomulickiego)*, w: *Norwid z perspektywy początku XXI wieku*, pod red. Janusza Rohozińskiego, Pułtusk 2003, s. 203–357.
- Gordon-Smith, Marek 1990 Maria Gordon-Smith, George Richard Marek, *Chopin*, przeł. Aldona Szpakowska, Warszawa 1990.
- Grabiński 1918 Stefan Grabiński, *Opowieść o grabarzu (Gawęda zadusznna)*, „Maski” 1918, nr 31, s. 603.

- Grajewski 1972 Ludwik Grajewski, *Bibliografia ilustracji w czasopismach polskich XIX i początku XX wieku (do 1918 r.)*, Warszawa 1972.
- Heintsch 1991 Paweł Heintsch, *Klucz do Norwida*, Radom 1991.
- Hoesick 1909 Ferdynand Hoesick, *Miłość w życiu Zygmunta Krasińskiego*, Kraków 1909.
- Hoesick 1911 Ferdynand Hoesick, *Chopin. Życie i twórczość*, t. 1–3, Warszawa 1911.
- Idzikowski, Sydow 1952 Mieczysław Idzikowski, Bronisław Edward Sydow, *Portret Fryderyka Chopina*, Kraków 1952.
- Inglot 1991 Mieczysław Inglot, *Cyprian Norwid*, Warszawa 1991.
- Iwaszkiewicz 1983 Jarosław Iwaszkiewicz, *Chopin*, Kraków 1983.
- Jachowski 1966 Jan Jachowski, *Modlitewnik C.K. Norwida. (Z pamiętnika księgarza)*, „Przewodnik Katolicki” 1966, nr 18, b.n.s.
- Jaki Norwid 1997 *Jaki Norwid? Poznańskie studia polonistyczne. Seria literacka IV (XXIV)*, Poznań 1997.
- Janion 2001 Maria Janion, *Purpurowy płaszcz Mickiewicza. Studium z historii poezji i mentalności*, Gdańsk 2001.
- Jankowski 1912 Józef Jankowski, *Pomnikowe wydawnictwo*, „Świat” 1912, nr 17, s. 7–8.
- Jastrzębowski 1939 ks. Józef Jastrzębowski, *Traugutt i Norwid*, „Lech” 1939, z. 5, s. 3–7.
- Jellenta 1909 Cezary Jellenta, *Cyprian Norwid. Szkic syntezy*, Stanisławów 1909.
- Kalendarz Zofia Trojanowiczowa, Zofia Dambek, przy współudziale Jolanty Czarnomorskiej, *Kalendarz życia i twórczości Cypriana Norwida*, t. I: 1821–1860, Poznań 2007; Zofia Trojanowiczowa, Elżbieta Lijewska, przy współudziale Małgorzaty Pluty, *Kalendarz życia i twórczości Cypriana Norwida*, t. II: 1861–1883, Poznań 2007; Zofia Trojanowiczowa, Zofia Dambek, Iwona Grzeszczak, *Kalendarz życia i twórczości Cypriana Norwida*, t. III: *Aneks. Bibliografia. Indeksy*, Poznań 2007 (pierwsza liczba po skrócie oznacza numer tomu, druga – numer strony).
- Kamiński 1975 Leszek Kamiński, *Norwid – nasz współczesny*, „Nowe Książki” 1975, z. 1, s. 43.

- Katalog Edyta Chlebowska, *Cyprian Norwid. Katalog prac plastycznych*, t. I: *Prace w albumach 1*, Lublin 2014; t. II: *Prace w albumach 2*, Lublin 2017; t. III: *Prace w albumach 3. Prace luźne 1*, Lublin 2019; t. IV: *Prace luźne 2*, Lublin 2019; t. V: *Prace luźne 3*, Lublin 2020 (cyt. Katalog, liczba rzymska oznacza numer tomu, liczba arabska – numer strony).
- Kobyłańska 1949 *Fryderyk Chopin natchnieniem poetów: w setną rocznicę śmierci*, oprac. Krystyna Kobyłańska, Warszawa 1949.
- Koc 1980 Barbara Koc, *Miriam. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1980.
- Koc 2006 Barbara Koc, *Zenon Przesmycki. Humanista przełomu XIX i XX wieku*, Legnica 2006.
- Korespondencja Przesmyckiego *Korespondencja Z. Przesmyckiego*, Biblioteka Narodowa, rękopis, sygn. 6319, t. I-VII.
- Kostenicz 1978 Ksenia Kostenicz, *Ostatnie lata Mickiewicza: styczeń 1850–26 listopada 1855*, Warszawa 1978.
- Kowalczykowa 1994 Alina Kowalczykowa, *Romantyzm. Podręcznik dla szkół ponadpodstawowych*, Warszawa 1994.
- Kowalczykowa 2007 Alina Kowalczykowa, *Autoportret romantyczny*, w: *Biografie romantycznych poetów*, red. Zofia Trojanowiczowa, Jerzy Borowczyk, Poznań 2007, s. 79–91.
- Kowalczykowa 2008 Alina Kowalczykowa, *Świadectwo autoportretu*, Warszawa 2008.
- Kraśiński 1966 Zygmunt Kraśiński, *Sto listów do Delfiny*, oprac. Jan Kott, Warszawa 1966.
- Kraszewski 1874 Józef Ignacy Kraszewski, *Kartki z podróży*, 1858–1864, t. 2, Warszawa 1874.
- Kraszewski 1977 Józef Ignacy Kraszewski, *Kartki z podróży*, 1858–1864, t. 2, Warszawa 1977.
- Kremlev 1949 Ûl'ij Anatol'ewiĉ Kremlev, *Frederik Šopen: oĉerĉk Źizni i tvorĉestva*, Leningrad, Moskwa 1949.
- Lamus 2001 *XII aukcja księŹek i grafiki*, [LAMUS, antykwariaty warszawskie, Hanna i Andrzej Osełko], Warszawa 2001 [1 grudnia].
- Lamus Heraldyczny 1937/8 *Katalog antykwariatu warszawskiego „Lamus Heraldyczny”*, 1936, nr 8.

- Lelewel 1957 Joachim Lelewel, *Dzieła*, t. 1, *Materiały autobiograficzne*, oprac. Helena Więckowska, Warszawa 1957.
- Lelewel w dwusetną rocznicę urodzin 1986 *Lelewel w dwusetną rocznicę urodzin. Katalog wystawy Zamku Królewskiego w Warszawie, lipiec-październik 1986*, oprac. Andrzej Derelkowski, Agnieszka Moczulska, Warszawa 1986.
- Lisiecka 1973 Alicja Lisiecka, *Norwid – poeta historii*, Londyn 1973.
- Literatura krajowa 1988 *Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1863*, t. II, red. Maria Janion, Maria Dernałowicz, Marian Maciejewski, Kraków 1988.
- Lorentowicz 1912 Jan Lorentowicz, *Kraśński we Francji*, „Tygodnik Ilustrowany” 1912, nr 8, s. 153.
- Maciejewski 1992 Janusz Maciejewski, *Cyprian Norwid*, Warszawa 1992.
- Makowiecki 1935–1936 Tadeusz Makowiecki, *Z batalii o Norwida*, „Marchoń” 1935–1936, z. 2, s. 331–339.
- Marek 1990 Edmond Marek, *Cyprian Kamil Norwid. Clochard de Dieu et grand poete (1821–1883). Morceaux choisis*, Lille 1990.
- Marrené-Morzkowska 1900 Waleria Marrené-Morzkowska, *Symbolista sprzed pięćdziesięciu laty. Odczyt publiczny na dochód Osad rolnych*, „Wędrowiec” 1900, nr 16, s. 3–5.
- Materiały Zenon Przesmycki, *Materiały do twórczości malarskiej i rysowniczej Cypriana Norwida*, BN, rękopis, sygn. III 6330.
- Materiały norwidowskie 1 *Materiały norwidowskie z pracowni edytorskiej Zenona Przesmyckiego*, Biblioteka Narodowa, rękopis, sygn. 6324 IV.
- Materiały norwidowskie 2 *Materiały norwidowskie z pracowni edytorskiej Zenona Przesmyckiego*, Biblioteka Narodowa, rękopis, sygn. 6325 IV.
- Melbechowska-Luty 2000 Aleksandra Melbechowska-Luty, *Sztukmistrz. Kilka uwag o symbiozie sztuk Cypriana Norwida*, „Teksty Drugie” 2000, nr 5, s. 43–57.
- Melbechowska-Luty 2001 Aleksandra Melbechowska-Luty, *Sztukmistrz. Twórczość artystyczna i myśl o sztuce Cypriana Norwida*, Warszawa 2001.
- Melbechowska-Luty 2005 Aleksandra Melbechowska-Luty, *Instrumentarium poety. Kilka uwag o wątkach muzycznych w twórczości Cypriana Norwida*, w: *Muzyka w obrazach Jacka Malczewskiego. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Akademię Muzyczną im. Fryderyka Chopina*

- w Warszawie w 150. rocznicę urodzin malarza, red. Teresa Grzybkowska, Warszawa 2005, s. 163–177.
- Melbechowska-Luty 2009 Aleksandra Melbechowska-Luty, *Chopin w malarstwie polskim od romantyzmu do modernizmu*, w: *Chopin w kulturze polskiej*, red. Maciej Gołąb, Wrocław 2009, s. 233–264.
- Michałowski 1935 Przemysław Michałowski, *Cyprian Norwid jako malarz*, „Głos” [Poznań] 1935, nr 3, s. 10.
- Muszyńska 1961 Zofia Muszyńska, *Norwid w więzieniu berlińskim*, „Pamiętnik Literacki” 1961 z. 1, s. 195–214.
- Muszyńska 1962 Zofia Muszyńska, *Na wielkopolskim tropie Norwida*, w: *Literackie przestanki nad Wartą*, red. Zygmunt Szweykowski, Poznań 1962, s. 231–270.
- Nie tylko o Norwidzie 1997 *Nie tylko o Norwidzie*, red. Jolanta Czarnomorska, Zbigniew Przychodniak, Krzysztof Trybuś, Poznań 1997.
- Norwid 1933a Cyprian Norwid, *Psalmów-psalm*, „Wiadomości Literackie” 1933, nr 55, s. 2–3.
- Norwid 1934 *Dzieła Cypriana Norwida*, wyd. Tadeusz Pini, Warszawa 1934.
- Norwid 1956 Cyprian Norwid, *Okruchy poetyckie i dramatyczne*, oprac. Juliusz Wiktor Gomulicki, Warszawa 1956.
- Norwid 1965 Cyprian Norwid, *Białe kwiaty*, wydał z pierwodruków i autografu oraz wstępem poprzedził Juliusz Wiktor Gomulicki, wyd. 1, Warszawa 1965.
- Norwid 1968 Cyprian Norwid, *Miniatury dramatyczne*, oprac. Juliusz Wiktor Gomulicki, Warszawa 1968.
- Norwid 1970 Cyprian Norwid, *Černé květy*, uspořádal, verše a texty přeložil, úrodní star’ a poznámky napsal a obrazový materiál připravil Jan Pilař, s kresbami Cypriana Norwida, Praha 1970.
- Norwid 1974 Cyprian Norwid, *Białe kwiaty*, opracowanie tekstu i studium wstępne Juliusz Wiktor Gomulicki, wyd. 2, Warszawa 1974.
- Norwid 1974a Cyprian Kamil Norwid, *Wybór poezji. Choix de poèmes*, wyd. pol.-fr., przekł. na język fr. Feliks Konopka, wstęp. Kazimierz Wyka, Kraków 1974.

- Norwid 1977 Cyprian Norwid, *Białe kwiaty*, opracowanie tekstu i studium wstępne Juliusz Wiktor Gomulicki, wyd. 3, Warszawa 1977.
- Norwid 1981a Cyprian Kamil Norwid, *Poesie*, Bologna 1981.
- Norwid 1997 Cyprian Norwid, *O muzyce*, oprac. Władysław Stróżewski, Kraków 1997.
- Norwid 1999 Cyprian Norwid, *O Szopenie. Sur Chopin*, wstęp Jan Ekier, posłowie Krzysztof Jeżewski, Łódź 1999.
- Norwid 2004 Cyprian Norwid, *Vade-mecum*, trad. Christophe Jeżewski, Montricher 2004.
- Norwid 2010 Cyprian Norwid, *Chopin – Szopen*, przedm. Jan Ekier, posł. Krzysztof Jeżewski, Warszawa 2010.
- Norwid 2020 Cyprian Norwid, *Le Prométhidion et Le Piano de Chopin*, étude de l'œuvre poétique par Michel Masłowski, pref. de Xavier Galmiche, Paris 2020.
- Norwid żywy 1962 *Norwid żywy*, red. Władysław Günther, Londyn 1962.
- Notaty Zenon Przesmycki, *Notaty dotyczące twórczości malarskiej Cypriana Norwida*, Biblioteka Narodowa, rękopis, sygn. 6331 IV.
- Piechal 1971 Marian Piechal, *Norwid. Rocznica Światowej Rady Pokoju*, „Widnokręgi” 1971, nr 9, s. 47.
- Piechal 1974 Marian Piechal, *Mit Pigmaliona. Rzecz o Norwidzie*, Warszawa 1974.
- Plucińska 2013 Dorota Plucińska, *Norwida koncepcja literatury. Obszary dyskursu i reinterpretacji: gatunki, kategorie, konwencje*, Pułtusk–Warszawa 2013.
- Polanowska 1998 Jolanta Polanowska, *Cyprian Norwid*, w: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966r.). Malarze. Rzeźbiarze. Graficy*, t. VI, red. Katarzyna Mikocka-Rachubowa i Małgorzata Biernacka, Warszawa 1998, s. 135–150.
- Poniatowska 2020 Irena Poniatowska, *Chopin w poezji*, Warszawa 2020.
- Portret Chopina 1963 *Portret Chopina. Antologia ikonograficzna*, oprac. Mieczysław Idzikowski, Bronisław Edward Sydow, wyd. 2, Kraków 1963.
- Przesmycki 1904 Zenon Przesmycki, *Z notat i dokumentów o C. Norwidzie*, „Chimera”, t. 8, 1904, s. 419–453.

- Przesmycki 2006–2007 Zenon Przesmycki, *Z Norwidowskiego archiwum (1). Opis „Albumu Dybrowskiego”*, oprac. Edyta Chlebowska, Piotr Chlebowski, „Studia Norwidiana” 24–25: 2006–2007, s. 95–192.
- Przybylski 1995 Ryszard Przybylski, *Cień jaskółki. Esej o myślach Chopina*, Kraków 1995.
- PWsz Cyprian Norwid, *Pisma wszystkie*, zebrał, tekst ustalił, wstępem i uwagami krytycznymi opatrzył Juliusz Wiktor Gomulicki, t. 1–11, Warszawa 1971–1976 (pierwsza liczba po skrócie oznacza numer tomu, druga – numer strony).
- PZ Cyprian Norwid, *Pisma zebrane*, wydał Zenon Przesmycki, t. A, C, E: Warszawa 1911, t. F: Warszawa 1911 (*recte*: 1946) (litera po skrócie oznacza tom, liczba – numer strony).
- Rudzki 1990 Edward Rudzki, *Delfina Potocka*, Warszawa 1990.
- Sandvik, Schjelderup 1921 O.M. Sandvik, G. Schjelderup, *Norges musikhistorie*, t. II, Kristiania 1921.
- Schmidt-Adamczyk 2015 Bożena Schmidt-Adamczyk, *Dziedzictwo Fryderyka Chopina. Kolekcja Boutroux-Ferrà w Valldemossie*, Warszawa 2015.
- Siemion 2001 Wojciech Siemion, *Lekcja czytania. Norwid*, Warszawa 2001.
- Sienkiewicz 1946 Jerzy Sienkiewicz, *Norwid – malarz*, w: *Pamięci Cypriana Norwida*, Warszawa 1946, s. 61–77.
- Smoter 1967 Jerzy Maria Smoter, *Spór o „listy” Chopina do Delfiny Potockiej*, Kraków 1967.
- Smoter 1976 Jerzy Maria Smoter, *Spór o „listy” Chopina do Delfiny Potockiej*, Kraków 1976.
- Suchodolscy 1988 Maria i Bogdan Suchodolscy, *Polska, naród a sztuka: dzieje polskiej świadomości narodowej i jej wyraz w sztuce*, Warszawa 1988.
- Sudolski 1974 Zbigniew Sudolski, *Zygmunt Krasński*, Warszawa 1974.
- Sudolski 2003 Zbigniew Sudolski, *Norwid. Opowieść biograficzna*, Warszawa 2003.
- Sydow 1947 Bronisław Edward Sydow, *Kiedy Norwid poznał Chopina*, „Stolica” 1947, nr 7, s. 4–5.
- Syga 1967 Teofil Syga, *Mickiewicz w oczach Norwida*, „Stolica” 1967, nr 17, s. 12.

- Sydzół 1991–1992 Justyna Sydzół, *Karykatury Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 9–10: 1991–1992, s. 65–93.
- Szenic 1963 Stanisław Szenic, *Maria Kalergis*, Warszawa 1963.
- Szmydtowa 1932 Zofia Szmydtowa, *O misteriach Cypriana Norwida*, Warszawa 1932.
- Szubert 2014 Tomasz Szubert, *Jak(ó)b Szela (14) 15 lipca 1787 – 21 kwietnia 1860*, Warszawa 2014.
- Świadek epoki 1995 *Świadek epoki. Listy Elizy z Branickich Krasieńskiej z lat 1835–1876*, t. 1, listopad 1835–czerwiec 1848 (listy nr 1–425), oprac. Zbigniew Sudolski, Warszawa 1995.
- Teka I *Rysunki i grafika C.K. Norwida*, Warszawa [1946] (kilka wersji różniących się zestawem ilustracji: Teki Ia, Teki Ib, Teki Ic).
- Teka II *Rysunki i grafika Norwida*, Warszawa [1946].
- Teka III *Rysunki i grafika K.C. Norwida*, Warszawa [1946] (kilka wersji różniących się zestawem ilustracji: Teki IIIa, Teki IIIb, Teki IIIc).
- Tomaszewski 2016 Mieczysław Tomaszewski, *Chopin 2. Uchwycić nieuchwytnie*, Kraków, Warszawa 2016.
- Tomaszewski, Weber 1990a Mieczysław Tomaszewski, Bożena Weber, *Chopin. Dziennik par image*, Warszawa-Kraków 1990.
- Tomaszewski, Weber 1990b *Fryderyk Chopin. A Diary in Image*, tekst Mieczysław Tomaszewski, wyb. ilustracji Bożena Weber, tłum. Rosemary Hunt, Warszawa 1990.
- Trojanowicz 1968 Zofia Trojanowicz, *Rzecz o młodości Norwida*, Poznań 1968.
- Trojanowiczowa, Lijewska 1999–2000 Zofia Trojanowiczowa, Elżbieta Lijewska, *Z prac nad kalendarzem życia i twórczości Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 17–18: 1999–2000, s. 141–273.
- Walanus 2019 *Katalog Fototeki Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego: fotografie dzieł sztuki polskiej wykonane przed rokiem 1900*, red. nauk. Wojciech Walanus, Kraków 2019.
- Wallis 1966 Mieczysław Wallis, *Autoportrety artystów polskich*, Warszawa 1966.
- Wasylewski 1922 Stanisław Wasylewski, *Sztambuch. Skarbnica romantyzmu*, Warszawa 1922.
- Wasylewski 1939 Stanisław Wasylewski, *Wszystkim się zdawało, że Chopin...*, „Wiadomości Literackie” 1939, nr 28, s. 4.

- Weber 2000 Bożena Weber, *Chopin*, Wrocław 2000.
- Witkowska, Przybylski 1997 Alina Witkowska, Ryszard Przybylski, *Romantyzm*, Warszawa 1997.
- Wyka 1947b Kazimierz Wyka, *Norwid w Krakowie*, „Dziennik Literacki” 1947, nr 33, s. 1.
- Z Norwidem 1990 *Z Norwidem*, red. wybór i układ Jacek Lubart-Krzysica, Kraków 1990.
- Z prywatnych zbiorów 1910 Clar., *Z prywatnych zbiorów*, „Świat” 1910, nr 2, s. 6.
- Zamoyski 1985 Adam Zamoyski, *Chopin*, przeł. Halina Sołdaczukowa, Warszawa 1985.
- Zieliński 1979 Jan Zieliński, *Norwid – on drwi*, „Nowe Książki” 1979, z. 6, s. 33.
- Zieliński 2002 Jan Zieliński, *Chrystus z cygarem, wśród rzeczy i dzieci*, w: Cyprian Kamil Norwid, *Pisma wybrane w układzie chronologicznym*, wybór, układ i posłowie Jan Zieliński, Warszawa 2002, s. 657–667.
- Zrębrowicz 1937 Roman Zrębrowicz, *Twórczość plastyczna Cypriana Norwida*, „Tygodnik Ilustrowany” 1937, nr 51–52, s. 995.
- Zrębrowicz 1938 Roman Zrębrowicz, *Dulcinea Norwida*, „Antena” 1938, nr 34, s. 4.

*

BN	Biblioteka Narodowa
b.n.s	bez numeru stron
cm	centymetry, centymetrów
fot.	fotografia
fragm.	fragment
fr.	język francuski
gruz.	język gruziński
il.	ilustracja
k.	karta
łac.	język łaciński
ML	Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie
MNK	Muzeum Narodowe w Krakowie
MNW	Muzeum Narodowe w Warszawie
nlb	nieliczbowana, nieliczbowane
nr inw.	numer inwentarzowy

Wykaz skrótów – Bibliografia

poz.	pozycja
poz. kat.	pozycja katalogowa
publ.	publikacja, publikowane
r.	recto
rys.	rysunek
s.	strona, stronica
sygn.	sygnatura, sygnowany
tabl.	tablica
v.	verso
zob.	zobacz

ŹRÓDŁA ILUSTRACJI

Biblioteka Narodowa, poz. kat.: 1205/XII–1208/XII, 1214/XII, 1218/XII, 1227/XII, 1229/XII, 1236/XII–1238/XII, 1248/XII, 1249/XII, 1252/XII, 1254/XII, 1256/XII–1260/XII, 1269/XII–1278/XII, 1322/XII–1328/XII, 1330/XII, 1331/XII, 1334/XII, 1336/XII–1345/XII, 1351a/XII, 1353/XII–1356/XII, 1392/XII, 1415/XII, 1432/XII, 1434/XII, 1442/XII, 1469/XII, 1479/XII, 1485/XII, 1489/XII, 1495/XII, 1540/XII, 1549/I–1558/I, 1561/IV, 1565/IV, 1593, 1594, 1596, 1599–1601, 1603, 1604, 1605, 1610, 1611, 1614–1616, 1619, 1623, 1627–1633, 1635, 1638, 1640, 1641, 1643, 1644–1648, 1650–1654, 1656, 1659–1661; Fototeka Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego – nr inw.: 1184/XI, 1185/XI; Muzeum Historyczne Miasta Krakowa – poz. kat.: 1158/XI, 1159/XI, 1161/XI, 1164/XI, 1168/XI, 1170/XI, 1171/XI, 1176/XI, 1177/XI, 1178/XI, 1180/XI, 1183/XI, 1186/XI, s. 62; Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie – nr inw.: 1203/XII.

A. Ch[łoniowski], *Jan Skrzyneczki we wspomnieniach córki*, „Świat” 1912, nr 11 – poz. kat.: 1578, 1579; Clar., *Z prywatnych zbiorów*, „Świat” 1910, nr 2 – poz. kat.: 1559/II, 1562/IV; *Cypriana Norwida antologia artystyczna*, oprac. Z. Przesmycki, „Grafika” 1933 nr 2 – poz. kat.: 1239/XII; *Dzieła Cypriana Norwida*, wyd. Tadeusz Pini, Warszawa 1934 – s. 337, 338, poz. kat. 1584, 1586; F. Hoesick, *Chopin. Życie i twórczość*, t. 1–3, Warszawa 1911 – poz. kat.: 1165/XI, 1192/XI, 1197/XI; ks. J. Jastrzębowski, *Traugutt i Norwid*, „Lech” 1939, z. 5 – poz. kat.: 1154/X, 1156/X; C. Norwid, *Pisma zebrane*, wydał Zenon Przesmycki, t. A, C, Warszawa 1911 – poz. kat.: 1132/VIII, 1133/VIII, 1411/XII; C. Norwid, *Psalmów – psalm*, „Wiadomości Literackie” 1933, nr 55 – poz. kat.: 1582, 1583, 1585, 1587, 1588; „Przegląd Powszechny” 1911, t. CIX, nr 327 – poz. kat.: 1135/IX, 1136/IX, 1137/IX; *Rysunki i grafika Norwida*, Warszawa [1946] – poz. kat.: 1568/IV; S. Wasylewski, *Sztambuch. Skarbnica romantyzmu*, Warszawa 1922 – poz. kat. 1567/IV.

Cyprian Norwid. A catalogue of artistic works

Vol. VI. Works in albums I

Summary

The publication is the first complete study in the form of an academic catalogue of the artistic works by Cyprian Norwid (1821–1883), one of the most outstanding authors in the history of Polish culture. The complete, eight-volume edition of the catalogue will include all that was drawn, painted or created in any other technique, that is, it includes drawings, watercolors, paintings and oil studies as well as graphic works, designs for sculptures and medallions. Apart from the works that have been preserved, also ones that are considered lost, but were published during the artist's life or after his death, as well as works we only know by their titles or from even minor mentions will be included.

The catalogue will include both works with indisputable artistic value and rough sketches like notes in the form of drawings; and also, apart from loose compositions – works drawn on pages of sketchbooks and albums; moreover, drawings that are found in Norwid's artistic and journalistic texts, in his letters and notes.

The sixth volume of the catalogue presents the first part of the lost art work of Cyprian Norwid. It includes works coming from his authorial albums, sketchbooks, and the first part of his drawings and watercolours located once in albums belonging to different owners. Each catalogue item includes all the information about the said objects in question that have been collected from source materials and publications, together with a bibliography. Wherever possible the description of the work is accompanied by photography or reproduction.

Translated by Tadeusz Karłowicz

INDEKS PRAC PLASTYCZNYCH I UTWORÓW LITERACKICH NORWIDA

Zestawiła Edyta Chlebowska

Tytuły utworów literackich oznaczono skrótem [lit.]. Hasła zaopatrzone w paginy są tytułami przyjętymi w Katalogu, natomiast hasła z odsyłaczem zob. dotyczą alternatywnych tytułów stosowanych w literaturze przedmiotu.

Adam Czartoryski zob. Księżę Adam Jerzy Czartoryski	Album Orbis w szkicu 107
Adam Potocki 14	Album z karykaturami 303, 306
Akt rudowłosej kobiety 127	Albumik włoski 11, 13–17, 21
Akt tyłem 235	Aleksander 351, 407
Akwarelowe studium drzewa 265	Alexis 351, 405
Album Aleksandra Dybowskiego 101, 103, 105, 107, 109–301	Alleluja II 105
Album berliński 21, 311–313, 322, 323	Amerykański marynarz 348
Album dla Antoniego Zaleskiego 303, 305	Androny 48
Album dla Bogusławy Mańkowskiej 303, 305	Anioł przy łożu chorego 249
Album dla Stanisława Potockiego 303, 306	Anioł Stróż i krajobraz ze stawem 95
Album hrabiego Adama Platera 303, 305	Apoteoza pani Sand jako „Aurory” Chopina zob. Chopin na wieczorze muzycznym oraz muza
Album Marceliny Czartoryskiej 55, 57–59, 62, 63, 65–100	Autoportret z cylindrem 350, 387
	Autoportret ze skrzyżowanymi rękami 351, 398

- Barabasz 210
Białe kwiaty [lit.] 426
Brodaty mężczyzna w opończy 349, 363
Brodaty mężczyzna w szlafroku 351, 395
Brodaty starzec zob. Piast Kołodziej
Brzeg lasu 266
Burza i inne szkice 79
Byron wśród greckich ruin 77
- Cara Patria 350, 375
Catilina i inne szkice 76
Cecylia Metella i żołnierz 350, 372
Chałupa w gęszczy drzew 252
Chata 281
Chaty zob. Chata
Chłop i popiersie męskie 350, 372
Chłopiec i dwie kobiety z dziećmi 156
Chłopiec i pies 94
Chłopiec siedzący przy stole 215
Chłopiec z taczka 350, 369
Chopin grający na wieczorze u ks.
 M. Czartoryskiej zob. Chopin na
 wieczorze muzycznym oraz muza
Chopin na wieczorze muzycznym zob.
 Chopin na wieczorze muzycznym
 oraz muza
Chopin na wieczorze muzycznym oraz
 muza 58, 71, 72, 74
Chopin podczas wieczoru muzycznego
 zob. Chopin na wieczorze muzycz-
 nym oraz muza
Chrystus i Barabasz 198, 211
Chrystus Pan z Barabaszem 211
Chrystus wśród kobiet z dziećmi 238
Czarne kwiaty [lit.] 426
- Cztery kobiece głowy 230
Cztery sceny z życia i z literatury 65
Cztery szkice 350, 368
Czytająca kobieta 142
- Dama w jasnej sukni zob. Kobieta
 w jasnej sukni z kapturem
Dama w płaszczu i kapeluszu z szerokim
 rondem zob. Kobieta w płaszczu
 i kapeluszu z szerokim rondem
Dama z różańcem i inne szkice 69
Debora 117
Delfina Potocka 58, 97
Delfina Potocka w latach 1847–1848 zob.
 Delfina Potocka
Dialog umarłych: Rembrandt –
 Fidiasz 107, 110
Dolce far niente 13, 14, 16, 17, 19, 20
Domek wiejski zob. Chata
Droga w zimowym pejzażu 270
Druid i inne szkice 67
Drzewa 106, 280
Drzewo z ogromnymi liśćmi 274
Dudki 347, 352, 424
Dwa lewe profile kobiecych twarzy 226
Dwa popiersia 214
Dwa popiersia kobiece 138
Dwa popiersia schorowanych
 mężczyzn 168
Dwa popiersia wąsatych mężczyzn 218
Dwa profile męskich twarzy 180
Dwa typy zmagające się wzrokiem zob.
 Spojrzenia
Dwaj idący mężczyźni i popiersie
 męskie 50

- Dwaj mężczyźni 168
Dwaj mężczyźni i kobieta z dzieckiem 224
Dwaj starcy i młodzienc 351, 409
Dwanaście szkieców 350, 368
Dwie damy 233
Dwie dziewczynki 151
Dwie głowy kobiece 139
Dwie głowy: kobiety i młodzienc 120
Dwie głowy męskie i jedna kobiece 167
Dwie głowy męskie w lewym profilu 223
Dwie głowy parobków 226
Dwie kobiece głowy 178
Dwie kobiety w balowych strojach 140
Dwie kobiety w kapeluszach
 tyrolskich 126
Dwie męskie głowy 231
Dwie męskie postacie w fałdzystych
 szatach 334
Dwie osoby na tle kotary 196
Dwie owce 290
Dwie postacie odchodzące od krzyża 262
Dziecko i anioł 128, 129
Dziennik podróży do Ameryki 303, 307
Dzień Nowego Roku 350, 389
Dziesięć głów 210
Dziewczę z obręczą 98
Dziewczyna w gorsecie i inne szkice 349,
 354
Dziewczyna w ogrodzie i inne szkice 311,
 312
Dziewczyna z dzbanem 343, 345, 349, 361
Dziewczyna z rozpuszczonymi blond
 włosami 140
Dziewczyna z rozpuszczonymi włosami 141
Dziewczynka w białej sukience 150
Dziewczynka w białej sukience z niebieską
 szarfą 152
Dziewczynka z koszykiem 149
Dziewczynka z kotem 349, 360
Dziupla 269
Echo ruin 110
Egipska owca 293
Faryzeusz 176
Fotografia studiów rysunkowych C.K.
 Norwida zob. Dwie osoby na tle
 kotary
Fragment arkadowej budowli 260
Fragment postaci stojącej kobiety 217
Fragment rzymskich ruin 246
Fragment sceny figuralnej 144
Fragmentaryczny szkic siedzącej
 kobiety 144
Fragmentaryczny szkic twarzy 219
Fragmentaryczny szkic wielbłąda 288
Francuski nauczyciel i inne szkice 100
Fryderyk Chopin zob. Fryderyk Chopin
 w wieńcu laurowym
Fryderyk Chopin w wieńcu laurowym 58,
 94
Gałązka drzewa 274
George Sand – Aurore de Chopin zob.
 Chopin na wieczorze muzycznym
 oraz muza
Gestykująca staruszka 137
Gladiator i dwie postacie 175
Głowa 171
Głowa brodatego starca 228

- Głowa chłopca 205, 206
Głowa chłopca 192
Głowa Dionizosa i inne szkice 83
Głowa długowłosego mężczyzny 175
Głowa dziecka 155
Głowa dziecka o zaróżowionej twarzy 146, 148
Głowa dziecka w wieńcu różanym 351, 395
Głowa dziewczynki 147
Głowa dziewczyny i starszego mężczyzny 165
Głowa dziewczyny w niebieskiej chustce zob. Kobieta w niebieskiej chustce
Głowa dziewczyny z warkoczami 216
Głowa gladiatora 105, 190
Głowa jasnowłosej panienki 124
Głowa kobieca i dwie głowy męskie 178
Głowa kobiety zob. Głowa kobiety w ciemnym kapturku, Głowa młodej kobiety w chuście
Głowa kobiety o surowym wyrazie twarzy 208
Głowa kobiety w ciemnym kapturku 114
Głowa kobiety w tyrolskim kapeluszu 127
Głowa konia 299
Głowa lwa 286
Głowa łysego mężczyzny 218
Głowa łysego starca 178
Głowa Marii Kalergis z kwiatami we włosach 311, 312
Głowa mężczyzny i kobieta z dwojgiem dzieci 351, 414
Głowa mężczyzny trzymającego się za brodę 207
Głowa mężczyzny w czapce 351, 404
Głowa mężczyzny w podeszłym wieku 314
Głowa mężczyzny w średnim wieku 159
Głowa mężczyzny z orlim nosem 220
Głowa mężczyzny z podkreconymi wąsami 221
Głowa mężczyzny ze zmarszczonymi brwiami zob. Zygmunt Krasiński
Głowa młodej kobiety zob. Popiersie kobiety w welonie
Głowa młodej kobiety en face 131
Głowa młodej kobiety o ciemnoblond włosach 189
Głowa młodej kobiety w lewym profilu 217
Głowa młodej kobiety z gwiazdą nad czołem 14
Głowa młodej kobiety w chuście 201
Głowa młodej kobiety w niebieskiej chustce zob. Kobieta w niebieskiej chustce
Głowa młodej kobiety z gwiazdą nad czołem 14
Głowa młodej kobiety z kędzierzawymi włosami 141
Głowa mniszki w kapturze 227
Głowa otyłego, łysego mężczyzny 105, 111
Głowa parobka 232
Głowa parobka w profilu 228
Głowa portretowa 97
Głowa portretowa starszego mężczyzny 99
Głowa schorowanego mężczyzny 166
Głowa starca w lewym profilu 343, 349, 367
Głowa starca z przymkniętymi oczami 221
Głowa starej kobiety zob. Twarz starej kobiety

- Głowa starej kobiety w chuście 224
 Głowa starszego człowieka 192
 Głowa starszego mężczyzny bez zarostu 193
 Głowa starszego mężczyzny z dłonią przy ustach 179
 Głowa starszej kobiety 233
 Głowa starszej kobiety w chustce 161
 Głowa staruszki zob. Dwa popiersia
 Głowa szlachcica i głowa chłopca 351, 404
 Głowa śmiejącego się mężczyzny 158
 Głowa uśmiechniętego mężczyzny 174
 Głowa w mycie lub opasce na czole 229
 Głowa wąsatego mężczyzny 216
 Głowa wielbłąda zwrócona w lewo 289
 Głowy i popiersia 349, 355
 Głowy kobiece i męskie 177
 Główna chłopięca 99
 Główna kobieca zob. Głowa młodej kobiety z gwiazdą nad czołem
 Główna kobieca zob. Maria Kalergis
 Goście z salonu Marceliny Czartoryskiej 80
 Goździki 277
 Górski pejzaż 105, 266
 Gra w karty i inne szkice 81
 Henryk Kamieński 351, 400
 Herod Antypas 203
 I Homer sypiał 65
 Ilustracja do *Króla Olch* i inne szkice 68
 Ilustracja do *Manfreda* Byrona i inne szkice 80
 Ilustracja do *Snu* Byrona 89
 Improwizacja 342
 Inicjał C 32, 40
 Inicjał J 41
 Inicjał M 349, 364
 Inicjał N 29, 31, 38
 Inicjał P (wersja 1) 29, 31, 36
 Inicjał P (wersja 2) 31, 39
 Inicjał S 29, 31, 36
 Inicjał Ś 32, 40
 Inicjał W 32, 40
 Irys 276
 Izba flamandzka 248
 Jankiel i inne szkice 50
 Jeździec w kapeluszu na koniu 298
 Joachim Lelewel i nietoperze 332
 Józef Bohdan Zaleski i papież Pius IX 47
 Julian Klaczko zob. Portret Franconetto i nocna scena figuralna
 Kaczka 282
 Karykatura bezzębnej elegancji 352, 421
 Karykatura biegnącego konia 298
 Karykatura eleganckiej pary 349, 353
 Karykatura Hamleta i inne szkice 69
 Karykatura leonardowska 204
 Karykatura „leonardowska” (I) zob. Karykatura leonardowska
 Karykatura „leonardowska” (II) zob. Barabasz
 Karykatura skąpej kobiety 93
 Karykatura mężczyzny w długiej szacie 48
 Karykaturalny szkic figuralny 228
 Karykatury 77
 Kasztanowiec 274
 Kępa drzew 105, 264
 Kilka kobiecych półpostaci 156

- Klęcząca kobieta 123
Klęcząca kobieta w płaszczu 244
Kobieta spowita w draperię 179
Kobieta w chustce zob. Kobieta w niebieskiej chustce
Kobieta w czepku zob. Czytająca kobieta
Kobieta w jasnej sukni z kapturem 130
Kobieta w niebieskiej chustce 115
Kobieta w płaszczu i kapeluszu z szerokim rondem 121
Kobieta w płaszczu z kapturem 119
Kobieta w rozpiętym gorsecie 126
Kobieta z dzieckiem na kolanach 154
Kobieta z głową okrytą szalem 182
Kobieta z koszem na głowie 125
Kobieta z wachlarzem i dziewczynka 133
Kogut i łabędzie 284
Kompozycja zob. Scena starożytna
Koń padający w biegu 294
Koń pociągowy 295
Koń stojący tyłem 297
Koń w galopie 16
Koń z jeźdźcem 297
Koń z pochyloną głową 296
Koń zwrócony w prawo 295
Korony drzew 280
Kot 283
Krakus i smok 350, 380
Kryspin Pani – Kryspinian Pani 349, 355
Krzew 271
Krzew pod oknami 271
Książę Adam Czartoryski zob. Książę Adam Jerzy Czartoryski
Książę Adam Jerzy Czartoryski 351, 402
Książka pamiątek 62
Kury i koguty 285
Kwiaty na tle muru 259
Leonardowska karykatura zob. Barabasza, Karykatura leonardowska
Leśna droga 262
Lewy profil twarzy młodej kobiety 225
Leżące owce 292
Leżący wielbłąd 288
List do:
Czartoryskiej Marceliny [sprzed 6 lipca 1852] 60
Górskiej Konstancji z 18 lutego 1852 393
ok. 26 marca 1852 423
Kleczkowskiego Michała z 10 czerwca 1858 61
Prendowskiego Henryka z 16 października lub 16 listopada 1851 386, 426
Zaleskiego Antoniego z 24–25 lutego 1845 30
Zaleskiego Józefa Bohdana z 1 stycznia 1872 272 [między 20 sierpnia z 3 września] 1854 61
Lwica w ruchu 287
Łódź żaglowa 257
Łódź żaglowa przy kamiennym nadbrzeżu 258
Mage zob. Mago I, Mago II
Mago zob. Mago I
Mago I 186

- Mago II 188
Maria Kalergis 13, 14, 16, 20, 21
Maria z urną z olejami 42
Marja Trembicka zob. Portret Marii Trębickiej i rybak
Maryjo, Pani aniołów [lit.] 342, 364, 365
Marsz Beethovena i inne szkice 75
Matka Boska Bolesna 60
Mefisto zob. Mefistofeles
Mefistofeles 14, 16
Metternich i Szela zob. Metternich odznaczający Jakuba Szelę
Metternich odznaczający Jakuba Szelę 327
Mężczyzna czytający przy stole 160
Mężczyzna pochylony nad otwartą książkę zob. Starzec czytający książkę
Mężczyzna przy stole 170
Mężczyzna trzymający fajkę 184
Mężczyzna w futrzanej czapce 170
Mężczyzna w opończy 343, 345
Mężczyzna w płaszczu i inne szkice 49
Mężczyzna z otwartymi ustami 164
Mężczyźni rozmawiający 165
Młoda kobieta 123
Młoda kobieta, której jakieś ręce kobiecie podają bukiet zob. Młoda kobieta
Młoda kobieta i męski profil 225
Młoda kobieta i wędrowiec 350, 379
Młoda kobieta nad morzem 122
Młoda kobieta o bujnej fryzurze 120
Młoda kobieta w fałdzystym płaszczu 119
Młoda kobieta w sukni bez rękawów 133
Młoda kobieta z amforą 315
Młoda kobieta z szalem w dłoniach 417
Młoda kobieta z wazą 349, 357
Młoda uśmiechnięta kobieta 143, 144
Młody mężczyzna z dzieckiem przy stole 235
Młodzieniec z gazetami na drążkach pod pachą 325
Mnich 321
Mnich – kaznodzieja 351, 415
Modlące się dzieci 172
Modlące się dziecko 350, 390
Modlitewnik dla Włodzimierza Łubieńskiego 23, 25, 26–28, 30, 34, 36–43
Moja córka 350, 386
Mojesz i tłum oddający cześć sfinksowi 241
Most na rzece 105, 279
Mój ostatni sonet (właśc. Ostatni mój sonet) [lit.] 340
Muskularny mężczyzna w półpostaci 167
Na stosie męczeńskim i inne szkice 82
Nadwodne skały 260
Nadwodny skraj lasu 263
Niewolnicy żydowscy przy budowie 240
Nogi siedzącej kobiety 234
Nogi wielbłąda przednie 287
Norwid ipse ipsum zob. Autoportret ze skrzyżowanymi rękami
Nowoczesny 162
Nowocześni 224
O Juliuszu Słowackim w sześciu publicznych posiedzeniach (z dodatkiem rozbioru „Balladyny”) [lit.] 426
Obrona Częstochowy 110

- Ocean nocą 279
Ociosany pień drzewa 270
Odpoczynek podczas ucieczki do Egiptu 330
Okręt na oceanie 272
Ostatnie błogosławieństwo 84
Ostatnie pożegnanie (Ostatnie błogosławieństwo) zob. Ostatnie błogosławieństwo
Owca z jagniętami 291
Owce z jagniętami 291

Pacholę 343, 349, 366
Pamiętka siedmiu dni zob. Modlitewnik dla Włodzimierza Łubieńskiego
Pani! 351, 392
Parabola o świecy pod korcem 110, 342, 347
Parabola o wielbłądzie w uchu igielnym 98
Pejzaż i starzec grający na harfie 350, 371
Pejzaż miejski od strony rzeki 105, 250
Pejzaż z budowlą 105, 258
Pejzaż z krzyżem i zarysy miasteczka zob. Pejzaż i starzec grający na harfie
Pejzaż z rosochatą wierzbą 278
Pejzaż z sarkofagiem 88
Pejzaż ze snu 258
Piast zob. Piast Kołodziej
Piast Kołodziej 351, 393
Pień 280
Pień drzewa 270
Pies niemiec 16
Pięć szkiców figuralnych 350, 374
Piłat 200, 201
Pokład okrętu 257
Pompeje i inne szkice 70

Popiersia starców 341
Popiersie brodatego mężczyzny w kapturze 218
Popiersie brodatego starca i dziecko 351, 397
Popiersie chłopca 105
Popiersie czarnowłosej dziewczyny 132
Popiersie dziewczynki 153
Popiersie dziewczyny z załzawionymi oczami 134
Popiersie i głowa dziewczynki 145
Popiersie jasnowłosej dziewczyny 125
Popiersie kobiety 157
Popiersie kobiety w kapeluszu i inne szkice 49
Popiersie kobiety w kapturze 351, 405
Popiersie kobiety w średnim wieku 139
Popiersie kobiety w welonie 105, 300
Popiersie kobiety z rozwianymi włosami 132
Popiersie łysawego mężczyzny 171
Popiersie łysego brodatego starca 220
Popiersie łysego mężczyzny 351, 396
Popiersie łysiejącego mężczyzny 351, 418
Popiersie Marii Kalergis 351
Popiersie mężczyzny i szkic biegacza 351, 416
Popiersie mężczyzny w wieńcu laurowym 316
Popiersie mężczyzny z krótką brodą 223
Popiersie mężczyzny z ręką na ustach 207
Popiersie młodej damy 140
Popiersie młodej kobiety w prawym profilu 132
Popiersie młodej kobiety w profilu 128
Popiersie młodej kobiety z lekko upiętymi włosami 322

- Popiersie młodej kobiety z przepaską 351, 401
Popiersie młodzieńca w lewym profilu 320
Popiersie muzułmanina 351, 393
Popiersie rycerza 229
Popiersie starca z głową wspartą na ręce 227
Popiersie starszego mężczyzny i podróżny 335
Popiersie wiejskiej dziewczyny 194
Popiersie zakonnika 230
Portret Franconetto i nocna scena figuralna 352, 425
Portret Goethego 351, 396
Portret hrabiego Rzyszczewskiego i inne szkice 88
Portret Józefa Bohdana Zaleskiego 351, 403
Portret Julesa Janina 349, 359
Portret Konstancji Górskiej 352, 427
Portret Lucjana Siemieńskiego 324
Portret Marcellego Czartoryskiego 92
Portret Marii Kalergis 407
Portret Marii Trębickiej i rybak 350, 378
Portret mężczyzny z kindziałem 350, 383
Portret Michała Kleczkowskiego 349, 353
Portret młodej kobiety zob. Młoda kobieta z wazą
Portret Rogera Raczyńskiego 99
Portret starca 351, 406
Postać idąca leśną drogą 265
Postać kobieca i szkice mężczyzn 49
Postać kobieca odwrócona tyłem 118
Postać męska 329
Postać męska i scena w karczmie 325
Postać męska w stroju z XVII w. 16
Postać stojąca przy oknie 248
Postać w rzymskiej opończy 206
Powrót z pola 255
Pragnę... 110, 342
Profil dziewczyny w chustce 199
Profil młodej kobiety 183
Profil twarzy łysego mężczyzny 161
Profile twarzy wyrażające różne uczucia 176
Psalmów-psalm [lit.] 344
Przy kominku 247
Ptaki nad wzburzonym oceanem 261
Puchacze 282
Putto 112
Pytia 110
Ranny Ukrainiec 350, 374, 375
Ranny wojownik zob. Ranny Ukrainiec
Rozmowa zob. Spojrzenia
Rozmowa przy stole i inne szkice 52
Rusalki 348
Rycerz i typy miejskie 350, 376
Rysunek pacholęcia zob. Pacholę
Rysunek węglem 157
Rzymianin z figurką 96
Rzymski młodzieniec czytający ze zwoju 236
Rzymskie studia 87
Sacrificator 244
Samarytańczyk i faryzeusz 352, 422
Satyr i klęcząca kobieta 75
Schorowany starzec 242
Scena ewangeliczna 241
Scena figuralna 173
Scena historyczna 350, 381
Scena na cmentarzu 351, 413

- Scena przy źródle 331
Scena starożytna 349, 362
Sceny z życia Sokratesa 85
Sforza w więzieniu I 105, 110
Sfinks w lewym profilu 181
Sforza w więzieniu I 105, 110
Siedem karykaturalnych głów 232
Siedem szkiców 350, 369
Siedzące dziecko 1229
Siedzący mężczyzna pochylony do przodu 236
Siedzący starzec 352, 419
Skraj gęstwiny 263
Służący i inne szkice 93
Sobowtóry i inne szkice 328
Solo 14, 110
Sosny 273
Spacer leśną drogą 267
Spacer w lesie 256
Spojrzenia 191
Stara i młoda kobieta 213
Stara kobieta z młodką zob. Gestykująca staruszka
Starka z młodką zob. Gestykująca staruszka
Starsza kobieta przy stole 222
Starszy mężczyzna czytający książkę 194
Staruszka trzymająca się za głowę 208
Staruszka w zadumie zob. Zadumana staruszka
Staruszka z młodką czytająca kartkę zob. Stara i młoda kobieta
Starzec czytający książkę 185
Starzec na koniu 351, 410
Starzec siedzący na kufrze 215
Starzec siedzący u stóp grobowca 350, 382
Starzec w antycznej szacie 350, 390
Starzec w fałdzistej szacie 106, 235
Starzec w futrzanej czapie 351, 411
Starzec w kapeluszu 350, 388
Starzec w kapeluszu z piórami 351, 416
Starzec z chłopcem i mężczyzną w powłóczystych szatach 68
Starzec z kagankiem i inne szkice 329
Starzec z kędzierzawą brodą 300
Starzec z lampką oliwną 329
Starzec z torbą u pasa 316
Statek na wzburzonym oceanie 268
Statek przy skalnym wybrzeżu 260
Stojąca lwica 287
Stojące i leżące owce 292
Stojący koń I 293
Stojący koń II 294
Stojący koń III 295
Studia drzew i liści 253
Studia ekspresji 166
Studia fizjonomiczne według Lavatera 169
Studia gałązek drzew 266
Studia głów 177
Studia koni 298
Studia liści 275
Studia lwów 286
Studia ośmiu głów 174
Studia pejzażowe 277
Studia portretowe 86
Studium dwóch zwróconych ku sobie mężczyzn zob. Spojrzenia
Studium drzew zob. Spacer w lesie
Studium drzewa 269
Studium drzewa zob. Topola

- Studium drzewa liściastego 261
Studium kota 284
Studium młodych drzew 255
Studium pnia drzewa 254
Studium postaci męskiej zob. Średnio-
wieczny parobek
Studium postaci w płaszczu 50
Studium słonecznika 275
Studium sosny 267
Studium tłumy 234
Studium topoli lub osiki 255
Sybilla 110, 112
Sybilla – szkic 111
Szatan zob. Karykatura leonardowska
Szatan (karykatura leonardowska) zob.
Karykatura leonardowska
Szkic dębowego lasku 105, 252
Szkic dwóch postaci siedzących przy
stole 237
Szkic fragmentu twarzy 153
Szkic głowy wspartej na ręce 219
Szkic kilku męskich głów 233
Szkic kilku starożytnych postaci 245
Szkic kobiecej twarzy 172
Szkic starożytnej sceny 238
Szkic twarzy dziecka 154
Szkic twarzy dziecięcej 155
Szkic z wierszem 349, 359
Szkic zimowego krajobrazu 253
Szkice czterech głów 222
Szkice głów męskich i kobiecych 181
Szkice męskich postaci i śpiące dziecko 334
Szkice postaci i piersi 131
Szkicowe popiersie kobiece 180
Szkicownik I 47, 324, 325
Szkicownik II 47
Szkicownik III 47, 326–329, 331, 332,
334, 335
Szkicownik IV 45, 48–54
Szkicownik należący do Heleny Dąbcań-
skiej Budzynowskiej 303, 307
Ślepiec 212
Ślepiec prowadzony przez chłopca 349, 354
Średniowieczny parobek 197
Św. Jan Chrzciciel 352, 421
Św. Jan Ewangelista 43
Św. Maria Magdalena i pielgrzym 350, 370
Święta niewiasta 350, 391
Święte dziecię 148
Święty w aureoli 42
Tajemna księga nocy 91
Tancerka 116
Tarcza tytułowa 35
Tłum obserwujący niebo 247
Topola 272
Trzej jeźdźcy i głowa konia 299
Trzej mężczyźni o szlachetnych rysach
twarzy 81
Trzej mężczyźni wpatrzeni w jednym
kierunku 209
Trzy kaczki 285
Trzy leżące owce 293
Trzy męskie głowy 163
Trzy owce 290
Trzy sceny figuralne 350, 377
Trzy szkice męskich postaci 330
Trzy szkicowe głowy 210
Twarz dziewczynki 173

- Twarz starej kobiety 187
Twarz uśmiechnięta starej kobiety zob.
 Twarz starej kobiety
Twarz uśmiechniętej dziewczyny 122
Tygrys 285
Tyl na noga konia 296
Tylne nogi konia 296
Tył wielbłąda 289
Typy okrętowe 237
- Uskrzydłona postać kobieca w stroju
 zakonnym 348
- W Egipcie 351, 392
W kościele 250
W szlacheckiej komnacie 249
W termach Tytusa 245
Walczący mężczyźni i pochylony krzyż 239
Wędrowiec wśród ruin 350, 373
Widmo 351, 412
Wieczór muzyczny u ks. Marceliny Czartoryskiej zob. Chopin na wieczorze muzycznym oraz muza
Wieczór u księżnej Marceliny Czartoryskiej zob. Chopin na wieczorze muzycznym oraz muza
Wiejski chłopak przy płocie 264
Wiejski chłopak w futrzanej czapie 323
Wiejski pejzaż 254
Wielbłąd w pustynnym pejzażu 289
Wieśniaczka 341
Więzień zakuty w kajdany 352
- Wierzchołek drzewa 105, 265
Wieśniaczka 341
Więzień zakuty w kajdany 352, 420
Wskrzeszenie Łazarza 243, 347
Wskrzeszenie Łazarza – szkic 242
Wypuszczający żmije 239
Wzburzone morze 259
- Z *Fausta* Małgorzata 350, 385
Z legionów Cezara nad Renem 350, 382
Z wojny trzydziestoletniej 350, 383
Zachód słońca 262
Zaćmienie słońca nad Jerozolimą 246
Zadumana staruszka 136
Zakonnik i trzech mężczyzn 51
Zamyślony starzec 318
Zarys postaci 96
Zaułek 247
Zbiór luźnych szkiców portretowych 352, 423
Zdjęcie z krzyża – szkic 244
Zimowy pejzaż 250
Złoty kubek 110, 340
Złożenie Chrystusa do grobu 349, 356, 357
Złożenie do grobu zob. Złożenie Chrystusa do grobu
Znudzony 48
Zygmunt Krasiński 351, 408, 409
Zwierzęta domowe 283
- Żaby gotowała 350, 386
Żydowski bankier 313

INDEKS NAZWISK

Zestawiła Edyta Chlebowska

W indeksie zrezygnowano z odnotowywania nazwiska: Zenon Przesmycki, z uwagi na to, że pojawia się ono w większości haseł katalogowych.

Abriszewska Paulina 431	Biliński Bronisław 190, 429
Adamiec Marek 20, 398, 429	Bojtär E. 399, 430
Adamowicz Daria 429	Borowczyk Jerzy 435
Anisimovets Yulia 116, 137, 138, 429	Borowiec Anna 243, 430
Augustyn z Hippony, św. 28	Borowy Wacław 108, 109
	Bory Robert 73, 430
Bagnowski Paweł 432	Branicki Ksawery 61, 384
Balicki Antoni Euzebiusz 58–60, 63, 65,
68–70, 73–75, 77, 79–83, 85,
87–89, 92–100, 429	Broch Mieczysław 17
Balicki Stanisław Witold 58	Burdziej Bogdan 241, 430
Barabasz 198, 199, 210, 211	Burger Ernst 73, 430
Beethoven Ludwig van 75	Buś Marek 364, 430
Bełza Igor 95, 429	Bykowski Edward Jaksa 272
Bender Agnieszka 431	Byron George Gordon 63, 77–81, 89,
90, 91
Bentkowski Władysław 34, 429	Catilina Lucius Sergius 77
Biernacka Małgorzata 438	Cezar Gajusz Juliusz 77, 350, 382
Biernacki Andrzej 17	

- Chlebowska Edyta 20, 21, 34, 36, 58,
59, 63, 65–71, 73, 75–82, 84–89,
91–100, 103, 324–328, 330, 332,
353, 357, 358, 362, 370–376, 378,
379–383, 385–393, 395–423,
425–427, 430–431, 435, 439
- Chlebowski Piotr 25, 27, 34–37, 39–43,
103, 431, 439
- Chłapowski Franciszek 26, 30, 305, 311,
431
- Chołoniewski Antoni 341, 357–359, 431
- Chopin Fryderyk 57, 58, 63, 72–74, 94,
95, 98, 375, 429, 430–441
- Chybiński Adolf 73, 432
- Cieśla-Korytowska Maria 73, 95, 432
- Cieszkowski August 340, 353
- Clar. 441
- Cyceron (Marcus Tullius Cicero) 77
- Czarnomorska Jolanta 434, 437
- Czartoryscy, rodzina 57, 60
- Czartoryska Anna Zofia z Sapiechów 80
- Czartoryska Marcelina 55, 57–63,
65–100, 431
- Czartoryska Zuzanna de Riquet 93
- Czartoryski Adam Jerzy 63, 80, 351, 402
- Czartoryski Aleksander Romuald 60, 93
- Czartoryski Marcelli 58, 60, 61, 63, 92, 93
- Czartoryski Witold 80
- Czartoryski Władysław 63, 80
- Dambek Zofia 430, 434
- Dante Alighieri 26, 31, 33–35
- Dawid, król Izraela 29, 35
- Dąbczańska Budzynowska Helena 303,
307, 308
- Debora 117, 118
- Delacroix Eugène 60
- Delaroche Paul H. 60, 98
- Demby Stefan 109
- Derelkowski Andrzej 436
- Dernałowicz Maria 436
- Dioklecjan (Gaius Aurelius Valerius Dioc-
letianus), cesarz rzymski 246
- Dmochowski Henryk 328
- Dobrzeńska Izabela 431
- Domański Michał 241, 432
- Dubicki Józef 398, 432
- Dudzik Grzegorz P. 399, 432
- Dulęba Władysław 432
- Dürer Albrecht 431
- Dybizbański Marek 431
- Dybowscy 108
- Dybowska Brygida 340
- Dybowska Krystyna 339, 340, 349,
353–355
- Dybowski Aleksander 101, 103, 105,
107–301
- Dybowski Józef 108
- Dybowski Ksawery 340
- Eaubonne Françoise d' 73, 432
- Eigeldinger Jean-Jacques 73, 433
- Ekier Jan 438
- Elsner Józef 432
- Engeström Wawrzyniec 305
- Esposito Salvatore 20, 433
- Fabianowski Andrzej 73, 95, 433
- Faleński Felicjan 17, 343, 344
- Felicjan Józef 344

- Parafonow Władysław 7
Fert Józef Franciszek 399, 431, 433
Fidiasz 106, 107, 110, 181, 182
Fiedler Antoni 27, 29, 30
Fiedler Arkady 30
Flaxman John 106
Franchomme Auguste 60, 73
Franciszek św. 364
Franconetto Don Juan d'Atengen de 352, 425, 426
Frejdlich Konrad 20, 433
Füssli Johann Heinrich 169
- Gadamska-Serafin Renata 129, 137, 138, 147, 188, 213, 433
Gall Anonim 394
Galmiche Xavier 438
Gałęzowski Seweryn 57, 61, 86, 87
Garbaczowska Janina 20, 433
Gasztowtt Wacław 108
Gąsiorowski Krzysztof 20, 388, 399, 433
Gierdziejewski Ignacy 343
Goethe Johann Wolfgang von 66, 68, 351, 396
Gołąb Maciej 437
Gołuchowska Magdalena 318, 319
Gołuchowski Józef 318
Gomulicki Juliusz Wiktor 13–15, 17, 21, 27, 30, 57–61, 63, 73, 74, 85, 95, 109, 112, 125, 191, 343, 344, 348, 364, 398, 402, 432, 433, 437, 439
Gomulicki Wiktor 430, 433
Gordon-Smith Maria 95, 433
Górska Konstancja 339, 346–350, 352, 370–427, 430
- Górska Marianna z Bromirskich 348
Górski Wincenty 348
Grabiński Stefan 76, 433
Grabowski Mateusz B. 7
Grajewski Ludwik 21, 66, 71, 76, 84, 98, 327, 357, 434
Gröll Carl 343
Grzeszczak Iwona 434
Grzybkowska Teresa 437
Grzymała Wojciech (Albert) 60, 63, 73, 74
Günther Władysław 438
- Habsburgowie 383
Halkiewicz-Sojak Grażyna 431
Hébert Ernest 106
Heintsch Paweł 388, 399, 434
Herod I Wielki 204
Herodiada 204
Herodos Antypas 204
Hoesick Ferdynand 57, 58, 72–74, 95, 98, 434
Hogarth William 177
Homer 65
Horodyński Władysław 432
Hunt Rosemary 440
- Idzikowski Mieczysław 73, 74, 95, 431, 434, 438
Ilnicka Jadwiga 429
Inglot Mieczysław 20, 434
Ingres Jean-Auguste-Dominique 60
Iwaszkiewicz Jarosław 73, 434
- Jabłonowski Maksymilian 376
Jabłonowski Władysław 17, 376

- Jachowski Jan 30, 34, 434
Jahl Mieczysław 59, 62, 63, 65, 69, 74,
79, 82, 88, 89, 92, 93, 98
Jan Chrzyciel, św. 154, 204, 352, 421
Jan Ewangelisa, św. 26, 33, 42, 43, 241,
242
Janin Jules 349, 359
Janion Maria 426, 434, 436
Jankowski Józef 21, 434
Jarosiński Paweł 17
Jastrzębowski Józef, ks. 51, 53, 434
Jatowt Maksymilian 25
Jellenta Cezary 34, 434
Jełowicki Teodor 339
Jezus Chrystus (Zbawiciel) 29, 35–37,
39, 43, 63, 76, 198, 199, 211, 238,
242, 245, 349, 356, 357, 441
Jezewski Krzysztof (Christophe) 438

Kadłubek Wincenty 381
Kalergis Jan 21
Kalergis Maria 13–17, 20, 21, 48, 98, 311,
312, 344, 351, 407, 408
Kalinka Walerian 60
Kamieński Henryk 351, 400
Kamiński Leszek 388, 434
Kapaon Józef 399, 432
Karnkowska Ludwika 346, 347
Karnkowski Stanisław 348
Kastory Ludwik 61
Kaszewski Kazimierz Jan 17
Kazimierz Jagiellończyk, św. 29, 108
Kisielew Zofia z Potockich 57, 80
Kisielow Paweł 80
Klaczko Julian 425, 426

Kleczkowski Michał 61, 349, 353
Kobyłańska Krystyna 73, 435
Koc Barbara 307, 333, 435
Kochanowski Jan 28
Komar Stanisław 98
Konopka Feliks 437
Korff, baron 306
Kossak Juliusz 106, 294
Kostenicz Ksenia 426, 435
Kott Jan 435
Kowalczykowa Alina 20, 435
Krajewski Klemens 47, 52
Kraśnińscy, rodzina 343
Kraśnińska Eliza z Branickich 440
Kraśniński Zygmunt 60, 98, 339, 351,
408, 409, 434–436
Krassus Marek Licyniusz 77
Kraszewski Józef Ignacy 307, 435
Kremlev Ŭlij Anatol'evič 73, 95, 435
Krieger Amalia 62, 69
Krieger Ignacy 57–59, 62, 85
Krieger Natan 66, 67, 71, 77, 78, 83–85
Krosnowski Walenty 423
Kruszewski Wojciech 431
Kryspin św. 355
Kryspinian św. 355
Kuczyńska Joanna 376
Kuczyński Aleksander 376

Lameński Lechosław 7
Laszczka Konstanty 307
Lavater Johann Caspar 169
Lebrun Charles 166, 343
Lelewel Joachim 332, 333, 436
Lemańska Kamila 386

- Lenart Bonawentura 30
 Lenartowicz Teofil 61, 340
 Lepszy Kazimierz 17
 Lijewska Elżbieta 241, 434, 440
 Linowski Konstanty 406
 Lisiecka Alicja 398, 436
 Lorentowicz Jan 98, 436
 Lubart-Krzysica Jacek 441
 Lubomirski Jerzy 60
 Ludwik XIV, król Francji 166
 Luini Bernardo 106, 154

 Łapiński Zdzisław 432
 Łazarz z Betanii, św. 180, 242, 243, 347
 Łubieńska Maria 311
 Łubieński Włodzimierz 14, 23, 25–27,
 30–43, 311–313, 319–323

 Maciejewski Janusz 399, 436
 Maciejewski Marian 436
 Makowiecki Tadeusz 19, 436
 Maksymian Herkuliusz (Maximianus
 Herculus), cesarz rzymski 355
 Malczewski Antoni 366, 410, 411
 Malczewski Jacek 436
 Maleszewski Tytus 339
 Mańkowska Bogusława 303, 305
 Marek Edmond 21, 95, 436
 Marek George Richard 433
 Maria (Matka Boża, Matka Boska) 27, 29,
 37, 60, 106, 154, 342, 357, 364, 365
 Maria Magdalena, św. 42, 350, 357, 370
 Marrené-Morzowska Waleria 14–16, 20,
 21, 436
 Masłowski Michel 438

 Matysiak Jacenty 7
 Matysiak Justyna 7
 Mazur Aneta 431
 Medici-Spada Lavinio 83
 Medici-Spada Natalia z Komarów 63, 83
 Melbechowska-Luty Aleksandra 20, 21,
 34, 72, 73, 95, 115, 116, 137, 138,
 186–188, 204, 205, 241, 282, 327,
 328, 379, 388, 398, 399, 402,
 403, 408, 436, 437
 Merode Henri de 331
 Metella Cecylia 350, 372
 Metternich, właśc. Klemens Wentzel
 Lothar Nepomuk, książę von Met-
 ternich-Winneburg 327, 328
 Michałowski Przemysław 20, 437
 Mickiewicz Adam 57, 58, 63, 65, 74, 78,
 80, 89–91, 98, 109, 426, 434, 435,
 439
 Mikocka-Rachubowa Katarzyna 438
 Mikołaj I Romanow, cesarz Imperium
 Rosyjskiego 402
 Mirska Maria 432
 Moczulska Agnieszka 436
 Mojżesz 241
 Muszyńska Zofia zob. Trojanowiczowa
 Zofia
 Mycielska Barbara 305

 Napoleon Bonaparte, cesarz Francuzów 392
 Natuniewicz Halina 432
 Neron (Nero Claudius Caesar Drusus
 Germanicus), cesarz rzymski 245
 Nesselrode Fryderyk 21
 Nesselrode Tekla z Nałęcz Górskich 21

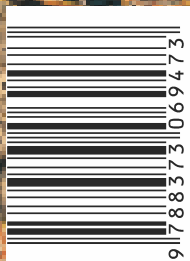
- Norwid Ludwik 340
Nowosilcow Nikołaj 344
Nowotny Leopold 30
- Okoń Waldemar 7
Osełko Andrzej 435
Osełko Hanna 435
Ostrowski Tomasz 305
Overbeck Johann Friedrich 30
Ożarowska Melania z Grabowskich 410, 411
- Pachocki Dariusz 431
Pałuchowski Andrzej 7
Piechal Marian 20, 21, 129, 388, 398, 438
Pietkiewicz Antoni (pseud. Adam Pług) 17
Pilař Jan 437
Piłat Poncjusz 200, 201
Pini Tadeusz 343, 344, 368, 437
Piotr Apostoł, św. 33, 43
Pius IX, papież 47, 246
Plater Adam 303, 305, 306
Plater Adam Kazimierz 306
Plater Adam Mikołaj 306
Plater Cezary 306
Platon 106, 181, 182
Plucińska Dorota 73, 9, 438
Pluta Małgorzata 434
Podwyszyńska Aniela z Chmielewskich 424
Podwyszyński Ignacy 424
Pol Wincenty 28
Polanowska Jolanta 18, 20, 34, 73, 241, 307, 398, 409, 438
Poniatowska Irena 73, 438
- Potocka Delfina 57, 58, 60, 63, 73, 74, 97, 98, 435, 439
Potocki Adam 14, 15
Potocki Mieczysław 98
Potocki Stanisław 303, 306
Potocki Stanisław Szczęsny 80
Prendowski Henryk 386, 426
Przeddziecka Maria z Tyzenhauzów 339
Przybylski Ryszard 20, 73, 95, 366, 439, 441
Przychodniak Zbigniew 437
Pułaski Franciszek 109
- Raczyński Edward 99, 100
Raczyński Roger 60, 99, 100
Radziwiłł Michalina 87
Radziwiłł Michał 343
Rakowski Przemysław 340
Ratajczak Wiesław 430
Rautenstrauchowa Łucja z Giedroyciów 339
Rej Mikołaj 28
Rembrandt Harmenszoon van Rijn 107, 110
Rogier des Nimes 225
Rohoziński Janusz 433
Rothertowa Zofia 432
Rubczyński Witold 307, 308
Rudzki Edward 21, 98, 439
Ruszcycówna Janina 432
Rzepczyński Sławomir 430
Rzewuski Wacław 343
Rzyszczewscy, rodzina 57
Rzyszczevska Celestyna z Czarotryskich 87

- Rzyszczewski Gabriel 87
Rzyszczewski Leon 87, 88
Rzyszczewski Michał 87
Rzyszczewski Zygmunt 87
- Sand George 58, 72, 74, 432
Sandoz August 62
Sandvik O.M. 73, 439
Sawicki Stefan 7
Scheffer Ary 60
Schelling Fryderyk 318
Schjelderup G. 73, 439
Schmidt-Adamczyk Bożena 73, 95, 439
Siemieński Lucjan 324, 325
Siemion Wojciech 20, 388, 439
Sienkiewicz Jerzy 117, 121, 130, 357, 432, 439
Skowron Zbigniew 433
Skrzyńska Amelia ze Skrzyńskich 341
Skrzyńska Jadwiga 342
Skrzyńska Zofia 339, 341, 342, 349, 357–359
Skrzyński Jan Zygmunt 324, 326, 328, 329, 331, 332, 334, 335, 341, 357, 431
Skwarski Józef 423
Słowacki Juliusz 98, 426
Smoter Jerzy Maria 98, 439
Sokrates 85, 106, 300
Sołdaczukowa Halina 441
Stanisław, św. 29
Stefanowska Zofia 432
Stelmaszczyk Barbara 35
Sternschuss Adolf 324, 326, 328, 329, 331, 332, 334, 335
- Stromenger Karol 429
Stróżewski Władysław 438
Suchodolscy Maria i Bogdan 129, 439
Sudolski Zbigniew 20, 34, 98, 388, 399, 400
Sydow Bronisław Edward 73, 74, 95, 429, 434, 438, 439
Syga Teofil 65, 439
Syzdół Justyna 327, 440
Szela Jakub 327, 328, 440
Szenic Stanisław 21, 440
Szlegel Korneli 30
Szmydtowa Zofia 364, 440
Szpakowska Aldona 433
Szubert Tomasz 328, 440
Szumlański Stanisław 63, 73, 74
Szwejkowski Zygmunt 437
- Taranek Olga 429
Tellefsen Thomas Dyke Acland 60, 63, 73, 74, 432
Tepa Franciszek 106, 129, 146–148
Tomaszewski Mieczysław 21, 73, 95, 98, 440
Trębicka Maria 21, 339, 342–346, 349, 350, 359–369, 378, 379
Trębicki Stanisław 344
Trojanowiczowa (Trojanowicz) Zofia 20, 27, 28, 34, 35, 241, 366, 400, 402, 434, 435, 437, 440
Trybuś Krzysztof 430, 437
Tytus Flawiusz (Titus Flavius Sabinus Vespasianus), cesarz rzymski 245
- Vernet Horacy 60

- Wagner Wanda 339
Walanus Wojciech 59, 66, 67, 71, 76, 78,
82, 84, 86, 89, 91, 440
Walewscy, rodzina 57
Walewska Anna z Dunin-Karwických 87
Walewska Józefa z Lubomirskich 81, 87
Walewski Adam 81
Walewski Tadeusz 81, 87
Waller, pani 324
Wallis Mieczysław 20, 440
Wasylewski Stanisław 73, 332, 344, 440
Weber Bożena 21, 73, 95, 98, 408, 441
Wellisz Leopold 184, 201
Więckowska Helena 436
Witkowska Alina 20, 441
Wittowa Zofia z Glavanich 80
Witwicki Stefan 28
Wodzińska Teresa 330
Wojtasińska Dominika 431
Wołodkiewicz Konstanty 75
Wołodkiewicz Władysław 75
Woźnicki Kazimierz 109
Wrześniak Małgorzata 431
Wujek Jakub 28
Wyka Kazimierz 72, 73, 437, 441
Wylęzek Stefan 7
Wyszyński Artur 410, 412
Zaleska Michalina z Dziekońskich 339
Zaleski Antoni 30, 303, 305
Zaleski Józef Bohdan 47, 61, 272, 351, 403
Zamoyski Adam 21, 73, 441
Zamoyski Władysław 60
Zgorzelski Czesław 78, 89, 91
Zieliński Jan 20, 398, 441
Ziemski Aleksander 311
Zimerman Krystian 432
Zrębowicz Roman 21, 305, 441

SPIS RZECZY

Prace zaginione – Prace w albumach autorskich	9
VIII. Albumik włoski	11
IX. Modlitewnik dla Włodzimierza Łubieńskiego	23
X. Szkicownik IV	45
XI. Album Marceliny Czartoryskiej	55
XII. Album Aleksandra Dybowskiego	101
XIII. Album dla Antoniego Zaleskiego	
XIV. Album dla Bogusławy Mańkowskiej	
XV. Album hrabiego Adama Platera	
XVI. Album dla Stanisława Potockiego	
XVII. Album z karykaturami	
XVIII. Dziennik podróży do Ameryki	
XIX. Szkicownik należący do Heleny Dąbcańskiej Budzynowskiej . . .	303
Zaginione karty z albumów autorskich	309
Prace zaginione – Prace w albumach obcych 1	337
Wykaz skrótów – Bibliografia	429
Źródła ilustracji	443
Summary	445
Indeks prac plastycznych i utworów literackich Norwida	447
Indeks nazwisk	459

9 788373 069473